

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Cette œuvre est hébergée sur « *Notes du mont Royal* » dans le cadre d'un exposé gratuit sur la littérature.

SOURCE DES IMAGES
Google Livres

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ

ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ ΚΑΙ

ΗΜΕΡΑΙ.

HESIODI ASCRÆI

OPERA ET DIES.

I. Spondanus Rupellanæ provinciae
Præfectus recensuit, & commen-
tariis illustravit.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

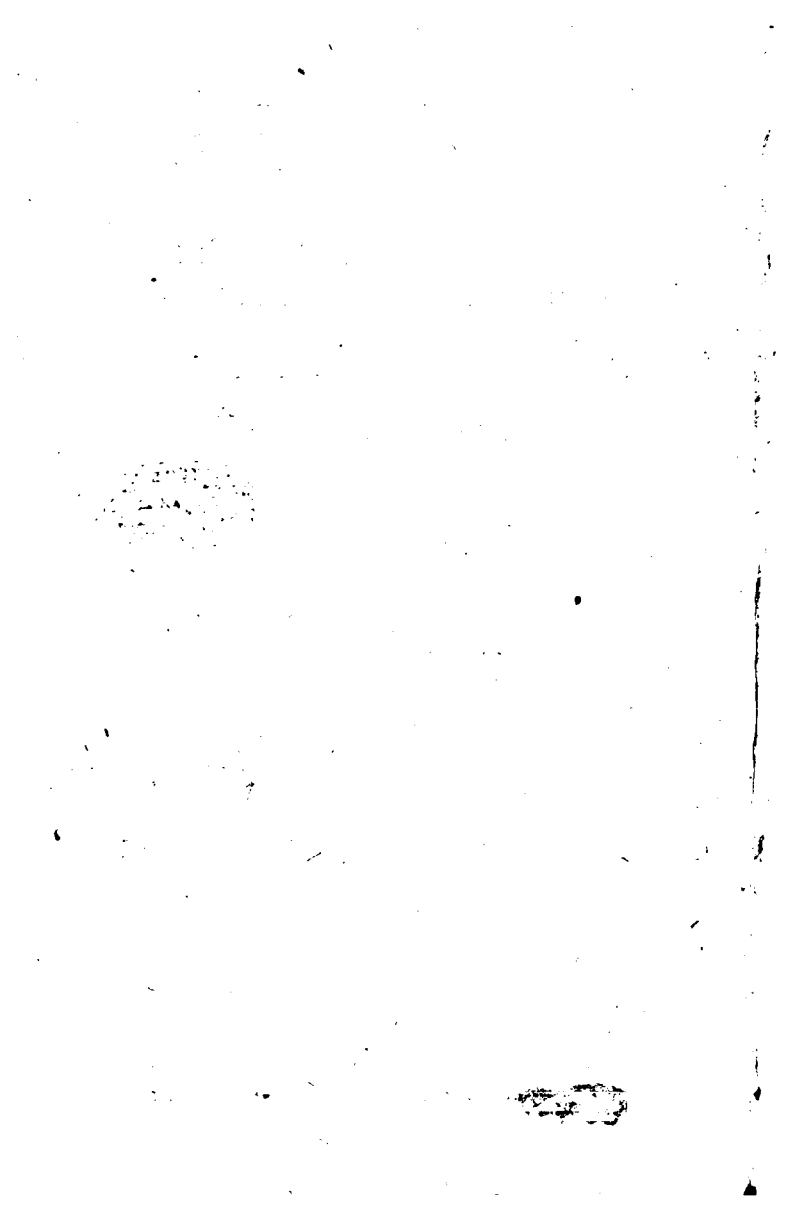

RUPELLÆ,

Apud Hieronymum Haultinum.

1592.

~~Handwritten signature or text, mostly illegible due to heavy ink and scribbles.~~

AMPLISSIMO

VIRO, D. A. HARLÆO,

EQVITI, SENATVS PARI-

siensis principi, I. Spondanus

Prouinciæ Rupellanæ

Præfectus,

S. P. D.

*VID tu me, inquires, ab hac
purpura soluis, ad stiuam il-
lam alligas, & penè inter
damnata ergastula recen-
ses? Quid mihi cum Sessius,
cum Messius, cum Tutul-
linis tuis? quid cum fundo instructo? quid
cum instrumento? & siquid aliud tua conuol-
uit agricolatio? Imò quid tu me crasso illi
Bæotum aëri (in quo scribebat Hesiodus) qua-
si è Gallia exulantem addicis? Merito ergo, in-
quam, ineptum hunc & imperitum obstrepere
tibi non patiè V. A. quin & ego, qui gratiam
tuam ambire gestiebam, Carites tabulas faci-
le explevero. Deus optimus meliora. Terrano*

ã ij

E P I S T O L A

habemus parentem communem: ad parentis cultum te prouoco. Pietatis est. Atqui graue est ab illo rerum fastigio ad humiles istas curas detrudi. O mores antiqui, porro vestrum candorem! Etiam Imperatorum fugimus consortia? & Cincinnatos, & Fabricios, & Dētatos, & Scipiones ducimus despicatui? Aliunde scilicet adorem quam à farre captamus, & urbanarum tribuum ex desidia ignominiam, rusticarum ex honestis laboribus gloria antepone-re non erubescimus? Ridebis fortean istā auidētiā: sed tu homini iam ruri ferè assueto, & agrestes animos spiranti ciuilitate ignoscas. Sordent mihi (quod in hac mea atate mireris) deliciae istae urbium praesplendidis agrorum sordibus. Quam horrendi nostri forenses fluctus: si Halcyonios illos in rustica malacia nidos spectaueris! Iam furens in sese Gallia, nisi se rusticationi rursum mancipauerit, quando tandem conquiescet? Pacem quæris? Dabunt agri, quæ denegabunt vrbes. Musas? non illa mœnibus coercentur Numina, sed montibus (in quibus & pastoralis agricultura pars quædam) liberrimè diuagantur. Animum sui arbitrij? Adi sacram hanc & anxiam vacuam solitudine agrorum solitudinem. Turbas, &

DEDICATORIA.

*Strepitus malorum malis præ ista calæ terræ
 clementia? O inuidam sortem, quæ nobis Cir-
 cæa ista, & germana beatitatis obliuionem in-
 ducentia pocula propinat! Viuere nos autuma-
 mus, & verè morimur in hac animorum car-
 nificina. Quid moror? Totus ille tuus inter
 lilia confidentis honos, nunquid te ruris sub-
 monet? A floribus ornamenta vestra, quæ non
 nisi ab agris. Caue igitur meam hac in parte
 opellam vellices, & hanc mihi secessus amœni-
 tatem tantisper obtigisse patere, dum tota ista
 gens nostra Ibericis armis circumstrepit. Vix
 cohibui animum, & huic me studio vel inui-
 tus dedidi. Atqui tempus illud Papiniano,
 aut Scauola debebam. Sic tu me ergo à veteri
 Poëtices amicitia diuortisse putas, sic nodos
 illos discidisse? Neque ego has quidem in iure
 iniurias condisco. Ita est, V. A. Animi no-
 stri Soles sunt, qui tam diuersas mundi par-
 tes vno impetu collustrant. Ego foro nostro to-
 tus incubo, intereà raptim ad argentem istam
 Hyperboreorum gentem radiorum aliquid eia-
 culor. Hinc est quòd hic meus sudor etiamnum
 totus frigore cohorrescit, adeò lumen illud
 meum velocissimè & obliquè præteruolauit.
 Denique aliud agens hoc egi, potius nequid*

EPIST. DEDIC.

vacuum dies mei reciperent, quàm quòd mihi nedum ulli satisfacturum me existimauerim. Hoc nimirum est quod facti ad unguem illi Critici damnabunt, quasi vitales nostra angustia, & rerū precipitata vices ad nouennium illud Flacci, quasi ad Ixionis rotā, alligari possint. Quid verò quòd tanto viro hoc nauci offerre non sum deterritus? At tu qui totum meum latifundium, quale illudcunque est, id est me totum, tibi vendicas, ne hanc quidem glebam aspernabere. Vis dicam liberiùs? Nisi me lolia, & tribuli illi negotiorum occupassent, ego tersus hunc campum excoluissem. Fer opem, V. A. & cum poteris his me compedibus expeditam mihi ipsi redde. Quod ego tibi anigma in aurem olim enodabo. Vale. Datum Rupellæ Kal. Maij. CIO IO XCII.

I. SPONDANI PROLE-
GOMENA IN HESIODI
Ascræi Opera & Dies.

ANTE R omnes Poëtas Græcos, quorum nominibus tempora non inuiderūt, Homerum & Hesiodum quasi *παράλληλος* tota suscepit antiquitas. De vtriusque ætate omnes fermè ambigūt. Philochorus & Xenophanes maiorem natu Hesiodo Homerum scripserunt: contrà L. Accius Poëta, & Ephorus Cumæus historix scriptor. Ab hoc Ephoro Isocratis discipulo, desumpta est vtriusque genealogia illa, quam expressit Plut. in lib. de vita Homeri, sic vt Hesiodus Homeri auunculus statuatur. *Atelles*, inquit, *Maon*, & *Dius* fratres Cuma oriundi. *Dius* æris alieni causa Ascræ, qui est Bœotix pagus, commigravit, ibique Pycimeda vxore ducta, *Hesiodum* procreauit. *Atelles* filix suæ *Critheidis* tutelâ *Maoni* demandatâ, in patria excessit. A *Maone* vitiata *Critheis*, ab eodémque Smyrnæ literas doctenti *Phemio* nuptum tradita. Ea ex eo ad Meletem amnem *Homerum* edidit. His assentitur Suidas, *Ἡσίοδος*, inquit, *κυμαῖος*. *νέος δὲ χορυδαῖος ὡς τὸ γῆ*

PROLEGOMENA.

πατρὸς Δίῃ καὶ μητρὸς Πυκνιμένης ἐν Ἀσκη τῆς βοιωτίας. γε-
νεαλογεῖται δὲ ἐν τῷ Δίῃ, τῷ Ἀμπελίδῃ, τῷ Μελανώπῃ.
ὃν φασὶ πνεν τῷ Ὀμήρῳ παρπάτορος ἐν πάππον. ὡς ἀνεψιά-
δην ἐν Ἡσιόδῳ τὸν Ὀμηρον, ἐκότερον δὲ ἀπὸ τῷ Ἀτλαντος
κατάγονται. Qua de re meminit quoque Strabo lib.
13. ex eodem Ephoro. De ætate subiungit idem
Suidas. ἦν δὲ καὶ Ὀμήρῳ κατὰ πνας παρσβύτερος, κατὰ δὲ
ἄλλους σύγχρονος. Προφύει καὶ ἄλλοι πλείους, νεώτερον
ἐκαστὸν ἐν αὐτοῖς οὐκ ἐστίν. ὡς ἂν μόνους ἐν αὐτοῖς συμπαρετε-
ρεῖν τῆς παρσβύτης Ὀλυμπιάδος. Ad illum Poëtarum συγ-
χρονισμὸν facit quod in Amphidamantis Chalci-
densis sepultura vterque carminibus certauisse di-
citur. Quod tanquam à Grammaticis διατετηρηθη-
κόμην perstringit idem Plutarchus Symp. 5. quæst.
2. Apud eundem Periander in Conuiuio Septem
Sapientum historiam illam fusiùs exponit his ver-
bis, ἀλλὰ μὲν καὶ τοῖς παλαῖς ἔλληνιν ἔδος ἦν, ὃ Κλεόδημ,
τοιαύτας ἀλλήλοις ἀποείας παρβάλλειν. ἀκόσμη γὰρ ὅτι καὶ
παρσ τὰς Ἀμφιδάμαντος παρσ εἰς χαλκίδα τῇ τότε σοφῶν
οἱ δοκιμώτατοι ποιητὰι σωήλδον. ἦν δὲ ὁ Ἀμφιδάμας ἀνὴρ
πελιπκός, καὶ πολλὰ παρσματα παρσχῶν Ερετειεῦσιν ἐν
ταῖς παρσ Διάντε μάχαις ἐπεσιν, ἐπεὶ δὲ τὰ παρσδασο-
κόμια τοῖς ποιηταῖς ἐπὶ χαλεπῶν καὶ διύσκολον ἐποίησιν τὴν κεί-
σιν, διὰ τὸ ἐφάμιλλον, ἥτε δὲ καὶ τῇ ἀγωνιστῶν Ὀμήρῳ καὶ
Ἡσιόδῳ πολλῶν ἀποείαν μετὰ αἰσῶς τοῖς κείνους παρσῆχεν,
ἐτερεῶντο παρσ τοιαύτας ἐρεσθήσεις, καὶ παρσβάλομην, ὡς
φησι λέγης.

οὐ μῦσα μοι ἐννεπ' ἐκείνα τὰ μήτ' ἐγένοντο παρσδεν,

οὐ μήτ' ἐστὶ μετόπισθεν.

ἀπεκείνατο δὲ Ἡσιόδος ἐκ τῷ παρστυχῆντος

οὐ ἀλλ' ὅταν ἀμφὶ Διὸς τύμβῳ καναχίποδες ἵπποι

PROLEGOMENA.

» ἄρματα σωτείῃσιν ἐπειρόμενοι πρὸ νίκης.

Καὶ διὰ τὸτο λέγεται μάλιστα θαυμαδὴς

τῷ τείποδῳ & πυχεῖν. At idem Plutarchus, siue sui oblitus, siue ita credens, in Consolat. ad Apoll. Hesiodum ab Homero gloria & tempore proximum statuit. Tzetzes trecentis annis, centum viginti Paterculus, centum triginta octo Solinus Homerum Hesiodo faciunt antiquiorem. Ipse Hesiodus certaminis illius sui & victoriæ meminit lib. 2. ἐργ. Sed, prætermisso suo Antagonista, scrupulum eundem nobis reliquit, quem scriptorum nobis iniecit inconstantia. M. Varro antiquitatum omnium scientissimus, in primo de imaginibus, vter natus prior sit, parum constare dicit. Sed non esse dubium, quin aliquo tempore eodem vixerint, idque ex Epigrammate ostendit, quod in Tripode scriptum est, qui in monte Helicone ab Hesiodo positus traditur, ut refert Gellius (cui veteris literaturæ non pœnitenda debemus monumenta) lib. 3. cap. 11. Idem lib. 17. cap. 21. *De Homero, & Hesiodo*, inquit, *inter omnes ferè scriptores constitit ætatem eos egisse, vel iisdem ferè temporibus, vel Homerum aliquantò antiquiorem, utrumque tamen ante Romam conditam vixisse, Sylluiis Alba regnantibus, annis post bellum Troianum (ut Cassius in primo Annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit) plus C. atque XL. ante Romam antem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter C. & LX. Id de hoc vate certissimum quod ipse de se scriptum reliquit 2. ἐργ. ad illos versus,*

PROLEGOMENA.

» ὡς αὖτε πατήρ καὶ σὺς, μέγα νήπιος Περσὶν, &c.

Vide locum suo loco. Sed hæc, vt libet, sunt. Maximum vatem Hesiodum nostrum esse constat, quem ad bellorum strages detonandas, si voluisset, assurgere potuisse docet adhuc ἀπὸς illa ἡγε-
 κλείη. Sed animo fuisse mitiore videtur, delectatusque humiliore scribendi materia, homo iusti &
 æqui pacisque amantissimus. Vnde δὴ κηκώτερον
 Cleomenes Anaxandridæ F. Homerum Lacedæ-
 moniorum, id est gentis bellicosæ, Poëtam esse
 dicebat, Hesiodum seruorum Heilotum: τὸν μὲν
 γὰρ ὡς χεὶρ πολεμεῖν, τὸν δὲ ὡς χεὶρ μαργεῖν, παρηγελέναι,
 vt est apud Plut. in Lacon. Sed extra Satyram, gra-
 uissimus est hic author, & sua lenitudine mihi gra-
 tissimus. Neque quicquam tersius vnquam vidit
 Græcia hoc Musarum discipulo, cui fontes illi poë-
 tici sic leniter, sic æquabiliter, sic limpidè fluunt,
 vt voluptatem ipsam & gratias in huius Vatis or-
 namenta conspirasse faciliè credas. Eius caracte-
 rem dicendi hinc laudat Dionysius, Ἡσίοδος, in-
 quit, ἐφ' ἧν πρὸς ἡδονῆς, καὶ ὀνομάτων λειότητος, καὶ συνθέ-
 σιως ἐμμελῆς. In hac seculi & morum asperitate iu-
 uat ad has delicias diuertere. Vos, placida inge-
 nia, & verè Gallica, sequimini. Sed in istius secessus
 limine Hesiodi fata attendite, & ad funestam tan-
 ti viri mortem commouemini. Milesius quidam,
 inquit Solon in Conuiuio septem Sapietum apud
 Plutarchum, cum quo hospitij ac conuictus vsus
 Hesiodo intercedebat, apud Locros hospitis filix
 pudicitiam clam imminuerat: re comperta credi-
 tum est Hesiodum ab initio conscium flagitij fuis-

PROLEGOMENA.

e, in eoque occultando operam nauasse : cum
 quidem hic infons, nullâ suâ culpâ in iram homi-
 num per calumnias & sinistras incidisset suspicio-
 nes, nihilominus eum puellæ fratres apud Lo-
 crense Nemeium siue nemus ex infidiis truida-
 uerunt, vnâque asseclam ipsius Troilum. Cæte-
 rum cadaueribus in mare deuolutis, Troili cada-
 uer foras in Daphnum fluuium delatum, apud
 scopulum aquis ambitum, & non procul à mari
 dissitum detentum fuit, qui scopulus etiamnum
 Troilus dicitur. Hesiodi autem cadauer, vbi pri-
 mum à terra excidit, excipiēs Delphinorum grex
 ad Rium & Molycriam deportauit. Fortè tum
 Locri solennem conuentum agebant apud Rium,
 ac sacris operabantur publicis, quæ etiamnum
 splendidè isto in loco peraguntur. Cum verò ca-
 dauer videretur afferri, mirati (vt par erat) ad lit-
 tus accurrerunt, cumque cadauer recens interfe-
 cti Hesiodi agnoscerent, gloria hominis permo-
 ti, nihil antiquius habuerunt quàm cædis autho-
 res quærere : ac citò iis successit res, inuentosque
 percussores viuos in mare præcipitauerunt, & eo-
 rum domum diruerunt. Ipse Hesiodus apud Ne-
 meium sepultus est : & sepulchrum eius plerique
 peregrini ignorant : occultatur enim propter Or-
 chomenios, qui id quærunt, & reliquias Hesiodi,
 monitu oraculi cuiusdam, auferre & apud se hu-
 mare cupiunt. Hæc ibi, & idem Plutarchus in lib.
 de solertia animalium, ab Hesiodi cane proditos
 Ganyctoris Naupactij filios, à quibus Hesiodus
 interfectus fuerat, meminit. Et hic quidem illi

PROLEGOMENA.

exitus post longæuam senectam, quæ ideò abii
ab eius nomine in prouerbium. Extat Pindari hoc
innuens Epigramma,

” χαῖρε δὲς ἡβήσας, καὶ δὲς τὰφῃ ἀντιώσας,

” Ἡσίωδ’, ἀνδράποισ μέδον ἔχων σοφίης.

Secunda pubes est in senectute : duplex tumulus,
alter in vndis, alter apud Locros. Vide Erasmus
Chil. 2. Cent. 7. Prou. 61. Sed nos ab illa morte,
per eius viéturum in hac reliqua librorum parte
genium, ereptum Hesiodum suauitérque canen-
tem audiamus.

ELOGIA EX ANTHO-

LOGIÆ LIB. III. ET IIII.

ΕΙΣ ΗΣΙΟΔΟΝ.

Ἑλλάδος ἐνρυχόμεν σέφανον, καὶ κόσμον αἰοιδῆς,
 Ἀσπερίον χυμὴν, Ἡσίοδον κατέχει.

Ἀναθηματικὸν εἰς αὐτόν.

Ἡσίοδος μέσας ἐλικωνίσι τῇ δ' ἀνέσθηκα,
 Ὑμνῶ νικήσας ἐν χαλκίδι Δεῖον Ὀμηρον.

Εἰς τὸν αὐτόν,

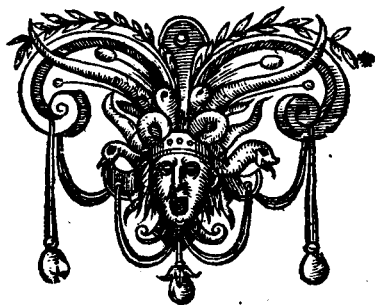
Ἔσκη μὲν πατεῖς πολυλήϊθ'. ἀλλὰ θανόντος,
 Ὅσέα πηξίππων γῇ Μινυῶν κατέχει.
 Ἡσίοδου. τῷ πλείστον ἐν ἀνθρώποις κλέει θῆζιν,
 Ἀνδρῶν κεινομήτων, ἐν βασάνῃ σοφίης.

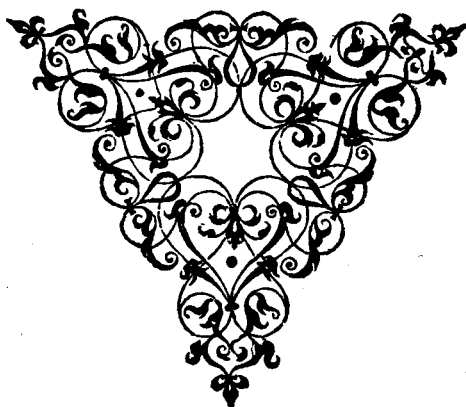
Ἀλλοίαις εἰς αὐτόν.

Λοκίδος ἐν νέμει σχιερῶ νέκυν Ἡσίοδου
 Νύμφαι κρηνιάδων λῆσαν ὑπὸ σφετέρων,
 Καὶ τάφον ὑψώσαντο. γάλακτι δὲ περιμέλεις αἰγῶν
 Ἐρῶσαν, ξανθῶ μιξάμενοι μέλιτι.
 Τοίην γὰρ καὶ γῆραι ἀπέπνεεν ἐνέα μυσῶν
 Ὁ σφρέσθης, καθαρθὴν γουσάμενθ' λιβάδων.

Εἰς εἰκόνα Ἡσίοδος. Ἀσκληπιάδης.

Αὐταὶ ποιεῖσθαι μεσημβρινὰ μῆλ' ἀπὸ μῦσαι,
Ἐδρακὸν ἐν κραναοῖς ἔρεσιν, Ἡσίοδε.
Καί σοι καλλιπότηλον ἐρυσαμένην περὶ πῦσαι,
Ὡρεξάν διδρῆς ἰερόν ἀκρέμονα.
Δῶκαν δὲ κρήνης ἐλακωνίδιοι ἐνδοκὸν ὕδωρ,
Τὸ πῆλ' οὐ πῶλ' ἀπὸ δέν' ἐκολεῖν ὄνυξ.
Οὐδ' οὐ κορυθαίμοιοι, μακάρων γένος, ἔργα τε μολπαῖς
Καὶ γένος ἀρχαίων ἔχραφες ἠϊόνων.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ

ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΩΝ

ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ.

ΟΤΣΑΙ πεινήδων αἰοδῆσι
κλείουσαι,

Δεῦτε δ' ἐνέπετε σφέτερον πατέρ
ὑμνεύουσαι,

Ὀν τε διαβροτοὶ ἄνδρες ὁμῶς, ἄφα-
τοῖτε φατοῖτε,

Ῥήτοί τ' ἄρρητοί τε, διὸς μεγάλῳ

ἔκκῃτι.

Ῥεῖα μὲν γὰρ βειάει, ῤεῖα δ' βειάοντα χαλέπει,

Ῥεῖα δ' αἰεζήλον μινύδει, καὶ ἄδηνον αἰεζει,

Ῥεῖα δ' τ' ἰδύνει σχολιόν, καὶ ἀγένορα κέρρει

Ζῶς ὑψιβρεμέτης, ὅς ὑπέρτατα δώματα ναίει.

Κλυδί ἰδὼν αἶων τε, δίκη δ' ἰδὼν δέμυσαι

Τύνη, ἐγὼ δέ κε Πέρση ἐτήτυμα μυθῶσαι μίλῳ.

Οὐκ ἄρα μὲνον ἐνν' εἰδὼν γένε', ἀλλ' ὅπῃ γαῖαν

Εἰσὶ δ' ὤω. τίω μὲν κεν ἐπαινήσαστε νοήσας,

Ἡ δ' ἐπιμωμητή· δια δ' ἀνδρα θυμὸν ἔχουσιν.

Ἡ μὲν γὰρ πόλεμόν τε κακὸν καὶ δῆλον ὀφέλλει,

Σχελίην, ὅπως τίω γε φιλεῖ βροτὸς, ἀλλ' ὡς ἀνάγκη

Ἀθανάτων βελήσιν εἶναι πᾶσι βαρύναν.

Τήν δ' ἐτέρην, περτέρεν μὲν ἐροῖατο νύξ ἐρεβεννή,

Θῆκε δέ μιν Κρονίδης ὑψίστῳ, αἰδέει ναίων,

*In alterum enim quispiam respiciens, opere vacans,
 Diuitem, qui properat arare atque plantare, (nus;
 Domūq; bene instituere: emulatur sanè vicinū vici-
 Ad opes contendētē (bona certè cōtentio hac mortu-
 Et figulus figulo succenset, & fabro faber: (talibus)
 Et mendicus mendico inuidet, cantorq; cantori:*

COMMENTARIUS.

Primus hic liber *αὐτοῦ* continet ad il-
 lam ἐργασίαν, de qua differet secundus. Porro ab
 iniustitia, quā plerique mortalium ad opes cō-
 parandas miserè abutuntur, sic deterret, vt tamē
 legitimum & securum ditescendi modum in so-
 lo terræ cultu constituat. Illa verè nostra sunt,
 quæ à laboribus nostris elicimus, illi veri & in-
 noxij labores, qui in communi omnium matre
 exaranda, & quasi ad victum nostrum sollicitan-
 da occupantur. Vtique qui in litibus & foro æ-
 tatem terunt, alienis potius inhiare bonis vidē-
 tur, neque absunt ab iniustitiæ suspicione, qui iu-
 stitiam sæpius attentant, vt tam frequenti con-
 tactu penè temeretur sancta illius virginis ca-
 stitas. Quid si illam iuris rectitudinem ad obli-
 quam *πλεονεξίαν* contorseris? obices malorum &
 miseriarum omnium perfringis, & totum orbē
 illis immergis torrentibus: vnica salus in seue-
 ra illa æquitatis regula, à qua ne vnguē. quidē
 transuersum discedendum sit. Innocentiū om-
 nino viues, si animum tuum ab istis humanæ vi-
 tæ labyrinthis, ad planos telluris campos con-
 uerteris.

Μῆναι] Socrates in Phædro Platónico cūm

duo infaniæ genera statuisse, τὴν μὲν ὑπὸ νοσημάτων ἀνδραπίναν, τὴν δὲ ὑπὸ θείας ἐξαλλαγῆς ἧς εἰωδῶτων νομίμων γεγομένην, illius diuinæ infaniæ quatuor partes, totidemque harum partium Deos facit, μαντικὴν μὲν ὀπίποιαν ἀπόλλωνος, διονύσου δὲ τελευτικὴν, μουσῶν δὲ αὖ ποιητικὴν, τετάρτην δὲ ἀφροδίτης καὶ ἔροτος. Ergo Musarum est peculiaris Poëtice, à quibus furores vaticinij animis nostris inflammari, credidit antiquitas: ὅτι γὰρ μουσῶν καὶ ἐκκλησίου ἀνδρες αἰοισδοῖ ἔασιν ἐπὶ χθονὶ, inquit hymnus Homericus. Hinc est illa vſitatissima, & religiosa Musarum apud Poëtas in ipso operis capite inuocatio, de qua nos in Homero nostro. Quod etiam interdum oratores ipsi æmulari non sunt dedignati: ἄγετε δὴ ὃ μῦσαι, inquit eodem loco φιλοπονητῆς ille Socrates, εἴτε δὲ ὧς οἷς εἶδος λῖγαι, ἥτε διὰ θύου μισακὸν τὸ λῖγειον (sic lego) ταῖσιν ἐχέει ἐπινυμῖαν, ξύμμοι λάβεθε τὰ μυθεῖν, ὃν με ἀναγκάζει ὁ βέλπυς ὑποστὶ λέγειν. Exaudis hic autē pluralē numerū in Musis, sed quatenus hic numerus excurrat, facile non statues. In Antipatri epigrāmāte τρίζυγαι μῦσαι designantur. Pausan. in Bœoticis varietatē istam numerorum perstringit: & Plut. Συμπ. 3. 18. Illas ὁμῶς δὲ εὐνοῖαν αἰεὶ καὶ φιλαδελφίαν ἔσας, ὥτως ὠνομαζέσθαι μῦσας, voluit idem Plutarchus περὶ φιλαδελφ. Dicemus εὐκαιρότερον plura in Theogonia. Cœlestis verò aliis visā est tota ista Musarum διαβλή. Nouem spheris cœlorum, nouem Musæ assignatæ, quas fortē Sirenas appellauit Plato in sua Repub. Hinc est quod & cœlum canere comprobant veteres illi Theologi, & quod Musas esse mundi cantum rustici etiam sciunt, qui eas

camœnas, quasi canenas, à canēdo dixerunt, inquit Macrobius ad Scipionis somniū, lib. 2. c. 3.

περίηδεν] Eustathius ex versu illo Odyf. 5. vbi Mercurius περίην δ' ὀπιβάς ἐξ αἰθέρος ἔμπροσθ' ἰόντῳ, colligit, ὅτι ἐκ αὐτῆς περιήδεν Hesiod. ὁδοῖν ἐκ περιβάς τὰς μέσας ὀπκαλέσας διὰ τὸ καὶ ἄλληλῳρίαν ὀπῆεν τῷ λόγῳ τῷ καὶ τὰς μέσας. Vbi pro ὀπῆεν legi possit ἐπῆεν, vt intelligatur sermonis Musarum sublimitas: sed illud ὀπῆεν forsan idem quod apud Phauorinū πῆεν, adnexū virib' πλάσια, εὐδαίμονα, λιπαρὰ in voce πῆεν, vel potius πῆεν, vt apud Hom. Ody. 1. dicitur γαῖα καλήτε καὶ πῆεν, pinguis. Malo omnino ἐπῆεν per ἀπόδοσιν ad montem, & hoc quidem Eustathius, vt vides, ἄλληλῳρίαν. Addit, ἄλλας δ' καὶ ἰσορίαν ὅςθ' παρῳνιμον Πιερός πνῆσθ' ἢ πῆεν, μακεδονικὸν ἱερὸν μυστῶν. Illum verò Piera ἵδον Ἑλὰδ' ἦεν fecit idem Iliad. 5. vel potius Macedonis, qui & Iouis filius, habita ratione Macedoniae in qua mons ille dicatus Musis.

ὅστις διὰ βροτῶν] Rationem viuendi Persæ suo præscripturus, altius repetita sermonis origine, causas diuersæ hominum conditionis anquirat. Mirum enim & illud maximè, cur vna & eadem gens mortalium, in contrarium vitæ genus, trāsuersa distinguatur, quilibet peculiarem statum ille gloriæ, hic ignominia, sortiti. Si spectes cōcurrentia in eundem beatitatis finem omnium vota, meritò dubites vnde illi in spes suas assurgant, isti miserè collabantur. Frustra ergo illud inculcaueris, fortunæ sibi quenque esse fabrum: nam ecce ne vix quidem vllus cupidini suo satis-

facit, & cuilibet penè præter animum fors sua obuenit. Nodum hunc piè dissoluit Hesiodus: vnde ista ἀφάτων τε φάτων τε ῥήτωντ' ἀρρήτων τε differentia? δι' ὃ μέγαλοιο ἔκηπ. A solo Numine (inquam) est totum hoc discrimen: porrò, ne quid fortunæ, nequid solertiæ tribueris, Deus bona, Deus mala hominibus suo opte arbitrio impertitur. Hoc est quod Homerus noster de gemino Iouis dolo Iliad. ω. ingeniosè confinxit.

δοιοὶ γὰρ τε πίδοι καὶ τακείαλαι ἐν δὶος ἔδει
 δῶκεν, οἷα δίδωσι, κακῶν, ὅτερος ὃ ἑάων
 ᾧ μὲν καμμίξας δ' ὦν ζῶς τε πεπλήρωται
 ἄλλοτε μὲν τε κακῶ ὅγε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἑδλῶ.
 ᾧ δέ κε τ' λυγρῶν δ' ὦν, λωβητὸν ἔθηκε,
 καὶ ἐκακὴ βέλτερος ὅτι χθόνα δ' ἴαν ἐλαύνει,
 φοιτᾷ δ' ἔτε θεοῖσι τε πύμν' ὃ, ὅτε βροτοῖσι.

Porro solent Poëtæ ad Numinis decreta, tanquam ad rerum asylum, confugere, vbi eos causarum ignorantia vrget: quod nos in nostri Homeri redintegratis commentariis annotamus ad illud δὶος ἐτελείετο βελή.

ῥεῖα μὲν] Huic loco paria fecit Pindarus Pyth. I. od. 2.

θεὸς ἅπαν ὅτι ἐλπίδε-

σι τέκμαρ ἀνύεται.

θεὸς δ' οὐ καὶ πλεονέχ' αἰ-

ετὸν κίχ' οὐ θαλάσσει-

σι παρσμεύεται

δελφίνα, καὶ ὑψιφρονῶν πν' ἔκαμψε

βροτῶν, ἐτέρωσι δ'

κῦδ' ὃ ἀγῶνιστον παρῆδωκε

Paulò post.

—*ῥῆθ' ὃ πρὸς*
δοῖν ἢ ἐλπίειν,
ὅς ἀνέχει τό τε μέλι τὰ κείνων,
τό τε δ' αὖθ' ἐτέρους ἔδω-
κε μέγα κῦδ'.

Quæ planè aurea verba ex plumbea illa alio-
 qui pietate studiose à nobis eruenda sunt, ne qua
 proficiendi occasio nobis iisdem pereat, utcum-
 que cæteri labores toti nobis pereant.

καὶ δὲ μὲν] Musas antea ad solum ἐπιθυσιάζουσιν
 inuocabat, iam perspectâ illâ diuersarum condi-
 tionum causâ, quasi ex Musarum relatione, me-
 ritò ad causam illam affurgit, & ab ea verâ im-
 plorat opem, & solidum operi suo auxiliû. Res-
 pice me, inquit, & exaudi. Quid mihi cum Mu-
 sis? Reperi Principem Numinum qui mihi o-
 culos & aures accommodet. Cætera scintillæ
 sunt ex hoc igne emicantes, hic erit fons caloris
 & furoris nostri Poëtici, maximè ad veridicum
 illud vaticinium, quod iam Persæ meo molior,
 & adorno. Interea quia ad vitæ fraternæ ἐπιθυσιάζουσιν
 quandam aggreditur, quæ in recta ipsius
 æquitatis norma maximè consistit, id primum à
 Ioue postulat, ut iura & leges dirigat, & iustè
 moderetur, dum ipse ad vera quædam tum vi-
 tiorum tum virtutû indicia fratri suo enuntian-
 da se accingit. Dicebamus paulò antè Hesiodû
 nostrum in ipsius iustitiæ commendatione totû
 occupari. Et hæc eò pertinent.

ἢ ἀρχαίων ἐν] Exorditur à bicipiti isto vitæ
 genere, quod ipso quidem nomine simplici fa-
 cile non distinguitur, sed ytrumque ἐείδ' &

contentionis appellatione communi contineatur. Duplex est, inquit, inter homines contentio, discussa nempe illa ὁμιονυμία, altera quidem quæ homines inuicem ad vitæ cultum exacuit, altera quæ inuidiâ, & ad mutua detrimenta collimante furore ita animos exasperat, vt non nisi cum iactura aliena conquiescant. Hæc ideo, vt causas malorum à postrema, bonorum à prima deriuari doceat, illam vt deuities, hæc vt obnixè cōfecteris. Duplex est nimirum humani animi διαδους. Omnes augendæ suæ rei studio tenentur, tum verò eò magis, quo vicinis vberiore segetem esse iudicant: non patimur facili nos vinci quouis modo. Sed ex hac aliorum felicitate, tum simplex aut eorum diligentiam, aut industriam æmulandi affectus nos commouet, tum verò aliis plura adesse sic ægrè ferimus, vt facili ad eorum odia, & perniciem prorumpamus. Illi optimè constituti animi luculenta testimonia exhibent, qui in nuda illa æmulatione consistunt. Est enim ferè æmulatio inuidiæ mater. Quod suæ ciuitatis exemplo docet Plato in Menexeno εἰρήνης ὅ, inquit, ἡμορφύης, καὶ τῆς πόλεως πρῶμότης, ἥλθεν ἐκ' αὐτῆν, ὃ δὲ φιλεῖ ἐκ τῶν ἀνθρώπων τοῖς ἐν πατρί-
 τας παρῶν ἡγεῖν, παρ' αὐτὸν μὲν ζῆλον, ἀπὸ ζήλου ὅ φθόνον.
 ὃ καὶ πάλιν τὴν πόλιν ἄκυσαν ἐν πολέμῳ τοῖς ἑλλήσι κατέ-
 σκησεν. Vtique si opes alienas sic æmularis, vt tuis inde rebus maiorem diligentiam adhibeas, ne tu in paupertate delitescas, dum alii in diuitias ampliōres enituntur, habes penes te innoxia illius contentionis amorem omnino laudabilem: sin ita æmularis, vt malignè & cum animi dolo-

ῥ) (vt est φθόνος λύπη τις ἐπὶ ἐνπαρεξία φαινομένη καὶ
 ῥημένων ἀγαθῶν ait Arist. 2. Rhet.) inuideas, at-
 que adeò fribuscula identidem, & dissidia vicinis
 tuis commoueas, atræ illius ἐκείνου stimulis, & fla-
 gellis ad insaniam planè impelleris, & per te
 non stat, quin sacrosancta illa hominum socie-
 tas corruat.

ἔτις πῶτε φιλεῖ] Mirum, vt eos ipsos affectus
 quos omnes oderint, sic tamen induant plerun-
 que homines, non tam dilectu animi, quàm fa-
 tali quadam rerum necessitate, quæ nos vel in-
 uitos de quietâ mentis sede in has rerum turbas
 deturbat. Quis per se bella, & tumultus amat?
 Nemo planè, quia hæc sibi nemo optauerit, vt
 pote mala, sed iis tantum quos per hunc liuorem
 infectamur. Aliis ergo dissidia, rixas, lites susci-
 tamus, quas sibi contingere nemo homo velit.
 Denique peccamus subinde in illam naturæ le-
 gem, Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.
 Quare hoc? dixerim cum Ioue Homérico,

— οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ

σφῆσιν ἀπειθαλίησιν ὑπὲρ μέτρον ἀλλή ἐχουσιν.

A' peruerfitatē illa naturæ nobis ingēnita, & fa-
 miliari. At Hesiodus, ὡς ἀνάγκης, inquit, ἀθανά-
 των βυλῆσιν. Hoc Dii ita sanxerunt, vt inēuitabile
 planè sit quodcunque ita contingit. Hic est μέ-
 τρος, hæc εἰμυρίμη, quæ tamen inculpata est, & pla-
 ne ἀμώμητος. Omnia præuidet Deus, omnia præ-
 ordinat: mala quidem, non vt malorum author,
 sed quia & in malis nostris feracissima laudum
 eius seges quodammodo luxuriat, cum ea in no-
 bis damnat, ὅτι αὐτὸς ἔφα (vltro quid quæris ho-

muncio, & abyssos Numinis quid concutis in suum tamen decus utique detorquet. Ut delinqueres ergo præstituit Deus, quia in tui poena, imò & absoluta ἐδυνώσῃ, purum illud gloriæ illius iubar emicat. Cautè dubitare desine. Tu porrò in his rationibus piè & sanctè ἐπιχε, interea tamen à sceleribus ἀπέχε. Quæ enim vetat Deus, si tu in illa offenderis, peccas: nec te illa Dei παρούσης excusat, quam tu ignorabas, antequam offenderes. Tum te porrò deploratæ salutis sentiam, cum tu culpæ tuæ reum facies Deum, nec tibi soli potius insultabis, in quo & à quo tota mali labes, quam si non eluis, væ tibi cui poenitudinis fores occlusæ sunt. Hæc ἐν παρρησίᾳ.

τὴν δ' ἐτέρην] Ista ὑπερβαπτικῶς, & quantum angustiae versuum patiebantur, quas confectatum Hesiodum operis breuitas satis indicat. Vides autem ut prauæ & distortæ illius contentionis, caligines illas vitæ nostræ offundentis, ortum Nocti assignet: alteram verò Iouis liberalitati. Nocti veteres pessima, & infauitissima quæque tribuebant: qua de re videbimus in Προρηνίᾳ. Hic attende diligenter, cum hæc pernicioſa contentio hominēs ab opere auocet, & ad consumendas quàm ad comparandas opes sit accommodatior, ut docebunt illa mox ὡς γὰρ τ' ὀλίγη πέλειται νεικίων τ' ἀργείων τε, &c. meritò Nocte genitam dici, si credis ingeniosis Grammaticis, qui νύκτα dictam ἀντιφραστικῶς volunt, à pungendo, ἢ μὴ νύσσεια εἰς ἔργον ἀλλὰ μᾶλλον χεῖρα πιδείσαι. ὅθεν καὶ δοῖν νύξ, ἢ χεῖρα πιδεικνὴ χεῖρα πιναι. Appositè omnino

a) sensum Hesiodi. Verè diurni labores noctu
conquiescunt. Qui porrò his contentionibus
animum applicant, licet variis angantur modis,
& omnem lapidem mouendo, quiescere mini-
mè videantur, tamen quoad veram illam & le-
gitimam laborandi rationem, quæ non alienas
iniurias, sed propria commoda innocenter à
se ipsa veluti elicit, verè si non aliis, sibi saltem
cessant. An &, remota antiphrasi, verè *νύκτες* cō-
tentiosi isti homines, qui manus idèntidem cum
omnibus rixosè quodammodo conferunt, &
alienam quietem pungunt & conuellunt? Sed &
nocte scelera huiusmodi facilè contegūtur, idèò
sæpe Dianæ immurmurant, vt ait Flaccus,

Noctem peccatis, & fraudibus obice nubem.

Interdum tamen & in Nocte quædam bonitas.

Hinc illud *ἐν νυκτὶ βελή* (quanquam *οἱ βαδίζοντες
ἐν αὐτῇ τῇ ὁδῷ νύσσονται καὶ ἀποσπῶνται*) & *νυκτὶ π-
δέσθαι* suafit Homerus. Adde quod & *νύκτα εὐ-
φρένην*, ὅτι τὸ φρενεῖν ὡς μάλα τότε τοῖς ἀνθρώποις
ᾤεται, dixit Sophocles, interprete Theone
in Progymnasmatibus, vt & loquitur Hesiod. lib. 2.

μαχεαὶ γὰρ ἐπὶ ῥόδοι εὐφρέναι εἰσὶ, id est noctes. Sed
hoc diuersa ratione. Silentium nocturnum libe-
ræ meditationi aptissimum. Hinc ille *σύλλογος
νυκτείνος* apud Lacedæmonios, in quo grauissi-
mæ causæ disceptabantur, authore Plutarch. in
Sympos. ex Platone. Noctem itaque rectè di-
stinxit Hesiodus *ἐρεβεννῆς* (*ἢ τὰ ἐρέβης, ὁ ἀπὸ
ταρτάρου τόπος*) epitheto. vt & Homerus *νύκτα ὀλοήν*:
cū aliàs *ἀμβροσίην* dixerit. Inter Numina collo-
carunt Noctem veteres, quod vidissent, quasi

per noctem, illud Mosaicum, *Et tenebrae erant super abyssum*. Antequàm illucesceret fax illa incognita *φωτογενής*, Nocte omnia occupabantur: hinc datum quoque rerum quarundam Nocti initium: cæterum audaciusculè, in cæca illa veritatis ignoratîa, *καὶ ἀνὰ πρὸς ὕψους*. Addâ *ἐν πᾶσι* Stygiâ istâ contentionem in rerū ciuiliū administratione maximè versari, vnde rectè ille Ion apud Euripidem, scopulos illos negotiorum refugit. Quippe,

οἱ τὰς πόλεις ἔχουσιν ἀξιώματα

τοῖς ἀνδραμύλλοις εἰσὶ πολλομύτατοι.

γαίης τ' ἐν ῥίζῃσι] Altera illa contentio, quæ nos ad opus exfuscitat & impellit, Iouis est munus, longè mortalitati vtilissimum. En etiam in illa ætheris excelsa parte degentis Numinis cura, & quasi sollicita de hominum statu anxietas, quæ nos stimulis quibusdam ad honestos labores vrgeri voluit, & ipsas etiam terræ radices & viscera perscrutari, quæ *μαργική* est.

εἰς ἑτέρον γὰρ τίς τε ἰδὼν] Cautem Marpesiam pro corde gerit, qui ad alienæ *ἐνποιίας* successus minimè commouetur, non vt malignè insideat, & in eorum detrimentum distorqueatur, sed vt tam felici exemplo sibi dato, operas, quibus ad fortunam illam deuentum est, easdem æmuletur, sibi documentò, nocumento nulli. Hic est ergo fructus aureæ illius contentionis, vt sterilem vitam nostram esse non patiat. Dato vel inertissimum quenque, si vicinum *ἐν πρὸς ὄντα* conspexerit, tum ille excitata socordia, manus operi sedulas admouet, piget eū tanti veterni, & con-

γρενδάρῳ opum viâ quoque anxie perſcrutatur
 [Ζηλοῖ δὲ τε γείτονα γείτων] Quàm ſint decantati
 hi verſus nemo nescit: uſurparunt dudum vel
 ipſi Philoſophiæ Antiſtites, & cuilibet exinde
 ſunt in ore. Ariſtot. 2. & 8. Moral. Rhetoric. 3.
 Huc refer ſimilitudines illas μάχμων nempe &
 ἐπεικῆ, de quibus Plut. in Sympoſ. Denique
 æmulationem, non beneuolentiam pariunt ἁμο-
 τεχνίαι. *Fertilior ſeges eſt alieno ſemper in agro.* Ζη-
 λον autem hic appellamus, non φθόνον, καὶ λύπην ἐπὶ
 τὸ ἕτερον ἐπιτυχεῖν ὧν αὐτὸς ἐπιθυμεῖ: dolendum
 enim nō eſt adeſſe aliis quod tibi deſit, ſed deef-
 ſe ſibi quod aliis adſit. Eſt ergo potius, ut notant
 Grammatici, διέμερις τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὰ καλὰ πρὸς πα-
 ράδειγμα ὁρώσης. Promiſcuè tamen ζῆλόν, κοτῆειν
 καὶ φθονέειν dicit Heſiod.

καὶ πτωχὸς] Quàm miſera eſt iſta æmulatio
 pauperis in pauperem! ſed id ἀπὸ κοινοῦ repeten-
 dum εἰς ἄφρονον ſπαδύδοντα. Verè πτωχὸς ille ὃς πάντας
 πτώσκει καὶ ταπεινῆται, qui victum mendicâdo ero-
 gat, à diuitiis in paupertatem deturbatus, ὃ ἀπὸ
 πλῆτε εἰς ἐνδείαν κατελθὼν: cùm πένης dicatur παρὰ τὸ
 πένεσθαι, ὃ ἐſτὶν ἐνεργεῖν, καὶ ἐκ τῆ ποιέεσθαι τὰ χρεώδη,
 καὶ ὃ ἐξ ἀρχῆς ἐν ἐνδείᾳ ὧν, ſed qui laboribus vitam
 fouet.

Ὁ πέρον. σὺ δὲ ταῦτα τεῶν ἐνικᾶτ' θεοὺ θυμῶ.

Μὴ γ' σ' εἰς κακὸν χαρτ' ἀπ' ἔργου θυμὸν ἐρύκοι,

Νεὶ κ' ἐπιπτεύοντ' ἀγορῆς ἐπακουὸν ἔοντα.

Ὡς γὰρ τ' ὀλίγη πέλεται νεικέων τ' ἀγορέων τε,

ὧς πνι μὴ βίῃ ἐνδον ἐπνετανὸς κατὰ κείται,

Ὡς χιτῶν, τὸν γαῖα φέρει διημήτερος ἀκτῶν.

Τὸ κακορεσάμενθ' οὐκ εἴκα κ' εἴπειν ὀφέλλοις
 Κτήμασ' ἐπ' ἀλλοτρίοις, σὺ δὲ ἐκέπιδιδότερον ἔσται
 Ὡδ' ἔρπειν. ἀλλ' αὖθι διακινώμεθα νείκεθ'
 Ἰδείησι δὴ καί, αἳ τ' ἐκ δῖος εἰσὶν ἀρίσται.
 Ἦδη μὲν γὰρ κλῆρον ἐδασάμεθ', ἀλλὰ τε πολλὰ
 Ἀρπάζων ἐφόρεις, μέγα κυδαίνων βασιλῆας
 Δωροφάγους, οἳ τιμῷ δὲ δίκῃ ἐθέλουσι δικᾶσαι.
 Νῆπιοι, ἐδ' ἴσασι νῶσφι πλέον ἥμιον παντὸς,
 Οὐδ' ὅσον ἐν μαλαγῇ τε κ' ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνησار.

*O Persa. Tu vero hac tuo repone in animo, (abducatur
 Neque malis gaudēs contentio animū tuū ab opere,
 Lites spectantem, forique auscultatorem existētem.
 Tempus namque paruum est litiūque, forique,
 Cui non sit victus domi annuus repositus,
 Tempestivus, quem Terra fert, Cereris munus.
 Quō satiatus, lites ac rixam moueas (rum erit
 De facultatibus alienis. Tibi vero non amplius ite-
 Sic faciendum. Sed rursus discernamus litem
 Rectis iudiciis, quæ ex Ioue sunt optima. (multa
 Nam nuper quidem patrimonium dimisimus, sed sanè
 Rapiens ferebas, valde demulcens reges
 Doninoros, qui hanc litem volunt iudicasse.
 Stulti: neque sciunt, quanto plus dimidium sit toto,
 Neque quàm magnum in malua & asphodelo bonū.*

COMMENTARIUS.

ὁ πέρσει] Hic est frater Hesiodi, quem Hesiodus verè fraterno amore complexus, ab illa prava φιλονεικίᾳ dehortatur, quæ cum soleat animos hominum in lites forenses distrahere, tum verò faciliè quasuis opes exhaustire potest. Auida enim illa fori ingluviens consumendis oculis est aptif-

signa, ac eos nisi subinde labore tuo restauraueris, mirum quàm repentè fumi illi diuitiarum evanescent. Itaque vel ipsis etiam litium confectatoribus deamanda illa *παροικία*, vt pote litibus fouendis accommoda. Neruus enim omnium negotiorum in ære constitutus, quo sese qui non corroborat, in his rerum æstibus, minimo negotio, dilabitur, & colliquescit.

*Pecunia non
causa*

ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλοις Qui opprimendæ innocentiae ansam ex ipsa litigandi facilitate aucupantur, æquitatis scopo longissimè aberrant, imò dixerim toto cælo. Porro vix est vt quis frequentius forum terat, nisi qui atterendi alterius studio insanit. Ille ad malignam suam *εὐδα*, ipsam iuris rectitudinem detorquet, cum verus legum vsus conseruandæ, non conturbandæ vitæ tranquillitati sit destinatus. Hinc est quod Cato Censorius forum lapidibus acutis sternendum censebat, ne populus litibus assuesceret, litibus, credo, per vitiatum animi candorem inferendis. Nam & reorum amplissimus fauor in Iure, eorum, inquam, qui motarum in se actionum impetus sustinent, ac quibus sanctissimæ leges, quàm benignè fieri potest, patrocinantur. At quia solent detrimentorum periculo homines ab instituto dimoueri, hoc vrget Hesiodus, vt doceat ex illa litium congerie, & fori studio non nisi rei nostræ dispendium excitari. Eloquens, inquit Seneca, captat pretium, ex litium numero. Rectè de caufidico, quæ *Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo*: vel de iudicibus illis, qui toti sententias suas pretio nundinatur, vt est apud Apul.

10. Metam. At in litigatores rectè dixerit Hesiodus, *Stultitiam patiuntur opes*. Itaque vel ipsis etiam litium fautoribus id maxime studendum, ut annuus victus, qui dissipatas expensas identidem refarciat, domi reponatur, in qua horrea frugibus gemant, cellæ nectare distendantur, denique ut tota domus ingenitas quodammodo opes ostendet, ne ignaua nostra mendicitas thesauris alienis temerè obstrepat.

τὴ κακοπραγμίατι. [Ista non sunt suadentis, sed indulgentis animi verba. Si tantus, inquit, litigandi amor tibi insidet, hoc præcaue, ut ea tibi compares, sine quibus nunquam te illis litium mæandris explicueris: nō quod ego tuum illud φιλονεικίᾳ calculo meo comprobem, sed ut doceam, quàm sit necessaria, atque adeò cuilibet consecranda ista rusticationis cura, totius vitæ fecundissima magistra, sine cuius adminiculo, vel imbellis illa egestas totas hominum actiones subruit. Quod autem vitilitigium illud non suadeat Hesiodus, docent sequentia, οὐδ' ἐκείνῳ δούτεσσιν ἔστιν ὃ δ' ἐπιδέειν. Quasi dicat, Demus te à foro non posse diuelli, tamen sine opibus quid exequaris? utique de iis comparandis ad lites sustentandas cogitandum est. At neque ego te idcirco foro addictum velim, imò vide ne imposterum tale quid de te exaudiam. Si qua inter nos suboriuntur dissidia, si quod communi diuidendo, aut familiæ erciscundæ iudicium, illud sanè inter nos ex æquissima diuinarum legum regula componamus, non altercando, non per iurgia, sed animo amicabili, & ad pacem omnino

ymnino inclinante.

7 αἱ τ' ἐκ Διός] Non damnat ergo iura, quibus diuinam assignat originem, sed tricas & nodos illos hominum, quibus vel libera quæuis æquitas ita innectitur, vt vix se expediat, per moras illas diuturniores, per offusas veritati caligines, per forensium pecorum & Vulturiorum togatorum rabiem, per distortas denique Iudicum sententias. Ita vel sanctissimum quodque ingeniosæ hominum prauitates facillimè fœdant. Cæterum per se ius à Deo, quo suum cuique tribuitur: hinc Zeno Imperator *diuinos iudices* appellauit: hinc ipsos Magistratus Deos vel ipse Deus in sacris indiget: adeò veneranda est illa legum authoritas, quæ hominibus cælitus demandatur. Cælorum siquidem vel vnice interest, omnia in terris ad normam diuinam exigi. Qui humano sensu cælestia illa tractant mysteria, exaudiant illud Orphicum, *ἐκ τῶν ἐστὶ βέβηλοι*. Eos denique Iustitiæ candidati minimè adeunto, imò exsibilanto, explodunto.

ἡ δὲ μὲν γὰρ καὶ ἐστὶν] Exemplum domesticum vrget aduersus fratrem, quo constat à Persa isto litibus Hesiodum diuexatum, occasione capta ex patrimonij inter eos facta diuisione. In qua cùm se iniuste Persa gereret, bona dilapidare non cessabat, munerum delinimentis Iudices sibi demulcendo: quod falsè deridet.

βασιλῆας δὲ εὐφρόνους] Reges, id est, Iudices auidos munerum, helluones vocat, quos forsan & suprâ Apuleius Vulturios appellasset. Quàm sit turpis illa *εὐφροσύνη* in sacris Iustitiæ sacerdotibus

iampriDEM tota sanæ mentis antiquitas indica-
uit. Sanctissimè Plato ea de re 12. de Leg. τοὺς τῇ
πατρίδι διακονουῦντας πιδώρεον χεῖρας χεῖρ διακονεῖν, πιδόρα-
σιν δ' ἔῃ μηδεμίαν, μηδὲ λόγον ἐπαινούμηνον, οἷς ἐστὶ ἀγα-
θοῖς μὲν δεῖ δέχεσθαι δῶρα, ἐπὶ δὲ φλαύεργις ἔστω: τὸ γὰρ γινώ-
ναι, καὶ ἴδοντα χαρτερεῖν ἔκ ἐνυπετέας, ἀκρόντα δὲ ἀσφαλῆσαι τον
πείθεσθαι τῷ νόμῳ, μηδὲν ἐπὶ δώροισι διακονεῖν, ὃ μὴ πι-
δόμηνος ἀπὸ αὐτοῦ, τεθνάτω αὐτὸς τῇ δίκῃ. Sic lex 12. Ta-
bularum, *Index*, inquit, *qui ob rem dicendam, pecu-
niam acceperisse conuictus est, capite punitor*. Sed &
idem Platō, in Socratis viri iustissimi & sapientis-
simi persona, 3. de Repub. καὶ μὲν δὲν, inquit, δωροδύ-
κεις γε ἐστέον ἔῃ τοὺς ἀνδρας, ἔστω φιλοχρημάτης, ἔστω δ' αἰσέον
αὐτοῖς ἔπιδωρα θεοὺς πείθει, δῶρ' αἰδοῖν βασιλῆας: qui
versus est Homericus, vbi & Phœnicem, Achilli
munera accipere ad iræ placamentum suadētem,
acriter vellicat. Extat Dinarchi Rhetoris oratio
κατὰ Αἰσχρογίτον, quem δωροδοκίας nomine grauter
apud Athenienses insectatur, & exclamat, μὴ κα-
ταρράδυσμήσατε ὧ ἀδελφαῖοι, μήδ' ἀπείπητε πτωχέμενοι
τοὺς πονηροὺς, ἀλλ' ἐκκαθάρατε, καθ' ὅσον δυνάτὸν ἔστω, τὴν
δωροδοκίαν ἐκ τῆς πόλεως. Quamquam ibi adiuncta
erat πτωχοδοσία. Sacra pagina, Beatum eum prædi-
cat, qui manus suas, ne teneant munus, excutit.
Esa. 33. Et alibi, me interprete, eum,

Qui non, innocuos iniusta ut conterat arte,

Ad porrecta manum munera porrigit. Psal. 15.

Iustinianus noster puras iudicum manus Deo,
Principi, & legi, seruari iussit, nullumque lucrum
contingere, neque maius, neque minus, sed con-
tentum esse solis à fisco sibi subministratis. Nou.
17. cap. 1. Spartianus notat Pescennium Nigrum

statuisse, vt iudicibus salaria è publico penderentur, ne cui essent oneri : & adiecisse, *Iudicem nec dare debere, nec accipere*. Rectè itaque apud Ælianum 12. Var. Ephrattes Sophonidæ filius, quam angustis paupertatis conflictatus, liberè tamen amicis sibi decem talenta dono offerentibus, vel hæc me cogerent, inquit, præter ius aliquid concedere, vel si minus vos obseruarem, ingratiſſimum censerì. Sed dura nimis est visa hæc munerum omnium abstinentia, quam vetus illud Prouerbiũ emolliuit, ἕτε πάντε, ἕτε πάντοτε, ἕτ' ἀπὸ πάντων. Nam valde inhumanum est, à nemine accipere : sed passim vilissimum est : & omnia, avarissimum, vt annotauit Vlpianus noster in l. solèt. §. fin. ff. de offic. Procons. & leg. In esculentis & poculentis consistere δωροδοκίαν istam, voluit noster quoque Modestinus, in l. plebiscito. ff. de off. præf. Si quis ergo Iudex hos limites non egreditur, & manus oculóſque perinde continentes seruat, non erit δωροφάγος appellandus : qua voce, inexplata illa corradendi & coaceruandi munera libido notatur, quasi corruptelarum quædam βυλιμία. Hos suggillat Hesiodus acerrimus integritatis propugnator. Rectè Grammatici δωροφάγους εμφαντικῶς ἀσώτους, ἐκ τῆς δώρων βεφορομήνης, dictos scribunt, homines nempe profligatæ fidei, & pudoris perditì, qui suo pte vitio pereunt, quales esse ἀσώτους monet Aristot. Ethic. 4. cap. 1. Et quia lucri illa immensa auiditas transuersos agit plerumque hominum animos, audiamus subinde Pindarum in Nem. hym. vltimo,

κέρδων δὲ χεὶρ μέτρον ἐνεδέμεται

ἀποροσίῳ δ' ἐρώτων ὀξύτερα μάναι.

Lubet hic attexere picturam Iustitiæ qualis erat apud Chrysippum, in libro *ἀπὲι χαλῶ καὶ ἡδονῆς*, referente Gell. 14. 4. παρθένος δὲ, inquit, λέγεται καὶ σύμβολον τῆς ἀδιδότουρας ἔσθ', καὶ μηδὲ μῶς ἐκιδόναι τοῖς χαλῶ-ροισι, μηδὲ προσέειναι, μήτε τοὺς ἐπεικῆεις λόγους, μήτε παρὰ τῆσιν, καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν ἥψ' τοιούτων, οἷς ἀκολέθως, καὶ σκυδραντὴν χράφεται, καὶ συνεσηκὸς ἔχουσα τὸ πρὸσωπον, καὶ ἔντονον, καὶ δεδρυκὸς βλέψουσα, ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμπαιεῖν, τοῖς δὲ ἐτέροις, προσάγει. Faciet hæc διαγραφή ad plures sequētes locos, si voles, & ad totam vitam, si sapias.

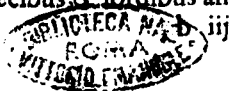
νήπιοι] Immensam Iudicum circa *δωροφρασίαν* auiditatem notat, eosque dementes ait, qui pluris totam illam *πλεονεξίαν*, quàm moderatam *ισότητα* æstiment: τὸ πᾶν enim hîc, vt monent interpretes, τὴν πλεονεξίαν, τὸ ἥμισυ τὴν *ισότητα* significat. Erasmus iampridem dilucidè prouerbialem hanc vocē enarravit, Chil. 1. Cent. 9. ex Platone de Leg. 3. & 6. Laërte in Pittaco, Plutarcho in Conuiuio septem Sapientum, Suida, & alijs. Illum, vel illos consule, ne sit *δὲς κράμβη δάνατος*. Hesiodus omninò auream nobis mediocritatē ita prædicat, vt quamuis reipsa ab ipso rerum excessu longè superetur, maioris tamen sit & commodi, & securitatis. Qui mediâ incedunt viâ, à periculis altioris casus absunt: qui supra nubes auolant, Nemefin & Adrasteam vindices sui tandem sentiunt. Per fas & nefas congesti loculi vix inuidias, vix infidias fugiunt, at mediocritas ipsa per se sibi quasi ἀλεξίσαν. Et si hæc mediocritatis commoda, cum illis *πλεονεξίας* periculis compares, hoc etiam

quod tu in mea mediocritate dimidium præ tuo
 •toto censes, plus tuo toto ego censeo. Denique
 malim Fabricius è villa ad fauces accersiri, quàm
 Cræsus è summo & splendido vitæ fastigio, in
 obscuram vulgaris vitæ speluncam detrudi: imò
 & cum Hesiodo malua & asphodelo innocenter
 victitare, quàm illos *δωροφάγους κυδάνειν*, cum illa
 iniquitatis fama, Persæ inusta. Hoc, naturæ velu-
 ti instinctu, subodorabatur Darius, *ὅς τοὺς φόρους*
τοῖς ὑπηκόοις τάζας, μετεπέμψατο τὲς φρώτους ἤψ' ἐπαρ-
χῶν, καὶ πρὶ ἤψ' φόρον ἡρώπισε μὴ βαρεῖς εἰσὶ, φροσάντων
δὲ μερίως ἔχειν, τελεῖν τοὺς ἡμίσεις, ἔχασον ἐκέλευε, Plut.
 in Apophth. Ioan. Tzetzes Chil. 7. 124.

Ἡσίοδος, inquit, τὸν ἀδελφὸν ἀρχίας ἀποτρέπων
καὶ δικασταῖς χαρίζεται τῷ χαίρειν τοῖς ἀδίκοις,
λέγει πρῶτως ὡς ἀδικα. ἤψ' δικαστῶν τὰ γένη,
ἐκ ἀπειθῶς ἰσχύουσιν τι πῶθεν κερδαίνειν δέον,
ἐδ' εἴ τὸ ἡμῶν δεῖ τῷ ὀλοκλήρῳ πῶτος,
ταῖσι, τὸ βραχύτατον τὸ ἐν δικάῃ μέρθ-
ῶσθ' πολλὰν κατέσκηκεν ἀδίκων ὑπερφροσ.

Quasi dicat, inuuisse Hesiodum vel minimam Iu-
 stitiæ partem longè pluris faciendam quàm plu-
 res iniurias, & à recti norma declinationes. Sed
 nos sensum nostrum non mutamus.

ἐν μαλάχῃ] Videtur vitæ *ταπνύοις* commen-
 dare, nedum illam mediocritatem, quam per il-
 lud τὸ ἡμῶν designari dicebamus. Hæc ergo vel
 ad ipsius mediocritatis commédationem faciūt,
 si vilis illa viuendi ratio longè optima hominibus
 est, quæ alioqui ex sua vilitate contemptior debe-
 re fieri videbatur, quid dicas de ea, quæ licet pau-
 lò altius ab istis fæcibus & sordibus assurgat, in

illa tamen mediocritatis æqualitate consistit? vel potius hoc mauult Hesiodus. Adeò infaniunt, qui muneribus amplissimis tanta auiditate inhiant, vt cùm reuerà τὸ ἡμῶν πλέον sit τῷ παντός, tamen ego vel maiorem felicitatem in ista exigua victus tenuitate collocare non dubitem. Malim, inquam, his sponte nascentibus herbulis, & manu mea excerptis, vitam quāntumuis languescentem trahere, quàm per iniustas illas δωσφαγίας, splendidioris vitæ luxuria & fastu intumescere. Maluam & Asphodelum esse herbas rusticanas, ac proinde facilioris prouentus, & paratioris copię, quàm quæ culturam hominum exposcunt, omnes norunt. De Asphodelo dubitatum quod genus esset herbæ, monet Gellius lib. 18. cap. 2. Sed ea dubitatio ludicra mihi visa est, & Saturnalibus illis, in quibus agitata est, dignissima. Dicent Theophrastus, & Dioscorides, dicet & Plinius, cæterique herbarij.

Κρύψαντες γὰρ ἔχουσιν θεοὶ βίον ἀνθρώποισι.
 Ρηϊδίως γὰρ κεν καὶ ἐπ' ἡματι ἐργάζασαι,
 Ὡς τε σὲ καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ἔχουσιν, καὶ ἀεργὸν εἶναι.
 Αἰψά κε πηδάλιον μὲν ὑπὲρ χειρὸς καταδείξω,
 Εἰς βαβοῶν δ' ἀπόλοιτο, καὶ ἡμιόνων ταλαεργῶν.
 Ἀλλὰ ζεὺς ἔκρυψε, χολωσάμενος φρεσὶν ἥσιν,
 Ὅτι μιν ἐξαπάτησε παρθενὸς ἀγκυλομήτης.
 Τὸν γὰρ ἀπ' ἀνθρώποισιν ἐμήσατο κήδεα λυγρὰ.
 Κρύψε δὲ πῦρ, τὸ μὲν αὖθις εὖς πάϊς ἰαπετοῖο,
 Ἐκλεψ' ἀνθρώποισι διδὸς παρθενὸς ἀγκυλομήτης,
 Ἐν κοίλῳ νάρθηκι, λαθὼν διὰ τερπικέραυνον.
 Τὸν δὲ, χολωσάμενος, παρθένη νεφεληγερέτα ζεὺς.

Ἰαπετιονίδην, πάντων πίει μύθεα εἰδώς,
 Χαίρεις πῦρ κλέψας; κὶ ἐμὰς φρένας ἠπερσπεύσας;
 Σοὶ τ' αὐτῷ μέγα πῆμα, κὶ ἀνδράσιν ἐσορμόυοις.
 Τοῖς δ' ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω χαλόν, ὅσῃν ἅπαντες
 Τέρεσκται χρεὶ θυμῶν, ἐὼν χαλὸν ἀμφογαπῶντες.
 Ως ἔφατ', ἐκ δ' ἐέλασσε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.
 Ἡφαιστον δ' ἐκέλευσε παλαιόν, ὅπῃ τάχιστα
 Γαῖαν ὕδρι φύρειν, ἐν δ' ἀνθρώπου θέμῃ αὐδῶν,
 Καὶ δένει, ἀθανάταις δὲ θεαῖς εἰς ὧπα εἴσκειν
 Παρθενικαῖς, χαλὸν εἶδος, ἐπήρατον. αὐτὰρ ἀθὴνῃν
 Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἐσὼν ὑφαίνειν.
 Καὶ χάριν ἀμφιχέαι κεφαλῇ χρυσῇν ἀφροδίτῃ,
 Καὶ πόθον ἀργαλέον, κὶ γμοκῶρες μελεδῶνας.
 Ἐν δὲ δέμῃ κυρτόν τε νέον, κὶ ὅπκλοπον ἦθ',
 Ἐρμείην λῶνγε, διάκτορον ἀργειφόντῃ.
 Ως ἔφατ', οἳ δ' ὅπκοντο δι' ἡ κερνίονι ἀνακτι.
 Αὐτίκα δ' ἐκ γαίης πλάσσει κλυτὸς ἀμφιγυήεις
 Παρθένω αἰδοίῃ ἴκελον, κρονίδεω διὰ βελός.
 Ζῶσφι δὲ, κὶ κόσμους θεὰ γλαυκῶπις ἀθλόη.
 Ἀμφὶ δὲ οἳ χάρκτες τε θεαί, κὶ πότνια Πηνελόπεια
 Οἰκὸς χρυσέης ἐθεσαν χροῖ. ἀμφὶ δὲ τίλῳ γε
 Ωρεαι χαλλίκομοι σέφον, αὐθεσιν εἰσαεινοῖσι.
 Πάντα δὲ οἳ χροῖ κόσμον ἐφάρμοσε παλαιὰς ἀθλόη.
 Ἐν δ' ἄρα οἳ σῆθεσι διάκτορ' ἀργειφόντης,
 Ψάδεα, δ' αἰμυλίς τε λόγους, κὶ ὅπκλοπον ἦθ',
 Τεῦξε, διὸς βελῆσι βαρυκτύπε. ἐν δ' ἄρα φωνῇ
 Θῆκε θεῶν κῆρυξ, ὀνόμνηε δὲ τίλῳ δε γυναικῇ,
 Πανδάρην, ὅπῃ πάντες ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
 Δῶρον ἐλάφισαν, πῆμ' ἀνδράσιν ἀλφεισῆσιν.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ δόλον αἰπὺν ἀμύχανον ἔξετέλεσεν,
 Εἰς ὅπκμινθεα πέμπε πατὴρ κλυτὸν ἀργειφόντῃ,
 Δῶρον ἄροντα, θεῶν ταχυὴ ἀγγελον. ἐδ' ὅπκμινθεὺς

Εφράσας ὡς οἱ ἔειπε Περμηθεύς μή ποτε δῶρον
 Δέξασθαι παρ Ζωίδος ὀλιμπίου, ἀλλ' ἀποπέμψιν
 Εξοπίσω, μήπου τι καλὸν θνητοῖσι γήνηται.
 Αὐτὰρ ὁ δεξάμενος, ὅτε δὴ καλὸν εἴχ' ἐνόησε.
 Πεῖν μὲν γὰρ ζῶεσκον ὅπῃ χθονὶ φύλ' ἀνθρώπων,
 Νόσφιν ἄτερ τε κακῶν, καὶ ἄτερ χαλεποῦο πόνοιο,
 Νέσων τ' ἀργαλέων, αὐτ' ἀνδράσι γῆρας ἔδωκεν.
 Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγχεράσκουσι.
 Ἀλλὰ γυνὴ χεῖρεσι πῖθι μέγα πῶμι ἀφαιρούσα,
 Εσκέδασ' ἀνθρώποισι δ' ἐμήσατο κήδεα λυγρὰ.
 Μένει δ' αὐτόθι ἐλπίς ἐν ἀρρήκτοις ἰδμοῖσι
 Ενδον ἔμμενε πῖθι ὑπὸ χεῖλεσι, ὅδ' ἐύραζε
 Εξέπλη. παρόθεν γὰρ ἐπὶ πᾶσι πῶμα πόθοιο,
 Αἰζιόχου βελῆσι διὸς νεφεληγερέταο.
 Ἀλλὰ δὲ μυεῖα λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται.
 Πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ δάλασσα.
 Νῦσσι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρη, ἥ δ' ὅπῃ νυκτὶ,
 Αὐτόματοι φοιτῶσι, κακὰ θνητοῖσι φέρουσι,
 Σιγῇ, ἐπεὶ φωνῇ ἐξείλετο μῆτιέτα Ζεὺς.
 Οὕτως ἔπ' που ἔστι διὸς νόον ἐξαλέασαι.

*Occultarunt enim dii vitium hominibus:
 Facile enim alioqui vel uno die tantum operatus esses.
 Ut in annum quoque satis haberes, ociosus etiam,
 Statimque temonem quidem super fumum poneress,
 Opera verò bonum cessarent, multorumque laboriosorum.
 Sed Jupiter abscondit, iratus mente sua,
 Quia ipsum decepit Prometheus versutus.
 Quocirca hominibus paravit tristitia mala, (peti puer
 Abscondit verò ignem, quem rursus quidem bonus fa-
 Surripuit ad hominum usum, Ioue à consulto,
 In cana ferula, clam fove fulminibus gaudente.*

Huncq; indignatus, affatus est nubicoga Jupiter:
 Impetionide, omnium qui consiliorum conscius es,
 Gaudeſt ignem furatus? quodq; animū meū deceperis?
 Id tibiq; ipſi magnum erit malum, & poſteris.
 Ipſiſ namque pro igni dabo malum, quo omnes
 Se oblectent animo, ſuum malum amplectentes.
 Sic ait, riſitq; pater hominumq; deūmque,
 Vulcanum verò inſignem iuſſit, quàm celerrime
 Terram aqua miſcere, hominiſq; imponere vocem,
 Et robur, immortalium verò dearum faciem referre
 Virginum, pulchrā formā, peramabilem, at Minervā,
 Opera docere, ingenioſam telam texere.
 Et gratiam circumfunderet capiti, auream Venerem.
 Et deſiderium moleſtum, & membra fatigātes curas.
 Imponere verò caninamq; mentem & ſuraces mores,
 Mercurium iuſſit, nuncium Argicidam.
 Sic ait: illi autem obtemperarunt Jovi Saturnio regi.
 Moxq; ex terra ſinxit inclitus utrimq; claudus
 Virgini veretunda ſimilem, Jovis conſiliis.
 Cinxit verò, & ornavit dea glaucocula Minerva.
 Circum verò Chariteſq; dea, & veneranda Suada,
 Monilia aurea poſuerunt corpori, ipſam porro
 Hora pulchricoma coronarunt floribus vernis.
 Omnem verò illius corpori ornatū adaptavit Pallas
 At pectori ſanè nuncius Argicida, (Minerva.
 Mendacia, blandoſq; ſermoneſ, & doloſoſ mores
 Indidit, Jovis cōſiliis gravifſtrepī, ſed vocē utiq; (hācce
 Impoſuit decorum præco, appellavit autem mulierem
 Pandoram: quia omneſ celeſtium domorum incola
 Donum contulerunt, detrimeſtum hominib; curioſis.
 At poſt quā dolū pernicioſum & inevitabile abſolvit,
 Ad Epimethea miſit Pater inclitum Argicidam,

*Munus ferentē deorū celerē nunciū: neq; Epimetheus
 Cogitauit, ut illi praecepisset Prometheus, ne quando
 Susciperet à Ioue Olympio, sed remitteret. Munus
 Retro, nec ubi mali quippiam hominibus fieret.
 Verū ille suscipiens, cum iam malum haberet, sensit.
 Prius namque in terra vivebant familiae hominum,
 Omnino absque malis, & sine difficili labore,
 Morbisq; molestis, qui hominibus senectam afferunt.
 Mox enim in afflictione mortales consenescent.
 Sed mulier manibus vasis magnū operculū dimouens,
 Dispersit, hominibus autē machinata est curas graues.
 Sola verò illic spes infracta in pyxide
 Intus mansit, doli sub labris, neque foras
 Euolauit, prius enim iniecit operculum doli,
 Aegiochi consilio Jouis nubicoga.
 Alia verò innumera mala inter homines errant.
 Nam plena quidem terra est malis, plenumq; mare.
 Morbi autem hominibus tam interdū, quā noctū
 Ultronei oberrant, mala mortalibus ferentes,
 Tacitē, nam vocem exemit consultor Iuppiter.
 Sic nusquam licet Iouis mentem euitare.*

COMMENTARIUS.

χρὴ [ἀρτὸς γὰρ ἔχουσιν] Facilis est illa quidem viuē-
 di ratio, quę alienis tantū opibus diripiendis in-
 hiat, at legitimus diuitiarum modus suminis la-
 boribus conflictatur: alioqui vel vnus dieculæ
 operula manuum cuilibet sufficeret, cum tamen
 plurium mensium spatia curandis agris tribuan-
 tur. Vbi enim Prometheus dolo ignem Ioui cle-
 psit, ut est apud Tullium, ex Æschylo, Iuppiter te-
 meritatem illam ultus, eius poenas in vniuersum

hūmanum genus diffudit, ex quibus præter cætera mala hoc fuit maximum, quòd magnis sudoribus victus nobis fuit procurandus, qui antea spontaneo terræ prouentu sustentabatur. Huc refer illud Virgilij. 1. Georg.

» — *Pater ipse colendi*

» *Haud facile esse viā voluit, primusq; per artē*

» *Mouit agros, curis acuens mortalia corda,*

» *Nec torpere grani passus sua mēbra veterno.*

βίον] Non sunt alienæ hoc loco curiosæ Grammaticorum obseruationes: βίον enim παρὰ τὸ μετὰ βίας καὶ ἀνάγκης ζῆν. Vita illa quam Numina nobis occultarunt, summo labore nobis est conquirenda. At contrā θεοὶ εἶα ζῶντες apud Homerum, ὅχι ἔτι οἱ ἀνθρώποι, ὡς γὰρ, ἐπεκλώσαντο ζῶειν ἀχρυμόρους, αὐτοὶ δὲ τ' αἰηδέες εἰσιν.

ἀλλὰ [δὲ] Redeunt vel inuiti veteres ad μονάδα. Dixerat antea κύσαντες γὰρ ἔχουσιν θεοὶ βίον: nunc dixit, ἀλλὰ [δὲ] ἔκρυψε.

ὅτι μὴ ἐξαπάτησιν] Fieri hoc potuit vt Numen ab homine deciperetur? Ista sunt ἀνθρώπινα δῆματα, vel in Sacris paginis familiaria. Decipitur Deus fraudibus hominum, eorum instituti habita ratione, quibus hoc in animo est, Deo veluti oculos configere, quasi non videat lumen illud ἀσβέσον, quod nos fraudum nostrarum tenebris obruimus. Quodnam, verò est istud Promethei ἐξαπάτημα; Ridiculum omnino, & piis auribus indignū, sed de quo tamen aniles garriunt fabulæ, quibus adumbratum est quadamtenus primum humani generis πρωτόπασμα. Tria sunt Prometheo assignata, quæ Iouis iram exacuerunt. Primum cer-

ta quædam *κραινομία*, in qua Prometheus dicitur appositis carnibus, & inter Deos diuisis, partem quandam ex ossibus sola pelle intactis statuiffe, *παιδιάν πνα παίζων, περιέμυθ' εἰ διαβώσεται τὸ βέλπον ὃ αἰρέμυθ'*, quæ cum Ioui contigisset, fertur excanduiffe, & vt coniiicimus ex Hesiodo, ignem illum, quo nempe carnes illas excoctas fuisse verisimile est, occultasse. Hoc est enim quod subiungit *κρύψε δ' πῦρ*. Alterum Promethei peccatum, est *ἀνδρεοποιία*, quod inquam, *τοὺς ἀνθρώπους ἀνέπλασε πανεργότατα ζῶα, καὶ μάστιγά γε τὰς Ἰωνάϊδας*. Crimen fuit istud apud Iouem, quod Prometheus homines effinxerit, similésque Numini. Effinxit autem ex cœno, cuius reliquias ostentasse Panoenses meminit Pausan. in Phocicis. Tertium fuit vulgatissima illa *πυρεκλοπή*. Cum enim Prometheus ignis vsum necessariū mortalitati animaduertet, non est veritus, vel furti periculo, eū Ioui subtrahere. Hæc *κατηρρήματα* diluit argutè Prometheus apud Lucianum, tandémque libertatem à Ioue consequitur. Vtique funestissima omnium fuit illa *πυρεκλοπή*. Ex cæteris enim criminibus in se solum Prometheus Iouis furorem conuerterat. Ex isto furor ille in ipsos etiam homines dimanauit, adeò vt pro ingenti commodo mox ingentia incommoda à Diis receperint.

ἔκλεψ' ἀνθρώποισι] Quis sit hic ignis quem Ioui surripuit Prometheus, variè explicatum: Alij ad artificia referunt, ideòque verè τὸ πῦρ πάντεχρον appellauit Æschylus, eòque vsum Vulcanum, quem antiqua illa Mythologia inter Deos summum artificem agnoscit, fulmina Ioui, & arma Diis fabri-

cantē, quasi peculiarē antea soli Vulcano ignem ad homines Prometheus transtulerit: Alij ignem hunc de hominum mente intelligunt, *Ignis est ollis vigor, & celestis origo*. Vtrūque complectuntur qui Vulcanum κλυτόμηπιν, & κλυτοτέχνῳ indigentant. Non absq̃num quod ait interpres Æschyli (apud quem plura sunt in illo Prometheo δισμῶτη ad hunc locum pertinentia) πῦρ καλεῖται, inquit, ἢ Ἰνώσις διὰ τὸ δραστήσιον, περιμνηδῆς δὲ καλεῖται ἢ περιμνήδεια, καὶ ἢ περιἸνώσις, καὶ ἢ περιτόπλασις, ἣν δίδωκεν ὁ θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ ἔχειν καὶ φυλάττειν, καὶ μῆπιν & φροντίζειν, ὁ δὲ ταύτην λαβὼν ἐκ ἐφύλαξεν, ἀλλ' ἤρξατο φροντίζειν καὶ λέγων τὰ μὴ δεόντα, καὶ περιβλάδιεν, ὥτως ἐν κλέπῃσι λέγεται τῆς περιμνηδείας τῆς θεῶν.

ἐν κοίλῳ νάρθηκι] Idem Æschyli interpres, ὅτι δὲ νάρθηκι ἔβαλε τὸ πῦρ, καὶ αὐτὸ περισφόρεο, ὥπο γὰρ τῆς οικίας σαρφέτητος, τῷ νοδῷ, ἤρξατο φροντίζειν καὶ περιλέγειν τὰ μὴ δεόντα.

Elegans est locus Claudiani in Panegyrico Honorij ad hoc ipsum quod agimus,

- „ Disce Orbis, quod quisq̃ sibi cum conderet artus
- „ Nōstros; aethereis miscens terrena Prometheus,
- „ Sinceram patri mentem furatus Olympo,
- „ Continuit claustris, indignante m̃q̃ reuinxit.
- „ Et cum non aliter possent mortalia fingi,
- „ Adiunxit geminas, illa cum corpore lapsæ
- „ Intercunt, hæc sola manet, bustoq̃ superstes
- „ Euolat, hanc alta capitis fundavit in arce
- „ Mandatricem operum, prospēcturamq̃ labori.

Quis porro non videt quā miserē distorta sit, & deprauata primigenia illa veritas, quæ peccatum primi parentis nostri indicabat? Ille verus Pro-

metheus qui *θεσμίδειαν* illam affectauit, qua se Deo æquipararet, oculos suos aperiendo. Hæc fuit Iouis ignem furtipere, ac ipsum Iouem velle decipere, temeraria & vana sui opinione: quasi Deus lucem illam malignè hominibus inuidisset, quæ tanto facinore erat attentanda. Hoc ipsum inscius perstrinxit Æschyli Prometheus, dum se solum hominum misertum, cum Iupiter omnia bona solis Diis esset impertitus, contendit. Alij ignis inuentorem Prometheum afferunt, quod cum plerique negarent, Phoroneo ab iis attributum est. Vnde ille post imaginem Ditonis accensus ignis qui Phoronei dicebatur, apud Pausan. in Corinth.

οὐκ ἔστιν αὐτῷ μέγα πῆμα] Vulgatum est qua ultione Iupiter Prometheum sit persecutus, *πρωτοκλάμυρον ποσσῶν χερσὶν τοῦ Κανικάστου, καὶ αἰτὸν τοῦ ἥπατι τρέφοντα.* Quod nos fusiùs propediem in Æschylo perpendemus.

τοῖς δ' ἐγὼ ἀντὶ πνεύς] Vnius ob noxam, totum humanum genus plecti voluit Iupiter, ne tam luculento ignis munere, vacui à malis, fruerentur: Commisceri scilicet hæc extrema sic oportuit, vt nemo hominum ex scelere alieno impune locupletaretur. Trahit vitiosa quæuis *πρωτοκλήσις* sua quoque incommoda, vt hic delicta non suos tantum auctores, sed etiã possessores teneant, vt loquuntur in foro Romano. Tale ferè est illud quod de equo Seiano, de auro Tholosano veteres prodidèrunt, quasi rei ipsi inhæreant interdum pœnæ, ac personam reorum egrediantur. Fatalis ergo fuit hic ignis, & pariter reliquis quibusvis furti

huius commoda percepturis, ac furi exitiabilis.

ἔδον κακὸν ἀμφοταπῶντες] Atqui hoc ipsum est malorum omnium caput, tuis malis ita delectari, ut sensum omnem exuisse videre. Quid superest ad cōsummatum hominum infortunium? Ecce utrâque vlnâ sua etiam nocumenta amplectuntur, quod ἀναιδισίας, & stuporis profligatissimi est indicium.

ἐκ δ' ἐγέλασε] Tota illa diuini furoris moles, in risus diffunditur. Ad grauitatem sceleris commotus est, ad irritam impunitatis πρὸς ληψιν reniduit, quales solet nobis risus post indignationem, comes plerumque dedignatio elicere, vbi potissimum vltionis facilitas nobis animos mordaculè titillat.

ἤφαισεν] Hic est Deorum operarius, nec solum διὰ πυρὸς, cuius eū inuentorē facit Diodorus, vnde illa arma Achillea, & αὐτόματα mirabilia in Deorum conuiuuiis, apud Homerum, fulmina creberrima tum in Ætna, tum in Lemno ad Iouis vsus, & cætera eiusdem artificii, quorum nomine vel πεικλυτὸς nuncupari meruit: non, inquam, solius ignis artificio, sed & διὰ πλαστικὴν, compactis terra & aqua infimul: quæ rectè Vates quasi omnium compositorum materias coadunauit. Memini ad Homerilocum Iliad.ξ.

» Ωκεανὸν τε θεῶν γῆρασιν, καὶ μυτῆρα Τηθύϊ,
annotasse Didymum per Thetyn terram intelligi, quod ego dubitanter probabam, & improbabam penè: iam muto, vt consentiat Hesiodo Homerus. Moueor quòd Homerus tertio post versu vtrumque coniunxit,

» γαίης νέρδε καθέσσι κ' ἄβυσσέτοιο θαλάσσης.

Quid verò quod ibidem & eodem contextu, Iuho ad consociandos tum Oceani tum Thetidis inuiscem auulsos animos testatur?

Τούς εἴ μ' ὁλομήρης, κ' σφ' ἀχρίτα νείκεα λύσω,
ἦδη γὰρ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπεχόνται
εὐνῆς κ' φιλότῃτος, ἐπὶ χόλῳ ἔμπεσε θυμῷ.
εἰ κείνω γ' ἐπέεσι παραιπεπιδεῖσα φίλον κῆρ
εἰς δινὴν ἀνέσαιμι ὁμωθῆναι φιλότῃτι,
αἰεὶ κέ σφι φίλη τε κ' αἰδοῖν χαλεοίμην.

Nam quale hoc esset matrimonium, nisi Oceani cum Terra? Dissimilium enim aptiora connubia quàm similium ne sint ὁμοθηλυκά, αὐτ' ὁμοαρσενικά, vt ita loquar. Denique commodissimè Aquæ & Terræ πάντων γένεσις tribuitur, vtpote in quas resolui mortem significet. Hinc illud, ὕδωρ κ' γαῖα γένονται, apud Hom. Iliad. η. ἀντὶ τῆ νεκροφείητε, κ' ζωογόνε κ' πνέυματῶδες δέρμεν ερηθείητε, aiunt Grāmatici, & nos ad eum locum: omnia enim inde verè ortum habent, in quæ postremo resoluntur, sicci & liquidi adhibito calore mixtura, γένεσις est: eorūdem dissipatio, φθορά. Vera est illa & antiquissima ortus & interitus sententia, maximè in hominis efformatione. (Neque enim hîc Physicorum loculos excutimus) quam hic ad efformandam Pandoram præcipit Iupiter. Additur, inquam, aqua terræ, quòd. cum terra per se arida sit, ac perinde friabilis, nec ad compactionem satis idonea, sine qua vix effingi possit, par est vt humore antea perfundatur, vnde glutinis instar varias formas ad figuli nutum induat. Ex vtraque nascetur corpus elementare, cui si accesserit ignis

illc

ille Vulcanius, id est *συνεκπηλὴ αἰτία* Stoicorum, hominem esse senties. Solius terræ meminit sacra pagina in mirabili illo primi parentis opificio, Finxit (inquit) Deus hominem puluerem de humo, id est ex terræ puluere. Hoc adumbravit nostra Poëtica.

αἰθρώπας δέμδ' αὐδὲν] Vocem viri mulieri affingit, id est grauiorem, cum mulieres propriè voce sint acuta, perinde atque pueri, & senes, idque propter spiritus tenuitatem: contrà viri grauem esse vocem docuit Homerus noster, qui cum Achillem *βαρυσενάχοντα* dixisset, statim Thetida *ἔξ' ὠκυόσσαν* statuit, Iliad. σ. Sic Agamemnonem *μέγ' αἰέοντα*, Iliad. ι. At senes cicadis argutæ vocis comparat, Iliad. γ. Sic *μάστιξ λιγυρή* apud eundem, Iliad. λ. quæ ob tenuitatem, acutiorem edit sonū. At hæc Pandora non est voce fœminea & exili, quasi non fœmina sit, sed vira quædam (sic enim antiquis appellatas fuisse fœminas, docet etiamnum pannosus ille Festus, quem nobis temporum iniuria reliquum fecit) aut virago. Vnde ne de plebe hoc recens fœminæ figmentum videretur, datum illi est & in voce aliquid *ἑξοχότερον*, quod ad perfectiorem viri statum propius accederet. Idem & de robore dicendum, cum alioqui *ἀδενέστων* sit mulierum genus.

ἀθανάταις δὲ θεαῖς] Vox Deorum credo videbatur *ἀμίμητος*, non itidem Dearum forma, in qua *τὸ κάλλος*, & *τὸ ἐπὶ ἄρατον* constituit, vtrumque coniunctim, & appositissimè. Ipsa enim pulchritudo adeò amoris est incentiua, vt de virtute non dubitarit asserere Plato, eam si oculis cerneretur, mi-

rabiles sui amores excitaturam fore, quò nitidiora sunt, & ad ipsum luminis dilutum splendorem magis accedunt corpora, acrius feriunt ac præfringunt intuentium animos, factoque veluti sui commercio eos obnixè sibi deuinciunt. At à natura est, quòd crassa & tenebricosa quodammodo eadem corpora respuimus, sic mens nostra in his etiam humanis perpetua sui contentione *πρὸς τὸ κάλλος*, id est, *πρὸς τὴν τῷ σώματος διμερίαν, μελῶν τε καὶ μερῶν μετὰ ἀρχοίας*, collimat. Huc pertinebit illud Plut. in Quæst. Platon. *κάλους τῷ πρὸς τὸ σῶμα ἔρας*, τὸ δὲ *κάλλος* ὁμοιότητι τῇ πρὸς τὰ θεῖα κινεῖ, καὶ ἀναμυμήσκει τὸν ψυχῆν.

ὡς τὴν ἀθῆναι] Omnium opificiorum inuentio tribuitur Mineræ, quæ verè nihil aliud *μυθολογείτω* quàm sapientia, & ingenium: ideò natam è Iouis capite ferunt, quòd ea sit rationis & acuminis sedes. *Apud Latinos* (inquit Isidorus,) *Minerva vocata quasi dea, & munus artium variarum. Hanc enim inuentricem multorum ingeniorum perhibent, & inde eam artem & rationem interpretantur, quia sine ratione nihil potest contineri. Quæ ratio quia ex solo animo nascitur, animumq; putant esse in capite & cerebro, ideò eam dicunt de capite Iouis natam, quia sensus sapientis, qui omnia inuenit, in capite est. Denique ἀθῆνᾶ, διὰ τὸ ἐπιστεῖν τοῖς χεῖρσιν, ὑπερβολικῶς ἐπαινείτω. Hic ἐργασίας, & ὑφαντικῆς meminit Vates. Minerua primùm Ergane dicta est, cuius templum apud Lacedæmonios fuisse meminit Paul. in Lacon. Simulachrum apud Thespienses à Menestrato extructum, eique astantem Plutonē, in Bœot. Eam quoque Machanitida in Arcad.*

idem docet, αὐτὴ γὰρ εὔρε τέχνας, καὶ ἔργα ἐπίστασθαι διδασκόντων: & ἐργάνη, inquiunt Grammatici, παρ' ὅσον ἐφορέεσσι τῆς τῆς γυναικῶν ἐργασίας, qualis fuisse dicitur apud Athenienses & Samios, apud quos vocatur quoque ἐργάτης. Accipe autem τὸ ἔργον, ἀντὶ τῆς ἐνεργείας, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας τελευτῆς. At quod ad ὑφαντικὴν attinet, species est τῆς ἐργασίας, sed apprimè singularis, & ingeniosa, mulieribusque peculiaris, ac ipsi Penelopæ tributa, quæ telam suam, procos eludendo, ὑφαίνεσκε καὶ ἀλύεσκεν. Notat Eustathius ad illud ἰσὺν ἐπιχοιμῆν, Iliad. ι. γυναικεῖον τὸ ἰσχυρῆν παρ' Ὀμήρῳ, καὶ ἔκ αὖ παρ' αὐτῇ ὑφάνη ἀνῆρ, εἰ μὴ ἀρα βελαῖς, εἰ καὶ τοῖς ὕστερον μοχθηρῆς ὡρατετολμῶται κατὰ π αἰσῶπιον ἔδος. ὃ καὶ Σοφοκλῆς παρεσημῖνατο ἐν Οἰδίποδι τῷ ἐπὶ κολώνῳ. Quod de more Ægyptio hîc perstringit Eustathius, robur accipit à Plin. lib. 7. cap. 56. Ægyptiis textilium inuentionem tribuente. Sed idem Eustath. distinguere ibidem videtur, ut cum prius textrina stâdo exerceretur, quod illa Homeri, ἰσὺν ἐπιχοιμῆν, statis innuît, primum Ægyptia quædam mulier καθέζοιτο ὑφανεν: ἀφ' ἧς καὶ αἰσῶπιος ἀθλωῶς ἀσάλμα καθημέρης ἰδρύσαντο. Quamquam & illud ἐπιχοιμῆν alia ratione interpretetur, ἀντὶ τῷ ἐπιστατοῦσαν τοῖς ὑφαινέσαις, καὶ ἀειῖσαν, καὶ ἐπισκεπτομένην, αὐτὰς τε καὶ ὅσα ἔργα χεῖρσι τοῖς ἰσχυροῦσαις.

χρυσὴν ἀφροδίτῳ] Munera Veneris duo sunt, vnum in gratia capiti scæminæ perfundenda, alterum in desideriorum cruciatu. Illa nos abripit, hic vitæ gaudia nobis abrumpit. Cur verò Venus aurea, cur πολὺ χρυσοῦ in hymno Homérico? An ob metallo similem præstantiam? an ob ornamenta

quibus gaudent & luxuriant formæ? an ob mulierum φιλοχρηματίαν? Philostratus Veneris χρυσὸν ἀργυρῶν, ὑπὸ χρυσῶν σπινδαλίον, πέρνας χρυσῶς in eius simulacro fuisse refert: & aurum ergo illi in ornamentorum deliciis. Eustath. Iliad. γ. & τ. χρυσὴν ἀρεσδίτην dictam ait, ἢ χρυσόφορον, ἢ χαλκὴν, ὅτι χρυσῷ κατασφίηται, ὃ καὶ ζῶς τιμὴ δαπάνη χειροῦται: vnde Theocritus χρυσῷ παίζουσαν appellat. Apud Syracusios legem fuisse tradūt, τὰς Ἰωναΐδας μὴ κοσμεῖσθαι χρυσῷ, εἰ μὴ τις αὐτῶν συλχεσθῇ ἐπαύρα ἢ κοινή: vnde verè aurum Veneri tribuetur, vtpote ἐπαύρα, καὶ ταῖς χρυσουργαῖς ἐταιρείαι χαρμόση. Fuit & quædam Ἰσιαία γραμματικὴ, quæ diceret πεδίον ἢ χρυσῶν καλύμνον, ἐν ᾧ χρυσῶς ἀρεσδίτης ἱερὸν καὶ τιμὴ. Iustinus Martyr cum sciret ex Diodoro, Veneris aureæ fanum, lucum, & agrum in Ægypto propè Memphim, hinc auream dictam Venerem ab Homero voluit. Quod autem hîc vides à Venere gratiam capiti Pádoræ infundi, monet Veneris cum gratiis consortium, sine quibus ne ipsa quidem Venus venusta sit. Itaque eas illius παρέδρας καὶ συμβόλους facit Phurnutus, imò & nonnulli Veneris & Liberi filias constituunt. Iam si χάρις, ὡς δὲ τῆς χαρῆς, à gaudio & lætitia dictæ sunt, conuenient Veneri τῇ φιλομνηδί. Sed nos & Veneri tandem blandiamur. Aurum verò nunquid puritatis est, & ἀφθαρσίας symbolum? vnde illa Agameinno-nis filia χρυσόδεμος ὅς ἐστι νόμος καὶ καθαρός παρθένος fuisse dicitur. Audeamus ergo & Venerem aureā dicere, quæ & Verticordia dicitur apud Valerium, ex Senatusconsulto consecrata, quò facilius virginum mulierumque mentes à libidine ad pudici-

citiam conuerterentur. De ea Lactant. Gram-
 mat. apud Papin. lib. 5. Thebaid. ἀποσεφείαν ἀφ' ἐσθί-
 ῖνυ, Pausan. in Boeot. Veneris simulachrum apud
 Thebanos fuisse memorat, ex summis tabulis quæ
 Cadmi nauibus inerant fabricatum, ab eius vxore
 Harmonia, hoc nomine, vt à cupiditate nefaria,
 & facinoribus scelestis genus humanum auertatur.
 Imò ego hanc Venerem χρυσῇ ἐξοχότερον faci-
 lè pronuntiauerò, nedum χρυσῇ. Talis erit Venus
 illa Anaïtis, quam colunt Armenij in regione Ze-
 litide, idque summa cum sanctimonia, adeò vt
 & in eius templo iusiuranda quæuis de rebus ma-
 gnis præstari soleant. En verba Strabon. lib. 12.
 ἡ δὲ Ἑλλήτης ἔχει πόλιν Ζηλαί, ἐπὶ χώματι Σεμερόμυδος
 τείχεσσι κειμένην, ἔχουσαν τὸ ἱερὸν τῆς Αναίτιδος, ἣν περὶ καὶ οἱ Ἀρ-
 μένιοι σέβονται, αἱ μὲν ἔνι ἱεροποιίαι μετὰ μείζοντος ἐμ-
 σείας ἐν ταῦθα σιωπεύουσιν, καὶ τοὺς θεοὺς ὡσεὶ ἡδὲ μεί-
 ζων, ἐν ταῦθα πολιτικοὶ πάντες ποιεῖνται. Huic primam
 omnium auream statuam nulla inanitate; & pla-
 nè holosphyraton dedicatam monuit Plin. lib. 34.
 cap. 4. Quanquam Hermolaus Dianam voluit
 intelligi, sed Gyraldus ex Agathio, & hic ex Be-
 roso, & Athenocle Symmacho Venerem esse do-
 cuerunt. Apage porrò ab hoc aureo Epitheto,
 Apaturiadas, ἐπαύρας, Paphias, (ἀπὸ τοῦ ἀπαρίσκειν &
 decipiendo) πέρνας, ἀνοσίους, καὶ ἀνδροφόνους, & si quæ
 sunt huius generis Veneres, & castæ illi omnium
 rerum genitrici sanctissimè tribuatur, quam &
 ideò cælitus ortam sacra commenta est antiqui-
 tas, vnde Vranie dicta Platoni: illi, inquam, quæ
 sues & porcos, id est sordidas & dâmnandas libi-
 dines auersatur.

ἐν δὲ θέμεν κυνέον τε νόον] Corporis ornamenta & munera vidimus, vocem, robur, oris elegantiam, artificia, gratias, & mordacium desideriorum tormenta, restabat informandus animus. Cui rei facilem sese infert Mercurius, caninisque moribus, & furtorum cupiditatibus ingenium foeminæ penitiùs imbuat. Qui verò sunt canini illi mores? τὸ ἀναίδες, qualis est profligati pudoris meretrix, & Venus illa πάνδημος, quæ appositè canibus comparatur, διὰ τὴν ἐμφανῆ μίξιν. Sed & κύων quibusdā Grammaticis ἀντὶ τοῦ δήλεο μοεῖν κεῖται. Hanc κυνικὴν ἀναίδειαν hominibus quoque Homerus nofter aptavit: sic κυνὸς θυματ' ἔχων, & κυνώπης dicitur Iliad. α, ubi nos ex Oppiano annotabamus, canibus marinis huiusmodi impudētiam potissimūm assignari, ἀλλὰ κυνέων (inquit) εἰκαλίοις ἢ ἂν τις ἀναίδειν ἐείποιε. Sed & canem inter impura animalia refert Plut. Quæst. Rom. c x i. ὃ μὲν (inquit) ἐστὶ καθαρεύειν φωντο πάντα πᾶσι οἱ παλαιοὶ τὸ ζῶον, καὶ ὀλιγῶν μόνον γὰρ ζῶων ἐστὶν καθιέρεται, χθονία δὲ δειπνον ἐκείτη πημπύμενοι εἰς τριόδους, ἀποστροφάων καὶ κατὰρσίαν ἐπέχει μοῖραν: ἐν δὲ λαχεδαίμονι τὴν φονικωτάτην ζῶων ἐρυαλίφ σκύλακες ἐκτέμνεσι, βοιωτοῖς δὲ δημοσία καθαρίεις ὄρεσι κυνὸς διχοτομνθέντες ἤδη μερῶν διεξελθεῖν, &c. Impuritas itaque & impudentia per hunc κυνέον νόον intelligendæ.

ἐπὶ κλοπῇ ἥδος] Furaces mores, non tam ad generale illud contrectandi res alienas inuitis dominis vitium, quàm ad furta Veneris referendi. Quæ sint illa furta, norunt qui clanculum flores illos castitatis carpunt, & temerant. Quanquam si latius extendas, non cohibebo. Iam verò Mer-

curius huius impudentiæ, & furtorum author inducitur. Ad impudentiam facit, quod & Mercurius Anubis apud Ægyptios capite canino fingitur. Sic de eo Apuleius, *Ille superum commicator & inferum, nunc atra, nunc aurea facie sublimis, attollens canis cervices arduas Anubis, leua caduceum gerens, dextra palmam virentem quatiens*. Quod alij tamen ad canum sagacitatem, alij ad custodiam referunt: sed nos ad sensum Hesiodi videmur proximius accessisse. Facit etiam illa ἐμφανὲς μίξις meretricum, & πάνδημος σωυσία, vt ad Mercurium qui ὅδι, vel ἐνόδι est passim ad vias commōstrandas collocatus, referri posse videatur vulgaris libidinum copia. Quod ad furta, quàm sit in illis summus artifex Mercurius, Apollinis greges & sagittæ testabuntur. At quia in his exercendis astutiora ingenia magis polleant, fit vt & in furtis Veneris idem astus Mercurij requiratur: vnde δολίς, & præstigiatoris nomen est consecutus. Talia furta in genere comprobabant Lacedæmonij, si πένερος ἢ πορλαῖμύως perpetrarentur: nam qui παύμως ἢ ἀτέχνως furaretur pœnas pendebat: talia quoque in primis mulierum congressibus. Nam sponsus πρὸς τὴν νύμφην μὴ δολαβείας ἐφοίτα, αἰχμωδύμους καὶ δεδδικῶς μήτε αἰδοίτο τῆς ἑνδον: ἄμα καὶ τῆς νύμφης ὅπτε χρωδύμους ἢ σιωδπορέσης, ὅπως ἂν ἐν χειρὶ, καὶ πανδιόντες ἀλλήλοις, συμπορδοιοῖντο, vt est apud Plut. in Lycurgo. Quod ille ἐκπρατείας καὶ σωφροσύνης ἀσκησιν fuisse dicit, nos tamen in Vate nostro ista φορτικώτερον interpretamur.

διάτρεος] Aiunt Grammatici dictum τὸ πλεονάζον τῷ κ, pro διάτρεον. Est enim τρεῖς, τὸ τρεῖς.

καὶ σάφες, quasi sit δακτυλός, ὁ σαφὴς ἐν ταῖς ἀγγελίαις.
 [ὥσι δὲ] Animaduerte hæc vnde quaque præcedentibus non congruere, sed Poëtæ hoc audere liberum fuit.

πανδώραν] Manifestâ etymii ratione, quòd in illius ornamenta singuli Dii symbolum quasi dedissent: vel, inquam, ὅτι παρὰ πάντων δῶρα ἔλαβεν, ἢ ὅτι δῶρεν πάντων τῶν θεῶν: quod postremum Grammatici ex Hesiodo depromptum asserunt: ex eo quod mox dicet, δῶρεν ἄγνυτα θεῶν παρὰ ἄγγελον. Pausan. in Atticis ad basim simulacri Palladis expressum fuisse refert, qualiter nata sit Pandora, eamque primam mulierem extitisse, vel ex hoc Hesiodi loco, euincit.

πῆμ' ἀνδράσιν] Hæc ergo verè sunt δῶρα ἄδμετα, qualia Hectoris & Aiæcis arma, Medææ vestis, & altera Deianiræ. His donis superi crimen Promethei expiarunt, & prima eius mali labes in totam posteritatem est deriuata. Homines autem hîc ἀλφειᾶς vocat, διὰ τὴν περὶ τὰ περακτεῖα εὐρετὴν μέθοδον, καὶ τὴν χεῖρ' τέχνης καὶ ἐπισήματος δέξασιν. Quod hîc tamen non tam laudi, quàm crimini vertitur.

ἔδ' ἐπιμηθέος] Hæc Epimethei & Promethei fabulas in ore esse omni populo, qui nescit, is ne quidem dignus, qui ad hæc antiquitatis arcana nunc primum admittatur. Vtrumque fratrem esse dicunt, & tam diuerso, vt vides, ingenio, quod non adeò est insolitum, vt mireris. Et vtrique ingenij sui notas in nomine exhibet. Vera sunt illa nomina, quæ aliquid indicant, & arguunt: vnde rectè Philosophus lib. περὶ ἑρμην. τὸ ὄνομα φωνὴν σημαίνουσαν πικρὴν esse dicit, ἀνδρ' ἔχοντα, ἧς μὴδ' ἐν μέρει ἐστὶ ση-

μαγνηκόν, κεραισιμβρόν: ἐν γὰρ τῇ χάλλι πτερεῖ τὸ ἱππῶ. ἔ-
 ρχεται αὐτὸ καὶ ἑαυτὸ σημαίνει, ὥσπερ ἐν τῇ λόγῳ, τὸ χαλδός
 ἱππῶ. Itaque nomina composita, & πεπλεγμένα
 propriè nomina sunt, non ἀπλά, & tum demum
 fiunt σύμβολα, quando à simplicitate ad συμπλοκὴν
 transeūt, cū epitheto, in quo sit ἐνεργητικόν quid-
 dam, rei aut personæ conueniens. Vides porrò
 quàm distent Philosophi à Grammaticis, quibus
 ὄνομα, tantum est διάλεκτος ἀσυνήθετος, καὶ πᾶν ὃ μὴ
 σημαίνει χρόνον, οἷον λίδος, ἱππῶ. Nam vt & hæc
 nomina sint καὶ ἀπλόγητα, substantiam tantum spe-
 ctant: at quæ qualitates notant, longè sunt lucu-
 lentiora, & isto nominum digniora nomine. Ergo
 προμνηδεύς ille verè est, qui res futuras attenta ani-
 mi coniectura, & mente consulta præuidet: ἐπι-
 μνηδεύς, qui non nisi post rerum euentus sapit, &
 sera premitur pœnitentia. Ille mortalitati com-
 moda, hic incommoda intulisse fingitur. Huius
 itaque Epimethei filiam fingit Pœnitudinē Ioan.
 Tzetzes Chil. 6.87. his verbis,

τὸν νῦν τὸν προβελότατον, χαλδῶ μὲν προμνηδέα,
 ὥρῃ δὲ τὸ προμνηδέεσσι καὶ προσκοπεῖν πρὸ πάντας,
 νῦν δὲ τὸν ὑπερέβελον τὸν μετὰ πάντος ἰγόντα,
 ἐπιμνηδέα λέγουσιν ὥσπερ καὶ θυγατέρα,
 φασὶ μὲν τὴν μεταμέλειαν, ἀπὸ τῆς συμβαινόντων.
 οἱ γὰρ ἔτι προσκοπήσεις, μετὰ δὲ πάνθ' ἴσῳσιν,
 ἔχουσιν μεταμέλειαν, καὶ φεετὴν τὴν θλίψιν.

Claudianus, cuius antea versus de Prometheo
 referebamus, alibi, de Epimethæo locutus, vide-
 tur secus quàm cæteri totā rē intellexisse: & lege,

» Namq̃ ferunt geminos uno de semine fratres
 » Japetionidas, generis primordia nostri

- » Dissimili finxisse manu. Quoscūq; Prometheus
 » Excoluit multūque innexuit aethera limo,
 » Hi longè ventura notant, dubiisq; parati
 » Casibus, occurrunt fabro meliore politi.
 » Deteriore luto prauus quos condidit author,
 » Quē meritò Gray perhibent Epimethea Vates,
 » Et nihil aetherei sparsit per membra vigoris,
 » Hi pecudum ritu non impendunt vitant,
 » Nec res antè vident, accepta clade queruntur
 » Et serò transacta gemunt:

Sed vulgatiōra sunt quæ perstringit Hesiodus. Quāquam Protagoras apud Platonem hoc ipsum etiam diuersa ratiōne commemoret, vt mirum sit in re tam trita sic authores vacillauisse. Vbi tempus generationis hominum aduenit, dicuntur Dij Epimetheo & Prometheo eorum informandorum curam demandasse, eam tamen Epimetheus à fratre sibi soli impetrauit, adeoque imperitè in distribuendis singulorum animantium facultatibus versatus est, vt cū ad hominem deuenisset, hæserit diu, donec Prometheus fratris errore agnito in hominum salutem incubuerit, surreptisque Vulcani & Mineræ ignibus sua prouincia sic defunctus est, vt solus homo inter animantia θεὸς ἐρόμισε, καὶ ἐπιχειρεῖ βαρύνε τε ἰδρύεσθαι, καὶ ἀλάλματα θεῶν. Hæc fermè Protagoras.

ὅτε δὴ κακὸν] Simile illud Homericum ῥεχθέν δὲ πηνήτω ἐγνων. Quid iuuat porrò præpostera illa prudentia? Rebus enim confectis, consilio locus non superest: & vt infectæ sint, nec Deus ipse præstare dicitur, in cuius alioqui potestate sita sunt omnia: quāquam hæc ἀπάρησις, non esset

δυναμίας, sed meræ ἀδυναμίας τε καὶ ἀσυνεσίας docu-
 mētum. Cumani, & Phryges hoc Epimethei vi-
 tio laborarunt: sic Creon apud Sophoclem, ἀπὸ
 τὴν δίκην ἰδεῖν dicitur.

οὐκ ἔστιν ἄλλο γὰρ ζῶσκον] Iam indicauimus, quān in-
 constanter proditus sit hic sermo à veteribus. Alij
 à Prometheo effictos homines statuunt: quòd si
 sit, quomodo constabit Hesiodus dicens, ante-
 quàm hæc contingerent, vixisse homines malo-
 rum immunes? Alij natos quidem antea homi-
 nes, sed instructos igne à Prometheo, & sic ista
 aptissimè cohærebunt. Primigenius porrò homi-
 num status hic describitur, qui si cum secundario
 comparetur, facilè dici potest à quanta felicitate,
 tanquam à cælo, in hæc calamitatum barathra de-
 trusi simus. Hunc locum adumbravit Virg. 1.
 Georg.

*Ante Iouem nulli subigebant arua coloni,
 Nec signare quidem aut partiri limite campū,
 Fas erat: in medium quærebant, ipsaq; tellus
 Omnia liberiùs, nullo poscente, ferebat.*

μὴν δ' αὐτόθι ἐλπίς] Sola spes in fundo remanet,
 nec à pyxide auolauit, cuius nomine omnia bona
 comprehenduntur: cū enim homines malis
 conflictarentur, id demum supererat vt meliorem
 statum sperarent. Est siquidem ἐλπίς propriè τῆς
 ἀγαθῶν καὶ ἐλπίδος, vt interpretatur Eustath. Cui mi-
 rum quid in mentem venerit Iliad. v. cū hæc an-
 notaret, ἡ μὲν τοι ὅρα τῶν Ἡσίοδου ἐλπίς ἄλλως δοκεῖ
 ἔχειν ὅρα τὸ ὀμναικόν, εἰς τὰ κακῶν καὶ ἐλπίδος ἐκείνη δι-
 λοῖ. Nam ἐλπίς simpliciter positum, & sine vlla ad-
 iectione in bonam partem sumitur, aliàs καὶ ἐλ-

πίς dicitur, & πονηρά: aut subiungitur regimen vocis quæ significationem indicet, vt cum dicitur, πινυέας ἐλπίς. Sperandi verbo sic Latini plerumque abutuntur,

At sperate Deos memores fandi atque nefandi, inquit Maro. Et Grammatici, Expectari propriè tam bona quàm mala, sperari bona tantum notant: quanquam Priscianus hanc κατάχρησιν, (non moror enim Diomedis Grāmatici scrupulosam huius vocis interpretationem lib. 2.) in eodem Marone referat, 4. Æneid.

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.

Sic Herodotus in 1. ἐλπίζων γὰρ ὁ Αλκιβίου τοιοῦτον τε ἔχειν ἐν τῇ μάχῃ, καὶ τὸν Λεων τετραπλῆς τὸ ἔχαιον κακῶ. Sic Terent. *Nam quod tu speres, propulsabo facile.* Vbi tamen Donatus pro, speres, quosdam legisse, timeas, asserit: vt vt sit, nos hîc spem bonorum intelligimus: quæ adempta, & totius felicitatis nobis aditum præclufit. Salutem enim si desperaueris, nunquid & longè grauiores morbos senties, quàm si te propediem sanatum iri valetudinis tuæ παρρησιαστικὸν testabitur? Hoc ergo fuit κακῶν ἀπάντων ἔχαιον, ita malis coërceri, vt libertatis spem animo non concipias. Quale statuimus damnatorum suppliciū, quibus surdum & inexorabile futurum est Numen, & illa Stygis vnda irremeabilis. Quod ad eò verum est, vt ego in hac vita Hesiodea, inferos propriè describi existimem, aut inferis similem prope vitæ, mortis æquiparandæ, conditionem.

αὐτόματι] Videtur ferè τὰ κατὰ θεόπημια intelligere, & quæ non ex causa præiacente oriuntur,

sed à quibus vel in media vitæ securitate ἀναιδή-
 τε καὶ ἀκαρπορήτως corripimur. Illa sunt verè αὐτό-
 ματα, quæ ne tota quidem hominum prouidentia
 præcaueri possunt.

σγῆ] Verùm est tacitè nos ab ipsis morbis in-
 uadi, ea, credo, de causa, quòd ipsos intra nostræ
 viscera foueamus, à quibus tamen in media sanita-
 tate insubidè conuellimur. Et hoc de ipsis etiam
 morborum initiis intellige. Quod tamen Plutar-
 chus renuit, cuius hæc sunt verba in lib. de sanit.
 tuenda, μάλιστα ὅ προσφυλακτέον ἐν ταῖς θεραπεύειαις, καὶ
 περὶ αἰσθησέων, ὃ γὰρ ἀπασιν καὶ τὸν Ἡσίοδον ἐπιφοιτῶσιν
 αἱ νόσοι σγῆ, ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μικτίαν ζῶος, ἀλλ' αἱ
 πλείους καθ' ἑαυτὰς ἀναγκαῖαι, καὶ περὶ νόσους, καὶ κήρυκας ἔχου-
 σιν ἀπενόητοι καὶ δυσκινήσεις, &c. Atqui ego hæc capi-
 ta morborum tacitè emergere censeo, & constare
 Hesiodo suam fidem.

διὸς νόον ἐξαλέσας] Digna vox pio Vate, & in eos
 verè contorquenda, qui sceleratam vitæ viam eo
 firmitus insistent, quòd se Deum fallere credunt,
 in otio potè & ignauia torpescentem, qui huma-
 na penitus despiciat, de sua tantùm quiete sollici-
 tus. Illa sunt de profana Epicuri mente. Quanto
 luculentius Hermogenes de Deo his verbis apud
 Plut. in lib. ὅτι ἐν δὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως καὶ ὁπότερον θεοὶ γάρ
 φησιν, αἱ πάντα μὲν εἰδότες, πάντα δὲ διωάμενοι θεοὶ, ἔστι
 μοι φίλοι εἰσὶν, ὡς διὰ τὸ ἐπιμελεῖσθαι μου ἔπαιτε λήθω αἰ-
 τους, ἔτε νυκτὸς, ἔτε ἡμέρας, ὅπῃ ἂν ὀρμῶμαι, ἔτε ὃ, πᾶν
 μέλλω πράττειν. Deos dixit πᾶσι θεοῖς, sed utique
 magis ad pietatem, quàm Epicurus.

Εἰ δ' ἐθέλεις ἔτερόν τι ἐγὼ λόγον ἐκκορυφώσω,

Εὐ καὶ ὄψα μύσας, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν.
 Ως ὁμύθεν γαῖασι θεοὶ, θνητοὶ τ' ἀνθρώποι,
 Χρύστεον μὲν πρόψα γῆθ' μερόπων ἀνθρώπων
 Ἀθάνατοι ποίησαν, ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες,
 Οἱ μὲν ὅττι χρόνῳ ἦσαν, ὅτ' ἔραν ὧς ἐμψασί λαιον.
 Ως τε θεοὶ δὲ ἔζων ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
 Νόσφιν ἄτερτε πόνων καὶ οἷζ' ὕθ', εἰ δέ τι δειλὸν
 Γῆρας ἐπ' αὐτῷ, αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὁμοιοί
 Τέρποντ' ἐν θαλίῃσι, χαλῶν ἐκτοσθεν ἀπάντων.
 Θῆσκον δὲ ὡς ὕπνῳ δεδιμμημένοι, ἐσθλὰ δὲ πάντα
 Τοῖσιν ἔην, καρπὸν δὲ ἔφερε ζείδωρ' ἄρουρα
 Αὐτομάτῃ, πολλὸν τε καὶ ἀφθογον. οἳ δὲ ἐθελημοί,
 Ήσυχον ἔργα νέμοντε σὺν ἐσθλοῖσιν πολέεσιν.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ κεν τοῦτο γῆθ' ἔτι γαῖα χάλυψεν,
 Τοὶ μὲν δαίμονες εἰσι διὸς μεγάλου διαβυλάς,
 Εσθλοὶ, ὅππῃ χθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
 Οἳ ῥα φυλάσκει τὲ δίκας καὶ χέτλια ἔργα,
 Ἡεραῖος ἀμύμοι, πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν,
 Πλουτεδδοται, καὶ τοῦτο γέρας βασιλῆϊον ἔχον.
 Δεύτερον αὖτε γῆθ' πολὺ χειρότερον μετόπισθεν
 Ἀργύρεον ποίησαν, ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες,
 Χρυσῶν ἔτε φυλὴν ἐναλίγκιον, ἔτε νόημα.
 Ἀλλ' ἕκατὸν μὲν παῖς ἔτεα φέρει μνητέει κεδνῇ
 Ἐτρέφετ' ἀτάλλων μέγα νήπι' ὅς ἐνὶ οἴκῳ.
 Ἀλλ' ὅταν ἡβήσῃς, καὶ ἦεν μέτρον ἱκοίτο,
 Παιεῖδ' ὅσον ζώσκον ἐπὶ χρόνον, ἀλγέ' ἔχοντες,
 Ἀφραδίαις, ὕβειν γὰρ ἀτάδαλον ἐκ' ἐδωῖαντο
 Ἀλλήλων ἀπέχειν, εἰδ' ἀθανάτους θεραπείην
 Ἠθέλων, εἰδ' ἔρδειν μακάρεσσιν ἐρεῖς ὅππῃ βομοῖς,
 Ἡ θέμις ἀνθρώποισι κατ' ἦθεα. τοὺς μὲν ἔπειτα
 Ζεὺς κρονίδης ἐκρυψε χολέμεν' ὕνεκα τιμᾶς
 Οὐκ ἐσθλὸν μακάρεσσι θεοῖς, οἳ ὀλύμπῳ ἔχουσιν.

Αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τοῦτο γῆϑ' ἔτι γαῖα κάλυψε,
 Ἴδμεν ὑποχθόνιοι μάχες δηντοὶ καλέονται,
 Δαῖτες, ἀλλ' ἔμπης πρῶν καὶ τοῖσιν ὀππιδεῖ.
 Ζεὺς ὃ πατὴρ τέϊτον ἄλλο γῆϑ' μερόπων ἀνθρώπων
 Χάλκειον ποῖνο', ἐκ ἀργυρῷ ἔδεν ὁμοιον,
 Ἐκ μελιᾶν, δεινόν τε καὶ ὁμβεῖμον, οἷσιν ἄρηϑ'
 Ἐργ' ἔμελε σπύοντα, καὶ ὕβρεις, ἐδέπ' οἶτον
 Ἡδον, ἀλλ' ἀδάμαντ' ἔχον κρατερόφρονα θυμόν,
 Ἀπλᾶσαι, μέγα δὲ βίη, καὶ χεῖρες ἀάπῃς,
 Ἐξ ὧμων ἐπέφουκον ὅππ' σιβαροῖς μελέεσιν.
 Τοῖς δ' ἰὺ χάλκεα μὲν τεύχεα, χάλκιοι δὲ τε οἴκοι.
 Χαλκῷ δ' ἐργάζοντο, μέλας δ' ἐκ ἔσκε σίδηρ' ὅ.
 Καὶ τοὶ μὲν χεῖρας ἔσπευον σφετέρῃσι δαμνύτες,
 Βῆσαν ἐς δὲ φέντα δόμον κρυεῦ' αἶδ' αἶο,
 Νόωνμοι, δάνατ' ὅ, καὶ ἐκπάγλ' ἐπὶ ἔδοντας,
 Εἶλε μέλας, λαμπρὸν δ' ἔλιπον φάϑ' ἠελίοιο.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τοῦτο γῆϑ' ἔτι γαῖα κάλυψε,
 Αἰῶθις ἐτ' ἄλλο τέταρτον ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
 Ζεὺς κρονίδης ποῖνσε, δικαιότερον καὶ ἄρειον,
 Ἀνδρῶν ἡρώων θεῖον γῆϑ', οἱ καλέονται
 Ἡμίθεοι, περὶ γένε', κατ' ἀπίεσσα γαῖαν.
 Καὶ τοὺς μὲν πόλεμος τε κακός, καὶ φύλοπις αἰνῇ,
 Τὺς μὲν ἐφ' ἐπὶ ἀπύλῳ θήκη κασιγνήδ' αἰνῇ
 Ωλεσε, μαρναμένους μύλων ἔνεκ' οἰδιπόδαο.
 Τὺς δὲ καὶ ἐν νήεσσιν ὑπὲρ μέγα λαῖτμα θαλάσσης
 Εἰς τρεῖν ἀγαγόν, ἐλένης ἔνεκ' ὑψόμοιο.
 Ἐνθ' ἦτορ μὲν τοὺς δανάτου τέλ' ἀμφεκάλυψε.
 Τοῖς δὲ δῖχ' ἀνθρώπων βίοντα καὶ ἠδὲ ὀπάσας
 Ζεὺς κρονίδης κατένευσεν πατὴρ ἐς πείρατα γαῖης.
 Καὶ τοὶ μὲν ναῖεσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες
 Ἐν μακάρεσσιν νήσοισι, παρ' ὠκεανὸν βαθυδίνῳ,
 Ὀλβιοὶ ἥεσθες, τοῖσιν μελινδία κρηπὶν

Τεῖς τῷ ἔτους θάλλοντα φέρεϊ ζείδωρ· ἀρεα.
 Μηκέτ' ἔπειτ' ὄφελον ἐγὼ πύμπῃσι μετεῖναι
 Ἀνδράσιν ἀλλ' ἢ παρόδῃ θανεῖν, ἢ ἔπειτα θνῆσθαι.
 Νῦν γὰρ δὴ γῆ· ὅττι σιδήρεον, ἐδὲ ποτ' ἤμαρ
 Ἰταῦσονται καμιάτου καὶ οἷζυ· ἐδὲ πινύκτωρ,
 Φθειρόμενοι. χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας.
 Ἀλλ' ἔμπης καὶ τοῖσι μεμίζετ' ἐοδλὰ κακοῖσιν.
 Ζεὺς δ' ὀλέσει καὶ τοῦτο γῆ· μερίπων ἀνθρώπων,
 Εὖτ' ἂν γενόμενοι πολιορκόταφοι τελέδωσιν.
 Οὐδὲ πατὴρ παῖδες ὁμοῖοι, ἐδὲ πᾶν παῖδες,
 Οὐδέ ξέν· ξεινοδόκῃ, καὶ ἐπαῖ· ἐταίρῳ.
 Οὐδὲ κασίγνητ' φίλ· ἔωσεται, ὥς τοπάρασπερ.
 Αἶψα δὲ γηράσκοντας ἀπμύσουσι τοκῆας.
 Μέμψονται δ' ἄρα τὺς χαλεποῖς βάζοντ' ἐπέεσι,
 Σχέτλιοι. ἐδὲ θεῶν ὅπῃ εἰδότες, ἐδέμεν οἱ γε
 Γηράντεσι τοκεῦσιν ἀπὸ θρεπῆς δόξεν
 Χειροδίκῃ. ἔτερ· δ' ἐτέρῃ πόλιν ἐξαλαπάξει.
 Οὐδέ τις εὐόρκου χάρις ἔωσεται, ἔτε δίκαιῃ,
 Οὔτ' ἀγαθῷ. μάλλον δὲ κακῶν ῥεκτῆρα, καὶ ὕβρειν
 Ἀνέρεα πμύσουσι. δίκη δ' ἐν χερσὶ, καὶ αἰδώς·
 Οὐκ ἔστι. βλάφει δ' ὁ κακὸς τὸν ἀρείονα φῶτα,
 Μύθοισι σχολιοῖς ἐνέπων, ὅπῃ δ' ὄρκον ὁμείτῃ.
 Ζῆλ· δ' ἀνθρώποισιν οἷζυροῖσιν ἅπασιν
 Δυσκέλευσ·, κακὸς κατ·, ὁμαρτήσῃ θυγατρός.
 Καὶ τότε δὴ παρὸς Ὀλύμπῳ ἀπὸ χθονὸς ἐρυοδείης,
 Λαοκοῖσιν παρῆεσι καλυψαμένῳ χροά καλόν.
 Ἀθανάτων μετὰ φῶλον ἵτον παρλιπόντ' ἀνθρώπους,
 Αἰσιῶς καὶ νέμεσις. τὰ δὲ λείφεται ἄλγα λυγρὰ
 Θνητοῖς ἀνθρώποισι. κακὸς δ' ἐκ ἔωσεται ἀλκή.

Ceterum si voles alium tibi sermonem exponam
 Bellè ac scienter : tu verò precordiis imponito tuis .

*Vt simul nati sunt dy, mortalesq; homines, (minum
Esureū quidem primū genus diuersiloquentium ho-
Dy fecerunt, cœlestium domorum incola.*

ſi quidem ſub Saturno erant, cum in cœlo regnaret.

Sed ut dy vinebant, ſecuro animo pradi,ti,

*Plang; abſque laboribus & ærumna, neque moleſta
Seneſta aderat, ſemper verò pedibꝰ ac manibus ſimiles
Delectabantur in conuiuiis, extra mala omnia.*

Moriebantur autē ceu ſomno domiti: bona verò omnia

illis erant, fructum autem ferebat fertile aruum,

Spontaneum, multumq; & copioſum: ipſiq; ultro

Quieti partis fruebantur, cum bonis multis.

Verum poſtquam hoc genus terra abſcondit,

ſi quidem diu ſuſti sunt Jouis magni conſilio,

Boni, in terris verſantes, cuſtodes mortalium hominū,

Qui ſanè obſervant & iuſta & praua opera,

Ærem induiti, paſſim euntes per terram,

Opum datores, atque hoc munus regale conſecuti ſunt.

Secundum inde genus, multo deterius poſtea

Argenteum fecerunt cœleſtium domorum incola,

Aureo neque natura ſimile, neque intellectu,

Sed centum quidem annis ꝑꝛ apud matrem ſedulam

Nutriebatur creſcens, valde rudis, domi ſue.

Cū verò adoleuiſſet, & pubertatis terminum attiguiſſet,

Pauxillum vinebant ad tempus, dolores habentes

Ob ſtultitias, iniuriā enim prauā non poterant

A ſe mutuò abſtinere, neque deos colere

Volebant, neque ſacrificāre beatorum ſacris in aris,

Quatenus fas hominibus ex more. Hos quidē deinde

Jupiter Saturnius abſcondit iratus, quia honores

Non dabant beatis diis, qui olympum habitant.

At poſtquam & hoc genus terra occultauit,

Hi quidem subterranei beati mortales vocantur
 Secundi: sed tamen honor etiam hos consequitur.
 Iupiter verò pater tertium aliud genus hominum
 Aeneum fecit, omnino argenteo dissimile,
 E fraxinis, vehemens & robustum, quibus Martis
 Opera curæ erant luctuosa, ac iniuriæ, neq; ullū cibum
 Edebant, sed adamante habebant duriorē animum:
 Deformes, magna verò vis, & manus inuictæ
 Ex humeris prouenerant super validis membris.
 His erant aenea quidem arma, aeneaq; domus:
 Aere verò operabantur nigrū autē nondū erat ferrū.
 Et hi quidem manibus propriis domiti,
 Descenderunt amplam in domum frigidi inferni,
 Ignobiles: mors verò tamen si stupendos existentes
 Cepit atra, splendidum verò liquerunt lumen solis.
 Sed postquā & hoc genus terra operuit,
 Rursum etiā aliud quartum super terram multorum
 Iupiter Saturnius fecit, iustius & melius (alūnam
 Virorum heroum diuinum genus, qui vocantur
 Semidei, priori generationi per immensam terram.
 Hos quoque bellumq; malum & pugna grauis,
 Alios quidē ad septiportū hebas, Cadmeam terram,
 Perdidit pugnantes, propter oues Oedipi:
 Alios verò & in nauibus super magnū fluctum maris
 Ad Troiam ducens, Helena gratia pulchricome,
 Vbi quidem ipsos mortis quoque finis adobruit.
 Iis autē scorsim ab hominibus victū & sedem tribuēs,
 Iupiter Saturnius pater constituit ad terræ fines.
 Et hi quidem habitant securum animum habentes
 In beatorum insulis, iuxta Oceanum profundum,
 Felices heroēs, his dulcem fructum
 Ter quotannis florentem profert fecunda tellus.

O si neque iam quinto ego interesssem (natus.
Uominū generi: sed aut mortuus esē prius, aut postea
Nunc enim genus est ferreum: nunquam nec die
Quiescent a labore & miseria, neque nocte:
Corrupti, graues verò dij dabunt curas.
Sed tamen & hisce admiscebūtur bona malis. (minū,
Jupiter autē perdet etiā hoc genus variè loquentiū ho-
Postquā facti circa tempora cani fuerint.
Neque pater liberis similis, neque liberi,
Neque hospes hospiti, neque amicus amico;
Neque frater amicus erit, ut antehac.
Statim verò senescentes dehonorabunt parentes,
Incusabunt autem illos molestis alloquentes verbis,
Impij, neque deorum oculum veriti, neque hi sanè
Senibus parentibus educationis præmia reddent,
Violenti, alter verò alterius ciuitatem diripiet.
Neque vlla pij gratia erit, neque iusti,
Neque boni, magis verò maleficum & iniurium
Virum colent. Iustitia verò in manibus, & pudor
Non erit. Lædet autem malus meliorem virum,
Verbis obliquis alloquens, periculum verò iurabit.
Liuior autem homines miseros omnes,
Raucus, malis gaudens, comitabitur inuisus.
Tumq̃, demum ad cælum à terra spaciōsa,
Candidis vestibus tēte corpus pulchrum,
Deorum ad familiam abierunt, relictis hominibus,
Pudor & Nemesis, relinquentur autē dolores graues,
Mortalibus hominibus, mali verò non erit remedium.

COMMENTARIVS.

εἰ δ' ἰδέσθης] Superior narratio eò spectauit, vt
 doceret laborum, malorūque vitæ nostræ cau-

las, quarum vna Promethei furto, altera Epimethei imprudētiæ assignata est. Nunc videtur, quasi arrepta occasione, veterum sæculorum statum retexere, vt ex illorum diuersitate, quantis mutationibus hominum genus sit obnoxium intelligas. Mutationes autem fragilitatem indicant, fragilitas commiserationem, & eius corrigendæ studium: quod si defecerit, odiosa iam esse incipit hæc mortalitas, cuius tanta est *αλγος καὶ πόθος*, vt in dies ad vitia, quasi ad malleos incus, obdurescat. Poëtica omnino erit hæc *ἐπιχθόνιος*, suâque libertate satis commendabilis.

• *ὡς ὁμῶς*] Hæc est primi sæculi descriptio, in quo beatæ vitæ typus. Eius tanta est præstantia, vt à principe metallorum, eoque purissimo ac integerrimo denominari meruerit. Beatitas ista in hominum cum Diis consortio maximè spectanda est, deindè in securitate, tum in otio, tum in vitæ diuturnitate, tum in spontanea fertilitate terræ, tum in placido rerum omnium vsu. Par fuit nimirum illa mundi primordia sic informari, vt ad eius absolutum statum nihil deesse videretur, nequis imperfecti artificis incuriam criminari posset. Ergo sua dignum fama opus ille *πρωτόπλαστος* effinxit, adeò vt & humanas istas fæces supernis illis dignitatibus familiaritatis & consuetudinis nodo deuinxerit. Desumpta fabulæ umbra ex historiæ luce. Nec licuit secus olim hæc occulta diuulgare. Imò, vt ait Prætextatus apud Macrob. lib. 1. Satur. cap. 7. *Occultas & manantes ex meri veri fonte rationes, ne in ipsis quidem sacris enarrari permittitur, sed si quis illas assequitur, continere,*

intra conscientiam tectas iubetur. Omnino Poëticæ inuolucris tegi veritatem monebat Socrates Platonius in Alcibiade 2. ὅτι τε (inquit) φύσει ποιητικὴ ἡ σύμπασα αἰνισματώδης, καὶ τὸ πρῶτον χρόνῳ ἀνδρὸς γνωρίσαι, ἐπὶ δὲ πρὸς τὴν φύσιν τοιαύτη ἐστὶ, ὅταν λάβῃται ἀνδρὸς φθονερῶς τε, καὶ μὴ βελουμένης ἡμῶν ἐνδείκνυσθαι, ἀλλ' ἀποκρύπτειν, ὅτι μάλιστα τιμὴ αὐτῆς σοφίαν, ὑπερφύει δὴ τὸ χρεῖμα, ὡς δύσγνωστον φαίνεται ὁ, τι ποτὲ νοοῦσιν ἔκθετος αὐτῶν. Hinc factum est, vt summa cum religione hæc antiquitatis arcana disseminarentur, siue inuidia hæc sacerdotum fuerit, siue metus ne mysteria plebi sic calcata abirent in contemptum. Aureum porro hoc sæculum sub Saturno dicitur extitisse, quem parentem omnium Deorum memorant. Hanc ἀποδείξουσιν finxit sibi veterum incuriosa credulitas. Sed nos sacræ paginæ filo animos nostros ab istis labyrinthis expediamus. Dictum est autem aureum sæculum, vt dicebamus, maximè ob consortium hominum cum Diis: unde facile est coniicere quanta fuerit illo sæculo integritas. Itaque rectè Tzetzes Chil. 9. 325.

χρυσὸν δὲ γένος, ἀμύγχετο ἀνδράποιοι τῆς καλίας.

ὅτι τέττε γένος τὸ χρυσὸν πάντας φέρει ἀνθρώπους

ὅποσοι π χρυσόν εἰσιν ἐν βίῳ εἰρησμεμένοι.

Diuerfam porro metallorum in generationibus hominum mixturam ingeniosè confictam, vide apud Plat. 3. de Repub. ἐστὶ μὲν γὰρ (inquit) πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει ἀδελφοὶ ἀλλ' ὁ θεὸς πλάττων, ὅσοι μὲν ὑμῶν ἱκανοὶ ἄρχειν, χρυσὸν ἐν τῇ γυνέσει σωμένους αὐτοῖς, διὰ πριμώτατοι εἰσίν. ὅσοι δ' ὀπίκεται, ἄρτυρον, σίδηρον δὲ, καὶ χαλκὸν τοῖς τε χειροῖς καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς.

ὅδε π δωλὸν] Dixerat antea à morbis senectutē

inducī, νέων τ' ἀργαλέων, αἷτ' ἀνδράσι γῆρας ἔδωκεν.
 Illa corporum intemperies vitales humores dissipat & extinguit, hinc arescunt citissime corpora, & senio confecta atteruntur. At primo illo sæculo, virente perpetuò iuuetā, tacite vita ad suum finem sine tædio & labore vlllo deducebatur, id est, *ὅνησκον δ' ὡς ὕπνῳ δεδμημένοι*. Denique beatissima fuit vita toto hoc aureo sæculo, in qua malorum nihil fuit admixtum. Nam

τῷ βίῳ τῷ ἐν δαίμονι πὶ λυπηρὸν ἐκ ἐρί.

ἀν λυπηρὸν γὰρ ἔχῃτ, ἐ πίφκεν ἐν δαίμων,

vt est apud Tzetzen Chil. 12. 401.

τοὶ μὲν δαίμονες] Ex primi illius & aurei hominū generis morte, prōdiit genus Dæmonum aërebrum, & terram circumuolitantium, ad hominum custodiam, & opes iis impertiēdas, cæterum prauī & recti obseruatorum. Vides hīc disertē Dæmonas appellatos, quos Grammatici heroas esse volunt, sumpta coniectura ex iis quæ sequuntur *ἡῖρα ἐν δαίμονι*, quasi ista sit *ἡρώων* etymologia ἀπὸ τῶ ἀέρος, quò videtur pertinere & illud Porphyrij, in quodam Epigrammate, *σῆμα μὲν ἐν πόντῳ (καί ται) πνεῦμα δ' ἀήρ ὃδ' ἔχει*. Ista nempe est virtuti hominum præstituta merces, post mortem *πανταχοῦ γῆς φοιτᾷν, καὶ τὰ κατ' ἀνδράπους ἐπισκέπτεσθαι*. Oraninò veteres *Diuinum* & *Humanum* genus statuerunt: & *Diuinum* in Deos, & *Dæmonas* distribuerunt: *Humanum* in *Heroas*, & in ipsos *homines*: subesse Dæmonas Dīs, & homines Heroibus, qui ex diuino & humano corpore constant, vnde & eos Hesiodus paulò post *ἡμιθεύς* appellat: quòd ex Deo & homine nati sint, vt Achilles ex Peleo &

Thetide. Alij verò Deos tantum, & homines constituant, inter quos sunt Heroes, Diis quidem inferiores, sed superiores hominibus, idque *διὰ μετρίαν τῆς ἀρετῆς, ἀφ' ἧς καὶ δοκῶσι θεογονομαζέσθαι*. Hoc vt demus, demus quoque hos Heroas dæmonum appellatione apud Hesiodum insigniri, & sic homines *δι' ἀρετὴν* quasi *θεογονοῦναι*.

Διὸς μεγάλης] Parcant mihi manes Hesiodi, aut tota illa dissentiens Hesiodo antiquitas. Nam si Saturnia fuerunt prima illa aurea sæcula, argentea verò Ioui tributa sunt, qua ratione conueniēt ista Iouem de hac *ἀποδείξουσιν* hominū statuuisse, cum eius dominatio ab argenteo, id est secundo sæculo originem capiat? Non potuit longius abesse ab ipsa summi Numinis notitia Hesiodus, & vides vt passim Iouem inculcet, etiam supra Saturnum quem alioqui cæteri præferre non dubitant. Omnia denique *ἀσύστατα* in hac fabularum turba, tu semper ad veritatis Cynosuram oculos intende.

φύλακες] Custodes singulis hominibus appositos, etiam sacra pagina videtur innuere, & custodiam illam Angelis assignare: quos author Epistolæ ad Hebræos cap. 1. vers. fin. vocat *λεητοურγικὰ πνύματα εἰς διακονίαν ἀποσπλόμῳμα, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν*. Recentiores tamen nō sunt singulos singulis hominibus attributos custodes, sed vniuersas illas Angelorum cateruas, vel vnius homunculi salutis, pro supremi Numinis arbitrio, militare. Sic Iacobo acies Angelorum occurrit in itinere, Gen. 32. 1. Sic Elisæo mons ille plenus equis & curribus igneis, qui verè erant Angeli, apparuit. Sic David Psal. 34. Angelos ca-

inducī, νέων τ' ἀρχαίων, αἱ τ' ἀνδράσι γῆρας ἔδωκεν.
 Illa corporum intemperies vitales humores dissipat & extinguit, hinc arescunt citissimè corpora, & senio confecta atteruntur. At primo illo sæculo, virente perpetuò iuuetà, tacitè vita ad suum finem sine tædio & labore vlllo deducebatur, id est, *ἑνῆσπον δ' ὡς ὕπνῳ δεδομημένοι*. Denique beatissima fuit vita toto hoc aureo sæculo, in qua malorum nihil fuit admixtum. Nam

τῷ βίῳ τῷ εὐδαίμονι πὶ λυπηρὸν ἐκ ἔρι.

ἀν λυπηρὸν γὰρ ἔχηπ, ἐ πέρυκεν εὐδαίμων,

ut est apud Tzetzen Chil. 12. 401.

τοὶ μὲν δαίμονες] Ex primi illius & aurei hominū generis morte, prōdiit genus Dæmonum aërebrum, & terram circumuolitantium, ad hominum custodiam, & opes iis impertiēdas, cæterum prauī & recti obseruatorum. Vides hīc disertè Dæmonas appellatos, quos Grammatici heroas esse volunt, sumpta coniectura ex iis quæ sequuntur *ἡρώα ἐστίμενοι*, quasi ista sit *ἡρώων* etymologia ἀπὸ τῶ ἀέρος, quò videtur pertinere & illud Porphyrij, in quodam Epigrammate, *σῆμα μὲν ἐν πόντῳ (καί-ται) πνεῦμα δ' ἀήρ ὃδ' ἔχει*. Ista nempe est virtuti hominum præstituta merces, post mortem *πανταχοῦ γῆς φοιτᾷν*, & τὰ κατ' ἀνδρώπυς διασκέπτεται. Omninò veteres *Diuinum* & *Humanum* genus statuerunt: & *Diuinum* in Deos, & *Dæmonas* distribuerunt: *Humanum* in *Heroas*, & in ipsos *homines*: subesse Dæmonas Dīs, & homines Heroibus, qui ex diuino & humano corpore constant, vnde & eos Hesiodus paulò post *ἡμῶν* appellat: quòd ex Deo & homine nati sint, vt Achilles ex Peleo &

Thetide. Alij verò Deos tantùm, & homines constituant, inter quos sunt Heroes, Diis quidem inferiores, sed superiores hominibus, idque *διὰ μετρίαν τῆς ἀρετῆς, ἀφ' ἧς καὶ δοκῶσι θεοποιεῖσθαι*. Hoc vt demus, demus quoque hos Heroas dæmonum appellatione apud Hesiodum insigniri, & sic homines *δι' ἀρετὴν* quasi *θεοποιεῖν*.

διὸς μεγάλης] Parcant mihi manes Hesiodi, aut tota illa dissentiens Hesiodo antiquitas. Nam si Saturnia fuerunt prima illa aurea sæcula, argentea verò Ioui tributa sunt, qua ratione conueniēt ista Iouem de hac *ἀποθεώσι* hominū statuuisse, cum eius dominatio ab argenteo, id est secundo sæculo originem capiat? Non potuit longiùs abesse ab ipsa summi Numinis notitia Hesiodus, & vides vt passim Iouem inculcet, etiam supra Saturnum quem alioqui cæteri præferre non dubitant. Omnia denique *ἀσύτατα* in hac fabularum turba, tu semper ad veritatis Cynosuram oculos intende.

φύλακες] Custodes singulis hominibus appositos, etiam sacra pagina videtur innuere, & custodiam illam Angelis assignare: quos author Epistolæ ad Hebræos cap. 1. vers. fin. vocat *leitourgikὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστέλλόμενα, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν*. Recentiores tamen nolum singulos singulis hominibus attributos custodes, sed vniuersas illas Angelorum cateruas, vel vnius homunculi saluti, pro supremi Numinis arbitrio, militare. Sic Iacobo acies Angelorum occurrit in itinere, Gen. 32. 1. Sic Elisæo mons ille plenus equis & curribus igneis, qui verè erant Angeli, apparuit. Sic Dauid Psal. 34. Angelos ca-

strametatos circum pios cecinit. Itaque Angelorum ministerio Deus utitur, interdum agminatim, interdum verò vnum ex illis sibi deligit, qui decreta sua exequatur. Sic Angelus vnicus Sennacheribi exercitum vna nocte penè ad interuersionem profligat. 2. Reg. 19. & 2. Chron. 32. Vnicus item Angelus Israëlitas in terram Chananæ adducit. Exod. 23. 20. Duo constitère ad tumultum Saluatoris nostri, qui eius ἀνάσσειν foeminis indicarent. Ioh. 20. 12. & Luc. 22. 4. cùm tamen vnicus memoretur à Matthæo 28. 2. Marco 16. 6. νέπε κτιστὸν ἄγγελον: vnicus Angelus visus Moysi in rubo igne non absumpto. Exod. 3. 2. cùm similibus: quanquam interdum per Angelum Spiritus Sanctus ipsum quoque Deum ac Dei filium intelligat. Scrupulum mouit quod Act. Apost. 12. pulsanti Petro fores, cùm eum esse diffiderent ii, qui in ædes illas orandi causa conuenerant, dixisse memorantur, non esse Petrum eum qui fores pepulisset, sed eius Angelum. Fuerit sanè hic error eorum, quos vix satis solidâ doctrinâ fidei imbutos esse, temporis exiguitas patiebatur, aut ne quidem à fide recessisse eos credamus, modò liberam semper Deo Angelorum ministeriis utendi potestatem relinquamus. Sed ista forsam θεολογικὰ ἐκ plerisque nimium videantur. Quid veteres hac de re senserint, pulcherrimè omnium Philosophus Madaurensis in libro de Deo Socratis. Ibi cùm Deos primùm in perpetua tranquillitate apud æthera statuisset, quasdam diuinas medias potestates, inter summum æthera, & infimas terras, & in isto, inquam, æris spatio interfitas dicit, per quas

& desideria nostra, & merita ad Deos commeāt: Ad Græcè *δαίμονας* appellari, inter mortales, cælicolâsque, vectores hinc precum, inde donorum, qui vltro citrôque portant, hinc petitiones, inde suppetias: ceu quidam vtrinque interpretes & salutigeri. Horum Dæmonum corpora neque terrea sunt, neque flammea, sed librata quadam inter vtrumque medietate: denique ex illo purissimo aëris liquido & sereno elemento coalita, quorum fila rara sunt. & splendida, & tenuia vsque adeò, vt radios omnes nostri tuoris & raritate transmittant, & splendore reuerberent, & subtilitate frustrentur. Sed diuinorum istorum Numinum varia est ratio, Nam interdum animus humanus in corpore etiam nunc situs, Dæmon nuncupatur,

— *An sua cuiq; Deus sit dira Cupido?*

Vnde d' *δαίμονας* dictos quidam voluere, quorum demon bonus, id est animus virtute perfectus est: qui *Genius* Latine dici potest, quia quodammodo cum homine genitus. Alia ratione species Dæmonum est, animus humanus excitus, & liber stipendiis vitæ corpore suo abiuratis. Quod postremum ad Hesiodi nostri mentem accedit: Latine *Λεµνæres*, hos Dæmonas dicit appellatos, eòsque aut *Lares familiares*: si posterorum suorum curâ sortiti, parato & quieto numine domum possidēt: aut *Larvas* si propter aduersa vitæ merita, nullis bonis sedibus in terra vagatione, ceu quodâ exilio puniuntur, inania terriculamenta bonis hominibus, cæterum noxia malis. Cùm verò incertum est quæ cuique eorum sortitio euenit, vtrum Lar

fit an Larua, nomine *Manium Deum* nuncupant,
 & honoris gratia Dei vocabulum additum est.
 Quippe cum eos Deos appellent, qui ex eorum
 numero iuste ac prudenter vitæ curriculo guber-
 nato, pro numine postea ab hominibus præditi,
 fanis & cærimoniis vulgò admittuntur, vt in Bœo-
 tia Amphiaraus, in Africa Mopsus, in Ægypto
 Osiris, alius alibi gentium, Æsculapius vbique.
 At tertium est genus Dæmonum augustius, qui
 nunquam corpora subiciunt, ex quorum copia
 Plato autumat singulis hominibus in vita agēda,
 testes & custodes singulos additos, qui nemini
 conspiciui, semper adsint, omnium non modò
 actorum testes, verum etiam cogitatorum. Hæc
 fermè Apuleius, ex quibus potest perspicue tota
 illa Dæmonum doctrina elici, quantum ad cla-
 randum hunc locum Hesiodeum sufficit. Vi-
 denda quoque Cleombroti disputatio apud Plu-
 tarch. lib. *περὶ τοῦ ἐκκελευσμένου*. Ominosum suum
 genium dicitur vidisse bis Brutus, à Plut. in eius
 vita. Antonij geniū genio Augusti opponit idem
 author, & ab Ægyptio quodam hariolo rem to-
 tam Antonio indicatam, cui ille *ἐπαρρησιάζετο λέ-
 γων, τίω τὴν ἑαυτοῦ λαμπροτάτην ἔσαν, καὶ μέγιστην, ὑπὸ
 τῆς Καίσαρος αἰμαυροῦνται: καὶ συνεβέβηκε, παρρησιάζετο τῷ νεα-
 νίσκῳ ποιεῖν ἑαυτὸν: ὁ γὰρ σὺς ἔφη δαίμων, τὸν τοῦ τε φοβεῖ-
 ται, καὶ καὶ οὐκ ὄν, καὶ ὑψηλὸς, ὅταν ᾖ κατ' ἑαυτὸν, ὑπὸ ἐκείνου
 γίνεται ταπεινότερος ἐγγίστατος, καὶ ἀβυσσώτερος*. De genio
 Socratis, præter Platonem locis plurimis, Apule-
 ium libro antea memorato, idem Plutarchus in
 vita Niciæ meminit, & fusiùs in lib. de Socræ. dæ-
 monio. Vbi quoque de Lyfidis vnus ex sodalitis

Pythagoreorum genio interferuntur nonnulla. Sed ibidem Theanor ista appositè ad hunc Hesiodi locum, θεοὶ μὲν γὰρ ἐν (inquit) ὀλίγων ἀνθρώπων κοσμοῖσι βίον, οὓς ἂν ἀκρως μακρεῖς τε καὶ εἴκεις ὡς ἀληθῶς ἀπεργάσαι βεληθῶσιν, αἱ δὲ ἀπὸ πηλαγυμῆσαι γενέσων ψυχαί, καὶ χολαῖσσι τὸ λοιπὸν ὑπὸ σώματος, οἷον ἐλπίδεσσι πάμπαν ἀφιεῖναι, δαίμονες εἰσιν ἀνθρώπων ἐπιμελεῖς καθ' Ἡσίοδον : ὡς γὰρ ἀθλητὰς καταλύσαντας ἀσκησιν ὑπὸ γήρεος, καὶ τελείως ἀπολείπει τὸ φιλότιμον, καὶ φιλοσώματον, ἀλλ' ἑτέρας ἀσκούντας, θρῶντες ἥδονται, καὶ ὠρεχαλεύουσι, καὶ συμπαραδύνουσιν, οὕτως οἱ πιπταυμένοι ἢ περὶ τὸν βίον ἀγώνων δι' ἀρετὴν ψυχῆς γυμῆμοι δαίμονες, καὶ παντελῶς ἀπμαῖνσι τὰ ἐνταῦθα, καὶ λόγους, καὶ σπουδὰς, ἀλλὰ τοῖς ἐπὶ ταυτὸ γυμναζομένοις τέλος διδμεῖς ὄντες, καὶ συμφιλοτιμύμενοι πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐγκολῶνται, καὶ σωεξορμῶσιν, ὅταν ἐγγυεῖσθαι τῆς ἐλπίδος ἀμυλλωμένοις, καὶ φάνονται ὀρεῶσιν. Genium insulæ Ogygiæ idem memorat in lib. de facie in Orbe Lunæ.

δευτέρῃ ἄντε γένῳ] Sequitur argenteum sæculum, tantum aureo inferius, quantum auro argentum cedit : sed quali proportionem utrumque inter se distingueretur, fecit ut difficile sit iudicatu varietas pretiorum in utroque, quod non est humius loqui.

χρυσῆς ἔτε φυῆς] Duplex statuitur argentei sæculi differentia, una quidem animi, altera corporis. Animi φυῆς, νόημα. Corporis, ἀλλ' ἐκ τὸν, &c. Causam differentię ab iniquitate, & ab impietate arcessit. Animo ergo distabant argentei homines ab aureis, quod cum aurei illi, candoris & simplicitatis essent observantissimi, argentei isti fraudes & dolos commenti, totius vitę fœdera

violarunt. Corpore, nam cū aurei homines æquabili tenore vitam ad senium placidissimū deducerent, argenteos istos centum anni intra ipsa incrementorum quasi incunabula cohibebant, quos postmodū brevis, eaque laboribus immensis conferta vita excipiebat. Iam verò iniquitas, & impietas animo & corpori hæc mala inuexerunt. Iniquitas, quæ ipsa hominum consortia spectat: impietas, quæ deprauatum aut neglectū Numinis cultum arguit. Vtrūque sic Deo odiosum, vt seuerè vtrumque Deus soleat vindicare. Qui alteri est iniurius, is ne quidem dignus cui iuris propugnacula inferūiant: qui Numen contemptu eludit, is certè ludibriorum omni genere dignus. Mutua est, ipsa naturā, legum inter homines religio, adeò vt qui post illatas alteri iniurias, eandem experitur rerum aleam, de se tātū iurē possit conqueri. Dixi, ipsa naturā, quod illa verè sit sui cōseruandi studiosa, cuius in rerum societate ἀόρατα sunt vincula, sed non ἀναιδύτα. Quicquid porrò nodos istos conuellit, extrinsecus est & à cæca hominum peruerhitate, siue ille casus est & fatum mortalitatis, siue per istas etiam ἐναρπότης absolutior fit quodammodo mundi status, vt ipsi etiam Physici per φύσιν propagari ἡμέσιν rectè existimant. Nec minus malè audiūt, in ipso etiā Naturæ Tribunali, violentæ huiusmodi perturbationes, iudiciūque illius, ac meritas pœnās; tanquam criminofissimæ sentiunt. Cū ergo in ipsis generis humani primordiis ea esset omnium mentibus ingēnita, penè dixerim, αὐτάρχη, vt alienæ fortunæ nullus insultaret, illa tamen

virtus sic paulatim elanguit, vt toruæ ingeniorū prauitati factus sit locus, & postmodum fida mortalium commercia,

In peius ruere, & retro sublapsa referri.

Ad *Δυσέβειαν* si venias, cumlata penitus hominum crimina dixeris, quibus meritò porro cælitus immissa est illa prisca beatitatis *ἐδύναται*.

τοὶ μὲν ἄποχρόνιοι] Præcedente sæculo statutum est post mortem virtuti præmium, hîc vicio pœna, quæ primis illis delictis lenior fuit, & indulgētior, quàm occallens malignitas, & scelerū obstinatio meritura videbatur.

ἄς δὲ πατὴρ] Tertium genus hominū æneum fuit, durius, & crudelius præcedentibus, deditumque omnino Marti. Ergo durio rem vitam & crudeliorem, duriora quoque & crudeliora in morte supplicia subsequuta sunt. Nam cum argentei sæculi exuuiæ in locis subterraneis, id est, ab ipsa terræ superficie non ita longè distantibus, neque ingloriæ, constitissent, ænea ista progenies ad profundas illas inferorum voragines, summo cū dedecore detrusa est. Hanc ætatem videtur inuuisse Plutarchus in Theseo, cum ait, Herculem & Theseum his hominum monstris profligandis occupatum: & Chronologia consentit.

ἐκμελιᾶν] Fraxinus inter arbores durissimas connumeratur, idèò hastis cōficiendis aptissima, quin & curribus. Mirum tamen quod cum æreū sit hoc sæculum, fraxinique quoque durities in hanc accersatur fabulam, id est, res planè *ἐπεργηκὴς*, nisi & hoc sit *ποιητικώτερον πρὸς ἐπεξηγήσιν*: facit quod fraxinus, ex qua hastæ, Martio hinc sæcu-

lo non abludat.

ἐδὲ π ὅττον] Quasi dicat eos terram minime excoluisse, nec frugibus vixisse, sed obuio quouis eiusdem prouentu. Sic notant Grammatici ὅττον ἔδοντας, apud Homerum dici, ad differentiam aliorum mortalium, qui hoc victus genere non vtuntur, ὅποιός κ' τοὺς μακροβίους αἰδιότας, ἰσοεία φήσιν, οἱ ἀπὸν ἔδοντες, κότρω αὐτὸν εἴχουσι, κ' τοὺς ἀκλειδοφάρους, κ' τοὺς ἰχθυοφάρους. Ærei ergo isti homines, victui excolendo minus occupati, agrestem quodammo-
do vitam vixisse existimandi sunt, & illorum δεινότητι conuenientem.

ἀλλ' ἀδάμαντος] De Indico & Arabico adamante, intelligenda est hæc durities, vel Plinio testē. 37. 4. Incudibus enim hi deprehenduntur, ita respuētes ictum, vt ferrum vtrique dissultet, incudēsque etiam ipsæ dissiliant. Quippe duritia innarrabilis est, simulque ignium victrix natura, & nunquam incalescens: vnde & nomen indomita vis Græca interpretatione accepit. Hæc ille, qui mox de Adamante Siderite, & de Cyprio subiungit, ictibus fraggi, & alio adamante posse perforari, breuiter nominis authoritatem degeneres eostātum habere. Ab ista duritie dicitur quoque ἀδάμας, ὁ ἀγνώμων κ' ἀπειθής, sed & ὁ ἀπονθ' κ' ἀπαθής, vt notant Grammatici. Hinc τὰ ἀδαμάντινα, τὰ σέππα, Suid. Caue autem hîc Adamantem ἀντὶ γένους σιδέρεος accipias, quo tamen signatu & interdum vsurpatur. Nam apud Hesiodum in hoc æneo sæculo, μέγας δ' ἐκ ἔσσε σίδερος, vt mox ait.

βῆσαν ἐς δ' ἐόντα] Agnouit inferos & ipse Hesiodus, supplicii impiorum destinatos, eosque in

infima terræ parte constitutos. Antiqua fides, & cui temerè nemo detraxerit. Dixerunt αἰῶνες, quia sit αἰὲς ἀφανὴς ὃν ἐκ ἐστὶν ἰδεῖν, nempe τόπος ὑπόγειος, καὶ κεκρυμμένος: qui & ζόρος η̄ρέβεις appellatur, quam alii, διὰ τὸ ἀφανὴς ποιεῖν, τοὺς ὑπὸ γῆν γνομμένους. D. Augustinus lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 34. dictos inferos apud Græcos, ex eo quòd nihil suaue habeant, existimavit, deceptus paronyma τὸ αἰδῆς cum αἰδῆς. Ex eo porrò colligimus verè subterraneum inferorum locum cēsendum, eūque licet non verè corporalem, tamen quasi corporalem, vt & ipsa anima, quamvis corporea non est, tamen corporis similitudinem habere potest. Ergo idè sub terris dicuntur inferi, vel creduntur (inquit) quia congruenter in spiritu per illas corporalium rerum similitudines exhibeatur, quod ipsi carni mortuæ solet, vt sub terram recòdatur. Denique inferi eò quod infra sunt, Latine appellantur. Sicut autem secundum corpus si ponderis sui ordinē teneant, inferiora sunt omnia grauiora, ita secundum spiritum inferiora sunt omnia tristiora. Hæc ferè ille veterum Doctorum coryphæus, qui rursus videndus ad Psal. 85. & alibi passim.

αὐτὰς ἐπὶ] Hoc est quartum sæculum, iustitia & bellica fortitudine insignius, non tamen sine suis næuis, quos virtutes illæ facillè diluerunt. Itaque mercedis causa, ad fines terræ datus est illis secessus, vberrare soli, & deliciis longè omnium celeberrimus.

ἡμῖν δὲ] Diximus quod satis ad illum versum paulò antè, τοὶ μὲν δαίμονες.

τοὺς μὲν ἐφ' ἑπταπύλοισιν] Nouem vrbes hoc nomi-
 ne insignitas monet Stephanus. Vnā est Bœotica,
 altera Ægyptia, tertia Theffalica, quarta in Sili-
 cia prope Troiam, quinta in Ionia, sexta in Atti-
 co solo, septima in Cataonia, octaua in Italia,
 nona in Syria. Quam tu Hesiodo intellectam
 censeas? epitheton docebit, ἑπτάπυλοι γὰρ αἱ βοιω-
 παι, ὅσπερ ἑκατόμυλοι αἱ αἰγύπτιαι, inquit Eustath.
 Iliad. 6. Iam verò cū pluribus bellis conflictata
 fit Thebanorum Regio, hoc loco Argiuorū cum
 Thebanis bella designantur, quæ, omnium quot-
 quot tempore Heroum (vt vocant) Græci contra
 Græcos gesserunt, maximè esse memorabile, re-
 ctè arbitratur Pausanias lib. 9. Illis autem excidiis
 originem fecere, ex stupendo Oedipi stupro nati
 Eteocles & Polynices, quorum huic regni alter-
 na vice expulso, suppetias tulisse Argiuorum Rex
 Adrastus creditur, cuius filiam Polynice sibi de-
 sponsauerat. Quo prælio fusi Argiui, palmā The-
 banis reliquerunt, at Argiuorum posterī, cladem
 illam quasi hæreditario iure vindicaturi, bellum
 aduersum Thebanos instaurarunt, quo Laoda-
 manti Eteoclis filio ereptum est regnum, Poly-
 nicis verò filio Laodamanti restitutum, quæ po-
 strema ἐπιτέλειον στρατεία dicitur. Prior bello Troia-
 no ætatem integram, id est, triginta annos, Pli-
 nio 16. 44. teste, præiuit, Olympicis verò ludis
 triennium, authore Clemente Alexandrino mū-
 di 2906. Eusebius secundā in quinto Mnesthei A-
 thēniēsiū Regis anno collocat, id est, Mūdi 2926.
 cū primā ad finem regni Ægei statuisset, vt qui-
 dem excula ferunt exemplaria, vel vt alia nōdum
 excusa,

excusa, (authore Vignierio) Theſei tépore, quod magis probat. Hęc Thebana fata pluribus Statius expreſſit: poſt peculiare illud Thebaicorum carmen, (quod Calenus Homero tribuebat) ſolo titulo tenus nobis iam auditum, cuius ibidem meminit Pauſanias: à quo etiam ſeptem portarū nomina condiſcimus.

καδμυίδος] Bœotiam, inquit Strabo lib. 9. primi Barbari occuparunt, Aones nimirum & Lemnices à Supio euagati, & Leleges & Hyantes. Deinde Phœnices qui cum Cadmo aduenerant eam tenuère, ædificata vrbe Cadmea, cui poſteri Thebas adiecerūt, καὶ συνεφύλαξαν τὴν ἀρχὴν, ἥν ῥοι μὲν οἱ πλείων βοιωτῶν, ἕως τῆς ἡς ἐπὶ τῶν εὐρετίας. At Homerus Amphionem & Zethum primos harū Thebarum conditores diſertè agnoſcit, Odyſ. λ.

ὃς ῥ' ἔτεκεν (Antiope) δύο παῖδ' Ἀμφιόνα τε Ζῆδον τε
οἱ παῶν τοι Θήβης ἕδος ἐκπῶσαν ἐπταπύλοιο,

πύργωσάν τ' ἐπὶ ἐ μὲν ἀπύργωτον γ' ἐδύατο

ναίεμ' αὖ δὲ ῥ' ἔχον Θήβην κρατερὰ παρ' ἑόντε.

Nempe Homerus Cadmeam ab vrbe infra ſita, (quam ipſe forſan alibi ὑποθήβας appellat) ſegregat, inquit Pauſ. 2. quod & Strabo videtur intellexiſſe in eo loco quem antea notauimus. Magna eſt inter veteres authores ea de re diſſenſio, quā hominum ipſorum, quā temporum cauſa. Nam in vtraque mirè hæctenus variatum eſt. Dictas porrò Thebas, διὰ τὸ διῦσαι, ἥτοι δραμεῖν τὴν βῆν μάχης ἐκεῖ τὴν ὁδὸν τῆς Κἀδμης, ἣν ἐκεῖν Θύσας τὴν πόλιν Θήβην ἐκάλουν, monet Euſtath. loco iam citato. Præuiſſe ſiquidem Cadmo bouē ferunt, qui vbi-
cunq; procidiſſet, Cadmo condendæ vrbis lo-

cum ex Oraculi præscripto erat designaturus.

μήλων ἔνεκ' οἰδιπόδου] An hæc est detorta historiarum fides, quæ ob intestinas filiorum Oedipi inimicitias, hæc bella contigisse memorat? Nā quid hoc est de ouibus Oedipi? Expecto quid ad hunc locum dicturus sit Ioannes Tzetzes, Græcus Hesiodi interpres, qui mihi iam ad manus non est.

τοὺς δὲ καὶ ἐν γήεσσιν] De bello Troiano quod obstreperunt toties veteres, satis est peruulgatū. Homerus omnium luculentissimè res in ea expeditione memorabiles effinxit, ὧν ἀλεπόμηναι sequaces addiderunt. In quæ tempora bellum illud inciderit, non ita præcisè & certò hæctenus definitum. Dicebamus antea Epigonorum bellū (quod sub Ægialeo Adrasfei filio peractum est) in annū Mundi 2926. incidere : à quo non multa est temporis intercapedo ad bellum Troianum. Vtique Ilij ἀλώσε accidit mense Thargelione (qui Aprilis est) & eiusdem die 23. (quidam 12) & 17. antè solstitium, & in ultimo Menesthei Regis Atheniensium anno. Sic author parvæ Iliados, πρὸς μὲν ἐννὴν μεσάρια, λαμπαρὰ δ' ἐπέτελλε σελάνα. Alij tamen ad 23. Scirrophorionis, qui Maius est, collocant, alij, ut Ægias & Dercyllus, ad 22. mensis Panemi (qui quartus est Macedonum mensis, Plutarcho & Suidæ Iulius, aliis Augustus.) ut retulit Clem. Alex. Strom. 1. Adeò insigne porrò fuit hoc excidium, decem annorum obsidione celebratum, ut exinde Græci ab eo tempore computarint usque ad Olympiadas, de quibus tā variè in Chronologia disceptatum est. Plutarchus in Camillo, mensem Thargeliona Barbaris infelicem fuisse,

præter cætera exēpla, hoc Troiæ excidio, probat: quod circa vigesimum septimum eius mensis diem accidisse, prodidēre Ephorus, Callisthenes, Damastes, & Phylarchus. Cōtra Metageitniona, qui Panemus est Bœotorū, Græcis inauspicatum: vnde falsi videantur qui supra in hoc Panemo illud excidium statuebant. Halicarnass. Antiq. lib. 1. Iliū captū esse notat, τελευτώντος ἡδὲ θύρης, ἐπὶ αὐτῶνδε, πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς θεινῆς τροπῆς, ὅθεν φθίνοντες μὲν δαρυηλιῶν, ὡς ἀθηναῖοι τοὺς χρόνους ἄγουσιν. Sub finem ergo anni captū est, quod à Solstitio æstiuo annos inchoarent Attici. Vnde Sylburgius eo loco pro θύρης legi volebat ἐνιαυτῷ, cum Lapsus & Camerarius legisse viderentur ἑαυτοῖς, quod ego magis probarim. Siquidē 23. Thargelionis, iam vergat ad finem ipsum Ver, vtique plus media parte iam elapsa. Lalamantius qui de anni ratione accuratè scripsit, hoc loco apud Dionysium pro δαρυηλιῶν, substitui volebat Σκίρροφειῶν, siue hæc scriptoris ipsius properantis, siue exscriptoris culpa est. Nam cum Solstitium mense Hecatombæone fiat, nūquam Scirrophorione, qui medius est inter Thargelionem & Hecatombæonem, non potest fieri, vt Troia Thargelione capta sit, & septēdecim diebus antè Solstitium, cum à Thargelione, vel etiam extremo, mensis integer interpositus sit vsque ad Solstitiū illud æstiuum. Probo omnino, & vt temporum ratio nobis constet immutabilis, mutemus hoc αἰμάστημα, quod Sylburgium fugit. Ratio autem illorum temporum ad Romanam reducta, ita est intelligenda, vt Ilium captum esse credatur septi-

mo Idus Iunias, vt notauit Glareanus. Nam olim solstitium octauo Calendas Iulij contingebat, vt docet Plinius lib. 18. cap. 28. hodie anticipauit plus minus duodecim diebus. Vos autem, Tyrones, cauete falli, & veterem illam anni Attici rationem primùm eruite, ne cum Romana confundatis, vt hæ falebræ vobis adæquentur.

ἐν δ' ἤτοι μὲν τοὺς δαίμονας] Placet vt Hesiodus, tum quos ad Troiam defunctos dicit hoc versu, tum eos qui post Troiæ excidium variis modis occubuerunt, ad Elysios campos amandatos quoque à Ioue dicat. Hæc fuit generositatis merces, hæc virtutis bellicæ præmia, vt eos pro tantis laboribus in vita exhaustis, ingens quies, & beatitas post mortem consequeretur. Locum quietis & beatitatis designat ad extremos terræ fines, & ad illas beatorum insulas, quæ totum orbem terminare Antiquitati credebantur. Quid hoc sit apertissimè monet Strabo lib. 3. Veteres Bætis flumi, videntur appellasse *Tartessum*: Gades autem cum vicinis insulis, *Erytheiam*. Est autem Bætis fluius (lingua vernacula *Rio guadalquivir*) qui Turditaniam diuidit, quæ regio est ad occasum Hispaniæ, & quâquam angustis arctata finibus, multis nominibus tamen, tum vrbium numero, (nam ducentæ fuerunt) tum nauigandi opportunitate, tum fertilitate soli, tum metalloꝝ abundantia, quæ alioqui rarò cum illa soli fertilitate concurrir, (ἀπάντων γὰρ ἐν ἀμποτέροις ἐντυγχάνει) celebrata. Hinc factum est, vt beatorum sedes illa crederetur ab antiquis, quibus res tantùm auditu, & ex Herculis, ac Phœnicum expeditionibus, quæ ad hos limi-

tes fuerunt progressæ, innotuerat. Allusione itaque Tartessi nominis, Tartarus ibidem est collocatus, ὁ ἔχρατος τῆς ὑποχρονίων τόπων. Accedit quod Græcorum reliquiæ, quæ post bellum Troianum ad has oras variis acta tempestatibus appulerant, insignem dederunt fabulæ causam. Dictus est autem *Elysus campus*, unde vel ipsa regio, quasi παρναμαζομένη, hodie etiam *Andelusia* vocatur, παρναμαζομένη prioris syllabæ, sed & Græcè interdum ἑλληλυσία. (At Hesychius habet ἐμπλυσία, vbi eluendus hic error.) Est autem ἡλυσις aduentus, vt sit locus ἐν ᾧ δίκαιοι ἀυλίζονται μετὰ θάνατον ἐκαστοὶ ἐλευσόμενοι, ait Suid. Eò vēturum Menelaum prædixerat Proteus apud Hom. Odyf. δ.

ἀλλὰ σ' ἐς Ἡλύσιον πεδίου καὶ πείρατα γαίης
ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅτε ξανθὸς Ραδάμανθος
τῇ τῶν ῥήσιν βιοτῇ πέλει ἀνθρώποισιν.
καὶ νικητὸς, ἔτ' ἄρ' χειμῶν πολὺς, καὶ δὲ ποτ' ἄμβροτος,
ἀλλ' αἰεὶ ζεφυροῖο λιγὺ πνεύοντας αἰήτας
ὠκεανὸς ἀνίστην, ἀναψύχειν ἀνθρώπους.

Dictus ab aliis Elysus, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ τὰς ψυχὰς διαφυγεῖν ἀλύσις, ὅτε χαίρεσις, ἢ λευμενὴς σωμάτων, ἢ ἀπὸ ἀλύτως ἔχειν τοὺς ἐκεῖ, ὅτε ἀρδάρως ἀθανάτους. Græci quoque vocant παράδεισον, aiunt Grammatici.

ἐν μακάρων νήσοις] Has Fortunatorū insulas, nō multum distare ab extremis Mauritaniæ, quæ Gadibus sunt opposita, monet ibidem Strabo. Dicuntur autem Insulæ, ὅτι παρὰ τὴν ἕω θάλασσαν εἰσὶ, ὅτε παρὰ αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, Fortunatorum verò διὰ τὸ τῷ τόπῳ εὐδαιμον καὶ μακάριον. Plin. lib. 4. cap. 22. Ex aduerso Celtiberia (inquit) complures sunt Insulæ, Cassiterides dictæ Græcis, à fertilitate plumbi: & è regione

Acrotrebarum Promontiorij, deorum sex, quas aliqui Fortunatas appellauere. Hodie vocâtur Insulæ Canariæ, quas inuentas aiunt anno 1405. septem numero, vt vulgò indigetât, *Laſcarota, Forte-vē-tura, Gran Canaria, Tenariffa, Gomera, Fierro, & Palma.* Poſtellus vult eſſe *Cubam, & Spagnolam.* Conſtat eas in mari eſſe Atlantico, in quò etiam repertus eſt nouus orbis Americæ nomine.

τῆς τῆς ἐτοῦς] Hoc non mirabitur, qui μύθος de horto Alcinoi apud Homerum crediderit. Cæterum hiſtoria triplices prouentus in anno hac in regione minimè agnoſcit: ſed hoc περὶ τοῦ ἐτοῦς dictum eſt, quòd tamen in Albania agnoſcit Strab. lib. 11. Narrantur ſanè miræ locorum alioqui fertilitates. In Byzacio Africæ campo, è modio tritici, centeni quinquageni modij redduntur, imò & ex eo loco Auguſto procurator eius ex vno grano quadringenta paucis minus germina miſit, & Neroni trecentas quinquaginta ſtipulas ex vno grano. Cum centefimo verò Leontini Siciliæ campi, & alij, & tota Boetica, & imprimis Ægyptus fundunt, inquit Plin. lib. 18. cap. 10. vbi vides Boeticam noſtram ad anguſtiorē quoque feracitatem redigi, quàm regiones ſuprà commemoratas.

μυχίτ' ἐπεὶ ὀφελον] Quintū ſæculum ferreum eſt, & reliquorum omnium deterrimum, ſub quo viuebat Heſiodus. Cuius tempora quia incerta ſunt Chronologiſ, non ita tutum eſt notas illius ſæculi designare, in ipſa hiſtorica rerum narratione, quæ apud Græcos ſemper vacillauit, donec ad Olympiadarum numerum deuentum eſt, id eſt

ad annum mundi 2189. Sane tunc illa quædam vitiorum scelerumque sentina, quæ nisi morte exhausta est: perfractis enim omnibus amicitiae naturalis & aduenticiae vinculis, apertus est hominum proteruitatis campus liberrimus, in cuius tamen flexu, κακῶ δ' ἐκ ἑσπεται ἀλήη.

ἄλφα δὲ γηρόκοντας] Ne viderentur dilata Numinis supplicia post hominum senectutem, (quod antea notauerat, εὖ τ' ἂν γινόμενοι πολιορκήτοροι τέλειθωσιν) longius tempus ipsi κακότητι indulgere, iam monet hanc senectutem repentinam fore, & quæ tempus illi alioqui præstitutum anteuertet.

ἔδὲ θεῶν ὄπην] Ita peccant homines quasi instante, imò obdormiente Deo. Nemo sic fronte est perfricta, vt si se videri aut deprehendi posse putet, manus, si non animum, non absteineat. Cæterum & scelera ipsa suos authores vel inuitos pudefaciunt: sin pergunt, at se quoque Numini facere præstigias irrita mente opinentur. Atqui ἔχει θεὸς ἐκδοχὸν ὄμμα: imò & ἄλκιμον, vt aiebat ille Dæmon apud Porphyrium,

» ἔδεις ἂν λήθοι τοῖος θεόν, ἔδὲ σοφοῖσι

» κέρδεσιν, ἔδὲ λόγοις ὑπέκφυροι ἄλκιμον ὄμμα.

Sed & noster Hesiodus alibi,

» πάντα ἰδὼν θεὸς ὀφθαλμοῖς, καὶ πάντα νοήσας.

γηράντους τελευτοῖσι] Hoc est quod ipsi Græci vocant γηροβοσκείν, vnde ille senarius, ἰχθυῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς. Prouerbiale est illud apud eosdem ἀντιπελαργεῖν, à ciconiæ pietate ad ipsos homines trāslatum. Hanc pietatem notat Homerus, cūm Simoisium decessisse ait antequam parentes suos aleret,

— δὲ τοκεῦσι

ἢ ἡα φίλοις ἀπώδωκε, μινυιδάδι Θ— δὲ οἱ αἰῶν
 ἔθηκε ὡς Αἴαντος μεγαθύμου δειλὸν δαρμόν.

Vbi nos pluribus hanc pietatem sumus persecuti.
 Adde Vlpianum nostrum in l. Siquis à liberis. ff.
 de agnos. & aléd. Vetus est illud, *Filij aut parentes
 alant, aut vinciantur*. Eleganter Plato 4. περὶ νόμων:
 γονέων δὲ μετὰ ταῦτα τιμαὶ ζώντων, ὡς δέμεις, ὀφείλοντα
 ἀποτίνειν τὰ περὶ τὰ τε καὶ μέγιστα ὀφειλήματα χρεῶν πάντων
 παροβύτατα: νομίζειν ὅτι κέκτηται καὶ ἔχει, πάντα τὰ τῶν
 γυμνασίων καὶ θρησκευμάτων, πρὸς τὸ παρέχειν αὐτὰ εἰς ὑπε-
 ρεσίαν ἐκείνοις, καὶ δυνάμιν πᾶσαν ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ἐσίας,
 δεύτερα, τὰ τῆς σωματικῆς, τρίτα τὰ τῆς ψυχικῆς. ἀποτίνον-
 τα δανείσματα ἐπιμελείας τε καὶ ὑπερπονούντων ὡς δῖνας (πα-
 λαίως ἐπὶ νέοις δανειδοίσεις, ἀποδιδόντα δὲ παλαιοὶς ἐν τῇ
 γῆρᾳ σφόδρα καχετημένοις.

ἔκκη δ' ἐν χερσὶ] Coniungo cum sequenti, ἐκῆσαι
 ἔκκη ἐν χερσὶν ἔδ' αἰδώς: ne sit repetitio superioris il-
 lius χειροδίδωμι, id est, nullus iuris distributioni ma-
 nus admouebit.

ἀθανάτων μετὰ φύλον] Sic Iuuenalis cum dixisset,

*Credo pudicitiam Saturno Rege moratam
 In terris, visamq; diu, subiungit
 Paulatim deinde ad superos Astræa recessit,
 Hac comite, atque duæ pariter fugere sorores.*

Qui locus etiam sequentibus præibit, ut Pudor &
 Nemesis germanæ arguantur. Iuuenalis Pudici-
 tianæ & Astræam vocauit. Hesiodus latiore voca-
 bulo *Pudorem* dixit, vterque ad suam mentem.
 Pietatis & Astrææ meminit Ouid. i. Metam.

*Visita iacet pietas, & virgo cade madentes
 Ultima caelestium terras Astræa reliquit.*

Idem Ouid. r. Fast.

Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat,

Ultima de superis illa reliquit humum.

αἰδὼς καὶ νέμεσις] Protagoras apud Platonem vtrūque hominibus distributum μυθικώτερον narrat, ἵν' εἴεν (inquit) πόλεις κόσμοι τε καὶ θεσμοὶ φιλίας συνάγονται. Addit verò distributam æquali ratione, non vt cætera artificia, in quibus vnus aut alter solet excellere: ἐγὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὅλῃροι αὐτῶν μετέχουσιν, ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν, adeò vt legem sanciat, τὸν μὴ δυνάμενον αἰδῆς καὶ δίκης μετέχειν, κατείνειν ὡς νόσον πόλεως. Per Pudorem intelligitur verecunda illa flagitiosæ vitæ abstinencia. Qui oculis apertis vitiorū turpitudines, Lyncei instar, peruidet, cæcus eum furor ad eas nunquam abripit. Et hic quidem est verè ingenuis ingeniis habitus innatus, vt vel etiam neglecta præceptorum arte, quæuis facillè scelerum pudeat. Ad legum obseruationem ciues duobus modis adigit Plato Epist. 7. αἰδοῖ καὶ φόβῳ. φόβῳ μὲν διὰ τὸ κρείττερος αὐτῶν εἶναι, δεικνύοντες τὴν βίαν. αἰδοῖ δὲ αὖ, διὰ τὸ κρείττερος φαίνεσθαι πρὸς τὰς ἡθικάς, καὶ τοῖς νόμοις μᾶλλον ἐδέλοντες τε, καὶ δυνάμενοι δουλεύειν, ἄλλως δὲ (inquit) ἔκ' ἐστὶν ὡς ἂν ποτε κακῶν ληξάτω πόλεις ἐν αὐτῇ σαπίσασα. A bene morata ciuitate si Pudor exulauerit, in eam facillè irrumpet malorum mater proteruia, nullis verecundiæ arctata repagulis. Huic autem pudori rectè adiunxit metum idem Philosophus, contra Poëtæ veteris mentem, qui cum dixisset,

— ἵνα γὰρ δὲ ἐνθα καὶ αἰδώς.

At Socrates ibi esse metum contendit, vbi sit & pudor, nō autem vbi sit pudor, ibi esse & metum,

πολλοὶ γὰρ μοι (inquit) in Euthyphrone, δοῦσι, καὶ νό-
 σους, καὶ πενίας, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα δεδιότες, δεδιέναι
 μὲν, αἰδέσθαι δὲ μηδὲν ταῦτα αἰδεῖσθαι: ἀλλ' ἵνα γε αἰ-
 δῶς, ἔνθα καὶ Νέμεσις, ἐπεὶ ἔστιν ὅστις αἰδέμενός τι παρ' ἡ-
 μά καὶ αἰσχυρόμενός, ὃ πεφόβηται τε καὶ δέδοικεν ἅμα δόξαν
 πονηρίας; Νέδοικε μὲν ἔν. Addit timorem latius pa-
 tēre quā pudorem: nam pudor timoris est pars,
 ut impar, est pars numeri: & non cōtinuò ubi nu-
 merus, ibi & impar, sed ubi impar, ibi & numerus.
 De utroque eleganter differit Atheniensis ille a-
 pud eundem Platonem 1. de Legib. νέμεσις ea est
 quæ & δίκη: quam tamen idem Plato 4. de Legib.
 δίκης ἄγγελον appellat, quam grauiſſimis impiorū
 liberorum erga parentes criminibus ἐπίσκοπον cō-
 ſtituit. Verè autem Nemesis εἰς αἰδῶ ἀποτελεσθῆναι,
 quod innui ab Homero aiunt Grammatici, cūm
 ait νημεσιθῆντε καὶ αὐτοὶ ἄλλως τ' αἰδέσθαι τε περικτίνας ἀν-
 δρώπυς. Denique νέμεσις est propriè, ἢ ἐξ ἑτέρων μέμε-
 νις πρὸς τὸν χακὸν τι παράσσοντα, ἔτε διορδοῖτο ἐκεῖνος, ἔτε
 μὴ: αἰδῶς δὲ ἢ διὰ νέμεσιν φρομῆν πρὸς πῶν, ἔτε καὶ ἐλ-
 πίζομεν ὅτις εὐφὴ καὶ διορδωσις πῶ χακῶ. Plura de ea
 congeſſerit qui vult, nos aliò miseri subinde di-
 uellimur. Adi mythologos illos compilatores,
 & lege, & elige. Aristot. Eth. Eudem. lib. 3. τὸν
 νημεσιπικὸν medium statuit inter τὸν φρονερόν, καὶ τὸν
 ἐπιχαίρεχακον, additque νέμεσιν esse apud veteres, τὸ
 κυπεῖσθαι ἐπὶ ταῖς πρὸς τὴν ἀξίαν χακοπραΐαις. Sic pau-
 lō post, τὴν αἰδῶ μεσότητα facit ἀναισχυρίας καὶ κατα-
 πλῆξεως: ὃ μὲν γὰρ, inquit, μηδεμίαν φροντίζαν δόξης
 ἀναισχυρτος, ὃ δὲ πάσης ὁμοίως καταπλῆξ, ὃ δὲ τῆς τῆς φαι-
 νομενῶν ἐπιεικῶς, αἰδέμεν. Id colligo, αἰδῶ in nobis
 ipsis considerari, vnde animi nostri ad virtutis

reuerentiam informentur : νέμεσιν verò affectum nostrum in reliquos, & extra nos ipsos, spectare, quo vitiis alienis insultamus, vt quorum nos ipsos puduit, ea vix ac ne vix quidem in aliis esse patiamur. Sicque illa quidem nos δι' αὐτῶν τῶν τοῦ, ista διορθωτικὸς efficiat. Latius Nemesis Dea statuitur, quam contra superbiam coli monet Macrobius Satur. 1. 22. imò & latissimè ipsum Numen, vt voluit Aristoteles περὶ Κόσμου, scilicet ἀπὸ τῆς κατέχουσιν διανεμήσεως. Isthic autem pro virtute posita est, quæ ad aliorum obiurgationes assurgit, & in corrigenda hominum prauitate occupatur. Itaque verè pro ipsa Iustitia, cuius tamen nomine facile vtrumque te complecti feram: ἢ αἰδῶ proinde erit illud Iureconsultorum, Honestè viuere: ἢ νέμεσις tum Suum cuique tribuere, tum Alterum non lædere. Quod candidis vestibus vtramque induit Hesiodus, vtriusque naturæ aptissimū est. In colore enim candido minor est fucus, luminis sanè plurimū, denique verè color ille αὐτοφύης & ἀπλῆς: cū cæteri vmbra extraneæ plus minus admittant. Itaque rectè videri possit Macrobius loco iam laudato, Nemesis quoque pro Sole interpretari, cuius nempe ista natura est vt fulgentia obscuret, & conspectui auferat: quæque sunt in obscuro illuminet, offeratque conspectui. Iam verò ipse Pudor siue velo, siue nocte turpia quæque ὀξύτερῃς peruidet, nec quærit opacæ consciētiae latibula. Ergo lucis indicium maximum hic candor, & lux ipsa maximum quoque probitatis indicium. Huic candori attributa felicitas, vt contra nigredini ominosa, & vultum alligans tristi-

tias, vt dicebat Pacuuius. Hinc λευκή ἡμέρα, ἡ ἀγαθή, in Pericle Plutarchi, & apud Suidam ex Phylarcho, & λευκή ψῆφος, parcemia ἐπὶ τῆς ἐνδρακύνων, ἡ εὐσώχης ζώντων. Imò & ipsa vox λευκός apud Nonnium, nempe ἡ εὐήκοος, ἡ τὴν ἀκοὴν σφοδρῶς καὶ ταχέως ἀλλοιοῦσα. Quod notant Grammatici. Pythagoras quod colore esset candido, ad boni naturam referebat, quod atro, contrà. Vide lumen illud antiquum Batauiæ Erasmum in Chil. Amant denique noctem scelera. Huic ille apud Flaccum submissè Numen implorans,

» *Labra mouet metuens audiri, palchra Lauerna*

» *Da mihi fallere, da sanctum iustumq, videri:*

» *Noctem peccatis & fraudibus obuiice nubem.*

Contrà virtus Solem etiam ipsum in ipsis tenebris ad omnes suas actiones quodammodo antistatur. Non abibo quin de candore hoc ex Plutarcho submoneam, eum in sepulturis, in lugubribus mulierum vestibibus, & vittis vsurpato, ea ratione præter cæteras potissima, quoad cadauera, quia in cadauerum candido ornatu consistendum sit. Siquidem animam ipsam ornare perinde non possint, quam tamen volūt vt puram & illustrem prosequi, quasi nimirum graui mortalitatis certamine liberatam. Sed & cum simplicia luctum deceant, non poterat aptioris coloris ornamentum aduocari, vt pote qui solus sincerus sit, permixtus, & purus, id est εὐκκριτής, καὶ ἀμυγής, καὶ ἀμίαντος βαφῇ. Præne eram oblitus quod eleganter idem Plutarchus in lib. πῶς ἂν τις διακρίνει τὸν κόλακα τῷ φίλῳ, cum adulatorem ἐν τοῖς ἀξίοις πωδῆς ὁμοιον ἑαυτὸν ἐξαδυνατουῦντα παρέχειν dixisset, eū Cha-

maleonti assimilauerit, qui ἀπάση χροιᾷ πλὴν τοῦ λεύκου συναφομαίνεται: quasi virtutem candori comparaturus. Quæ planè & appositissimè ad huius λευκώματος commendationem faciunt. Accedat Legislator ille Platonicus, lib. 12. χρώματα δὲ λευκὰ, φέροντ' αὖ θεοῖς εἶναι, καὶ ἄλλοι, καὶ ἐν ὑφ' ἑβάμματα δὲ μὴ φερόμενα, ἀλλ' ἢ πρὸς τὰ πολέμια κοσμήματα. Ergo candor Diis habitus peculiaris.

Νῦν δ' αἶνον βασιλεῦ σ' ἔρεω, φρονέεσσι καὶ αὐτοῖς.
 Ωδὲ ἰρηξ̄ φερόσκειπν ἀηδὺνα ποικιλόδειρην,
 Τῇ μάλ' ἐν νεφέεσσιν φέρον ὀνύχεσσιν μεμαρπώς.
 Ηδ' ἐλεδὸν γλαυπηλοῖσι πεπαρμένῃ ἀμφ' ὀνύχεσσιν,
 Μύρετο. τίω δ' ὅγ' ἐπικρατέως πρὸς μῦθον ἔειπε.
 Δαιμονίη, τί λέλαχας; ἔχει νύ σε πολλὸν ἀρείων.
 Τῇ δ' εἶς ἢ σ' αὖ ἐγὼ περ ἄγω, καὶ ἀοιδὸν εὔσαι.
 Δεῖπνον δ' αἶκ' ἐθέλω ποιήσασθαι, ἢ ἐμεθήσω.
 Ἀφρον δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας ἀντιπρεΐζειν.
 Νίκης τε στέβεται, πρὸς τ' αἰχμασιν ἀλγέα πάχει.
 Ως ἔφατ' ὠκυπέτης ἰρηξ̄, ταυνοσπέρῃ ὄρεσι.
 Ω πέρση, σύ δ' ἀκούε δίκης, μήδ' ὕβρειν ἄφελε.
 Τρεῖς γάρ τε κακὴ δειλῶ βροτῶν, ὅδ' ἔμῳ ἐσθλὸς
 Ρηϊδίως φερέμεθ' ὀδύαται. βαρύνθαι δέ σ' ἔω' αὐτῷ,
 Ἐγκύρσας ἄτησιν, ὅδ' ὅς δ' ἐτέρηφι παρελθεῖν
 Κρείσσων ἐς τὰ δίκαια, δίκη δ' ἔω' ὕβρει ἴχει,
 Ες τέλος ἐξελθῶσα. παθὼν δὲ τε νήπιον ἔγνω.
 Αὐτίκα γὰρ πρέχει θεῶν ἅμα σκολιῇσι δίκῃσιν.
 Τῆς δὲ δίκης ῥόθον, ἐλχομένης ἢ κ' ἄνδρες ἄγῃσι
 Δωροφάρσι σκολιαῖς δὲ δίκαις κείνωσι θέμιστας.
 Ηδ' ἔπεται κλαίεσα πόλιν τε καὶ ἦθεα λαῶν,
 Ἥρα ἑσταμένη, κακὸν ἀνθρώποισι φέρεσα.
 Οἳ τέ μιν ἐξελαύσει, καὶ ἐκ ἰθὺς αὖ ἐναιμα.

Οἳ δὲ δίκας ξείνοισι καὶ ἐνδήμοισι διδοῦσι
 ἰθείας, καὶ μὴ τι παρεκβαίνεισι δικάϊα,
 τοῖσι τέθλη πόλις, λαοὶ δὲ ἀνθεῦσιν ἐν αὐτῇ,
 Εἰρήνῃ δ' ἀναγνῶ κουροτρόφῳ, ἐδέποτ' αὐτοῖς
 Ἀργαλέον πόλεμον τεκμαίρεται εὐρύοπα Ζεὺς.
 Οὐδέ ποτ' ἴθι δίκασι μέτ' ἀνδράσι λιμὸς ὀπηδεῖ,
 οὐδ' ἄτη, θαλίης δὲ μεμνηλὸτα ἔργα νέμονται,
 τοῖσι φέρει μὲν γαῖα πάλιν βίον, ἔρρεσι δὲ δρυὶς
 Ἀκρὴ μὲν τε φέρει βαλάνους, μέσση δὲ μελίσσης.
 Εἰροπύχοι δ' οἷες μαλλοῖς καταεβρίδασι.
 Τίκτουσι δὲ γυναικες εἰοκότα τέκνα γονεῦσιν.
 Θάλλουσιν δ' ἀγαθοῖσι διαμπερές, ἐδ' ὅτῃ νηὸν
 Νείουσονται, καρπὸν δὲ φέρει ζείδωρος ἄρεα.
 Οἷς δ' ὕβρις τε μέμηλε κακῇ, καὶ χέτλια ἔργα,
 τοῖς δὲ δίκῃ κερνίδης τεκμαίρεται εὐρύοπα Ζεὺς.
 Πολλὰ καὶ ξύμπασα πόλις κακαῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ,
 ὅς τις ἀλιτρεῖται, καὶ ἀτάσθαλα μηχανάσεται.
 τοῖσιν δ' ἐρανύθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα κερνίδων,
 λιμὸν ὁμῶ καὶ λοιμὸν. ἀποφθινύθουσι δὲ λαοί.
 οὐδὲ γυναικες τίκτουσιν, μινύθουσι δὲ οἴκοι,
 Ζηῶς φραδομοσύνησιν ὀλυμπίη. ἄλλοτε δ' αὖτε
 Ἡτῆρ' ἐρεσάτῳ ἐνὶ εὐρυῷ ἀπώλεσεν, ἥ ὅγε τεύχεῳ,
 Ἡρέας ἐν πόντῳ κερνίδης ἀποτίννυται αὐτῆς,
 ὦ βασιλεῖς, ὑμεῖς δὲ καταφράζεσθε καὶ αὐτοὶ
 τιμὴν δὲ δίκῃ. ἐγγυὺς γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἐόντες
 Ἀθάνατοι λεύσουσιν, ὅσοι σκολιῇσι δίκῃσι
 ἀλλήλους τρέβουσι, θεῶν ὅπῃ ἐκ ἀλείροντες.
 Τεῖς γὰρ μύεοι εἰσὶν ὅτῃ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
 Ἀθάνατοι Ζηῶς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
 οἳ ῥα φυλάσσουσιν τε δίκας καὶ χέτλια ἔργα,
 Ἡέρεα ἐσάμφοι, πάντα φοιτῶντες ἐπ' αἶαν.
 Ἡδὲ τε παρθένῳ ὅτῃ δίκῃ διὸς ἐκχεαῖται,

Κυδνή τ' αἰδοῖντε θεοῖς, οἱ ὀλυμπὸν ἔχουσιν.
 Καὶ ῥ' ὅπουτ' ἂν τίς μιν βλάβῃ σκολιῶς ὀνοτάζων,
 Αὐτίκα παρ' διὸ πατεῖ χαβεζομήνη χρονίῳι
 Γηρύετ' ἀνθρώπων ἀδικον νόον, ὅφρ' ἀποπίσῃ
 Δῆμοι αἰσθαλίᾳς βασιλῆων, οἱ λυγρὰ νοεῦντες,
 Ἀλλή παρκλίνουσι δίκας, σκολιῶς ἐρέποντες.
 Ταῦτα φυλασσέμενοι βασιλῆες, ἰθιύετε μύθους,
 Δωροφάροι, σκολιῶν δὲ δικῶν ἐπιπάγχυ λάθεσθε.
 Οἱ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλω κακὰ τεύχων.
 Ἡ δὲ κακὴ βελὴ τῷ βελεύσασιν κακίστη.
 Πάντα ἰδὼν θεὸς ὀφθαλμοῖς, καὶ πάντα νοήσας,
 Καὶ νύτ' αἰκ' ἐθέλῃσ' ὅπως ἐρεκεται, καὶ δὲ ἐ λήθῃ,
 Οἷον δὴ καὶ τίω δὲ δίκῃ πόλις ἐντὸς ἔρρει.
 Νυνὶ δ' ἐγὼ μὴ τ' αὐτὸς ἐν ἀνθρώποισι δίκας
 Εἶλω, μὴ τ' ἐμὸς υἱός. ἐπεὶ κακὸν, ἄνδρα δίκῃον
 Εἰμῆμαι, εἰ μείζω γὰρ δίκῃ αἰδικώτερος ἔξει.
 Ἀλλὰ τὰ γ' ἔγωγε ὅλπα τελεῖν διὰ τερπικέραυνον,
 Ω πέρση. σὺ δὲ ταῦτα μετὰ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν,
 Καὶ νυ δίκης ἐπάκουε, βίης δ' ἐπιλήθεο πάντων.
 Τόν δὲ γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε χρονίῳι,
 Ἰχθύσι μὲν καὶ θηροῖς καὶ οἰωνοῖς πετεινοῖς,
 Ἐδεῖν ἀλλήλους, ἐπεὶ ἐ δίκη ὅζιν ἐπ' αἰ τοῖς.
 Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκῃ, ἢ πολλὸν ἀρίστη
 Γίνεται. εἰ γὰρ τις κ' ἐδέλῃ τὰ δίκαια ἀγορεύειν,
 Γινώσκων, τῷ μὲν τ' ὅλβον διδοῖ εὐρύσπα ζεύς.
 Οὐ δὲ καὶ μαρτυρίῃσιν ἐκὼν ὁπίορκον ὁμόσας,
 Ψεύσεται. ἐν δὲ δίκῃ βλάβας, νήκεισιν αἰάσθῃ,
 Τῷ δὲ τ' ἀμαυροτέρῃ γῆνὴ μετόπισθε λείπειται.
 Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γῆνὴ μετόπισθε ἀμείνων.

*Sed nunc fabulam regibus dicā, tamen si ipsi sapiāt.
 Sic accipiter affatus est lusciniā canoram,*

Altè in nubibus ferens, unguibus correptam,
 Illa vero misere curuis confixa unguibus,
 Lugebat, eā autē imperioso ille sermone allocutus est,
 Infelix, quid strepis? habet certè te multo fortior:
 Hac vadis, quā te duco, etiam cantatricem existentē.
 Cœnam vero, siquidem libet, faciam, siue dimittam.
 Imprudēs vero, quicūq; velit cū potērioribus cōtēdere,
 Victoriāq; prīatur, adq; pudorem, dolores patitur.
 Sic ait velox accipiter, latis alis prædita avis.

O Persa, tu verò audi iustitiā, neque iniuriā fove.
 Iniuria enim pernicioſa est misero homini, neque bonus
 Facile ferre potest, gravaturq; ab ipsa, (quidem
 Illapsus damnis. Via verò altera perveniendi
 Melior ad iusta. Iustitia autem super iniuriam valet,
 Ad finem progressa: passus verò etiam stultus sapuit.
 Cito enim abit insurandum una cum pravis iudiciis.
 Iustitia verò impetus, tracta quocūque homines duxe-
 Doniūori, pravis autē iudiciis iudicarint leges. (runt
 Hec verò sequitur flens urbemq; & mores populorū,
 Aerem induta, malum hominibus adferens,
 Quiq; ipsam expellunt, neque rectam distribuerunt.
 At qui iura tam hospitibus quā popularibus dant
 Recta, neque à iusto quicquam exorbitant,
 Iis viget vrbs, populiq; florent in ipsa,
 Pax verò per terram alma: neque unquam ipsis.
 Molestum bellum destinat Latecernens Iupiter.
 Nec unquam iustos inter homines fames versatur,
 Neque noxa: in conuiuiis verò partis opibus fruuntur.
 His fert quidē terra multū victum: in montibus verò
 Sūma quidem fert glādes, media verò apes, (quercus
 Lanigera autem oves velleribus onusta sunt,
 Pariunt verò mulieres similes parentibus liberos,

Florent

*Florent autem bonis perpetuò, neque nanibus
 Naugant, fructum verò profert fecundus ager.
 Sed quibus iniuriarq; mala cura est, prauaq; opera,
 His poenam Saturnius destinat Latitons Jupiter:
 Sapeq; uniuersa ciuitas malum ob virum punitur,
 Qui peccat, & iniqua machinatur.
 Illis autem cœlitus magnū adduxit malū Saturnius,
 Famem simul & pestem, intereunt verò populi,
 Neque mulieres pariunt, decrescuntq; familiae,
 Iouis olympi consilio interdum verò rursus
 Aut horum exercitum ingentem perdidit, aut murū,
 Aut naues in ponto Saturnius punit ipsorum.*

*O reges: vos autem considerate etiam ipsi
 Iustitiam hanc: propè enim inter homines versantes
 Dii vident, quotquot prauis iudiciis
 Se mutuo atterunt, deorum animaduersione non curantes.
 Innumeri autem sunt in terra multorum alumna
 Dii Iouis, custodes mortalium hominum,
 Qui sanè & iudicia obseruant, & praua opera,
 Aerem induti, passim oberrantes per terram.
 Virgo autem est Iustitia, Ioue prognata,
 Claraq; & veneranda dijs, qui cœlum habitant.
 Et certè cum quis ipsam læserit, oblique iniurians,
 Statim ad Iouem patrem confidens Saturnium,
 Conqueritur hominum iniquam mentem: ut luat
 Populus peccata regum, qui praua cogitantes
 Aliò defleunt iudicia, oblique pronuntiantes.
 Hec obseruantes ô reges, corrigite sententias, (mini.
 Corrupti: obliquorum verò iudiciorum prorsus obliuiscas.
 Sibi ipsi mala fabricatur vir, alij mala fabricans.
 Malum verò consilium consulenti pessimum.
 Omnia videns Iouis oculus, omniaq; intelligens,*

Et hac certè (siquidè vult) inspicit, neque ipsum latet,
 Qualem hoc quoque iudiciū ciuitas intus exerceat.
 Ego porrò nec ipse nunc inter homines iustus
 Esse velim, neque meus filius: quando malum est, iustū
 Esse: siquidè plus iūris iniustior habebit. (gaudētem,
 Sed his nondū finē arbitror impositurum Iouē fulmine
 O Persa. Caterū tu hac animo tuo repone, (re prorsus
 Et iustitia quidè animū adice, violetia verò obliuiscere
 Namque hanc hominibus legem disposuit Saturnius,
 Piscibus quidem & feris & auibus volucribus,
 Sē mutuo vt deuorent, quandoquidem iustitia carent.
 Hominibus autem dedit iustitiam, qua multò optima
 Est. Si quis enim velit iusta in publico dicere,
 Cognoscens, ei quidè opes largitur Latitonas Iupiter.
 Qui verò testimoniis volens periurium iurando
 Mentietur, in ins delinquēs, immedicabiliter laesus est,
 Eius verò obscurior posteritas postea relicta est.
 Viri autem iusti generatio posteris praestantior.

C O M M E N T A R I V S.

νῦν δ' αἶνον] Cautè Hesiodus violētā Regum
 sui temporis dominationem insectaturus, fabulæ
 clypeum quodammodo obtendit: Tyrannum ac-
 cipitri, subditos lusciniis comparat. Illinc rapaci-
 tas nociua, huic innocua simplicitas: illius inia-
 riæ, hinc patientia, denique ἀρχὴς ἀκολάστου typus.
 Ea sunt hominum ingenia, vt nullis rationum cā-
 cellis facilè coërceantur, procliuiā nempe ad illā
 πλεονεξίαν, de qua initio huius partis differebamus.
 Quæ vera est in potentioribus impotentia, quam
 tyrannidem appellarunt, qui inclinatos Regum
 mores vetustissimo nomine, sed signatu cōtrario,

insigniri voluerunt. Porro cum grauis sit & noxius accipitrum istorum dominatus, frustrà imbellis populus aduersum eorum robur insurgit; καὶ παρὲς τ' αἰχμασιν ἄλκα πάχαι. Tutius viuunt, qui placata mente abstinēt, & sustinent. Cum vasa figulina ferreis collidunt, facillimè conteruntur. Hinc est quod περιμίαι monent, ἀλλ' ὑπὸ μείζονος ἀνδρός: & Pindarus, χαλεπὰ δ' ἔεις ἀνδρώποισι ὁμαλεῖν κρείσσωνων. Quorum nempe commercia multum portentent periculi, & vitam denique ἥβ' ἰχθυῶν, ἐν οἷς φασιν ὁμοφυλοῖς ἔσι πλὴν τῆ μείζονος ἀπώλειαν, τῶν μείζονι τερρὸν γίνεσθαι καὶ βίον: ut ait Polyb. lib. 15. Varronis versus à Iunio emendati huc faciunt,

- „ Natura humanis omnia sunt paria,
 „ Qui pote plus, urget, pisces ut saepe minutos
 „ Ad agnū comest, ut aues enecat accipiter.

Et illud apud Diogenianum & Synesum πορρωδύς τε καὶ κρεμμύς. Videndi fusius Chiliastæ Proverbiorum. Accedet triarius noster Homerus, qui Regum iram sic depingit, ut ab ea cauendum esse moneat,

- „ κρείσσων γὰρ βασιλεὺς ὅτε χόσεται ἀνδρὲς χρεῖν,
 „ εἴτ' ἄρ' γὰρ τε χόλον γῆ καὶ αὐτῇ μαρ καταπέτῃ,
 „ ἀλλὰ γέ καὶ μετόπισθεν ἔχει κόπην, ὄρεα τελέσσῃ.

Ad quem locum nos olim phura. Cum superiore contendere, furiosum, inquit, Sen. lib. 2. de ira.

ὦ Πέρση· σὺ δ' ἄκχε δίκης.] Hortatur, ut antea, fratrem ad Iustitiam, demonstratis eius commodis, at contra incommotis iniustitiæ. Locus nota & examine dignus. Longa est & operosa apud Platonem 1. & 2. de Repub. de iusto & iniusto disputatio. Explicat tandem Thrasymacho tyrannicæ

ac violentæ iustitiæ acerrimo propugnatore, qui cum vtilitatē summam ex summa iniustitia pro-
 seminari videret, in vtilitate autem illa cōstitue-
 ret beatitatem, docuit tandem Socrates, & subin-
 de Adimantus fratres, longè aliter sentiendum, &
 cum Iustitia sit virtus animæ, iniustitia verò eius-
 dem vitium, eam animam demum beatissimè vi-
 uere quæ virtute sua prædita ad opus se accingit:
 contra infelicissimè, qui vitio aduerso laborat.
 Adimantus huic loco conuenientissimè postmo-
 dum totam disputationem eò deducit, vt nulla
 habita *ἢ ἀποβαλόντων* ratione, Iustitia ex se ipsa,
 & quasi ex suis visceribus dignoscatur: varia enim
 & diuersa tum Iustitiæ, tum Iniustitiæ accidunt:
 huic interdum bona, illi vt plurimum mala, ex
 quibus argui alterutrius *εὐδοκμον*, manifestissimi
 esset elenchi. Alioqui non leuis hominibus flu-
 ctuandi ansa tribuetur, qualis est illa Pindari eo-
 dem loco, *πότῃρον δὲ χεῖρας τεύχεος ὕψιον, ἢ σχολιᾶς ἀπάτας,*
ἀταβίας, καὶ ἐμαυτὸν ἔγω ἀειφροσύνας διαβιά; Τὰ μὲν γὰρ
λεζόμενα δικαίῳ μὲν ὄντι μοι, εἰάν καὶ μὴ δοκῶ, ὄφελ' ὅφρα-
σὶν ἡδὲν ἔσθ', πόντος δ' καὶ ζῆνός τις φανέρε' ἀδίκηρον δὲ, δόξαν
δικαιοσύνης παρεσθδασμένῳ, διαπέσει βί' ὅ λέγεται.
 Hesiodus tamen cuius & locum Adimantus ibi-
 dem meminit, reuerà quanta Iustitiam Felicitas
 consequatur, hîc disertè monet, vt quia bonorum
 spe maximè ad quiduis amplectendum illiciun-
 tur, habeant quod & in Iustitia ament, præter il-
 lud natiuū illius quodammodo *αὐταρκείας*. Neque
 ita tamen perpetua sunt hæc ornamenta, vt *κατὰ*
παντός dictum velim, sed *ὡς ἐπὶ πολὺ*. Id planè ra-
 tum esto, per se Iustitiam verā, & solā felicitā-

tis sibi esse compotem, cætera si adiecerit Numen, augeri felicitatem illam, si ademerit, non minui. Vtique benè moratæ ciuitates, quæ iniurias & scelera non fouent, & in vna Iustitia placidè conquiescunt, vix est vt vllos infortuniorum turbines sustineant. Casus varij in rebus humanis, sola virtus extra omnem est aleam.

ὕβρις γὰρ τε κακὴ] Contra naturam est, id aliis machinari quod tu tibi ipsi damnosum censeas. Is est autem finis iniuriarum, quæ in perniciè aliorum inferuntur. Quod ita graue est, & humano ingenio ad sui tutelam nato, sic aduersum, vt faciliè ad acceptas iniurias commoueat. Quamquam & hoc in laude positum est, & voto dignum apud Lacedæmonios, τὸ ἀδικεῖν δυνάμει. Sed gens illa quæ ad crudelem illam διαμασθήσιν ita obdurerat, faciliè huic quoque tolerantia assuefaciebat, sed monstra virtutum vrbs illa, vel ἀπὶ χροῦ, sic cohibuit, vt alibi vix conspiciantur. Nos de vulgari hominum genere cum Hesiodo loquimur, non item de eo qui in Comœdia quadam, amicum rebus aduersis, & fortunæ iniquitate cōflictatum, eam vlisci iubet, sed φιλοσόφως. Author Plut. in lib. περὶ θυγῆς. Seneca quoque Neroni suo salubria ferendarum iniuriarum præcepta, ex suis illis penitioribus loculis deprompta ministravit, sed sensum earum mortalibus nunquam adimet, & vt virtus sit ferre iniurias, inferre omnino scelus est. Quod Hesiodo est τέλει σκοπιμώτατον. τίμιον μὲν δὲ καὶ ὁ μηδὲν ἀδικῶν, inquit Legislator Platonius lib. 5. σκόπει ἔνθα καὶ σὺ εὖ μάλα πότερον κοινωγῆς καὶ σωδοκεῖ σοι, καὶ ἀρχόμεθα ἐν τεύθει βα-
f iij

λαδόμεναι, ὡς ἔδ' ἐποτρὺ ὀρθῶς ἔχοντες, ἔτε τῷ ἀδικεῖν, ἔτε
 οὐκ ἀνταδικεῖν, ἔτε χακῶς πάροντα ἀμυνέσθαι ἀντιδρώντας
 χακῶς, ait Socrates in Critone. In Gorgia hæc
 sunt aurea, ἀλαβητέον ὅτι τὸ ἀδικεῖν μᾶλλον, ἢ τὸ ἀδι-
 κεύειν: & illud, μείζον μὲν χακὸν τὸ ἀδικεῖν, ἐλαττων δ' ἀ-
 δεικνύειν.

Δίκη δ' ὡς ἐς ὕβριος ἵχθη] Nō hoc admittat Thra-
 symachus Platonicus, maximè in τελευτάτῃ iniu-
 stitia, putà Tyrannide, ἢ ἑ κατὰ συμμεθὲν τὰ λλοῖα, καὶ
 λάδρα, καὶ βίᾳ ἀφαιρεῖται, καὶ ἰερά, καὶ ὅσα, καὶ ἰδία, καὶ δη-
 μόσια, ἀλλὰ ξυλλήβδω. Nam ij qui rapinas illas sin-
 gulatim exercēt, pœnas & opprobria nō effugiūt,
 at qui hoc cum potentia illa faciunt insolente, ἐν-
 θαίμονες καὶ μακάραιοι κέκλυται, ἐ μόνον ἑσθ' ἡ πόλις
 ἀλλὰ καὶ ἑσθ' ἡ ἄλγη, ὅσοι ἀν' ὑδανται αὐτοὺς πῶν ὀ-
 κλῶ ἀδικίας ὑδίκηκός. At nos cum Hesiodo hoc
 Trasymacho demus ad tempus inualescere, tan-
 dem tamen, καὶ εἰς τέλος ἐξελεῖσθαι hæc ἀδικία vires
 suas amittit, penitus infringitur: ac cæteris indo-
 mitam illam tempus ipsum perdomat. Iustitiæ
 verò manet integrum robur, & vt interdum vin-
 catur, de scelere tamen olim triumphabit. Huc
 pertinet quicquid de sera numinis vindicta, an-
 notant Philosophi. Vide quid Agamemnon Ho-
 mericus appositè dixerit, de Troianis fœdifragis,

» εἴθε γάρ τε καὶ αὐτὴν Ὀλύμπῳ ἐκ ἐτέλεισεν,

» ἐκ τε καὶ ὅψ' ἐτελει. σὺν τε μεγάλῃ ἀπίσταν

» σὺν σοφῇ κεραλῇσι, γυναιξὶ τε, καὶ τέκνῳ.

Et nos multa ad eum locum. Faciūt huc illa Poë-
 tarum quæ congeffit Erasmus ad Adagium, *finem
 vitæ spectata*. Ergo cum videris faustis & inconcus-
 sis successibus ministros iniustitiæ intumescere,

repete illud antiquum verbum Herodoti Polym.
 τὸ μὴ ἄμα ἀρχῇ τὸ τέλος καταφαίνεσθαι, aut illud La-
 berij, quod vsurpauit Plin. 16. 2. *Multis fortuna
 parcere in pœnam solet.*

παθὼν δὲ τε γήπιον ἔγω.] Non persuadebo fortè,
 inquit Hesiodus, cauendum tibi esse ab iniuriis
 inferendis, quod potentiozem tandem iniustitia
 iustitiam fore dixerim. At sapientis est tamen, si-
 bi longè antè prudentiæ oculis præcauere, ne im-
 pingas: contrà hominis væcordissimi, vbi res ipsa
 contigit, demum sapere. Hoc ipsum in Epime-
 theo antea notabamus. Abiit porrò hæc vox in
 prouerbiū homini vtilissimū, de quo Eras.
 Chil. 1. Cent. 1.

τῆς δὲ δίκης ῥόδος.] Opponit iustitiæ impetum,
 velocitati iniuriarum, quas statim euanescere di-
 cebat, id est αὐτίκα βέχιν. At Iustitia quæ à prauo
 illo & distorto hominum genere expellitur, non
 ita se proripit, quin iisdem penè adhærescit, vti-
 que eos sic consecretur, vt dignas tandem de ipsis
 pœnas sumat. Eius πορροποροφία elegans, luctuo-
 sa & vindex, ad superioris illius sententiæ ἐπεξερ-
 γασίαν, Μικὴ δ' ὑπὲρ ὕβριος ἴσχυς εἰς τέλος ἐξελθῆσα.

ἡέρα ἐσπεμμένη.] Indumentum Diis familiare, ne
 videlicet conspiciantur: sic Numen quoque sa-
 cræ paginæ nubibus integunt, vt nos olim Dau-
 dem effingentes dicebamus,

- „ Subdebant pedibus densa illi umbracula nubes,
- „ Hinc Cherubum tergo mundi per inania vectus,
- „ Alipede aëreas sindebat remige campos.

Non ita omnino absurda veteres nostri Poëtæ
 canunt, vt ab ipsa Pietate discrepent.

οἱ δὲ δίκας ζήνοισι] Beatitudines Iustitiæ persequitur, quæ tantæ sunt, ut qui in earum desiderio, & studio non conquiescunt, nullam sanis hominibus sui commiserationem moueant, si in illas iniustitiæ propositas calamitates incurrerint. Sancti omnino illi Iustitiæ diribitores, alma ciuitate florentibus populis exornata, pacifica, bellorum immune, famis experte, noxarum vacua potiuntur. Iam verò quascunque sibi parauerint opes, placidè carpunt, & luxuriantis quodammodo terræ fructibus vitæ suæ sustentacula conciliant, montanas ipsis quercus glandes, medias apum examina, oues lanæ prægrauant, vxores parentibus similem educunt prolem. Denique sic viuunt, sic benigno telluris vberibus implentur, ut maris pericula conquirendi victus causa subire non cogantur. His omnibus constat absoluta illa, ut ita dixerim, felicitatum ἐπιτέλεια: quibus contrarias Iniustitiæ infelicitates mox opponit.

ἔρσει δὲ δρυς] Et hæc quoque inter beatitudines iustorum est, ut montanæ quercus glandium feracitate luxurient. Prurit mihi animus in hac διασπένδει, & in sacra illius arboris laudes, vel inuitus abripior: quanquam amo, & iure, tum quia ingentis meæ insignibus, tum quod ei prisca sæcula tantos honores vouere, ut de ea vulgariter sentire, animi sit ne vulgi quidem grege digni. Vna tibi Dodona fidem faciet, à vetustate frequentata,

— ὅσας θεοῖο

» ἐν δρυὶς ὑψικόμοιο διὸς βαλὼν ἐπακύνει.

inquit Homerus. Quibus adde Osa illa numina Dryadum & Hamadryadum. Sed & primus ho-

minum victus in glande constitutus satis arguit, quâta fuerint dignitatis arbores glâdiferæ, apud credulam eandem antiquitatem, & Ogenium hominum genus. Deorum ergo numine, & hominum vita quid sanctius, quid charius exposcis? Vtrumque tibi veteres quercus sufficient, quasi religionis, quasi vitæ conceptacula. Antiquissimam & principem stirpiem monuit Plut. Quæst. Rom. 92. Vastitatem roborum Hercyniæ sylvæ intactam aruis & congenitam mûdo prodit Plin. 16. 2. Sacram Ioui, & Iunoni arborem Diis vrbium Tutelaribus, ait Plutarchus eodem loco. Hinc nempe ciuica illa corona è quercu perpetui apud Romanos honoris, ob ciues in bello seruatos, apud Plinium 16. 4. quasi vitæ monumentum augustissimum. Nam & inter longæuas viuacésque arbores collocat Aristoteles. Vnde factum puto, vt Hecates imago eodem coronæ genere cingeretur, quasi placandi mortiferi numinis causâ: addebantur Draconum spiræ & volumina ad formam, sed quo fine, diuinasset forsan Goropius Becanus ad quintum Gallicorum librum, vbi multis arcana huius arboris mysteria, quasi nouus Orpheus, non omnibus quidē fidem facturus, vtique tamen pio omnino conatu, & accuratissima diligentia referat: cui si meus calculus olim profuturus est, ego omnes illi attentos esse iubeo, & vt aut erranti viam monstrent, aut monstrantem studiosè sequantur, monere hæcenus non desino. Quis enim satis demiretur stupida nostra ingenia, in anilibus illis Poëtarum fabulis consenescentia, quibus ne leuem quidem curam

indagandæ veritatis, tam absurdæ commentationes iniiciunt? Hæremus, & volutamus in hoc luto, ac ne per rimulas quidem lumen illud antiquum in cæcitatem nostram intrare patimur. Quid hoc est quòd trita illa vestigia insistent, Hesiodus nobis de glandium opibus prædicat, vt eis inter beatitates eximias locum esse voluerit? Nūquid enim præstantiores erant in amplissimo naturæ campo fructus, quorum ἀδρότητα. nobis polliceretur? Quid glandes ad hominem? Annon inuentis frugibus à glandibus fuit abstinendum, nec obtrudendus delicatioribus assuefacto palato cibus? Altius est quippiam in tota hac arbore: sed nos vulgares scientiæ fines ne egrediamur, facit metus interdicti. Credo Hesiodum vsum glandium sagineandis suis, quibus in re pecuaria rei rusticæ parte non postremus locus, agnouisse. Glande pinguitudinem carnis non solum effici, sed etiam iucundum saporem, ait Varro 2. de re Rust. cap. 4. Ex ea sibi diligens & prouidus paterfamilias conficit succidias. Thynnos quoque, qui sues sunt marini, glandibus quernis victitare & pinguescere ad oram maritimam Turditaniæ, refert Strab. lib. 3. ὥστε καὶ πορρῆς τῆς βαλάνου γημομένης, πορρῆαν καὶ τῆς δύναντος ἐστίν. Sed & gens quædam prodita est quæ glandibus vesceretur, quales Lusitanos ὀρεῖνυς memorat idem Strabo, duobus anni temporibus glandem quernam, ξηρῶσαντας καὶ κόψαντας, εἶτα ἀλεωσαντας, καὶ ἀρτοποιησάμενυς, ὥστε ἀποτίθεται εἰς χεῖρον. Secundis mensis glandem inferi per Hispanias suo tempore author est Plin. 16.5. Iisdem inopia frugum (dixerat antea) arefactis molitur farina,

spiffatúrque in panis vsum. Et mox, Dulcior, inquit, eadem in cinere tosta : quasi nempe edulis ipsi homini. Sed hic vsus huic genti, aut vni, aut alteri, peculiaris ad stabiliendam illam beatitatem καθολικώτερον satis non facit : quod enim necessitatis impulsu fit, minus per se commendatione dignum est, ac in subsidiorum loco relinquendum. Cum autem diuersa sint roborum genera, varias quoque glandes ferunt, præter quas χησιμώτατος illa arbor hæc omnia fert, κικίδα, συχμινώδες, αιδιῶδες, ταυροκέφαλον, πύλον, σφαίειον, μελιτήειον, σφαίειον μαχαλιγνύες, λιθάειον, σφαίειον φυλλικόν, σφαίειον ὑδατώδες. Id eximium quod cachryn, & coccum granum, & agaricum, & viscum fert apud Druidas sacrum, sacrique morbi Alexipharmacum. De quibus videndus Theophrastus lib. 3. Histor. & Plin. loco iam laudato. Montanas verò hic Hesiodus commendat, quòd proprius sit ille quercuum situs, quanquam & in plana descendunt, vt mox videbimus. Id autem notandum ex Plin. 16. 18. Quæcunque communia sunt montibus planisque, maiora fieri, aspectuque pulcriona in campestribus, meliora materie crispioraque in montibus, exceptis malis, pyrisque. De quercetis Mamre, in quibus tabernacula sua defixit Abraham, videndi Hebræi authores. D. Hieronymus ad meridianam plagam, ab Ælia millibus circiter viginti duobus, quercum Abraham, quæ & Mamre, vsque ad Constantij Regis imperium mōstratam fuisse ait, ibique eiusdem Abrahami, suo quoque tempore, Mausoleum cōspici. Quanquam ille inconstanter vocem Hebraicam,

nunc quercum, nunc terebinthum interpretetur. Sed hæc penè ἀπεροδόνουσα, nisi quod ægrè quercum deferro. Mariana quercus Ciceroni nobilitata est. Circa Hierosolyma querceta frequentia fuerunt, idem in monte Samariæ. Ad quercum quasi arborem nobilissimam trophæa Mezentij appêdit Æneas Virgilianus, lib. 11. Sed ἄλλος δρυός.

μέλας δὲ μελίστας] Quæ hîc media quercus dicitur, Plinio 16. 5. est *plana*, quam *montosa* opponit. Idem cap. 18. *Descendunt & in plana* (inquit) *corynus, corylus, quercus, &c.* Quod hîc apes quercubus assignat, lucem capiet ex eodem Plinio eiusdem libri cap. 8. *Robora* (inquit) *ferunt & viscum, & mella, ut author est Hesiodus. Constatque rores melleos è celo cadentes, non aliis magis insidere frondibus.* Hercynij saltus id comprobant, & totus ille Septentrionalis tractus apum examinibus refertissimus, vnde ingens mellis & ceræ copia per totum penè orbem summo gentis illius lucro diditur. Est & μέλι δρύϊνον in Epigrammate. Arbores illas Hircaniæ, à quarum foliis mel fluere prodit Strab. lib. 2. quercus interpretor, licet generali vocabulo, δένδρεσι, dixerit. Nam & δρὺς ipsa pro omni arborum genere vsurpatur Suida teste, & τὸ δένδρεον, per eminentiam, ipsa nuncupabitur quercus, aut, vt fit, ἀδιακρίτως locutus est Geographus. *Aërias quercus* quibus roscidi mellis sudores tribuit, appellat Virgilius πονητικῶς proceras, sed in planis tamen confitas. Hinc porrò intelliges cur hîc μέλας dicat Hesiodus, nempe quòd eorum rami, & cacumina à solo in cælos altius emergētia, medium quasi situm inter ipsas foli radices, vt vo-

cat Homerus, cum montium verticibus obtineant. Montana quercus ventorum turbinibus peruia, apum alueariis minus opportuna est, ad quorum nempe securitatem, & salutem, aer temperatus, neque æstate feruidus, neque hyeme non apricus, neque ab aquis purioribus remotus omnino requiratur, si quis meliturgus sapit. Possint tamen & mediis montibus collocari, ut videatur penè Hesiodus hunc situm mellariorum hic innuisse. Nam & Varro, ut Diis Heliconæ atque Olympi attribuerunt homines, sic apibus floridos, & incultos naturam attribuisse montes scribit. Quiduis intellige, modò hos μελιτῶνας infra montium vertices aëri circumquaque patētes, subsidere patiari. Nam vnde apibus ad Aquilonū flatus perferendos vires? ait Plin. 11.6. Ad hunc postremum sensum facit quod in medio colle, in quo aer calore & frigore temperatus est, domum villici ædificari iubet Colum. 1.4. *quod (inquit) neque depressus hyeme pruinis torpet, aut torret æstate vaporibus, neque elatus in summa montium, per exiguis vëtorum moribus, aut pluuiis omni tempore anni sanit. Hæc igitur est mediæ collis optima positio, loco tamen ipso paululum intumescēte, ne cum à vertice torrens, imbribus conceptus effluxerit, fundamenta conuellat.*

τίκτωσιν δὲ γυναικες] Insigniores tantum Iustitiæ beatitates notamus, ne nimium diligentes videamur. Hæc autem vel inter insigniores eximia, ut in illa ciuitate, in qua vigent iura, proles similis parenti enascatur. Itane, Hesiode, cum illa versicolore natura pactus es, ut constantes nobis vultus hominum vltro polliceare? & quod ipsa præ-

stare per se non solet, tu præstaturam eam ciurare audeas? Ecce iam sponsores te habemus, & ni fallor, mox te reum primum debendi habebimus, nisi tu ad *ἀδυνάτωρ* exceptiones & asyla cōfugeris. Sed tu inuicem habebis me nō morosum aduersarium, & ego quàm propiter potero ad mentem tuam accedam, vt mitius tota hæc lis componatur. Quàm varia sit formarum ratio, qui non videt, is neque solem. Gaudet ista diuersitate, quasi feracissimi ingenij teste natura, maximè in hominum sobole: cuius rei causam ex illustri illo loco Plinij 7. 12. hauriemus, *Similitudinum* (inquit) *in mente reputatio est, & in qua credantur multa fortuita pellerè, visus, auditus, memoria, haustæq; imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiā vtriuslibet animum subito transuolans, effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoque plures in homine, quàm in cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenij varietas multiformes notas imprimit: cùm cæteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singulisq; in suo cuique genere. Iā verò cùm illa animorum, vt vides, volubilitas omnium notarum sit capax, accidere potest, vt ad momētum illud conceptus occurrat imago parenti dissimilis, quæ dissimilem illi partum proditura sit. Atqui hoc ipsum est quod vrget Hesiodus, futurum in iusta illa & casta ciuitate, vt in solis maritis ita oculos, ita animos defigant fœminæ, sic se à peregrinis quibuslibet imaginibus auocent, vt non nisi similem maritis prolem educaturæ sint, quæ pote dissimile ab illis nihil in mētem perturbatam*

induxerint. Quæ verè & sincerè viros amant, vnicè quoque amant: quem *sedatum Cupidinem* appellauit Plautus in Amphitr. Porro in eius cogitatione perpetuò habitât, alienas furias & ignem alienum non admittunt, solum illum cautè circûferunt, & his meris illicitis capiuntur. Cùm itaque formarum causa in ipsa imaginatione posita maximè sit, euicimus ex vnica de marito imaginatione accessuram ad eius similitudinem, quæcunque tandem proles ex eo in lumen exitura est, puræ illius & genuinæ castitatis indicium amplissimum, at non certissimum, aut solum, sed quod maximè ad fidem faciendam vrgeat, & cogat, si cætera concurrerint. Sanè, id etiam vel Lucretiæ cuius vulgò contingit, vt sua proles neutrum parentem referat, quod Medicorum plerique, inquit Plutarchus, τυγχῶς, καὶ αὐτομάτως, ἐν τῷ ὅταν διαψυχθῇ τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ τῷ ἀνδρὶ καὶ τὸ τῆς γυναικὸς, accidere putant. Empedocles τῇ καὶ τὴν σύλληψιν φανταστῆς τῆς γυναικὸς tribuit: Stoici συμπαδεία τῆς διανοίας καὶ ἐκείνων εἰς κείους, καὶ ἀκρίων, ἐκ εἰδύλων. Idè Plutar. in lib. aduersus Colotem, tres animi motus statuit, τὸ φανταστικόν, τὸ ὁρμητικόν, τὸ συγκαταδεπτικόν: quorum illud ne siquidè velis, eximere villo modo possis: ἀλλὰ ἀνάγκη (inquit) πρηνεῖ τυγχάνοντας τοῖς πνεύμασι, τυπῆσθαι καὶ πάσχειν ὑπὸ αὐτῶν. Ista sunt huius loci vt iustior paretur dissimilitudini excusatio. Sed hæc cùm ita sint, cui causæ tandem assignabimus tãtam remotorum etiam inuicem hominum similitudinem? vnde illi pueri à Toranio olim Antonio pro geminis venditi, quorum tamen alter in Asia genitus, alter trans Alpes, tanta

vnitas erat, inquit Plinius loco iam memorato. Neque enim, vt ait ibidem puerorum illorū mango, mira erat similitudo in vllis eodem vtero editis, diuersarum autem gentium natales tam concordī figura reperiri, super omnem est taxationem. Atqui vix est, vt vterque ex illis parentem suum ore retulerit, alioqui sic in infinitum, in vtriusque familia crescerent monstrosa illa similitudinum miracula.

ἔδ' ὅπ' ὑπὸν νεύουσιντα] Hæc quoque est insignis beatitas, mare, tot periculis obnoxium non conscendere. Gloriatum Catonem legimus, quod temerè se aquæ nunquam commisisset, sed Ælianū quod mare ne quidem inuisisset: vterque, ni fallor, instabiles fluctus ac infidos præ solido illo telluris *περσώματι* iurè exhorruit. Quid enim violentius mari, ventisue, & turbinibus, & procellis? inquit Plin. 32. 1. & 9. 34. *Iam quidem (inquit) ex tota rerum natura damnosissimum mare est tot mediis, tot mensis, tot piscium saporibus, quibus pretia capiendum periculo sunt.* Prouerbiū Græcorum in malis mare quoque collocauit, πῦρ, καὶ θάλασσα, καὶ γαλήνη καὶ βία. Sed illa virus sarcasmi redolent, & moderatum sensum exposcunt. Bias Nautas dicebat μήτε ἐν τοῖς τεθνηκόσιν εἶναι, μήτε ἐν τοῖς βεῖσιν, vt est in Axiocho. Plato 4. de legib. maritimum ciuitatis suæ situm esse noluit, περσικός γὰρ θάλαττα χώρα, τὸ μὲν παρ' ἐκάστην ἡμέραν ἡδύ, μάλα γὰρ μὲν ὄντως ἀλμυρὸν καὶ πικρὸν γειτόνημα. ἐμπορίας γὰρ καὶ χρηματισμῷ διὰ καπηλείας ἐμπληῶσα ἑαυτὴν, ἦθη καλὶμβόλα καὶ ἄπιστα ταῖς ψυχαῖς ἐντίκτεσα, αὐτὴν τε πρὸς αὐτὴν τὴν πόλιν ἄπισον καὶ ἀφίλον ποιεῖ, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὡσαύτως. Vnde Strab.

de Strab. lib. ex hoc eodem loco Platonis, δαλᾶν πονηροδιδάσκαλον appellauit. Id quoque Lacedæmoniis visum, vt refert Plutarch.

πολλάκι καὶ ἐξήματα] Non erit hoc leue auerruncandæ iniustitiæ argumentum, quod vel vnus labe in totam ciuitatem facillimè propagetur, si non culpâ, saltem pœnâ, quæ non vni illi, sed omnibus interdum obtingit. Si patriam amas, caue ne prauī tui mores excidium illi creauerint: tu, patria, si te ipsa saluam vis, vel vnum quemlibet profligatæ nequitiae hominem maturè extermina. Vnius perfidia Paridis cōniuentem Troiam perdidit. Et si propius omnium penè bellorum causas attendis, vix vnus aut alterius personas egrediuntur. A scintilla totus hic quantus est ignis. Hinc te iusti obsequantiores fieri volo: quod studium, si in singulos dimanauerit, ne toti quidem ciuitati, quæ tam sanctos incolas habuerit, metuedum est. Hesiodus autem videtur ad populi moderatorem potissimum respicere, iuxta illud Flacci,

Quicquid delirant Reges plectuntur Achivi.

Vide quid nos ad illud Homeri Iliad. I.

πίσειαν δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σῶσι βέλεσσι.

Vbi Chryses Græcis omnibus Agamēnonis delictum imputari voluit, vt luerent pœnas, quas solus Imperator demeruisse videbatur. Sibi ipsi lucem affert Hesiodus in sequentibus, vbi ait, Iustitiam apud Deum conqueri,

-- ὅφρ' ἀποτίσῃ

δῖμος ἀτασθαλίαις βασιλίων.

ἢ δὲ γυναικὶς πέκυσιν] Cum naturæ ἐντελέχεια otiosa nunquam propriè esse possit, id in humani ge-

neris propagatione maximè elucescit, quæ si aliqua parte intermittatur, stomachum naturæ sterilitate arguit, cum procliuis eius clementia fecunditati faueat. Huc nos ingenita ὀρμήματα impellunt, nec ab iis nos nisi ἀδυναμία reuocat. Reges Persarum norant quanti esset emolumenti illa fecunditas, qui præmia τῇ πολυτεχνίᾳ dicuntur constituisse, apud Strab. lib. 15. & Herod. lib. 1. Apud Romanos tum veteres, tum recentiores, magna est habita prolis ratio, vt etiam tum munera insigniora, tum insigniores immunitates ex certo liberorum numero fortirentur. Sed & inter sacras beatitates locum habet illa πολυτεχνία, quæ etiam ad arenæ, & siderum numerum excurret, qualis Abrahamo indicata est. Neque tamen hinc verè infelices eos pronuntjari velim, quibus hanc natura negarit fecunditatem: quin hæc ita intelliguntur, vt intra certas tamen sensus metas cohiberi debeant. Denique res ita se αἰς ἐπὶ τὸ πολὺ habet, ita nimirum vt semper causarum origines spectes, & omnia ὁπαικῶς interpretêre. Constantinus Magnus virginitatem & ἀτεχνίαν iisdem honestauit priuilegiis, quæ reliqui fecunditati & matrimoniis cōcesserant, vt est in histor. Tripar. lib. 1. cap. 10. Sed hæc fuit pij principis ad sancta castitatis Christianæ vota propensio.

ὁ βασιλεὺς] Omnem lapidem mouet Hesiodus, quò maiorem πανόπτητα sibi adstruat. Quos antea ad Iustitiam beatæ vitæ spe incitauit, eosdem in eo instituto corroborat metu Numinis, quod, appositâ πρῶτον πορκαρία, ad omnes omnium hominū actiones præsentissimum statuit, quanquam nu-

merosè illud extulerit, vt ferebant illa secula.

ἡέρα ἐσπόμενοι] Diximus antea quid hoc esset.

ὅφρ' ἀποτίσῃ] Vide paulò antè ad illud, πολλὰ καὶ
ξόμπασα πόλεις καὶ κτλ' ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ.

οἱ αὐτοὶ καὶ τὰ δέχεται] Quo fortiore argumento
possis ab iniustitia deuocari, quàm tui ipsius sa-
lute? Ecce docet Hesiodus frustrà in aliis oppri-
mendis te occupari: nam hæc studia in tuum ca-
put olim cudentur, & quam aliis perneciẽ struis,
eadem in te recidet. Piget Erasmi labores deme-
tere. Is fusè has γνώμης in Adag. persequutus est, &
illustrauit. Nobis mentem Hesiodi constare sa-
tis est.

πάντα ἰδὼν δίδως] Hanc Numinis perspicaciam in
rebus humanis suprà commemorauimus, ad illũ
versum, ἔτι πῃ πῃ ὅστις δίδως νόον ἐξαλέαδ' ; & ἔδ' ἐδὲ δέων
ὅππῃ εἰδότες.

νὺν δ' ἐγὼ] Ita conturbatur plerunque homi-
num animus, vt cùm felices successus Iniustitiæ
aspirare videant, ipsam verò Iustitiam mergi, inci-
pian illi protinus desperare, & à recta via ad si-
nuosos scelerum anfractus diuertere. Atqui par
erat non ita facilè abripi, & postremos euentus,
ac ipsam fabulæ κατὰ εὐφροσύνην, flexumque metæ pro-
spiciente animo intueri.

Sic vox fœcunda Solonis

Respicere extrema iussit spatia ultima vite:
ait Iuuenalis.

πὺν δὲ γὰρ ἀνθρώποισι] Proteruias potentiorum
alienas ab ipsa hominum cōditione docet, & pi-
scibus ac feris conuenientiores. De piscibus iam
vidimus suprà ad illum versum, νῦν δ' αἶνον βασι-

λεῦσ' ἐρίᾳ, φεγνύουσι καὶ αὐτοῖς. De feris id ita verum, vt hinc etiam inhumanitati feritatis inditum sit nomen. Quod tamen ita intellige, tum pisces, tum feras in diuersum à suo genus demum sæuire solitas. Ita Plinius eleganter in lib. 7. Procemio. *Nulli vita fragilior, quàm homini: nulli rerum omnium libido maior, nulli pauidor confusior, nulli rabies acrior. Denique cetera animantia in suo genere probe degunt: congregari videmus, & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat, serpentum morsus non petit serpentes, ne maris quidem bellua accipies, nisi in diuersa genera, sauiunt. At Hercule homini plurima ex homine sunt mala.* Hominem intelligit naturæ suæ mansuetæ oblitū, & in feritatem pronum, de quo iure illud, ἀνδραποῖς ἀνδρεφύς λύκος: non illud ἀνδρεφύς ἀνδρεφύς δαμνιον. Feritatis autem remedium in Iustitia situm est, quā tum suum cuique tribuitur, tum delicta coercentur.

τῷ μὲν τ' ὀλβον] Hæc ἐπιμονὴ monet, vrgeri nos ab Hesiodo ad studium Iustitiæ continuata eius commendatione.

[Δίστεται] Veritas & Iustitia συναγόμεναι enuntiātur. Vlpianus in l. 1. §. familiæ. ff. de vi & vi arm. *verius*, dixit pro *equius*, vt interpretatur V. C. Pet. Faber Iurisconsultus, tersissimæ & laboriosissimæ eruditionis, vitæque integerrimæ (cuius ego memoriam absentis sanctè veneror, pro illa singulari amicitia & humanitate, qua me ille præsentem Tolosæ olim complectebatur) ad l. 90. ff. de regul. iur. Aduerto tamen idem occurrisse G. Fabri fratri eius patrueli, in illa prima oratione, quā Regius Aduocatus in Senatu Parisiensi habuit.

Vos gemella ingenia de tam leui gloriola nolite dimicare. Nec ita insuetum hominibus inscien-
ter inter se consentire vrgebat, non ita pridem Mure-
tus aduersus Lambinum. Sed hæc ἐκ παρόντων. Pla-
tonem quoque διγλαῖως καὶ ἀλλήδως promiscuè, vnum
alterius vice vsurpasse idem G. Faber annotabat.
Hesychius ἀλλήδως interpretatur διγλαῖα, ἢ διγλαῖ. Et
Iustitiæ olim veritas comes adpingebatur. Ex
veritatis autem moderato vsu Iustitia probè ad-
ministratur, quæ in dispicienda rerum & nego-
tiorum certitudine, & soliditate exploranda vni-
cè occupatur. Ex eiusdem defectu periuria in ci-
uitate facillè increbrescunt, quorum poenas hic
Deo videtur Hesiodus relinquere, nimirum in il-
lo profligato seculo, quo hæc scribebat. Nam
alioqui seuerè olim in periuria animaduersum
est, morte nimirum, vt apud Ægyptios inquit
Diod. Sicul. lib. 1. cap. 6. & apud Scythas teste He-
rod. lib. 4. manuum & pedum mutilatione apud
Indos. Censores etiam Romani periuria seueris-
simè vindicabant. Vnde mirum Imperatori Ale-
xandro visum Iurisiurandi contemptam religio-
nem satis Deum habere authorem: quanquam si-
quis per genium Principis iurasset, fustibus casti-
gandus dimitteretur. Vnde Tertull. cap. 18. Apo-
log. *Citiùs, inquit, apud vos per omnes Deos, quam
per vnum genium Caesaris peieratur.* Minutius Felix
in Octauio, *Tutius eis est Iouis genium peierare,
quam Regis.* Sed hæc in Iureconsultorum subse-
lilis agitanda sunt. Hesiodus periuria omnino, qua-
si perniciem humanæ societatis execratur: ac eam
posteritatis obscuritate damnat: contrà verò in-

tegritatem commendat, quæ est virtus verè ὁμολι-
πλή, & stabiliendæ vitæ aptissima, quòd illa circa
τὸ δὲ occupetur. Eam rectè Socrates in Phædone
Platonis, sapiētiam esse dicit, & vitiorum καθαρίων.
Apage ergo vocem illam Hippolyti apud Eu-
ripidem;

Ἡ γλῶσσαν ὁμώμοχ', ἢ δὲ φρενὶ ἀνάμοτος.

Frustrà enim veritatem animi mendacio tegis, &
te ipsum tibi statuis hostem, ac lingue officio, quæ
animi index est, ad vanitatē abuteris. Apage rur-
sum impium illum Dionysium profitentem, talis
pueros, periuriis decipiendos esse homines. Nos
Hesiodo auscultemus.

Ἰδοὶ δ' ἐγὼ ἐδάλα νοέων ἐρέω μέγα, νήπιε Πέρση.

Τὼ μὲν τοι κακότητι καὶ ἰλασθὲν ὄσιν ἐλέσθαι

Ρηϊδίως, ἐλέγῃ μὲν ὁδὸς, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει.

Τῆς δ' ἀφ' ἧς ἰδρῶτα θεοὶ παρὰ πρὶθεν ἔβησαν,

Αθιβάτοισι, μαχερὲς δὲ καὶ ὄρεθι οἶμ' ἐπ' αὐτῷ,

Καὶ περὶ χυτὸς παρὰ πρὶθεν, ἐπὶ δ' εἰς ἀκρον ἵκηται,

Ρηϊδίῃ δ' ἥπιτα πέλει, χαλεπή περ ἐῖσα.

Οὐτ' ὁ μὲν πάντας, ὃς αὐτῷ πάντα νοήσει,

Φερασά μιν τά κ' ἐπ' ἔτα καὶ ἐς τέλος ἦσιν ἀμείνω.

Ἐδλὸς δ' αὖ κακῆτιν, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.

Ὅς δὲ καὶ μὴτ' αὐτῷ νοήσῃ, μὲντ' ἄλλω ἀκάνων

Ἐν θυμῷ βάλληται, ὃ δ' αὖτ' ἀρχῇ ἀνὴρ.

Ἀλλὰ σύ γ' ἡμετέρης μεμνημένος αἰὲν ἐρετμῆς,

Εργάζεαι, Πέρση, δῖον γένος, ὃ φρεσὶ σε λιμὸς

Εχθαίρει, φιλέη δὲ σ' εὐσέφαν' ἀνιμῆτηρ

Αἰδοίη, βίβης δὲ τὴν πῆμλιν καλεῖ.

Λιμὸς γάρ τοι πάμπαν ἀεργῶ σύμφορος ἀνδρὶ.

Τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἀνέρες, ὃς καὶ ἀεργός

Ζώῃς κηφύωσσι καθέρις ἱκελῶ ὀρμυῶ,
 Οὔτε μελισσῶν χάματον τρύχουσιν ἀεργοί,
 Ἐδόντες σοὶ δ' ἔργα φίλ' ἔστω μέτελα κοσμεῖν,
 Ως κέ τοι ὥραις βιότου πλήθωσι χαλκῶ.
 Ἐξ ἔργων δ' ἄνδρες πολὺ μῆλόιτ' ἀφνειοί τε.
 Καί τ' ἔργαζόμενῳ παύ φίλτερον ἀδανάτοισιν
 ἔσται, ἡ δὲ βεστοῖς μάλα γὰρ συγκέσιν ἀεργούς.
 Ἐργον δ' ἔδεν ὄνειδι, ἀεργίη δὲ τ' ὄνειδι.
 Εἰ δέ κεν ἐργάζῃ, τάχα σε ζηλώσει ἀεργός,
 Πλαστεῦντα πλέτῳ δὲ ἀρετῇ καὶ κῦδι ὀπηδεῖ.
 Δαίμονι δ' οἷ' ἔηδα. τὸ ἐργάζεσθαι ἀμεινον,
 Εἰ κεν ἀπ' ἀλλοτεῶν κτεάνων ἀεσίφρονα θυμὸν
 Εἰς ἔργον τρέψας, μελετᾷς βίην, ὥς σε καλῶ.
 Αἰδώς δ' ἐκ ἀγαθῇ καρχημεῖον ἄνδρα κομίζει.
 Αἰδώς, ἥ τ' ἄνδρας μέγα σίνετα, ἡ δὲ ὀνίνησι.
 Αἰδώς τοι πρὸς ἀνολβίην, δάροσ' δὲ πρὸς ὄλβον.
 Χρήματα δ' ἐχάρπακτα, θεόσδοτα, πολλὸν ἀμείνω.
 Εἰ γάρ τις καὶ χερσὶ βίην μέγαν ὄλεον ἔληται,
 Ἡ δ' ἀπὸ γλώσσης λήϊσεται (οἷά τε πολλὰ
 Γίνεται, εὖ τ' ἂν δὴ κέρδι νόον ἐξαπατήσῃ
 Ἀνθρώπων, αἰδὼ δὲ τ' ἀναιδείῃ χατοπάξῃ)
 Ρεῖά τέ μιν μαυρῶσι θεοί, μινύθουσι δὲ οἵ κ' αἰ
 Ἀνέει πῶ, παῦρον δὲ τ' ἐπὶ χρόνον ὄλβῳ ὀπηδεῖ.
 Ἴσον δ' ὅς θ' ἱκέτιον, ὅς τε ξείνον χακὸν ἔρξει.
 Ος τε κροσὶ γνήσιοι εἰς ἀνὰ δέμνια βαίνοι,
 Κρυπασίδης ἐννῆς ἀλόχου παρακαίεια ρέζων,
 Ος τέ τευ ἀφραδῆς ἀλιτρίνεται ὄρφανὰ τέκνα,
 Ος τε γονῆα γέροντα χακῶ ἐπὶ γήρασ' ἐλθῶ
 Νεικείῃ, χάλεποισι χαδαπῆς μὲν ἐπέεσσιν.
 Τῷ δὲ τοι Ζεὺς αὐτὸς ἀγαίεται, ἐς δὲ τελευτῶ
 Ἐργων ἀντ' ἀδίκων χαλεπῶ ἐπίθηκ' ἀμοιβῶ.
 Ἀλλὰ σὺ τῷ μὲν πάμπαν ἔεργ', ἀεσίφρονα θυμὸν,

Καὶ δυνάμιν δ' ἔρδειν ἱερ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν
 Ἀγνώως καὶ κατάρως, ὅπῃ δ' ἀγλαὰ μενέαι καίεν.
 Ἄλλοτε δὴ σπονδῆσι θυέοσι τε ἱλάσκειω,
 Ἡ μὲν δ' ὅτ' ἀνάλξῃ, καὶ ὅταν φάθ' ἱερὸν ἔλθῃ,
 Ὡς καὶ τοὶ ἱλαὸν κραδίην καὶ θυμὸν ἔχουσιν,
 Ὀφρ' ἄλλων ὦνῃ καλῆρεν, μὴ τὸν τεὸν ἄλλοι.
 Τὸν φιλέοντ' ὅπῃ δαῦτα καλεῖν, τ' δ' ἐχθρὸν ἑᾶσαι.
 Τὸν δὲ μάλιστα καλεῖν, ὅς τις σέθεν ἐγγυθὶ ναίει.
 Εἰ γὰρ τοὶ καὶ χεῖρ' ἐγχαίρειον ἄλλο γῆνται,
 Γεῖτονες ἄλῃσσι ἐκίον, ζώσαντο δ' ἐπιοί.
 Πῆμα κακὸς γείτων, ὅσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ.
 Ἐμμορέ τοι πῆν' ὅς τ' ἐμμορε γείτον' ἑδάλεῦ.
 Οὐδ' ἂν βῆς ἀπόλοιτ' εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη.
 Εὖ μὲν μετρεῖσθαι φάρα γείτον'· εὖ δ' ἀποδοῦναι,
 Αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λαίον, αἶκα δυνάει,
 Ὡς ἂν χρηρίζων, καὶ ἐς ὑστέρῳ ἀρκίον εὖρε.
 Μὴ κακὰ κερδαίνειν κακὰ κέρδεα ἰσ' ἀτήσιν.
 Τὸν φιλέοντα φιλεῖν, καὶ τῷ προσέοντι προσεῖναι.
 Καὶ δόμῳ ὅς κεν δῶ, καὶ μὴ δόμῳ ὅς κεν μὴ δῶ.
 Δάτῃ μὲν τις ἔδωκεν· ἀδάτῃ δ' ὅς τις ἔδωκεν.
 Δαὸς ἀγαθὴ, ἀρπαξ δὲ κακὴ, θανάτοιο δόττερα.
 Ὅς μὲν γὰρ κεν ἀνὴρ ἐθέλων, ὅγῃ καὶ μέγα δῶν,
 Χαίρει τῷ δῶντι, καὶ τέρεπται ὅν κατ' ἐυμῶν.
 Ὅς δ' ἐκέν αὐτὸς ἄλῃσσι ἀναιδείηφι πιθήσας,
 Καί τε σμικρὸν ἔδν, τότ' ἐπαύχωνται φίλον ἦτορ.
 Εἰ γὰρ κεν καὶ σμικρὸν ὅπῃ σμικρὸν καταθεῖτο,
 Καὶ θαμὰ τῇθ' ἑρδοῖς, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γῆνοιο.
 Ὅς δ' ἐπ' ἐόντι φέρει, δδ' ἀλύξεταὶ αἰθόπα λιμῶν.
 Οὐδέ τί γ' εἰν οἴκῳ κατακαίμενον ἀνέρεα κήδει.
 Οἴκοι βάλτερον εἶν, ἐπεὶ βλαβερόν τὸ δύσρηφι.
 Ἐσθλὸν μὲν παρέοντ' ἐλέσθαι, πῆμα δὲ θυμῷ
 Χρηρίζειν ἀπόντ'· ἃ δὲ φράζεσθαι ἀνῆρα.

Αρχαίμυ' ε δὲ πίθῃ κ' ἰλήγοντ' ὀ κορέσασθαι.
 Μεσότης φείδεσθαι, δεινὴ δ' ἐνὶ πυθμύϊ φειδῶ.
 Μιδὸς δ' ἀνδρὶ φίλῳ εἰρημύ' ὀ ἀκμῇ ἔσω.
 Καί τε χροστήτῳ γλασπας ὀπὶ μάρτυρα δέδωται.
 Πίσεις δ' ἄρα ὁμῶς κ' ἀπίσται ὀλεσαν ἀνδρες.
 Μὴ δὲ γυνή σε νόον πυροσύλ' ὀ ἐξαπατάτω,
 Αἰμύλα κωτίλλῃσα, τέλω διφῶσα καλιῶ.
 Ος δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὀ γε φιλήτησι.
 Μυνοχῆς δὲ ποῖς σῶζοι πατρῶιον οἶκον
 Φρεθέμῳ. ὥς γὰρ πλῆτ' ὀ ἀέξεται ἐν μεγάροισι,
 Γηραιὸς δὲ θάνατος ἕτερον παῖδ' ὀ γκαταλείπων,
 Ρεῖα δὲ κεν πλεόνεοσι πόρρ' ἑὺς ἄσπετον ὄλεον.
 Πλείων μὲν πλεόνων μελέτη, μείζων δ' ὀπθήκη.
 Σοὶ δ' εἰ πᾶντο θυμὸς ἑάδεται ἐν φρεσὶν ἦσι,
 Ωδ' ἔρδυν' ἔργον δὲ τ' ἐπ' ἔργῳ ἐργάζεσθαι.

*Caterum tibi ego bona sciens dico, stultissime Persa,
 Malitiam quidem cumulatim etiam capere
 Facile est: brevis quippe via est, adeoque proxima.
 Ante virtutem vero sudorem diu posuerunt
 Immortales, longa vero atque ardua via est ad ipsam,
 Primumque aspera, ubi vero ad summum ventum fuerit,
 Facilis deinceps est, quantumvis difficilis fuerit.
 Ille quidem optimus est, qui sibi ipse per omnia sapit,
 Cogitans quaecunque dein et postremo sint meliora.
 Rursus et ille bonus est, qui bene monenti paruerit.
 Qui vero nec sibi sapit, neque alium audiens
 Animum adiecit, rursus hic inutilis vir est.
 Verum tu nostri semper praecepti memores,
 Operare, o Persa divinum genus, ut te fames
 Oderit, amet autem pulchre coronata Ceres,
 Veneranda, victuque tuum impleat horreum.*

Fames namque perpetuò ignauo comes est viro.
 Atque eundē & dī oderūt, & homines, quicūque otiosus
 Viuat, fucis aculeo carentibus similis studio,
 Qui apum laborem absumunt otiosi,
 Vorantes. Tibi verò opera mediocria obire gratum esto,
 Vt tibi tempestiuo victu impleantur horrea.
 Ex laboribus autem viri euadūt pecorosi & opulenti.
 Et laborans, multo etiam charior tam immortalibus
 Eris, quàm hominibus: valdē enim oderunt otiosos.
 Labor verò nullum dedecus, sed ignauia dedecus est.
 Quòd si laboraueris, mox te emulabitur & otiosus
 Ditescentem: diuitias verò, & virtus & gloria comita
 Deo autē similis fueris. Laborare quidē melius, (tur:
 Siquidem ab alienis facultatibus stolidum animum
 Ad opus conuertens, victus curam habeas, vt te iubeo.
 Pudor autem non bonus indigentem virum tenet.
 Pudor, qui viros valde & ledit & iuuat.
 Pudor quidē ad paupertatē, audacia verò ad diuitias.
 Opes verò non raptæ, diuinitus data, multo meliores.
 Si quis enim & manib⁹ per vim magnas opes traxerit,
 Aut lingua spoliarit (qualia multa
 Fiunt, quamprimum lucri amor mentem deceperit
 Hominum, pudorem verò impudentia expulerit)
 Facile & illum obscurant dī, minuuntur verò familia
 Viro illi, exiguū verò ad tempus diuitia adsunt. (ciat.
 Par est delictū, si quis & supplicē & hospitē malo affi-
 Quiq₃ fratris sui cubilia ascenderit,
 Secreti lecti uxoris importuna patrans: (ros,
 Quiq₃ malo cuiuspiam consilio deceperit orphanos libe-
 Quiq₃ parentem senem misero in senectā lumine
 Probris affecerit, granibus incessens verbis:
 Huic certē Iupiter ipse irascitur, ad extremum verò

*Pro operibus iniquis grauem exhibet talionem.
Verum tu quidem ab his omnino cohibe stultū animū:
Pro virili autem sacra facito immortalibus diis,
Castè & purè, splendidaq; crura adurito.
Interdum certè libaminibus atque hostiis placa
Et quando cubitum ieris, & quando lux sacra venerit,
Vt beneuolum erga te cor atque animum habeant,
Ut aliorum emas sortem, non tuam alius.
Amicum ad conuiuium vocato, inimicum vero finito.
Eum verò potissimum vocato, quicūq; te propè habitat.
Si enim tibi & negotium aliquod domesticum accidat,
Vicini discincti accurrūt, cingūtūr autē cognati. (dū.
Noxa tā magna est malus vicinus, quān̄ bonus cōmo-
Sortitus est premiū, quicūque sortitus est vicinū bonū:
Neque sanè bos interierit: nisi vicinus malus sit.
Recta quidē mēsura à vicino mutuum accipe, rectaq;
Eadem mēsura: & amplius, siquidem possis: (redde,
Vt indigens & in posterum promptum inuenias.
Ne mala lucra captes: mala lucra equalia damnis.
Amantem te ama, & iuuantem te iuua.
Et da ei qui dederit, neque da qui non dederit.
Datori namque est qui dat, non danti verò nemo dat.
Donatio bona, rapina verò mala atque letifera.
Quisquis etenim liberalis vir est, et si multum dederit,
Gaudet donando, & delectatur suo in animo.
Qui verò ipse rapuerit, impudentia fretus,
Quamuis id sit exiguum, tamen vexat eius animum.
Siquidem enim & parū paruo addideris (euaferit.
Et frequenter istuc feceris, mox quidem magnū & hoc
Qui verò partis adiicit, is vitabit atram famem.
Neque verò quod domi repositum est, virum laedit.
Domi melius esse, quoniam noxium quod foris est.*

*Bonum quidem de presenti capere, noxa verò animo
 Egere absentibus: id quod te cogitare iubeo.
 Incipiente verò dolio, & desinente saturato te,
 Medio parce, molesta enim in fundo parsimonia.
 Merces autem viro amico constituta sufficiens esto.
 Etiam cum fratre ludens, testem adhibeto:
 Credulitas pariter ac dissidentia perdiderunt homines.
 Ne verò mulier te animo nates succincta decipiat,
 Blanda garriens, tuum inquirens tugurium.
 Qui namque mulieri cōfidit, confidit is quidē furibus.
 Vnicus verò filius seruet paternam domum,
 Pascendo, ita enim opulentia crescet in adibus.
 Senex autem moriaris, aliam filium relinquens.
 Facile verò & plurib⁹ prabuerit Iupiter ingētes opes.
 Maior autem plerumq^{ue} cura, maior quoque accessio.
 Tibi verò si opes animus appetit intra sese,
 Sic facito, operamq^{ue} opera subinde addito.*

COMMENTARIUS.

τὴν μὲν τοι κακότητα] Quod in re metallaria mo-
 net Strabo, τὰ μὲν τὰς μεταλλείας ἔχοντα χρεῖα ἀνάγκη
 βαρεὰ τε εἶναι καὶ παρὰ λυγρὰ, in virtute verè obtinet.
 Illa per multos sudores comparatur, cū alioqui
 sceleratum viuendi genus sit in procliui, & penè
 ad manum. Videndus Erasmus in Adag. δύσκολα
 τὰ καλά. Quæ diligentius examinata eò maximè
 conducunt, ne nos à tam preciosæ rei lucro obie-
 cti labores deterreant. Hæc iter ad laudem Her-
 culi, hæc Theseo, hæc Iasoni, vt tu reliquos ex ve-
 terum monumentis, si voles, eruas. Natura nos
 ad vitia proniores omnino facit, sed cohibent hos
 impetus labor & industria, quibus virtutem com-

parari Athenienses existimabant, ut est apud Plat. in Protagora. At hoc est in operoso illo virtutis negotio *ῥαθυδικόν*, quod illa post immensos illos labores facilem se & quasi obuiam præstat. Iam si prudentis est in longitudinem ita prospicere, ut rerum exitus potissimum spectetur, nihil est quod à virtutis studio sudorum metu aut tædio deuoceris, cum tu in huius montis fastigio, quò tanto anhelitu contendis, acidam quietem & mira animi solatia percepturus sis. Denique omnia à Deo ita sunt constituta, ut præstantiora quæuis difficilius acquirantur, quàm quæ ita nullius sunt pretij, ut vulgi pedibus, & animis humilioribus præterantur. Ferrea sunt & saxeæ virtutum vestibula, quæ si assidua contentione perfregeris, aurea te & mellea vita penitus circumfluet. Animos tatum ne despondeto. En quid Epicharmus,

ἥς πόνων πολλῶσι βροτοῖς πάντα τ' ἀγαθὰ θεοί.

En quid Xenophon ἀπομν. β. *ἥς ὄντων ἀγαθῶν καὶ χαλῶν εἶδέν ἀνδρὶ πόνοι καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδάσκειν ἀνθρώπους.*
Orpheus,

*ὕλας ἄτερ χαμάτοιο τέλει μύδοισι καὶ ἔργοις
εὐρυόπα χρόνιδης ἐδέλει δόμῳ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ
ἐς δίῃσιν ἀναπνέοντες ἀν' αἰθέρα λαμπετώσαν
ἥελιον φαέδοντα ἐφ' ἄρματι πῶλοι ἄρρυσι.*

ἔτος μὲν πανάειρος] Qui sana mente sic præpollet, ut sibi possit ad suæ vitæ moderamen αὐταρκῆς esse, ne ille virtutis omnes numeros absolutos in se continet: sed quia nemo ita planè sapit, ut alienis non indigeat consiliis, hoc quoque ad sanæ illius mentis ἐντελέθειαν requiritur, ut iis cum opus fuerit facilem se & obedientem ferat. Hoc vult Hesiodus,

vel potius ita sentit, quosdam ita quidem à natura informatos, vt per se ad virtutem minimo negotio accedant, eq nomine meritò πανάριστοι, vt-pote quibus ad benè viuēdum nihil desit: quosdā verò his dotibus destitutos, ea tamen esse ingenij facilitate & mansuetudine, vt salutaribus præceptis aures accommodent: quæ cum ad culmē absolutæ illius naturæ iter sternere videatur, ἐδιδότ' quoque appellationem merentur. Hi cum non sint αὐτοδίδακτοι, alienam opem & industriam non aspernantur. Quibus verò vtrumque à natura denegatum est, iure dicuntur ἀχρήστοι, & ad recta vitæ studia minimè omnium idonei.

ἐργαζέσθω. Satis constat ex superioribus, eum qui inculpatas opes sibi congesturus est, tutius de laboribus, quibus eas comparet, cogitaturū, quàm si animum ad desidiam, & porro ad rapinas conuerterit. Primum homines id maximè student, vt alimentis ad vitæ sustentacula necessariis minimè indigeant, ea tibi cum innocentia tellus laboranti proferet: hanc excole, & illa neque tua vota, neque operam tuam facile deluserit. Quantus fuerit honos agriculturæ, licet ex sacris, licet ex prophanis monumentis annotare. Hæc princeps cura homini demandata, hoc commendatum studium, quasi parenti suæ (*nam huic uni, inquit Plin. 2. 63. rerum naturæ partium, eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ venerationis*) δεσπότης reddituro, vt qui ex ea effectus esset, in ei⁹ amore & cultu versaretur, in qua Deus vt primordia, sic fomenta mortalitatis collocauit. Et quam illa ante lapsum primi parentis liberius fœ-

cunditatem suam explicuisse videatur, tamen & in ea occupatum illum verè à Mose narratum est, & illi ab integritate sua desciscenti, onerosior tantum est eius excolendæ imposita necessitas, ita ut cuiuscunque temporis rationem habiturus sis, desideria crimine non se liberet qui studium illud abiicit. Occlamet hic aliquis, & perturbata civilis vitæ munera arguat, si ad agricolationem homines promiscuè inuitantur. Sed non quod eximiū, quod præstantissimum est in vita cæteris omnibus anteponimus, idque maximè quo, (ut dicebat Cato apud Tullium) nihil est usu vberius, nihil specie ornatius, & Tullius ipse 1. Off. *Omnium rerum* (inquit) *ex quibus aliquid acquiritur, nihil est agricultura melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil libero homine dignius.* Socrates apud Xenophontem in Oeconomico, exemplo Cyri docet quàm regale sit studium agri colendi, id ipsum Reges Hiero, Philometor, Attalus, Archelaus, Pœnus, Mago, & ipse Xenophon, rei rusticæ doctores apud Plinium comprobant; cuius locus rursus elegantissimus, & huius consortio dignus. Veterum Romanorum circa agriculturam studiū lib. 18.3. sic commendat. *Quenam ergo* (inquit) *tanta ubertatis causa erat? Ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (ut fas est credere) gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore: siue illi eadem cura semina tractabant, quâ bella, eademq; diligentia arua disponebant, quâ castra: siue honestis manibus omnia letius promeniunt, quoniam & curiosius sunt.* Beata illa secula, quibus cum hoste tantum bella gerebantur, pax alta in Republica curis ru-

sticis, vel ipsos populi Principes quasi virtutis præmio, & meritæ quieti addicebat. Quæcūque reliqua sunt in ciuitate munera, difficiles & insolentia effræni populos arguunt, in quibus cōpescēdis & castigandis, occupari potentiores ita necesse visum est, vt iam securiorem & pacatiorem illam rusticationis vitam, soli vincti pedes, damnatæ manus, inscriptique vultus exerceant, vt ait idem Plinius. Mancipiis, inquam, relicta illa beatitas, dum nos falso libertatis titulo intumescētes, miserè tamen ciuilibus turbis inseruimus. Equidem Platoni facilè subscripserim dicenti, 1. de Repub. κινδυνεύει πόλις ἀνδρῶν ἀγαθῶν, εἰ γένοιτο πλειστάχην αὐτῇ τὸ μὴ ἄρχειν ὥσπερ νῦν τὸ ἄρχειν. Ambimus hoc tempore vrbicas dignitates, quia deplo-
 rato viuimus seculo, in quo deteriorum imperia declinamus, cū ipsas dignitates, si aurea ætas redierit, omnino simus declinaturi, & agriculturæ adorem captaturi. Natus omnino homo ad labores, sed maxime ad rusticos: cæteri qui ex aliâ quauis causâ nobis obtingunt, etiamsi ad rem familiarem faciunt, verè sunt peregrini, & ab ipsius naturæ instituto alieni. Hoc addamus, agricolas tanti fuisse apud veteres, vt ex iis fortissimos viros, & milites strenuissimos gigni, minimèque malè cogitantes dixerit, Plin. 18. 5. post Catonem in ipso libri de re Rustica limine. Sic Veget. de re milit. 1. 3. de hac parte nunquam credit potuisse dubitari, aptiorem armis rusticam plebem, quæ sub diuo & in labore nutritur, solis patiens, vmbre negligens, balnearum nescia, deliciarū ignara, simplicis animi, paruo contenta, duratis ad omnem

omnem laborum tolerantiam membris : cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre consuetudo de rure est. Aristoteles quoque 1. Oeconom. τὴν γαστρονὸν πρὸς ἀνδρείαν συμβάλλουσα μέγιστα, dixit, ὅτι γὰρ ὅσπερ αἱ βέλαντοι τὰ σώματα ἀρχεῖα ποιεῖσιν, ἀλλὰ δυνάμει διατεταταμένη καὶ ποτεῖν ἔστι δὲ δυνάμει κινδυνεύειν πρὸς τοὺς πολέμους. μόνον γὰρ τούτων τὰ κτήματα ἔξω τῶν θυμάτων ὄντι.

λιμὸς γάρ τοι] Duo sunt quæ ignaviam comitantur, λιμὸς, id est ὅτι ἐπιπείθειν λέγεται καὶ ἔνδυμα, & odiū Deorum & hominum. Vtrumque adeò homini defugiendum, ut qui horum metu non perculsus, ingenium & manus suas torpère patitur, omnem humanitatis sensum exuisse meritò sit existimandus. Habes à natura, ut te servatum velis, servari per inedia non potes, quia ita sumus ab illo primario opifice constituti, ut hic corporum nostrorum ad singula momenta collabentium, & ad interitum assiduo quodam impetu deproperantium, status subinde redintegrandus sit: Inedia autem solo alimentorum adminiculo indiget, alimenta ex ipsis terræ (quam benignam, mitem, indulgentem, usque mortalium semper ancillam, rectè vocat Plin. 2. 63.) visceribus tuo tibi labore sunt quodammodo extorquenda. En quos tibi fructus labores illi tantopere commendati, ac sæpiculè inculcati proferant, ut ad famelicorum angustias nunquam adigere. Quin operi te alacriter accingis, & tantæ spei consummandæ inuigilas? Iam verò Deus cuius ea est maxime apud nos gloria, quod assiduus sit mundi opifex, ut loquitur de eo Apuleius 2. Apolog. non potest ignaviam homi-

num non detestari. Hinc illud Varronis, Dij facientes adiuuant: ergo non eos quibus αἰὲν ἰοῦντα, vt inquit Theocritus, & quorum *Neglectis vrenda filix innascitur agris*, vt est apud Flaccum: aut de quibus illud Homericum dici possit Odyss. v.

διον μὲν πνα ᾤσεν ἔχεις ὀπίμασον ἀλήτῳ

σίτε καὶ οἶνε καὶ χερμάσῳ, ὃ δὲ π' ἔργων

ἐμπαιον, ὃ δὲ βίης, ἀλλ' αὐτὸς ἄχθ' ἀέρης.

aut qui sedent Achillis instar, qui se ipsum ea de causa apud Homerum Iliad. σ. ἐπώσιον ἄχθ' ἀέρης candidè profitetur. Nemo melius Laconibus quàm sit infesta Numini defidia expressit, apud quos Dij omnes hastati effinguntur. Quod quidem ad belli peritiam omnibus Diis tribuendam facit, sed quod illorum imaginibus addebatur, quantum labores Dij ipsi diligant docet. ἐπιλέγουσι δὲ (inquit Plutarchus) καὶ οἱ παρσιμαζόμενοι, τὰν χεῖρα ποτιφέρου-
τα τὰν τύχην καλεῖν, ὡς δέον ὀπικαλέσθαι τοὺς θεὺς μετὰ τῷ ἐγχεῖν π καὶ παρῆεν, ἄλλως δὲ μή. Rideas meritò eos, qui compressis manibus omnia sibi virgulà diuinà obuentura credunt, & optant. Id enim vt interdum accadat, satis raritate sua animos hominum ad certiora & frequentiora compellit. Prudentiæ est à dubio & inexplorato rerum euentu minimè pendere, vbi industriæ & labori locus est. Rectè itaque Pindarus, πρὸς ἄχρον ἀρετῆς ἡλδον, ἵστε πόνων ἐχέουσιντο, σὺν θεῷ, δὲ τύχη. Queri ab hominibus opes vult Deus antequàm acquirantur, at porrectis pedibus, & supinus illas qui quærat inter mortales quærendus non est, laboribus à paupertate ad diuitias enitendum est. Hoc ipsum amant homines, sed ij demùm qui Deo quàm similes fieri

student, & à desidia ad φιλοπονίαν toti sese applicant. Hi idem ignavos odere, quorum id maxime est proprium, ut alienos labores & operas depopulentur: quod apum & fucorum comparatione rectè hîc docuit Hesiodus. Sic Varro de apibus lib. 3. cap. 16. *Neque ipsa sunt inficientes, nec non oderrunt inertes. Itaque insectantes à se eiiciunt fucos, quod hi neque adiuvant, et mel consumunt, quos vocificantes* (alij vociferantes, sed non muto) *plures persequuntur, etiam pauca.* Plin. 11. 11. ait apes fucis impetare, eosque primos in opera expellere, tardantes sine clementia punire, & à fucis eas iniuari, non solum in opere, sed & in foetu, multum quoque ad calorem conferente turba. At cum mella cœperunt maturescere, apes abigunt eos, inquit, multæque singulos aggressæ trucidant. Hæc ferè ille.

κηρήνασι κοθέρεσι] Hefychius κηρήνα, dicit μῆαν ἀκινέου ἀρχὴν μὴ γενῶσαι, & κηρήνας τοὺς ἀρρένας ἢ μελισσῶν ἀπορέκτους. Suidas ἀρχὴν μέλισσαν. Non mo- uero fastidium lectori πολυφιλομαδίῳ, si Belisarij iocum ex his ipsis insectis, & eorum epitheto deductum post eundem Suidam repetiero. Belisarius prædæ seruandæ destinatus, ἔω γέλωτι ἔπειν· ἢ δίχμιον τοὺς κηρήνας μὲν ὑφ' ἐπέρην πόνῳ μεγάλῳ ὑπόλλυσι, ἄλλους δὲ τῶ μέλῃτες ἐδιδίμα τάλαιπωρία δύνανται; τοῦτο δὲ εἶπε φυλάσων τὴν λείαν ὅπως αἰέτως διανέμοιτο, καὶ κηρήνασι κοθέρεσι, τοῖς καθέζομενοις καὶ φυλάττεισι τὴν ἑῷ μελισσῶν ἔξοδον, ἔρεσι γὰρ οἱ φύλακες, κοθέρεσι ἐν οἷς τὰς θυέας φυλάσσοντες. Alij verò τοὺς κηρήνας aiunt esse, τοὺς ὑδροφόρους ἢ μελισσῶν, & dici κοθέρεσι ὅτι τὸ κοδῖων τὴν ἔρεαν, à condenda cauda & aculeo, quia ἀκινέ-

ἅεσιν δ' ἀρετῇ] sunt hæc infecta.

ἅεσιν δ' ἀρετῇ] Huic voci facilè omnes Philosophorum familiæ bellum indixerint, quibus vt plurimum extra, imò supra ipsas diuitias, collocanda visa est beatitas. Et absit vt hic natus sit Hesiodus, aut scopolus quem nos vel tantillum impingamus. Possimus graues illas opum λοιδεῖας hinc inde confradere, & prædâ alienâ onusti molem his commentariis nouam imponere, sed Hesiodus ne ab ipsis, quidem Philosophis discrepat. Qui sic vitam institui volunt, vt mergantur à nobis diuitiæ, ne nos mergamur ab illis, nuda præceptorum ratione, nudam quoque eandem vitam videntur nobis obtrudere. Nec est κατὰ φύσιν diuitiarum per se odiosa, sed κατὰ χρεῖαν. Et ita comparatum est, vt sine illarum adminiculo, hoc quantumcunque vitæ est facilè collabatur, nec quidem ipsa virtus egenis ita sit obuiam vt à diuitibus, si velint, velocissimè non præuortantur. Possit esse ἀπορροή, hæc disputatio, sed nos à communi sensu non ita discedimus, vt amemus μετὰ πλεονεξίαν. Accommodata mortalitati loquimur, & necessitatum adamantinis vinculis libera hominum ingenia esse volumus.

» Non facile emergunt quorum virtutibus obstat

» Res angusta domi.

Rectè Plato in sua Republica lib. 4. vtrumque defugiendum esse sanxit, diuitias, inquam, & paupertatem : ὡς γὰρ πάντα μέν, βουλεύεσθαι, καὶ ἀρρίαν, καὶ νεωπείσμων ἐμποιοῦντας τῆς δὲ πενίας ἀνελθεῖν διείαν, καὶ κακοεργίαν, πρὸς τῷ νεωπείσμῳ. Diuitias autem eas hîc intelligimus, quas labores nostri nobis conciliant,

& potissimum rustici: quæ mox Hesiodus *χρηματα δίοσδοτα* vocabit: Liberè enim fatendum, vix alios quosunque labores, præter rusticos, ab illis humanæ prauitatis næuis abesse. vtique plana innocentia in agricultura regnat.

δαίμονι δ' οἷον ἔηδα] Diuitiarum splendor hanc opinionem & famam homini conciliat, vt inter reliquos, tanquam eximius, pro Deo censeatur. Numinis enim peculiare officium est, hominibus esse adiumento, vnde quoque Ioui nomen: quod cum in locupletum potestate situm sit, rectè Deo cōparari possint: vnde illud *ἀνθρώπος ἀνθρώπου δαίμονιος*: quæ diuinæ beatitatis & munificentie veluti adūbratio est, & germana imago. Vide Erasmiū Chil. I. Cent. I. 69. Hinc illud apud Strabonē lib.

10. *εὖ μὲρ εἶρηται καὶ τοῦτο, τοὺς ἀνθρώπους τότε μάλιστα μιμεῖσθαι τοὺς θεούς, ὅταν ἐνεργῶσιν.*

αἰδώς δ' ἔκ ἀγαθῆς] Telemachus apud Homerum Odyf. σ. versum huic penè similem, & quasi *παρρημύλιον* protulit, *αἰδώς δ' ἔκ ἀγαθῆς κεχρημένος ἀνδρὶ παρρηκτῇ*. Inopiæ comes est hic pudor, adeò natura ipsa quantumuis nuda opum ornamenta deposcit, & eam paupertatis suæ mirè piget & pudet. Hoc *κῆπτεν* dicunt Græci in illo prouerbio, *κῆπτεν ὡς περ πῆλεθ' ὅ*, cuius paupertas Comicis Amphidi & Timocli est obseruata.

αἰδώς ἦτ' ἀνδραῖς] Si rectè sentit Cato apud Tullium, Homērum multis seculis antiquiorem Hesiodo, facile crediderit, tum priorem illum, tum hunc versum ad Homeri imitationē *παρωδιᾶσθαι*. Sic enim Homerus Iliad. ω. de Achille,

-- εἰδὲ οἱ αἰδώς

γίνεται ἢ τ' ἀνδρας μέγα σίνεται ἢ δ' ὀνίνησιν.

Videtur autem quod ad hunc locum attinet, hoc ἐκ παλαιῶν additum, cum minimum ad rem præsentem faciat, vt solent pleraque eiusmodi apud Poëtas, Græcos potissimum, identidem inculcari. Nocet autem pudor, qui ita pauperes constringit, & vt ita dicam sui mole obruit, vt ne ad leuiora quidem vitæ subsidia petenda animos attollât. Eo fuisse ingenio notatur Apelles Chius, cui furto ingenuo opitulatum Arcefilaum prodit Plut. in lib. de adulat. & amici discrimine. Iuuat idem pudor, cum perfrictæ frontis alioqui homines, sui fœditate compescit. Videndus idem Plutarchus in libello περὶ συστομίας.

χρήματα δ' ἐχ' ἀεπακτα] Per ἐπιμυστήν repetitam, vrget modum legitimum comparandarum opū, quem in agricultura statuit, ita vt à violento illo & vulgari rapiendæ alienæ substantiæ instituto, dehortetur.

αἰδὼ δ' εἰ τ' ἀναιδείῃ] Hic pudorem illum commendat, de quo antea dixerat ἢ δ' ὀνίνησι : cui opponit τὴν ἀναιδέϊαν, qua nempe ad omnem flagitiorum libidinem effrænes homines erumpūt, & nullis verecundiæ cancellis coërcentur.

ἴσον δ' ὡς ἰκέτην] Scelerum quorundam enumeratione, illius ἀναιδεΐας incommoda attendentibus annotat. Quanta fuerit apud veteres supplicum & hospitem reuerentia, olim in Hōmēro obseruauimus. Ad supplices, clementia, ad hospites, fides pertinet, ad thorum fraternaliter, castitas, ad orphanorum rectam administrationem, æquitas, ad parentum senum reuerētiam, pietas. Qui con-

trā nituntur, Deum habent ultorem.

καὶ δὲ δυνάμει δ' ἔρδειν] Pietatē erga Deos vrget, quæ ipsi etiam antiquitati in ipsa caligine emicuit. Iam verò ad opus se accingentibus, & opes sibi labore comparaturis, hoc Deorum cultu præeundum est, siquidem θεοὶ δαῖτας ἐλάων crediti tum Homero, tum ipsi Hesiodo. Et Socrates Platonicus in Euthyphrone, εἰ δὲν ἔστιν ἡμῶν ἀγαθόν, οὐ πᾶν μὴ καὶ ἐκείνοι (θεοὶ) δῶσιν. Eos ergo meritò tibi cōciliēs, à quorum liberalitate tota tua felicitas deriuanda sit. Sed caue, ne quid ultra vires tuas Numini offerendum putes: ad earum modum restringitur hæc pietas Hesiodæa, quæ alioqui & moderata esse debet. Castitatem huic pietati admisce, quasi animam corpori: denique incipiente & definiente luce, iterandi isti ritus, illo tempore quasi ἐν κτηνῷ, isto quasi ἐν χερσιν. Plato his fermè conuenientia sanciebat Leg. 12. θεοῖσι δὲ (inquit) ἀναθήματα χρῶν ἑμμετρά τὸν μέτερον ἄνδρα ἀναπιδέντα. Διπείδαι. Mox omnia metallorum genera à sacris suis arcet, solum lignum & lapidem ad Deorum imagines admittit, summo frugalitatis ac simplicitatis argumento. Tullianæ leges ad Platonicum typum penè effigiatae, id ipsum in fronte habēt: *Ad Dinos aduenito castè, pietatem adhibento, opes amouento, Qui secus faxit, Deus ipse vindex erit. Quidni? Nam & θεὸς ἦν ἀνδραπονίων περὶ γυμνάτων περὶ τίζεν*, persuasum esse ciuibus suis vterque Legislator voluit, & nostro Hesiodo visum est.

ἀγρῶς καὶ καθαρώς] *Castè iubet lex*, inquit Tullius, *adire ad Deos, animo videlicet in quo sunt omnia, nec tollit castimoniam corporis: sed hoc oportet in-*

telligi, cum multum animus corpori praestet, obserueturque, ut casto corpore adeatur, multo esse in animis id seruandum magis: nam illud vel aspersione aquae, vel dierum numero tollitur, animi labes nec diuturnitate uanescere, nec manibus ullis elui potest. Hanc maximè puritatem & sanctimoniam deposcit Numen, in ipsa etiam vilitate sacrificiorum. Rectè enim post praelatos Lacedaemonios, ea in parte Atheniësis, vel ipsius Ammonis oraculo Socrates in Alcib. 2. εἰ γὰρ τοιούτων ὅτι τὸ ἄψυ δεινὸν ὥς ἐκ δώρων παρέχεται, οἷον κερὸν τοῦτο. Et mox, Καὶ γὰρ ἂν δεινὸν εἴη εἰ πρὸς τὰ δῶρα, καὶ τὰς θυσίας ἀποβλέπουσιν ἡμῶν οἱ θεοὶ, ἀλλὰ μὴ πρὸς καὶ ψυχῇ, ἂν τις ὅσιον καὶ δίκαιον ἂν τυγχάνῃ πολλῷ μᾶλλον (οἶμαι) ἢ πρὸς τὰς πολυτελεῖς τὰντας πομπάς τε, καὶ θυσίας, &c.

τὸν φιλέοντ' ἐπὶ δάπαν] Duo sunt hīc obseruanda, cultus amicorum, & inimicorum odium. Amicos omni officiorum, atque adeò conuictus vicissitudine prosequi iubet te ipsa lex humanitatis: & cōtrà cum inimicis alere simultates, alienissimum ab ipso candore, cui maculas non faciliè abluēdas inusseris, si eos in tui consortij penetralia admiseris, quos tu alioqui tibi infensos, aut quibus te infensum credis. Aperta fronte amicum excipe, inimicum depelle, nec animum tuum vultus decipulis & larua clementie. Ex hoc loco aptissimè Plutarchus docet, nō debere nos per vitiosam illam, quæ multis alioqui religionem non leuem inuenit, διυσωνίας inimicis ita permisceri, ut iis nocu-menti nobis inferendi ansam obiciamus. Locus est elegans & notari dignus, περὶ διυσωνίας, εἰ χαλοῖον ἔν, ὥς φασι πῆρες, εἰ δὲ ἀβέβητες, ἀλλὰ σφοδρὸν τὸ τῆς Ἡσίοδος,

τὸν φιλέοντ' ὅτι δούτα χελεῖν, τὸν δ' ἐχθρὸν ἑᾶσαι, μὴ δι-
σωπῆ τὸν μισῶντα, μὴ δ' ὑπέκβαλε πειθεῖν δοκῶντα, κλη-
θήσῃ γὰρ χελεύεις, καὶ δειπνήσεις ἀν δειπνήσης, ὥσπερ βασιλεὺς
τὴν φυλάτῃ σου ἀπὸ τῆς μαλαχθείσης αἰχμῆς ἀποτρέφῃ. Θ.

τὸν δὲ μέλυσσε χελεῖν] Inter amicos principem lo-
cum obtinent vicini, utpote ad opem ferendam
paratiores. In agto comparando potissimum spe-
ctanda probi viri vicinitas. Ita Themistocles apud
Plut. χελεῖον πωκῶν ἐκέλευσε κηρύττειν, ὅτι καὶ γέγονα χη-
ρὸν ἔχει. Mirum Plinium hoc præceptum Catoni
tribuisse, quod se sua antiquitate satis aliunde
probabat. Et in primis, inquit, Catonis humanissi-
mum & utilissimum præceptum, Id agendum ut di-
ligant vicini. lib. 18. cap. 6. Huc referre possis illud
apud Athenæ. 4. πολλοὶ φίλοι ναίοντες ἢ καὶ εἰσὶν φίλοι. Eos
propriè in amicorum numero recensemus, quo-
rum operâ commodius uti possumus, aut iis no-
stram vicissim rependere. Absentia plerumque
oblivionem inducit, aut segniorem curam, mu-
tuas illas sanè affectiones, ut loquitur Apuleius,
interrumpit: utique præsentibus magis gaude-
mus, & iuamur, & in eorum proinde fouenda
consuetudine nobis maximè elaborandum. Vi-
dèdus Columella post Catonem de vicinia agro-
rum differens, lib. 1. cap. 3. Post utrumque Eras-
mus Chil. 4. Cent. 5. 1. Et Chil. 1. Cent. 10. 73. His
tibi totus hic locus illustrabitur: quanquam verè
Hesiodus reliquis omnibus lampada tradiderit.

ἐὸ μὲν μετέειπε] Cohæret hoc cum præcedenti-
bus, quibus ad vicinorum consortia ipso etiam
convictu alenda impellebaris, ut eorum opera,
quando ita res ferent, ad manum tibi sit. Iam ac-

cepto beneficio id maximè tibi cauendum est, ne in eo rependendo ignauus, aut parcus videare. Eadem liberalitate, eadèmq̃ue alacritate animi ad gratiam referendam enitaris oportet, si qua tibi æqualitatis, quæ maximè in amicitia regnat, cura est. Quid, quòd & tibi intra illas æqualitatis metas non est consistendum? Maiora utique repende, & beneficium acceptum fœnore tuo conduplica, ne tu quasi præscriptis angustiarum illarum finibus, coërceri velle censeare. Effundit se totam, si qua vera est, & germana gratitudo, & æquari se nedum vinci ægrè patitur. Sola *aduersa* huic animo impedimenta potest obtrudere. Itaque si hæc non arctat, cum libero amico liberius age, & non paribus, sed fortioribus & angustioribus officiorum copiis quasi dimica, & tempore victus numero vince. Latissimus hic disputationis campus. Numquid enim hac vtilitatis ratione veras metimur amicitias, & per se iam virtutem istam non amamus; non consecramur, sed ad vitæ nostræ commoda detorquemus? Aliud est, inquam, hominem solum, aliud in media societatis vicissitudine collocare. Homo per se consideratus ad virtutis amorem sola illius vi impellitur, ne amicicias quidem emolumenti gratia colit, sed quia hoc ipsum honestum est, ac proinde nulla cum vtilitate verè comparandum. Amat, non vt se, sed vt alios amet: alioqui qui alios sui causa diligit, non tam alios quàm se ipsum diligere videatur, & cessabit genuinus ille amoris impetus, qui totus extra se ad alios porrigitur, & iis quasi excentratum à medijs visceribus in calorem

afflat, qui si ad eadem viscera reflectatur, definit peregrinari, & in sua primigenia sede habitat. Sin verò hominum spectas commercia, quæ mutua officiorum conseruatione ponderantur, cum Socrate cum execrêris, qui primus vtilitatem à natura seiunxit, inquit Tull. i. de legib. *Id enim que- rebatur Socrates, esse caput exitiorum omnium. Unde enim illa Pythagorea vox, τὸ κοινὸν φίλων κοινὰ, καὶ φιλίαν ἰσότητα; ex quo perspicitur, cum hanc beneuolentiam tam latè longèque diffusam, vir sapiens in aliquem pari virtute præditum contulerit, tum illud effici, quod quibusdam incredibile videatur, sit autem necessariū, ut nihilo sese plus quàm alterum diligat.* Hoc ἐφ' ἑμὴν λόγον contentionis inter amicos genus, docebit te argutissimus Seneca in libris de Beneficiis. Rectè Plut. lib. περὶ πολυφιλίας, & huic loco aptè, ne Poëte quoque ab ipsis sagacioribus Philosophis (qualem ego Plutarchum agnosco) discrepare videantur, ἢ ἀληθινὴν φιλίαν (inquit) βίαν ζητεῖ μάλιστα, τὴν ἀρετὴν ὡς καλὸν, καὶ τὴν σωφροσύνην ὡς ἡδὺν, καὶ τὴν χεῖραν ὡς ἀναγκαῖον. δεῖ γὰρ ἀποδέξασθαι κείνοντα, καὶ χαίρειν σωφρόντα; καὶ χεῖρας δέομαι. Hūc quoque locum perstrinxit Tullius. i. Off. *Quod si ea qua acceperis utenda maiore mensura, si modo possis, iubet reddere Hesiodus, quidnam beneficio pronocati facere debemus? Annon imitari agros fertiles, qui multò plus afferunt quàm acceperunt? Etenim si in eos quos speramus nobis profuturos, non dubitamus officia conferre, quales in eos esse debemus qui iam profuerunt? & idem in Bruto, Illud Hesiodium laudatur à doctis, quòd eadem mensura reddere iubet qua acceperis, aut etiam cumulatior si possis. Cumulatissimæ in hanc rem disputa-*

tiones Ethicæ Aristotelis.

μη κακὰ κερδαίνειν] Idem Sophocles,

ἐκ ἐξάπατος δέῃ τὸ κερδαίνειν φιλεῖν,

ἐκ ᾧ γὰρ αἰσχρὸν λειψμάτων τοὺς πλείονας

ἀπωμένους ἰδοὺς ἀνὴρ σπουδαίους.

Vide Eras. Chil. 3. Cent. 3. 52. Malè autem lucrantur homines, qui alieno dispendio fieri amant locupletiores, quod potissimum cauere vult Hesiodus. Argutè tamen Seneca lib. 6. de Benef. cap. 38. omnes idè velle, idem optare docet. *Cui enim (inquit) non ex alieno incommodo lucrum? Miles bellum optat: Agricola annona caritas erigit: Eloquentes captat pretium ex litium numero: Medicis gravis annus in quaestù est: Institores delicatarum mercium, iuuentus corrupta locupletat: Nulla tempestate, nullo igne ledantur lecta, iacebit opera fabrilis.* Sed hæc, ut diximus, argutè, quæ alioqui reuera non tam malum, quàm necessarium lucrû spectant, quamquam & in his peccari potest, ut & in reliquis vitæ partibus. Animum omnino integrum & inculpatum quærimus, qui si adfit, ab illa deterioris & damnosi lucri opinione abesse potes. Non ergo verum illud Vespasiani, cuius meminit Iuuenalis, *lucris bonus est odor ex re Qualibet*, non illud Sophoclis, quod est apud Athen. lib. 3. *μὴ δὲν ἴδῃ σὺν κέρδει κακόν.*

τὸν φιλέοντα] Moribus hominum accommodatum præceptum. Mutuis officiis aluntur, & ad crescant amicitia, modò illa bene sint collocata, id est apud gratos animos, & ad ἀντίχαιον propensiores. Tunc, inquar, seris ut metas, & iam beneficiorum liberalitatē per se non amas, ut paulò

antè dicebamus? Imò hæc esto communis tam conferenti quàm referenti regula, vt ille otiosam beneuolentiam, hîc ἀχάεισιν esse minimè patiatur. Totus hic locus eò redit, vt tum cautè in meritos conferantur beneficia, tum vt candidè referantur. Illud liberalitatis, hoc gratitudinis argumentum esse. Denique vt sit homo amico amicus. Huc pertinent illa Theocriti,

» ἀλλήλους δ' ἐφίλησαν ἴσῳ ζύγῳ, ἢ ῥά τὸτ' ἦσαν

» χεύσιναι πάλαι ἄνδρες, δὲτ' ἀντεφίλησ' ὁ φιληθεύς.

Iam si debita amicis officia, inimicis tribuis, peccas in legem τῷ καθήκοντος, & perituram frustra iactas liberalitatē, quicquid Stoica porticus apud Senecam, quasi supra humanas mentes constituta, vrgeat. Nos omnino ea quæ ad vulgare & tritum vitæ institutum accommodantur, hîc moneamus, quasi inter homines victuri, à quibus humani nihil alienum, & ista ἡδὴ φυσικὰ ingenta sunt, & familiaria, quæ eradicare qui volet, naturam ipsam penitus tollere velle videatur. Huc quoque pertinet illud Græcorum χάεις χάειν πίπτει, apud Æschylum, & illud Epicharmi in Axiocho,

● ἡ δὲ χεὶρ πλὴν χεῖρα νίξει, δὲς πὶ καὶ λάβοις π.

Et illud apud Suidam ἀντ' ἀγαθῶν ἀγαθίδες. Aristot. 9. Nicom. vtilitatem ab amicitia quoque non coniungit, καὶ γὰρ οἱ ἀγαθοὶ (inquit) ἡδὲς ἀλλήλοις, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ διὰ τὸ χρησίμῳ. καὶ γὰρ πλεῖστοι ἀλλήλοις οἱ ἀγαθοὶ. Quanquā inter eos minus diuturnam vigere amicitiam dicat, qui sola vtilitate nituntur. Nos vno verbo absoluamus, Non esse causam amicitiarum in vtilitate constituendam, sed veros & germanos atque adeò necessarios earum effectus.

πῶς ἀγαθῇ] Superiora potissimum faciebant ad vitandam ἀχαιρίαν, hæc liberalitatem commendant, ex rapinæ, quasi contrarij oppositione. Ingenui homines beneficij conferendī occasionem oblatam gaudent, rapaces verò & qui Vulturū instar, alienis inhiant, vel re etiam minima abrepta nusquam animo conquiescunt, & ipsiq; conscientia flagellis identidem torquentur. Donasse itaque nunquam te poeniteat, nisi forsan violata illa ἀντιχαιρίας lege, quā suprà refiximus: & vt violari contingat, ac præstiterit longè sua bona in alienum commodum erogasse, quàm corrogatis aliorum facultatibus luctuosa illis dispendia sibi verò implacabiles animi cruciatus inflixisse, sed de hac postrema parte antea quoque disputatum est.

εἰ γὰρ κεν ἤ σμικρὸν] Forfan repentinis auri mōtes concipis, & te virgulâ diuinâ, aut Gygis annulo ditatum velis. At quantò tutius sensim ad illa diuitiarum fastigia prorepes, quàm si tu inconsultò & abruptò in cælos auolaueris. Demus & tennes tibi subesse opes, at ne despera, huic tenuitati si tenues & frequentes cumulos superaddideris, mirum quàm ingentes mox tibi accrenisse thesauros conspecturus sis. Sic Græci dicunt *φειδίας ὀμβρον θυνῶσας*, Plutarch. in lib. *πῶς ἀν αἰδοίτο ἑαυτῶ περιόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ*, hunc locū ad pleraque alia, maxime ad profectus virtutis accommodat: *τὲ γὰρ (inquit) εἰ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταδεῖο, ἡ δάμα τῆθ' ἔρδεις, ἢ πρὸς ἀργυρίῳ μόνον αὐξήσιν εἴρηται χαλῶς, ἀλλ' εἰς ἅπαντα ποιεῖ, μάλιστα δ' εἰς ἀρετῆς ὁπίδδσιν, πολὺ ἡ τελευτηρὸν ἔδος τῷ λόγῳ περιλαμβάνοντος.*

ὅς δ' ἐπ' ἑορπ φέρει] Qui rem familiarem ad se transmissam sic negligit, ut dilabi eam patiatur, vix est ut penuriam tandem effugiat. Nec verò satis est iam parta custodire, augenda sunt, & his accessionibus tanquam aggeribus torrentes calamitatum retundendi.

ὕδ' τὸ γ' εἰν οἶκῳ] Vacuam præsidiis vitæ domū diligens, sedulus, prouidensque paterfamiliās nō feret, & qui à Græcis ἀπαμίδτος dici nolit. Quid enim nocet reposita suppellex, quam absentem frustra ad instantes casus aduocaueris? Si in eum modum res domestica tibi constitērit, efficies ut tibi dictum esse videatur, οἶκος φίλος, οἶκος δεισς, Amamus faciliè domum quæ bonorum copia referta sit, alioqui domus domino pro carcere est. Hinc illud οἶκος μέγιστον δέϊ τὸν χαλῶς διδύμωνα. Insanit penè qui placidam & beatam domū cum peregrinationibus miserior futurus commutat.

ἀρχομένη δὲ πίθῳ] Alexion apud Plutarchū Symp.

7. 3. καταγαλᾶ τῷ Ησιόδῳ παραινύοντος, ἀρχομένη πίθῳ καὶ λήγοντος ἐμπορεύεσθαι (Hesiodus κορέσασθαι) μεσότη δὲ φείδεσθαι, ὅπῃ τὸ χρηστότατον οἰνωέλιον ὄζει. Mox ibidem perquiritur causa cur præstantius vinum in medio dolij consistat, deterius verò in summo, propter aëris nempe, in fundo propter fæcium vicinitatem. Atqui hoc ipsum sentiebat Hesiodus qui præstantioris vini parciores usum esse voluit, ne citius deficeret.

δεινὴ δ' ἐπὶ πυθμένι φειδῶ] Ea est multorum fluxa ἀπαμίδτος, ut nisi cum ad extrema deuentum sit, facile coërceri non possint, tum verò in illis angustiiis collocati serò de parsimonia cogitant, cum

id longè antè fuisset prouidendum, & moderatius præfenti vtendum copia, ne sic illa derepentè per illas genij sui indulgentias dilapsa, luctuosam inopiam obtrudens, ad seueram demum reliquiarum custodiam accederet, quæ præterquàm quòd improuidum arguit animum, etiam ipsa inutilis esse incipit, vtpote de re nihili. Huc alludunt illa Persij Satyra 2.

» *Attamen hic extis, & opimo vincere farto*

» *Intendit: iam crescit ager, iam crescit ouile:*

» *Iam dabitur, iam iam, donec decipitur, & exspes*

» *Nequicquam fundo suspiret nummus in imo.*

Seneca Epist. 1. cùm hoc vrgeret, tempus maxime colligendum & seruandum esse, ac maturè re-cti studium aggrediendum hanc parcemiam ap-positè vsurpauit. *Quid ergo est?* (inquit) *Non puto pauperem cui quantulumcunque superest, sat est. Tu tamen malo seruis tua, & bono tẽpore incipias. Nam, ut visum est maioribus nostris, sera parsimonia in fundo est. Non enim tantum minimum in imo, sed pessimũ remanet.* Monuit Erasmus Chil. 2. Cõt. 2. 64.

μυδός δ' ἀνδρὲς φίλῳ] Pittheo Thesei auo tributam hanc νόμισμα testis Plutarch. in ipso penè limine vitæ Thesei. In amicitis regnare debes τὸ ἴσον, quod sustuleris si tu quasi φιλοῦντων amicorum officia ἀμύθητι extorseris. Itaque caue in eorum errorem incidas, quos Plutarch. dicit τοὺς λύχνης μὲν παρομύπειν, ἔλαιον δὲ μὴ ἐγχεῖν. Statuatur certa merces amico operam suam tibi communicanti, ne tu tibi plus tribuisse videaris quàm amico tuo tributum velis. Est autè hæc merces quasi communis mensura operarum, quod Aristoteles

9. Nicom. τὸ ἀνάλογον quoque appellat, omnino necessarium ἐν πάσαις ταῖς ἀνομοιότησι φιλίας. Id tamen de numismate interpretatur, & nos quoque hīc mercedem pecuniariam statuimus, aut tale quid ἰσῆροπον, omnino quod ad tollendam ἀνισότητα, quā amicitiae facīle conuelluntur, sufficiat.

καὶ τε κασιγνήτῳ] Candor societatis humanæ hoc deposcit, ut omnia sincerè & fide indubia, vel inter ipsos fratres gerantur. Rationem subiicit Hesiodus, quod tum fiduciæ tum diffidentiae hominibus varias calamitates importarint. Si fidis, periculum est (ut est ἀνδρῶν ζῶον φύσει διμετάβηλον, (aiebat Plato de Helicone Cyziceno, postquam cum pluribus Dionysio commendasset) mutatum iri hominis ingenium, cuius tu fidem oppidò nimis sequutus es: sin diffidis, iam tollis vinculum illud societatis humanæ, fidem, sine qua quid tutum in vita? Hoc colligamus ita hæc duo extrema esse temperanda, ut sine diffidentiae metu fidamus: porrò huic fidei eas adhibeamus cautiones, à quibus illa robur & securitatem accipiat. Hoc est illud, *Inter bonos bene agier*. Neque ipse quantum visceralis, ut ita loquar, amicus, pluribus obfirmari fidem suam vinculis, grauiter ferat, aut qui ferat iam candoris, iam amicitiae nomen proteruè cum ipsa perfidia commutat. Huc facit illud Persæi apud Plut. περὶ δυσωπίας, in hæc verba, ὁ δὲ Περσῆς (inquit) ἀρχόμενον πρὶ τῆς γνωρίμων δανείζων, διὰ τοῦτο καὶ βαπτέτης ἐποιεῖτο τὸ συμβόλαιον, μεμνημένος δὲ διανοήσας τὸ Ἡσιόδου λόγοντος, καὶ τε κασιγνήτῳ γιλάσας ὅτι μάστιγα δίδωται θαυμάσαντος ὃ ἐκείνῳ καὶ εἰπόντος, ὅπως ὁ Περσῆς νομικῶς, καὶ εἶπεν ἵνα φιλικῶς ἀπολάβω, καὶ μὴ

νομικῶς ἀπατήσῃ. πολλοὶ γὰρ ἐν ἀρχῇ διὰ δυσωπίαν προέ-
μφοι τὸ πρὸν, ὕστερον ἐχέουσιν τοῖς νομίμοις μετ' ἐχθρας.

μη δὲ γυνή σε νόον] Hoc ius παρρησίας in mulieres
homo sibi vindicauit, siue hoc sexuum differentias,
siue ipsum etiam mulierum ingenium facit. Hoc
agamus. Malè morata mulier suis illicitis solet
quasi cum homine vulpinari. Ab ea caueto qui
tuendæ rei familiari incumbis. Adamante ferrum
attrahi dicunt, illa omni deliciarū genere te tuā-
que in se trahet, nisi maturè astu hos astus anteue-
nis, imò seria mente hos ludos eludis. Ne tu igitur
in contubernium tuum eiusmodi hirudinem
admiseras, quæ non nisi exhaustâ tuâ substantiâ
recessura sit. Illa dum tibi animum vana & fugaci
voluptate distinet, κατ' ἐπικλοπὴν illud ἦδος spolia-
tum miserè tandem relinquet, & te in vmbra ca-
pranda occupatum dum illa opum tuarum cor-
pora conuasabat serò senties. Denique casta tibi
sit omnino domus, ne tu quoque γυναικῶν ὄλεθρον,
quod in Prouerbio est, experiare.

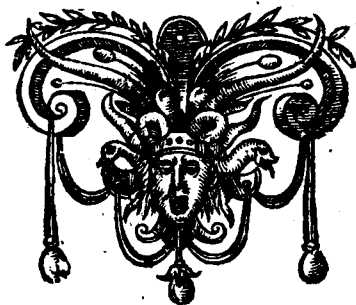
μυροβρυχὴς δὲ παῖς] Mirum est ad domus amplitu-
dinem vnicum tantum filium ab Hesiodo optari,
cū alioqui & ipsa πολυτεκνία non leuis sit pars
beatitatis. Rectè, si nominis propagationem &
splendorem spectes, sin solidum & durabilem rei
familiaris statum, secus. Multiplex illa soboles to-
tam hæreditatem, quā tumuis augustam, sic quo-
dāmodo depopulatur, sic difficit, vt totum illud
in partes & frustra secatum faciliè euanescat, quod
sua mole coadunata diuturnius futurum videba-
tur. Ita & hæc quoque vitæ pars vnitate gaudet.
Plutarchus in lib. περὶ φιλαδελφ. conuenienter ad

suum institutum, hoc damnat in Hesiodo. Docet illic parentes ut plurimum hac liberorum multitudinem delectari, ὁ μὲν ἔν πινύσσεσσι, (inquit) ὅτι γάμων ἐπιλήκοις ἔσι τοῖς υἱοῖς ἔφη, καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἐκείνους (ἔ) ἡρώμεσθαι, ἐπὶ πλείονων ἐδέλειν ποιήτων πατρὸς ἡμεῶν. Χρηστοὶ δὲ καὶ δίκαιοι παῖδες, ὁ μόνον διὰ τὴν γονεῖς ἀγαπήσουσι μᾶλλον ἀλλήλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς γονεῖς δι' ἀλλήλους ἔτι καὶ φιλοφρονέοντες, καὶ λέγοντες, ὅτι τοῖς γονεῦσιν ἀντὶ πολλῶν χάριν ὀφείλοντες, μάλιστα διὰ τοὺς ἀδελφούς ὀφείλουσιν, ὡς τοῦτο δὴ κτημάτων ἀπάντων τιμιώτατον καὶ ἥδιον ἔχοντες παρ' αὐτῶν. εὐγέ τοι καὶ ὅμοιες πεποίηκε τηλέμαχον ἐν συμφορᾷ τὸν ἀδελφόν (ἀντὶ τῶν ἀδελφῶν) πενέλοπον, ὃς δὲ γὰρ ἡμετέρεην ἡμεῖν μύνασε Κρονίον. Ὁ δ' Ἡσίοδος ἐκ εὐπαρανέει μενοειμένη παῖδα τῶν πατρῶων ἐπικληρῶν (ἔ) καὶ ταῦτα τῶν μισῶν γεγονώς μαθητῆς, ὅς ὁ μὲν δι' εὐνοίαν ἀεὶ καὶ φιλαδελφίαν ἔσας, ὡς τὸν ὀνόμαζον μύνας. Hæc ille, sed contorto ad suam mentem sensu. Hesiodus vnicum hæredem instar omnium esse credit, ne familiæ in qua plures liberi enascantur id accadat quod am-
nibus, qui in multos alueos diffluentes, longè imbecilliore ac tenuiore decurrunt flumine, ut ait idem Plut. lib. de amic. mult. Vbi & hoc notatum τοῖς μονοτόκοις τῶν ζώων τὸ φιλότεκνον ἰσχυρότερον ἐμφύεται. Vnde & Homerus inquit, ἀγαπητὸν υἱὸν ὀνομάζει μόνον τηλύγετον, τοῦτέστι μὴ ἔχουσιν ἕτερον γονεῦσι μήτε ἕξουσιν γνησθημένον. At vide quomodo Hesiodus consilium suum temperet. Vnico filio rem domesticam demandandam censet, at patri-familiās iam annis grauiori, alterum adnasci filium optat, cuius, credo, blanditiis iuuenilibus senij illius tædia leniātur. Quid si plures liberos adnasci quoque contigerit? videbatur deterior proinde futura

domus, at sanè Hesiodus quod humana ratione probari posse diffidebat, in Numinis potestate reponit: quasi dicat, Vix est vt vna familia pluralitatem istam liberorum securè admittat, sed si contingat, quidni & in plures Deus beneficentiæ suæ thesauros effundat? forsan & hoc vult, multiplicem istum liberorum numerum aptiorem ad labores futurum, quibus iam augeri opes demonstrauit, etsi eius acrior cura patrifamiliàs incubitura videatur: hoc est quod ait *πλείων μὲν πλεόνων μελέτη, μείζων δ' ἐπιθύκη.*

ἔργον δὲ τ' ἐπ' ἔργῳ.] Dixerat antea εἰ καὶ μικρὸν ὅτι *σ μικρῶ καταδίῳ, καὶ δάμα τῷθ' ἔρδεις.* Ad repetendas subinde agriculturæ operas facit hæc repetitio.

FINIS LIB. I.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ

ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ

ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ.

BIBAION B.

ΛΗΙΑΔΩΝ ἀτλαγμένων ἐπιτελλο-
μένων

Αρχαὶ δ' ἀμύνει, ἀρότοις δὲ, διουσι με-
νάν.

Αἱ δὲ τοὶ νύκτας τε καὶ ἡμέρας περὶ
κοντα

Κεκρύφαται, αὐτὰς δὲ περὶ πολὺν ἐμαυτοῦ
φαίνονται, τὰ φῶτα χαλαρομένους οὐδὲν.
Οὐτ' οὐ τοὶ πεδίων πέλεται νόμος, οὔτε θαλάσσης
Εγγυθὶ ναιετάουσ', οἱ τ' ἄγχεα βροσθέντα
Πόντου κυμαίνοντες ἀπόπερθε πόνος χαῖρον
Ναῦσιν. γυμνὸν ἀπείρουν, γυμνὸν δὲ βοῶντιν,
Γυμνὸν δ' ἀμάδαι. εἰ καὶ ὥρεια πάντ' ἐθέλησθε
Εργα κομίζεσθαι δημήτερος, αἷς τοὶ ἔχαστα
Ὡεῖ ἀέζηται, μήπως τὰ μεταξὺ χατίζων
Πτώσῃς ἀλλοτρίους οἴκους, καὶ μηδὲν ἀνύσῃς.
Ὡς καὶ νῦν ἐπ' ἐμὴν ἦλθες, ἐγὼ δὲ τοὶ ἐκ ὀπιθιάσω,
Οὐδ' ἐπιμετρήσω. ἐργάζου, νήπιε Πέρση,
Εργα τὰτ' ἀνθρώποισι θεοὶ δις τεκμήρεοντο.

Μὴ ποτε σὺ παῖδες γυναικί τε θυμὸν ἀχέων,
 Ζητεῦνς βίοτον χεῖρ' αἰτοῖας, οἷδ' ἀμελῶσιν.
 Δὲς μὲν ὃ καὶ τρεῖς τάχα τεύξεαι. ὡς δ' ἐπ' λυπῆς,
 Χρήμα μὲν εἰσφέρεις, σὺ δ' ἐπώσας πόλλ' ἀγοράσεις.
 Ἀχρεῖ' ὃ δ' ἔσαι ἐπὶ νῶν νομὸς. ἀλλὰ σ' ἀνῶγα
 Φερέειν δαίμων χρεῖων τε λύσιν, λιμὸν τ' ἀλεωρῶ.

HESIODI ASCRÆI OPERA
 ET DIES.

LIBER II.

PLEIADIBVS *Atlagte natis exorientibus,*
Incipe messem, arationem verò occidentibus.
Ha quidem noctesq; & dies quadraginta
Latent, rursum verò circumuolvente se anno.
Apparent, primum ut acquitur ferrum.
Hæc utique aruorum est regula, quique mare
Propè habitant, quique valles flexuosas
Mani fluctuante procul pinguem regionem
Habitant. Nudus serito, nudusq; arato,
Nudus quoque merito: siquidẽ tempestiua omnia vales
Opera ferre Cereris, ut tibi singula
Tempestiua crescant, ne quando interim egens
Mendices ad alienas domos, nihilq; efficias, (dabo,
Sicut & nunc ad me venisti, ego verò tibi non amplius
Neque amplius mutuo tradam. Labora, stolidè Persa,
Opera, quæ hominibus dij destinarunt,
Ne quando cum liberis, uxoreq;, animo dolens
Queras victũ per vicinos, hi verò negligant. (lestes,
Bis enim & ter forsità cõsequeris, si verò amplius mo-

*Rem quidem non facies, tu verò inania multa dices.
Inutilis autem erit verborum lex: Sed te iubeo
Cogitare debitiq₃ solutionem, famisq₃ euitationem.*

COMMENTARIUS.

πληθύν] Iam ipsam agricolationem ingreditur, in qua κατὰ πρῶτον vtrumque tempus tum metendi, tum arandi, reliquis obseruationibus subiicit. Messiem autem arationi anteponit ἀρῶν, siue hoc vis ipsa carminis coëgit, siue ab ipsa messe, quasi laborum istorum fine principe, aptissimum factum est initium, vt in ipso limine egenus Persa non de re operosa, sed etiam perutili agi animaduerneret. Ergo prima ratio temporis est, & illius διακρίσις, sine qua aërem verberat qui terræ cultui incumbit. A cælis autem petenda ista ratio, quasi ab ipsis naturæ moderatoribus, quatenus ex eorum motus alterna diuersitate colores suos tota hæc inferiorum rerum facies identidem commutat. Tanta est cum terris cæli societas, quam primus & intellexit, & ostendit ciuibus suis ille Democritus, nempe præuisa olei caritate ex futuræ Vergiliarum ortu, apud Plin. 18. 28. Hæc illis ab illo Protoplaste facultas ingenta, & longo vlu iam ipsis mortalibus ita explorata, vt dubitandi locus vllus sit nemini. Quod instat, monet Hesiodus Pleiadum ortu messis, occasu arationis adesse tempus. Oriuntur autem circa vernum Æquinoctium, sex diebus ante Maias Idus, inquit Plinius 2. 47. & 18. 26. (cùm tamen verè Nonis Maij exoriâtur, sed sexto illo die ante Idus totæ apparent, ait Colum. mensis Xanthi-

chi (qui Aprilis est) prima die, nempe prima Luna noua post octauum Idus Martij apud Macedones, inquit Aëtius Serm. 3. Tetrab. I. c. 164. occidunt altero & trigesimo die post Autumnale æquinoctium, quod ferè cōficitur nono Cal. Octobris, inquit Colum. 2. 8. At Plinius dicto loco hūc occasum in tertium Idus Nouembris incidere dixit. Mirum enim quā circa cæli obseruationes omnes penè authores diffederint. Illi vtique ad tres sectas rediguntur, Chaldæam, Ægyptiam, Græcam: cui quartam Cæsar in Italia addidit. E locorum diuersitate diuersas elici siderum commentationes tolerandum videbatur, at in vno eodēque tractu ita dissentire maiore admiratione dignum. Huius dissidij in eadem regione exemplum, Plin. 18. 25. ex ipso Hesiodo ostendit. *Occasum*, inquit, *masusinum Virgiliarum Hesiodus* (nam huius quoque nomine extat *Astrologia*) tradidit fieri, cum *Æquinoctium Autumni conficeretur: Thales 25. die ab Æquinoctio, Anaximander 29. Euctemon 48.* Dicemus per transennam hūc librū de Astrologia ab Hesiodo conscriptum indicari: De quo vide an Athenæus senserit lib. 11. *ὅτι τῶν εἰς Ἡρόδοτον δὲ ἀναρρηγμένων ποινῶν Ἀστρολογία.* quod, vt audis, Hesiodo tributum dubitanter. Mirari autem neque ego satis possum, hæc tanquam de eadem regione Plinium protulisse. Nam Hesiodū ex Ascra, quod oppidum est in Bœotia, quæ rursum intra Europæ fines, oriundum intelligimus: at Thales, & Anaximander, Milesij, id est Asiant, cum Miletus ad oram Ionix & Carię sit constituta. Græcos forsan Plinius illos omnes innuit, vt

sub Græca secta, quam antea dixerat, eos complectatur, ac eandem regionem illis circumscripserit. Non sunt hæc planè ad vnguem, & tamen constat hos scriptores inter se dissidere. Atque hæc quidem Hesiodus monuisse videtur *παρμυρίστειον*, id est non præfixo laboris utriusque momento: sed rectè monent authores Latini in hac ipsa ruris disciplina, non desiderari illam scrupulositatem à Chaldæis iactatam, ut statis ac certis temporum terminis alligetur. Interdum enim ante, interdum post ortus aut occasus siderum hæc ratio, & vis ipsorum siderum attendenda est, ac ipsa rei gerendæ occasio captanda, prout se cæli vultus ostentavit, non habita exacta momentorum ratione. Hinc est quòd ad dies præfinitos nō debere expectari tempestatum vadimonia eleganter ait Plin. 18. 26. & Aristot. lib. 4. *πεὶ ἡμέρας, ταῦτα*, inquit, *ἐκ ἀκρίβει διὰ τὴν τῆς ὕλης ἀοριστίαν*. Id denique prospiciendum nequid agricolæ per negligentiam elabatur, denique ne improuidus vincatur ab opere, ut ait Columella. Hæc ille *insta tempora* appellat, & aliàs simpliciter *insta facere*. Pleiades autem sunt quas Latini Virgilia vocat. Illud nomen ex fabula petitur. Finguntur Atlantis vnus ex Gigantibus, & Nymphæ Pleiones (quæ filia Oceani) filiæ. Has vouisse castitatem, & Dianæ comitatu additas dicunt, ab Orione tamen adamas, & cum iam penè comprehensæ, vimque stupratoris passuræ viderentur, earum misertum Iouem, & ab eo cælis inscriptas, vnde septem illæ stellæ quæ ad latus Tauri. Quâquam Aratus sex tantum esse doceat quæ appareant.

» — ἐπὶ δ' ἐκαῖναι ἐπιρρήδην χαλκόντας

» ἐξ οἷα πρὸ ἑῶσαι ἐπόμαι ὀφθαλμοῖσι.

Nec credibile si septem essent, vnam interiuisse, vt
& idem paulò antè dixit,

» ἢ μὲν πρὸς ἀπόλωλεν ἀπυθῆς ἐν δὲ δὸς ἀσῆς

» ἐξ ἧς χυθρεῖδαν ἀκέραιον.

Pindarus vocat δέας, tanquam εἰάς, quasi eas in
cauda Tauri collocaret. Aratus ponit eas ἀρχαῖς
ἐπιγρῶνιδος propter leuissimū genus, vt vertit Tul-
lius: vbi genus, pro genu. Et apud vtrumque pro
ipso Tauro, qui toto corpore in genua procūbit.
Sed Pindarus eorum sententiam secutus est, qui
caudam Tauro assignant, cū verè ἡμίτομος à ple-
risque censeatur, vnde illa festiua dubitatio vete-
rum, cuius meminit Ouid.

» Vacca sit an Taurus, nō est cognoscere prōptum,

» Pars prior apparet, posteriora latent.

Priores carpit Scaliger ad Manilium, sed ego cre-
diderim tolerandū hunc sermonem, quantacū-
que sit ἀκυελογία, quæ tot scriptorum authori-
tate nititur. Sic Plin. 2. 41. in fronte Tauri fuculas
in cauda eiusdem Vergilias statuit. Vitruuius 9.
5. Cū (sol) progreditur, inquit, ad caudam Tauri
fidusq. Virgiliarum, ē quibus eminet dimidia pars
prior Tauri, in maius spatium quā dimidium pro-
currit. Sic ipse Manil. lib. 2.

» — aspice Taurum

» Clunibus, & geminos pedibus, testudine Cancrū

» Surgere, cū rectis oriantur cetera membris.

Sic Columella 11. 2. Vndecimo Calendas Nouem-
bris Tauri cauda occidit, auster, interdum pluuia.
Sic Nicander Theriacis,

» ἀλλ' ἦτοι δέρεσθαι βλαβερόν δάχος ἐξ αλάδης

• » πλησύνει φάσας δεδουμένον, αἰδ' ὑπὸ ταύρῳ

• » ὀλέσθην φαίρεται, ὀλίζωντες φορέονται.

Sic denique Pindarus, vt diximus, cuius antiquitatem ego plurimi facio. Nam licet dimidiatus sit Taurus iste, tamen non est absōnum posteriorem eius partem caudæ nomine insigniri. Notum enim quàm sint imperfectæ huiusmodi in cælis ζωογραφίαι. Eadem porrò ratione *caput Tauri* dicitur, quod tamen curuitate sua oculos penè fallit. Videntur sanè plerique integrum Taurum voluisse effingere, alij dimidiatum tantum, vt Hipparchus: vnde ille Pleiadas non in Tauro collocabat, sed in pede Persei, cui illas dicebat μάλλον πλησιάζειν, vt monet Theon apud Aratum. Hyginus cautius *finitionem corporis* appellauit. Sunt autem *πληιάδες*, quas Homerus *πλειάδας* in Nestoris poculo effinxit, id est τὰ κρείτιστα τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, οἷς δὲ τεκμαίρονται τὰ ἐπὶ τὴν ζῶην ἄνθρωποι, vt docet pluribus, & γλαφυρότερον Murleanus ille apud Athenæum lib. vndecimo. Ergo constat præstantissima esse hæc sydera, quæ arationis, quæ messis tempus indicent, (vnde Interp. Apollonij lib. 1. φέρει τὸν πλειῶνα dictas voluit, ὁ δὲ τιν, inquit, ἐπ' αὐτὸς σημαντικὰ γὰρ αὐταὶ καὶ χειμῶνος καὶ θερος) tanta mortalium vtilitate, quibus alioqui incerto vitæ pelago semper erat fluctuandum. Id ipsum tamē variis terminis & legibus circumscribitur. Aliud enim tempus in tepidis, aliud in frigidis spectandum: illic à bruma arua proscinduntur, istic à verno æquinoctio. Et *maturius*, inquit Plin. 18. 19. *sicca regione, quàm humida, maturius densa*

terra quàm solutâ, pingui quàm macra: ubi sicca & graues aestates, terra cretosa aut gracilis, utilius inter solstitium & autumnii aequinoctium aratur: ubi leues aestus, frequentes imbres, pingue herbosumq; solum, ibi melius caloribus. Alium & graue solum etiam hyeme moueri placet, tenue valdè & aridum paulo ante sationis tempus. Cato cap. 34. Vbi quisque locus (inquit) frigidissimus aquosissimusq; erit, ibi primum serito. In calidissimis locis sementem postremum fieri oportet. De quibus vide fusissimè differentem Columellam lib. 2. cap. 4. Hæc quoque discrimina notat Theophrast. lib. 3. de caus. plant. οἱ γὰρ, inquit, οἱ φασὶ τὴν μὲν ἐπιμβροτὴν, καὶ στερεάν, καὶ βαρεῖαν, καὶ τὴν πίεσθαι δέους ἐργάζεσθαι, καὶ τοῖς ἀρόεσι, καὶ τῇ σκαπνύῃ. τὴν δὲ ξηράν, καὶ μαλὴν, καὶ τὴν λεπτήν, καὶ κυφὴν τῷ χειμῶνι. διώεται γὰρ ἡ μὲν ξηραίνεσθαι, καὶ λεπταίνεσθαι ἢ δὲ χειμαρὸν παχύνειν καὶ ὑψαίνειν. Et quæ sequuntur eo loco. Habet & in hoc genere non spernenda Varro lib. 1. cap. 28. & sequentibus. Sed torfit me diu apud illum, & nondum torquere cessat, ille dierum calculus tam inter se contrarius, quaternarius nimirum cum octonario. In illo numerum trecentorum sexaginta quinque dierum ad integram anni confectionem reperi, at in isto trecenta sexaginta duo mihi occurrerunt, & ego perrecturus impegi. Exorietur nobis θεὸς ἐπὶ μυχαῖς. Nos ad Hesiodum reuertamur, cuius sententiam hoc loco ita excusat Plin. 18. 24. Hesiodus (inquit) qui princeps omnium de agricultura præcepit, unum ferendi tempus tradit à Virgiliarum occasu. Scribebat enim in Bœotia Helladis, ubi ita scri diximus. Dixerat autè in cap. 7. eiusdè libri. Alioquin in Græcia

Ἐν Ἀσῖα πάντα *Virgiliorum* occasu *seruntur*. Huius quoque loci meminit Theophrast. hist. plant. 9.

Ἰστέρι δὲ τῷ αὐτοῦ ἔστι πλείων δύο, παρ' ὧν δὲ καὶ μάλιστα ἡ ἀπὸ πλείων δύο, καὶ Ἡσίοδος ἠκολούθηκε καὶ χάδον οἱ πλείστοι, διὸ καὶ καλεῖσιν πλεῖς αὐτῷ ἀερόν· ἄλλη δὲ ἀρχομένη τῇ ἡμέρᾳ μετὰ τὰς ὑπὸ τῷ χειμῶνι. *Virgilie*, inquit Plin.

18. 29. *pruinatim attinent ad fructus, ut quarū exortu aestas incipiat, occasu hyems, semestri spatio intra semesses vindemiasq; Ἐν omnium maturitatem complexe.* Hyginus quoque in Astron. Poët. *Eas stellas*, inquit, *Vergilias nostri appellauerunt quod post ver exoriuntur: Ἐν ha quidem ampliorem ceteris habent honorem: quod in earum signo exoriente sole, aestas significatur: occidente autem hyems ostenditur, quod aliis non est traditum signis.* Hoc ipsum adumbravit Virgilius 1. Georg. quanquam alia in parte:

*At si triticeam in messem, robustaq; farra
Exercebis humum, solisq; instans aristas,
Ante tibi Eos Atlantides abscondantur,
Gnosiaq; ardentis decedat stella Corona,
Debita quàm sulcis committas semina, quàmq;
Inuisa properes anni spem credere terra.*

Vbi vides non solum terræ, sed & ipsius sementis rationem haberi. Aliud enim in tritico, aliud in ordeo, aliud in fabis, aliud in vicia, faselo obseruandum, vide Colum. 2. 8. Id magnum in cælis, minimorum penè, & vix micantium horum siderum ratione hos labores constare, sic Aratus

αἱ μὲν ὅμως ὀλίγαι καὶ ἀφεγγέες, ἀλλ' ὀνομασταί
Ἦει καὶ ἐσπέριαι (ζῶς δ' αἶπ' ἔστι) εἰλίσσονται,
ὅς σφισι καὶ θέρεσσι καὶ χειματὸς ἀρχομένοις
σημαίνοντι ἐκέλευσεν, ἐπερχομένη τ' ἀέροιο.

Vbi vides Aratum occasum Hesperium harū stellarum subticuisse (quem tamen his annotauit Hesiodus ibi,

αἱ δὲ τοι νύκτας τε καὶ ἡμέρας τεσσάρων
κακρύφαται, αὐδὲ δὲ πειλοβήε' ἐνιαυτῷ
φαίνονται:

nempē, vt ait Theon, διὰ τὸ συμβαίνειν αὐτὴν πρὸς τὴν ἰαεινὴν ἰσημερίαν, καὶ μηδὲν ἐξαιρέτον περιέχειν σημεῖον. Qua de re nos & illic olim plura. Cæterum rectè Theoph. πρὸς σημάτων ὑδάτων, διχοτομεῖ δὲ, inquit, τὸν μὲν ἐνιαυτὸν πλείας τε διαφορὰς καὶ ἀνατέλλουσα, ἀπὸ γὰρ δύσεως μέχρι ἀνατολῆς τὸ ἥμισυ τῷ ἐνιαυτῷ ὄν.

ἔτος τοι πέντων] Ne credas hoc quoque Hesiodum ignorasse quod antea monebamus, non omnibus terris eadem signa sufficere, suam ille disciplinam ad certum soli genus reuocat.

γυμνὸς σπείρειν] Non sunt apta nec ad arationem, nec ad messem frigora, utrumque ergo, illud vere, hoc æstate confici oportet, quibus tempestatibus calor solis ingrauescit. Sic Virgil.

Nudus ara, sere nudus, hyems ignaua colono.

Frigoribus parto agricola plerumq; fruuntur,

Mutuaq; inter se lati conuiuia curant.

ἐργάζεσθαι] Sæpiculè hanc laboris commendationem inculcat, quia illi, vt vides negotiū erat cum fratre per ignauiam ad egestatis angustias redacto. Quod autem dicit operas istas hominibus à Diis destinatas suo loco enarratum est. Xenoph. ἄπομνημ. σὺ γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν ἔστιν ἀνδρῶν πόνος καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδάσιν ἀνθρώποις.

φράζεσθαι χρεῖων τε λύσιν] Persam egenum alloquitur, & rectè liberationem æris alieni ei com-

mendat. Est ipsa paupertas per se onus, cui si æs alienum accesserit, fit onus illud φορτικώτερον, & planè δυσφορητότερον. Quod ut deuites, ἐργάζεσθαι, inquit Hesiodus, & quemuis laborem, ac quæritandi victus potius angustias patere, quam tuis hoc fœneratorum iugum ceruicibus imposueris.

Οἶκον μὲν πρῶτα, γυναικα τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα,
 Κτητῶν δ' ἐργασίῳ, ἥτις καὶ βουὴν ἔπειτο.
 Χρήματα δ' εἰν οἴκῳ πάντ' ἀργύρου ποιήσασθαι.
 Μὴ σὺ μὲν αἰτῆς ἄλλον, ὃ δ' ἀργῇται, σὺ δὲ τητᾷ,
 Ἥδ' ὡρῇ παρεμίσβηται, μινύθῃ δὲ τοι ἔργον.
 Μὴ δ' ἀναβάλλεσθαι ἔς τ' αὔριον, ἔς τ' ἐννηφιν.
 Οὐ γὰρ ἐπ' ὅσους ἐργὸς ἀνὴρ πῆμ' ἔπλησι χαλκῶν,
 Οὐδ' ἀναβαλλόμενος, μελέτη δὲ τοι ἔργον ὀφέλλῃ.
 Αἰεὶ δ' ἀμβολιερὸς ἀνὴρ ἄταισι παλαίει.
 Ἡμεῖς δ' ἡ λήγει μὲν ὄξυς ἡελίοιο,
 Καύματ' ὀπίσθ' ἀλύνει, μετοπώλει δὲ ὀμβρῆσαντες
 Ζηλὸς ἐειδενέσθαι, μετὰ δὲ τρέπεται βέλτερος χεῖρας,
 Πολλὸν ἐλαφρότερος (δὴ γὰρ τότε στείλει ἀστὴρ
 Βαυὸν ὑπὲρ κεφαλῆς κλειτῆς φέων ἀνθρώπων
 Ἐρχεται ἡμάτιος, πλείον δὲ τε νυκτὸς ἐπαυρεῖ)
 Ἡμεῖς ἀδνηκτοτάτῃ πέλειται τμινθεῖσα σιδήρῳ
 Τληφύλλα δ' ἔραζε χεῖρ, πορθοῖ δὲ λήγει
 Τῆμις ἃρ' ὑλοτομεῖν μεμνημένη ὤριον ἔργον,
 Ολμον μὲν τεῖπόδῳ τύμνῃ, ὕπερ ὅ τ' ἐπὶ πηχυν,
 Ἀξονα δ' ἐπὶ ἀπὸ δῶν. μάλα γὰρ νύ τι ἀργύρου ἔτρω.
 Εἰ δὲ κεν ὀκτωπύδῳ, ἀπὸ καὶ σφύρα καὶ τάμοιο
 Τεισπίδαμον δ' ἄλιν τέμνειν δεχάδωρ ἀμάξῃ.
 Πόλλ' ὅττι χαμπύλα χαλα. φέρειν ὅ γ' ὦν, ὅτ' ἂν εὖρε,
 Εἰς οἶκον, κατ' ὅς δ' ἐξήμῳ, ἢ κατ' ἀνδρῶν,
 Πείρινον. ὅς γὰρ βουὴν ἀρεῶν ὀχευέται ὅστις,

Εὖτ' ἂν ἀθλιωαῖης διμῶϑ' ἐν ἐλύματι πῆξας,
 Γόμποισιν πλάσας προσσέηρεται ἰσοβοῆι.
 Δοῖα δ' ἐδίδας ἄεργα πονησάμενϑ' κτ' οἶκον,
 Αὐτόγυον καὶ πικτόν, ἐπὶ πολὺ λαΐον ἔτω.
 Ἐγὼ ἔτερον γ' ἄξαις, ἔτερον γ' ἐπὶ βυσὶ βάλοιο.
 Δάφνης δ' ἢ πηλέης ἀκμώτατοι ἰστροῆες.
 Δρυὸς ἐλυμα, φρίγης δὲ γύλω. βόε δ' ἐναστήρω
 Ἀρσινε κακῆσαι. ἥψ' γὰρ δένϑ' ἐκ ἀλαπαδινόν.
 Ἡβης μέδον ἔχοντε, τῷ ἐργάζεσθαι ἀείσω.
 Οὐκ ἂν πῶ γ' εἰσάγτες ἐν αὐλακι χαμμηρὶ ἄρ' ἔσθ'
 Ἀξίαν, τῷ δ' ἔργον ἐπίσιον αὐθι λίποιεν.
 Τοῖς δ' ἅμα πτωσσεσκονταετῆς αἰζὴν ἐποιτο,
 Ἀρτὸν δειπνήσας τετράτρυφον, ὀκτάβλαμμον,
 Ος κ' ἔργον μελετῆρ' ἰθεῖαν αὐλακ' ἐλαύνει,
 Μηκέτι παπταίνων μεθ' ὀμύλιχας, ἀλλ' ὅτι ἔργῳ
 Θυμὸν ἔχων. τῷ δ' ἔτι νεώτερος ἄλλϑ' ἀμύνων,
 Σπέρματα δάσασθαι, καὶ ὅπασοειν ἀλίσσασθαι.
 Κυεῖτερος γὰρ ἀνὴρ μεθ' ὀμύλιχας ἐποίηται.

Domū quidē primū, uxoremq, bouemq, aratorē,
 Famulam non parvam, quae et boues sequatur,
 Utensilia verò domi omnia apta facito:
 Ne tu quidē petas ab alio, illeq, recuset, tu verò careas
 Tempus autem praetereat, minuaturnq, tibi opus.
 Ne verò differas inq, crastinum, inq, perendinum.
 Non enim laboris fugitans vir implet horreum,
 Neque procrastinator. Cura verò tibi opus auget.
 Semper autem dilator operū vir cum damnis luctatur.
 Quum itaque iam desinit robur acuti solis
 A calore, humido, per autumnum pluen-
 tione prepotente, mutatur autem humanum corpus
 Multo leuius, nam tunc canicula stella

Paulisper

*Paulisper supra caput fato obnoxiorum hominum
Venit interdū, magis autem nocte fruitor,*

*Quando incoerrupta est casa ferro
Sylua, folia autem humi fundit, ab ramisq; cessat:
Tunc sanè ligna secato, memor tempestiui operis. (lè,
Mortariū quidē tripedale seca, pistillū verò tricubita-
Axēq; septempedalem: valdè enim certè cōueniens sic.
Si vero octopedalē, & malleū inde secueris, (curru.
Triū palmorū verò curuaturā secato decem palmarum
Multa praterea curua ligna, ferto autē dētale, cū inue-
Domum, siue in monte querens, siue in agro, (neris,
Ilignum: hoc enim bobus ad arandū firmissimum est:
Nempe quū Attica Cereris famulus temoni infgens,
Clauis adiunctum stinae adaptauerit,
Bina verò disposito aratra, laborans domi:
Dentatum & compactum, quoniam multo optimū sic.
Siquidem alterum fregeris, alterum bobus iniicias.
E lauro autē, vel ulmo, firmissima stinae sunt. (uēnes
E quercu temonem, ex ilice dētale, boues verò duos no-
Masculos cōparato (horū enim robur nō imbecillū est)
Adolescētia mēsurā habentes, hi ad laborandū optimi.
Non vtrique hi cōtendentes in sulco, laborando aratrum
Fregerint, opus verò imperfectum reliquerint,
Hos autem simul quadragenarius iuuenis sequatur,
Parā cōueniens quadrisidum octo morsuum,
Qui quidem opus curans rectum sulcum ducat,
Non amplius respectans ad coetaneos: sed in opere
Animum habens, hoc verò noque iunior alius melior
Ad spargendū semina, & iteratam sationem euitandū.
Iunior enim vir ad coetaneos euolat animo.*

οἶκον μὲν οὐκ ἐστὶν] Concise hæc Hesiodus, quod Latini authores diffuse: οἶκος villa est, Eius ædificandæ princeps cura esto, & in ea facultates spectentur. *Multos enim deerrasse*, ait Colum. l. 4. *memoria prodidit*, sicut præstantissimos viros L. Lucullum, & Q. Scaeuolam, quorum alter maiores, alter minus amplas, quàm postulauit modus agri, villas extruxit, cum utrumq; sit contra rem familiarem. Diffusiora enim conscripta non solum pluri ædificamus, sed etiã impensis maioribus tuemur: at minora cum sunt, quàm postulat fundus, dilabitur fructus: nam & humida res & sicca, quas terra progenerat, facile vitiantur, si aut non sunt, aut propter angustias, incommoda sunt telæa quibus inferantur. Pro portione etiam facultatum quàm optime paterfamilias debet habitare, ut & libentiùs rus veniat, & degat in eo. Sic familiã Cato ad certum modum agri dirigit, ut ait Varro de re rust. l. 18. vbi locus est hîc inferi dignus, & ab isto non alienus. Catonis & Licinij sententias de modo familiæ cum recensuisset, *Horum neuter*, inquit, *satis dilucidè modulos reliquit nobis*, quod Cato si voluit (ut debuit) uti proportionem, ad maiorem fundum vel minorem adderemus vel demeremus, extra familiam debuit dicere villicum & villicam. Ios. Scaliger correxit; addere, vel demere, pro adderemus vel demeremus: quasi ad maiorem fundum vel minorem addere vel demere, esset quod antea dixerat, uti proportionem. Sed acutissimè Petrus Faber Aruer-nus, reconditæ doctrinæ & emunctissimi iudicij vir, monuit me ex suis Aduersariis non obseruatũ

Scaligero, illud *uti* non esse verbum, sed coniunctionem, ac proinde nihil mutandum. Quod mirifice placet, vellem tamen ut pro portione disparatis vocibus legeremus, ut antea in Columella pro portione facultatum, id est pro copia apud Catonem 4. Villam urbanam pro copia edificato, ut & apud eundem Varronem ibidem. Operarij modo & bubulci pro portione demendi vel addedi ad minores maioresque modos fundorū. Sic enim excudit Gryphius iam ab anno 1549. quanquam idem illud prius proportionem coniunctim excuderit, quod ex adulterio vocis, *uti*, intellectu natum est. Sic portionis voce usus Plin. 11. 30. Et si quis compareret onera corporibus earum (formicarū) fassetur nullis portione vires esse maiores. Sic idem Varro de re rust. 1. cap. 3. Vbere sint grandiore, ut & lac multum & pinguē habeant pro portione. Quod autem portione facultatum spectari volunt, facit illud Catonis 3. Ita edifies ne villa fundum querat, neque fundus villam. Pallad. 1. 8. Edificium pro agri merito, & pro fortuna domini ait esse instituendum, & ita eius æstimandam magnitudinem, ut si aliquis casus incurrerit, ex agro, in quo est, vnius anni, aut ut multum biennij pensione reparetur. Redeamus in viam. Id ergo primum patrifamilias curandum, ut villam rusticam benè ædificatam habeat. Sed Cato, Prima adolescentia, inquit, patremfamilia agrum conferere studere oportet, edificare diu cogitare oportet, conferere cogitare non oportet, sed facere oportet: ubi etas accessit ad annos. xxxvi. tum edificare oportet, si agrum consitum habeas. Vnde Plin. 18. 5. Fundum in adolescentia conferendum sine cūctatione,

edificandum non nisi confito agro. Ergo non desista,
 ut vult Hesiodus. Quanquam & idem de aratione prius præceperit, sed omnino neque hac exacta serie ac methodo utitur Poëta, cui *œdus* sequuntur concinnitatis loco. Quod de vxore subnectit, alij quoque docent. *Iucundius utique verò*, inquit Colum. 1. 4. *si etiam matrona comitabitur, cuius ut sexus, ita animus est delicatior: quamobrem amœnitate aliqua demerenda erit, quo patientius moreretur cum viro.* Villicum & villicam requiri dicebat ad familiam Cato, referente Varrone 1. 18. Adeo est vtile, adeo necessarium illud *ἀνδρὸς γυναῖκα*, ut ita loquar, mutuo inter se amoris auxilioque destinatum. Addit Hesiodus *βῆναι ἀεὶ μετὰ αὐτῇ*, qui nempe arationem valide conficiat. Nam verè illud Varro 1. 19. *Terram boues proscindere nisi magnis viribus non possunt, & sæpe fracta bura* (i. *ἐχέματα*), quæ & *Buris* Virgilio relinquunt vomeres in aruo. Lotutus est autem Hesiodus *οὐρανὸν ἔχοντα*, & minus exactè. *Saserna*, inquit ibid. Varro. *ad iugera CC. arui*, bouum iuga duo satis esse scribit. Cato in *oluetis CCXL. iugerum boues trinos*: ita fit ut *Saserna* dicat verum, ad centum iugera iugum opus esse: Si Cato ad octogena. Sed mendosus locus censorias manus non sensit, nobis intactus non abibit. Lege itaque, *Ita fit ut si Saserna dicat verum, ad centum iugera iugum opus esset: si Cato ad octogena.* Leuis nota, sed sine qua sermonis integritas oblitterata videbatur. Cæterum Hesiodus bouem solum hîc in consortium operum parari vult: cum & mula, equus & asinus in eundem quoque finem parandi sint, vte est apud Colum. 6, in princ. vbi & hoc

obseruatum, Bouis tãtã fuisse apud veteres Romanos venerationem, vt tam capitale esset bouem necasse, quàm ciuem. Cætera de eodem in agricultura spectanda, vide ibidem capitibus. 1. 2. & reliquis vsque ad 27. Quod de famula hîc dictum, consentiunt Latini, sed illis amplior familia constituitur: & videtur Hesiodus tenuem quãdam & recentem agricolationem instituere, cuius exigua initia progressus, altiores laboribus & industria agricolæ sint consecutura. Argumento est illud, quod Persæ hæc scribit, quem fortunis lapsum & mendicantem antea statuebat, cui porro per has minutias ad pinguiorem statum redeundum sit. Id colligas ex eo quod famulam vnã ei tribuat, nullo addito famulo. Contrà Varro 1. 17. operariis conseruas vult coniungi, è quibus habeant filios. *Eo enim, inquit, sunt firmiores ac conuictiores fundo. Itaque propter has cognationes Epirotica familia sunt illustriores ac chariores.* Quãquam mox idem Hesiodus duos iuuenes addat. Qua de re ibi. Innuptam autem mauult hic fortè Hesiodus, vt tantò angustiora sint huius nunc primum enascentis rei rusticæ impendia. In sequentibus quoque — ἀτεκνον ἔειδον

» διζέει καί μοι, χαλεπὴ δ' ὑπόπορις ἔειδο.

Quod ad instrumenta, monent quoque Latini id maximè agricolæ prouidendum, vt instrumenta ruri necessaria præparent, qualia enumerat Varro 1. 22. & Pallad. 1. 43. Omnia autem illa antè à nobis enarrata, ita quidam distinguebant in homines, & adminicula hominum: alij in tres partes, Instrumenti genus vocale, in quo sunt serui:

semituocale, in quo sunt boues : mutum, in quo sunt plaustra. Ita Varro l. 1. 17. Sed & de his fusiùs mox idem Hesiodus.

βῦν τ' ἀετῆρα] Tertio loco bouem collocat, cui tamen Phœnices in rebus necessariis principem locum assignant, ideòque bouem ab iis vocatum Alpha, docet Ammonius apud Plut. Symp. 9. cap. 1. Κάδμω φασὶ τὸ ἄλφα πάντων πρῶτάξει, διὰ τὸ φοῖνικας ἔτι καλεῖν τὸν βῦν, ὃ δεύτερον, ὃ δὲ βῖτον, ὥσπερ Ἡσίοδος, ἀλλὰ πρῶτον τίθεσθαι τὸ ἀναρχαῖον.

αἰεὶ δ' ἀμβολιερὸς] Negligentiam in re rustica præcipuè deuitādā vñs quotidianus docet, *Res est*, inquit Colum. l. 1. 1. *agrestis insidiosissima cunctatio* (sic emendo cū in editione Gryphiana cūctanti legeretur) *quod ipsum expressius vetustissimus author Hesiodus hoc versu significauit, αἰεὶ δ' ἀμβολιερὸς, &c. Quare vulgare illud de arborum positione rusticis usurpatum serere ne dubites: id villicus ad agri totum cultum referri iudicet: credatq; prætermittas non duodecim horas, sed annum periisse, nisi sua quaque die quod inſtat effecerit, &c. Ergo nihil serò faciendum in agricultura, prætermittā enim frustrā reuocantur, ait post veteres Plin. l. 18. 6. Idem Cato 5. Opera omnia maturè conficias face. Nam res rustica sic est, si unam rem serò feceris, omnia opera serò facies.* Hæc γάρ μιν ad cæteras vitæ partes pertinet. Vnde Alexander tot res gessisse μὴδὲν ἀναβαλλόμενος gloriabatur. Est in quibus cunctandum, vt Maximo felicissimè contigit. In iis properandum, quæ dilatione pereunt, vt est certa quædam negotiorum ἀκμή, maximè verò in agricultura, cuius ratio statis temporibus & siderum aptitu-

dine constat, vt diximus.

ἤμιος δὴ λήγει] Autumni descriptio, cuius dies primus est in Leone, vt veris in Aquario, æstatis in Tauro, hyemis in Scorpione, inquit Varro 1. 28. Hac tempestate deferuescit solis æstus, qui per Sirium inualuerat, & cælum impluere occipit, ac ipsa etiam corpora fiunt leuiora, vt mox dicemus.

καύματος ἰδαλίμυ] Humidus dicitur æstatis calor, qui nempe subinde humore addito temperari solet. Autumno autem leuiora fieri corpora idcirco, quòd fame vellicante siccis alimentis potius quàm humidis (quæ grauiora sunt) impleantur: collegi ex quæstione quarta Symp. 9. apud Plutarchum: Vbi eadem ferè ratione docetur cur maior sit hominum circa finem Autumni voracitas.

ἡμιθ' ἀδικοτάτη] Quæ per Autumnum secantur ligna, cariem vix sentiunt. Tunc syluas coli commodissimè, & præcidi oportere arbores secundum terram, docet Varro 1. 27. Quando tempestiuè singulæ arbores cædantur enucleatè ex veteribus Plin. 16. 39. Adde interlunio, aut decrescente luna id rectius fieri, vt apud Plin. ibidem & Varronem 1. 37. Vide & altera ab hinc annotatione.

φύλλα δ' ἔραζε χέει] Hinc est dictus Autumnus φυλλορόθ', διὰ ψυχρότητα καὶ ξηρότητα πνιγαῦτα καὶ φύλλον ἀπορρέοντων. Sunt tamen quibus folia non excidunt, vt quæ caloris aut pinguitudinis plurimū admixtum habent, vt oleæ, laurus, palmæ: aut quæ humoris plurimum, vt myrtus, vt hedera,

τούτοις γὰρ ἡ κρᾶσις βονδεῖ, τοῖς δὲ ἄλλοις ἔ· ἔ γὰρ παρ-
 μέλει τὸ ἐχέκολλον, καὶ σικεπικόν, ἢ πικνυμένης ψυχρότητι
 τῆς ἰκμάδος, ἢ ξηραυνομένης δὲ ἐνδεῖαν, ἢ δὲ ἀδένειαν. vt
 est apud Plut. συμποσ. η. quæst. finali.

τῆμ' ὅ αἶρ ὕλοτομεῖν] Mense Ianuario voluit ar-
 bores cædi Columella 11. 2. idque Luna decre-
 scēte, ab vigesima vsque in trigessimam, quoniam
 omnis materia sic cæsa iudicatur carie non infe-
 stari. Pallad. verò sed & mense Ianuario, idem lib.
 1. cap. 23. mense Nouembri, itémque cūm Luna
 decrescit lib. 12. ca. 15. Accuratiùs Plinius 16. 39.
 ex Theophrasto 3. Hist. plant. hanc cædendarum
 arborum tempestiuitatem persequitur. Optimè
 Vitruuius 2. 9. & cum Hesiodo. *Materies*, inquit,
cadenda est à primo Autumno ad id tempus, quod
erit antequam flare incipiat Fautonius. Nam, vt ait
paulò pòst, autumnali tempore maturitate fructuum
flaccescente fronde, ex terra recipientes radices arbo-
rum in se succum, recuperantur & restituntur in an-
tiquam soliditatem.

ὅλμων μὲν ἱππόδλω] Instrumenta rustica (quæ ar-
 ma vocat Virg. 1. Geor. *Queis sine nec potuere feri,*
nec surgere messes) eaque præcipua, ac ad asciam
 ferè expolita, & suis denique numeris constantia
 recenset. Id denuò notandum tenuem hîc supel-
 lectilem describi, pro modo nunc primùm insti-
 tutæ rusticationis, aut etiā ipsius fundi. *Nam*
eius sanè instrumenti varia discrimina, ac multitudo,
agri magnitudine finitur, quòd plura opus sunt, si fines
distant latè, ait Varro 1. 22. Ea omnia valida esse
 oportet ad diuturnitatem: itaque notantur arbo-
 res in eum vsu magis accommodatæ.

δοιὰ δὲ διὰ δὲ ἀεστὰ] Supellēx geminata plus habet longē vtilitatis, tum si in alternō vtriusque vſu vtrique longiorem diuturnitatem conciliari ſpectes, tum breuiorem operis ceſſationem, vt quæ eodem alternō vſu reparari poteſt. Id maxime in instrumentis præcipuis, & quorum ſua tēpeſtuitate penuria damnofas moras infert. Quod ad aratra pertinet, de iis quoque ſic Apolloni Interpres lib. 3. δύο ἀετρεον εἰσὶν εἶδη, τὸ μὲν πικτὸν, τὸ δὲ αὐτόγμον· πικτὸν μὲν τὸ ἐκ συμβολῆς ἔχον ἔλυμα. ἔſτ δὲ ἔλυμα, ἐν ᾧ ὁ ὕνις ἐπιδέται, τὸ δὲ ξύλον τὸ ἀπὸ τῶ ἔλυματ· τείνον ἐπὶ τοὺς βόας γυνε καλεῖται, τὸ δὲ ἀπὸ τῶ γυνε ἰσοβοὺς, τῶ δὲ ζυγοῦ τὰ ἐπὶ τοὺς αὐχένας ἄβ· βοῶν ἐπιπλάμματα, οἱ μὲν ζόγλαι, οἱ δὲ μεταβα λέγασιν. τοῦτο μὲν τὸ πικτὸν, αὐτόγμον δὲ ὅστιν ἔπιν· τὸ ἔλυμα ἐκ ὅστιν ἐκ συμβολῆς.

βόες δ' ἐνναετήρες] Nouem iſti anni in vtrumque bouem diuidendi, vti vterque nimirum ſimul nouem annos ſit ſortitus. Sic Varro 1. 10. boues rudes (quales in hac noua agricolatione intelligi ab Heſiodo facilè adducor) neque minores trimos, neque maiores quadrimos, parandos monet, vt viribus magnis ſint, ac pares, ne in opere firmior imbecillioſiorem conficiat, Sic Columella 6. 2. *Verum neque ante tertium, neque poſt quintum annum inuencos domari placet, quoniam illa ætas adhuc tenera eſt, hac prædicta.* Iam ſi ſubactos boues Heſiodus intelligit, aliter ſentiendū & vniciuique boum nouennium integrum aſſignandum.

ἀρεσες] Maſculis bobus enim maius robur vt ſubiicit. Vaccas quoque in terra leui ſufficere, Campania teſtatur apud Varronem.

πρωταρχονταίης] Hæc ætas, quasi vitæ propè medietate valentiora & solidiora hominis robora occupat, habet & sedatiores animi sese respicientis motus, & ad grauiiores curas inclinantis. Itaque moderatè hoc pecus reget, vt decet, qui hanc annorum maturitatem attigerit, & minus eum ab opere coætaneorum cōfortia diuellent, quod feruidiori alioqui ætati solet contingere. Diximus autem hanc esse propè vitæ medietatem, quia cētum annorum meta censetur vt plurimum vitæ curriculum, vt monet Artemidorus lib.2.cap.75. *Is finis vita longæui hominis est*, inquit Caius Iureconf. in l. an vsusfructus ff. de vsufr. De spatiis vitæ longissimis varia exempla vide apud Plin. 7. 48.

Φερέσθαι δ' εὖτ' ἂν φωνὴν γάρνῃ ἐπακούσης,
 Τυφθεν ἔκ νερέων ἐπαιύσια κεκληγυῖης,
 Ἥτ' ἀργυροῖό τε σῆμα φέρεϊ, καὶ χεῖματ' ὄρῳ
 Δεικνύει ὀμβρῶν, κραδίην δ' ἔδαν' ἀνδρὸς ἀβύτῳ.
 Δὴ τότε χορταίξῃν ἑλικας βόας ἐνδὸν ἑόντας.
 Ρηίδιον γὰρ ἔπος εἰπεῖν, βόε δὲ καὶ ἄμαξαν.
 Ρηίδιον δ' ἀπαγῆναδς, πάρα δ' ἔργα βόεσσι.
 Φησὶ δ' ἀνὴρ φρένας ἀφνειὸς, πῆξαδς ἄμαξαν.
 Νῆπι' ἔδ' ἐπὶ τὸ γ' οἶδ', ἐκ τὸν δ' τε διέρετ' ἄμαξην,
 Τῶν περὶ δὲν μελέτῳ ἐχέμῳ, οἰκῆϊα δέδωκε.
 Εὖτ' ἂν δὴ περὶ πῶς ἀργυρὸν δυντοῖσι φανείη,
 Δὴ τότε ἐφορμηθῶναι ὁμῶς διμῶες τε καὶ αὐτός,
 Αὖτῳ καὶ διεπλὺν ἀέρον, ἀέροισι καὶ ὄρῳ,
 Πρῶτ' μάλ' ἀπώδωκε, ἵνα τοὶ πλήθωσιν ὄρεσσι.
 Εἵσαι πολέω, δέρε' δὲ νεωμῆν ἔσ' ἀπατήσι.
 Νειὸν δὲ ἀπείρειν ἐπὶ κουφίσσας ἄρεσιν.

Νειὸς ἀλεξιάρη, παίδων δεικλήτεια.
 Εὐχόμενος δὲ δῖε χθονίῳ, δημήτερι δ' ἀγῆ,
 Ἐκτελέα βεῖθιν δημήτερος ἱερὸν ἀκτίω,
 Ἀρχόμενος τὰ παῖτ' ἀείτρεα, ὅταν ἄκρον ἐχέτης,
 Χειρὶ λαβὼν, ὄρεσθαι βωῶν ὅππῃ γῶτον ἵκηαι,
 Ἐνδرون ἐλκόντων μεσάβω. ὁ δὲ τυτθὸς ὅππῃ
 Διὶ, ἔχων μακέλιον, πόνον ὀρνίθεσσι πθεῖν,
 Σπέρματα κακκρύπταν. διθυμοσύνη γὰρ ἀείη
 Θνητοῖς ἀνθρώποις, κακοθυμοσύνη δὲ κακίη.
 Ωδὲ κεν ἀδροσύῃ σάχυνες νοοῖεν ἐραζε,
 Εἰ τέλει αὐτὸς ὅππῃ δολύμπι, ἐδλὸν ὀπάχοι.
 Ἐκ δ' ἀγῆων ἐλάσειας ἀράχρια. καί σε ἔολπα
 Γηθήσειν βιότοιο ἐράδιον ἐνδον ἐόντῃ.
 Εὐοχέων δ' ἴξεαι πολὺν ἔαρ, ὅτε πρὸς ἄλλους
 Αὐράσσαι, σέο δ' ἄλλῃ ἀνὴρ κεχημένοιο ἔσαι.
 Εἰ δὲ κεν ἡελίοιο ἔρπαις ἀέρης χθόνα διῖαν,
 Ἡμῶν ἀμύματα, ὀλίγον ἡδὲ χειρὸς ἐέργων,
 Ἀντία δεσμεύων κεκοιμήτοιο, ὅ μάλ' αἰετῶν.
 Οἴσεις δ' ἐν φορμῇ παῦροι δὲ σε δῖησονται.
 Ἄλλοτε δ' ἄλλοι, ζῶντος νότο αἰγίόχοιο,
 Ἀργαλέοιο δ' ἀνδρῶν κτ' ἐν τεῖσι νοῆσαι.
 Εἰ δὲ κεν ὅτ' ἀέρης, τόδε κεν τοι φάρμακον εἴη.
 Ἡμῶν κόκκυξ κακκίς, ἐν δρυὶς ἐν πετάλοισι,
 Τὸ παῖτον, τέρπει τε βροτῶν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν,
 Τῇ μὲν Ζεὺς ὕει τρίτῳ ἡματι, μὴ δ' ἀπολήγοι,
 Μῆτ' ἄρ' ὑπεράλλων βοὸς ὀπλῶ, μὴτ' ἀπολείπων.
 Οὕτω κ' ὅτ' ἀέρης περσπρότη ἰσοφαρίζει,
 Ἐν θυμῷ δ' εὖ πάντα φυλάσσει, μὴ δὲ σε λήθοι
 Μῆτ' ἔαρ γινόμενον πολὺν, μὴθ' ὅτε ὀμβροί.
 Πάρ δ' ἴθι χάλκειον δῶκον, κ' ἐπ' ἀλέα λέχλιον,
 Ωρη χειμερῇ, ὅποτε κρύθ' ἀνέρας εἶργον
 Ἰχθυεῖ. ἔνθα κ' ἄσπερον ἀνὴρ μέγαν οἶκον ὀφέλλει.

Μή σε κακοῦ χειμῶν ὁ ἀμυχανὴν καταμάρψῃ,
 Σιωπὴν, λεπτὴν δὲ παχὺν πόδα χειρὶ πέζοις.
 Πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνὴρ κενεῶν ὅπῃ ἐλπίδα μύμων,
 Χρησίων βίοτοιο, κακὰ προσελέξατο θυμῷ.
 Ἐλπίς δ' ἐκ ἀγαθῇ καχευόμενον ἄνδρα κομίζει,
 Ημέμον ἐν λέγῃ τῷ μὴ βίῃ ἄρκυ' εἶη.
 Δείκνυε δὲ διμῶεσι, θέρους ἔπ' μέσῃ ἐόντ',
 Οὐκ αἰεὶ δέρος ἐσσεῖται· ποιεῖδε χαλιδάς.

*Considera verò, cum vocem gruis audieris
 Alte ex nubibus quotannis clangentis,
 Qua & arationis signum affert, & hyemis tempus
 Indicat pluvia, car autem rodit viri bobus carentis:
 Tunc sanè pasce curuos bones domi detinens.
 Facile enim dictu est, par boum da & plaustrum:
 Facile autem recusare, instant verò opera bobus.
 Inquit autem vir mentis compds: fabricato plaustrū.
 Stultus etiam hoc nescit, centum esse ligna plaustri.
 Horum antè curam habere oportet, domi reponendo.
 Cum primum igitur aratio mortalibus apparuerit,
 Tunc aggredere, simul & serui & tu ipse,
 Siccā & humidam arans, arationis ad tempus,
 Summo manè festinans, ut tibi se impleant arua.
 Vere vertito, æstate verò iterata non te fallat:
 Noualem verò serito adhuc lauem terram. (est.
 Noualis imprecationū expultrix, liberorum placatrix
 Supplica verò Ioui terrestrī, Cereriq; casta,
 Proutentum ut impleant, Cereris sacrum munus,
 Arare ut primum incipis, cum extremum stina
 Manu capiens, stimulo boum terga attigeris
 Quercum temonem trahentiū loro, iuuenis autem pone
 Seruus, ligonem tenens, negotium anibus faceffat,*

*Semina abscondens. Industria enim optima
Hominibus est: Ignavia verò pessima.
Sic quidem ubertate spica nutrabunt ad terram.
Si finem ipse postea Iupiter bonum prabuerit.
E vasis autem eycies araneas, & te spero
Ganiferum, victu potitum, domi existente.
Letus autem peruenies ad canum ver, neque ad alios
Respicias. Tui verò alius vir indigus erit.
Si verò ad solis conuersionem araueris terram abnam,
Sedens metes, paucillum manu comprehendens,
Obuersim manipulas puluerulentus, nec valde gaudēs:
Feres autem in sporta, pauci verò te suspicient.
Alias verò atia Iouis mens Aegiochi,
Sed mortalibus hominibus eam deprehendere, difficile.
Sin autē serò araueris, hoc quidem tibi remediū fuerit:
Quando cuculus canit quercus in frondibus,
Primum delectat mortales super immensam terram.
Tunc Iupiter pluuiat triduo, neque desinat,
Non utique superās bonis, vngulā, neque relinquens:
Ita & serotina aratio tempestiua equalis fuerit.
Animo autem benè omnia reconde, neque te lateat
Neque ver exoriens canum, neque tempestiua pluuia.
Accede autem aeneam sedem, & ad calidam tabernam,
Tempore hyberno, cum frigus homines vehemens
Detinet, tunc sanè impiger vir valde domum auget.
Ne te male hyemis difficultas opprimat (premas.
Cum paupertate, macilenta verò crassum pedem manu
Multa verò ignauus vir vanam ob spem expectans,
Egens victus mala intra animum verfat.
Spes verò non bona indigentem virum fert,
Sedentem in taberna, cui victus non sufficiens sit.
Indica autem seruis, astate adhuc media existente,*

Non semper æstas erit: parate nidos.

COMMENTARIUS.

ορνίθεσσι δ' εἴ τ' ἀν' ὀρνίθων] Hyemis grues præ-
nuntiæ, quæ à Septentrione in Meridiem, vitandi
frigoris causa, quotannis auolant, idque mense
Mæmacterione (qui September est) vt ait Ari-
stot. de nat. anim. lib. 8. cap. 12. Tūc primūm ara-
tionis tēpus ingruit, nempe πηϊάδων δ' ὀνομαζόμενων,
vt antea dicebamus.

ἐκ τῶν δὲ τε δ' ἔραθ' ἀμάξης] Prouerbij vicem ha-
bet, cū ea quæ à nobis petuntur, magno con-
stare indicamus. Vid. Eras. Chil. 4. cent. 3. 88.

ὅσκινα δίδωσι]

Omnia quæ multò antè memor prouisa repones,

Si te digna manet diuini gloria ruris.

Virg. 1. Georg. Denique agricola ἀταμίδης ne
esto.

ἐταεὶ πόλει] Noualis terræ cultum hīc tractat,
de quo etiam ibidem Virgil.

Vere nouo, gelidus canis cū montibus humor

Liquitur, & Zephyro putris se gleba resoluit,

Depresso incipiat iam tum mihi taurus aratro

Ingemere, & sulco attritus splendescere vomer.

Ille seges demum votis respondet auari

Agricole, bis quæ Solem bis frigora sensit,

Illius immensa ruperunt horrea menses.

Et Probus apud Plin. 18. hūc esse Virgilij sensum
docet. Itaque ager noualis initio Veris proscindi-
tur, æstate sequenti siccatur: deinde ineunte hye-
me semēte facta, sequenti æstate reddit fructum,
vt bis ita sentiat frigus, bis solem. Pingue solum

quater aratur, tenuius ter tantum.

εὐχόμενος] Sic Virg.

*Imprimis venerare Deos: atque omnia magne
Sacra refer Cereri, letis operatus in herbis,*

Extrema sub casu hyemis, iam Vere sereno, &c.

Piè hoc veteres, vt & Hippolytus Euripidis, ἐπι-
σαιμας δὲ προσέειπε θεὸς οὐβέν.

σπέρματα χαμῶν πτων] Hoc ait Cato *segetem de-
fraudare. Segetem, inquit, villicus ne defraudet. nam
id infelix est.*

εἰ τέλος] Id etiam piè. Frustrà torquentur im-
probis illis laboribus homines, nisi suos successus,
Deus impertierit. Dicamus ergo vt & ille in sa-
cris, ἔτε δ' οὐ τεύων ὅτι π, ἔτε δ' οὐ πηλύνων, ἀλλ' ἀνιζά-
ρων θεός.

ὅτι δ' ἀγρίων ἐλάσσειας ἀράχρια] Dictum παραμα-
κώς, vt doliorum curam commendet. Nam locis
incultis rexunt araneæ. Vnde illa δὲ μὴ Vlyssis a-
pud Homerum,

ἄρτι ἐδ' ἐν γαίῳ καὶ ἀράχρια καί ται ἔχουσιν.

In cuius loci enarratione Eustathius huius quo-
que loci Hesiodi meminit. Vide Homericas no-
stras commentationes.

οἱ δὲ κεν ἡελίοιο ἔσπιν] Serò arant qui Solis con-
uersionem expectant. Nam ἔσπιν rectè dictam
Tullius docuit à conuersione quam Sol ad nos fa-
cit, illam nempe quæ fit post Solstitium hyema-
le, ὁπνίκα τὸ πρὸς βαδίσειν παυροῦ. ὁ δ' ἡλιος ὅπ-
σφι, καὶ ἀνακρίπτει πάλιν πρὸς ἡμᾶς, inquit, Plut. in
Rom. quæst. è contra itaque dicetur altera re-
uersio à nobis: Possis & ἔσπιν ἰσημεριῇν quæ fit in
Ariete intelligere: cùm altera fiat in Libra, quæ

Tropica alij dicta volunt, quòd per ea mutetur temporum status, puta frigus in æstatem, & contrà. Nam, vt ait Arist. *Μετῶρ. β. διὰ τὴν πορὰν τῶν ὁρῶν ἔσται, καὶ ἀπὸ ἔσπῶν, δέσσ τε γίνεται καὶ χειμῶν.*

ἡμεῖς αὐμύοις] Sedent verè, qui nullo labore agitantur, & sola occupationum penuria laborant. Sedendo merit, cui nulla superest colligenda messis. Hæc est ignauia tardæ arationis vana merces. Ita ignauos & socordes *καθῶναι* dicunt Græci, vt ille apud Plutarchum *πεὶ τῆς, καθῆται τῇ τύχῃ καὶ οὐδὲν χροῖται* *ἡμῶν αὐτῶν καὶ ἀποδήματα θύεται.* Sic Latini, vt apud Virg. 3. Georg.

— *aliter virium, vinitq, legenda*

„ *Dū medicas adhibere manus ad vulnera pastor*
 „ *Abnegat, & meliora Deos sedet omnia poscens.*
 Et Æncid. 12.

— *sedent, spectentq, Latini*

ἄλλοτε δ' ἄλλοι] Potest & Deus seros illos labores fortunare, sed qui sedendo hoc poscit, & ignauia suæ obstinatè confidit, spem omnem potius abiicit, quæ solidè ex præiacentium laborum prouentu firmari poterat. Inscientibus enim nobis, quid Numen statuerit, non turo obrepit veremus: sic sæpius inopiam conciliamus, & sedentes denique metimus, quod sedentes ferebamus.

εἰ δ' ἐκὼν ὁ γὰρ ἀέρος] Supererat hoc seræ arationis remedium, vt si eo tempore quo cantat cuculus (qui & Cocyx à Plinio 10. 9.) per triduum pluerit possit arationis tempestiuæ iactura reparari. Tardè arant qui dum terra caloribus siccescat expectant, si quando tamen id acciderit, arari tamen potest, si magnis, vt fit nonnunquam, ac subitaneis

subitaneis imbris, quasi hybernis pluviis per-
maduerit, ait Colum. 2. 4. *Sed quandoquēq;*, inquit,
*arabitur, observabimus, ne lutosus ager tractetur, ne-
ue exiguis nimbis semimadidus, quam terram rustici
variā cariosāq;*, appellant. Ea est cum post longas
siccitates levis pluvia superiorem partem glebarum
madefecit, inferiorem non attingit. Nam quæ limosa
versantur arua, toto anno desinunt posse tractari, nec
sunt habilia sementi, aut occationi, aut sationi. At rur-
sus, quæ varia subacta sunt, continuo triennio sterili-
tate afficiuntur. Medium igitur temperamentum ma-
ximè sequamur in arandis agris, ut neque succo ca-
reant, nec abundant uligine, &c. Hoc temperamen-
tum Hesiodus eo versu docuit,

μή τ' ἄρ' ὑπερβάλλον βοὸς ὀπλῶν, μή τ' ἀπολείπων.

παρ δ' ἰδί] Quid singulis tempestatibus facien-
dum sit, singulatim enucleat Vates. Hyeme, in-
quit, quiescendum, & danda solum opera ut te
saluum & tutum à frigorū asperitate arceas: &
partis domique repositis fructibus perfruaris. Se-
quitur ἀκείβεσθαι hyemis ipsius descriptio.

χαλκήϊον θῶκον] Homerus quoque Odyss. σ. ita
loquutus est,

ἔδ' ἐδέλεις εὐδεν χαλκήϊον ἐς δόμον ἐλθὼν

ἥεπε ἐς λέχλῳ.

Vbi Eustathius δόμον χαλκήϊον, ait fuisse τὸ πρὸ χαλ-
κίαν ἐργαστήριον, ἔνθα εἰσόντες ἀκωλύτως πῶχοι ἰκοιμῶν-
το πρὸς τῷ πυλῶνι ὃ δὴ καὶ ἐν τοῖς βαλανείοις ἐβύετο, καθὰ
δηλοῖ καὶ ὁ Κομικός. Ibidem quoque λέχλῳ esse dicit,
δημόσιον ἀθύρτρον οἶκημα, ἔνθα οἱ ἐπαῖται σωμαγέμενοι,
ὡς λέχος τε αὐτὸ εἶχον, καὶ ἐλέχαινον δὲ, ὃ ὅστις ὀμίλῳ, τὰ
δοκῶντα δηλαδὴ αὐτοῖς. Vbi & huius quoque Hesio-

dei loci meminit. Videtur porrò Hesiodus pauperem adhuc nobis agricolam obtrudere, quē iam non in instructa & luculenta domo cohibeat, sed ad publica illa, & ipsis pauperibus solū patentia conuenticula veluti amandet.

ἐνθα κ' ἄοκνον] Quemadmodum vir impiger hyeme domum augeat, vix dicas : nam ea tempestas cessationem potius inducit. Itaque Virgilius 1. Georg. hyemem colonis ignauam appellauit,

„ Frigoribus parto agricola plerumq; fruuntur,

„ Mutuag; inter se lati conuiuia curant.

Et mihi forsan hīc hæret aqua.

μή σε κακῶ] Qui tempora laboribus destinata per ignauiam sibi pernisse passus est, in ipsa quieti destinata tempestate, paupertatis quoque angustiiis conflictari se sentit, & cicadæ apologum verè effingit, secus atque ille qui formicam æmulator reposita domi copiā fruitur, & hyemis duriem prouidentia sua eluisse sibi gaudet. De his antea pluribus locis.

λεπῇ δὲ παχυν] Marcescunt fame manus, turgēt pedes frigore, ei qui sua industria inopiam non eluctatur. Vid. Erasimum Chil. 4. Centur. 3. 85.

ἐκ αἰεὶ δέρος] Est & hoc περιμῶδες apud eundē Erasimum eadem Centuria. 86.

Μῦθα δὲ λιναιῶνα, κακ' ἡματα, βέρορα πάντα,

Τῶτον ἀλδίαδς, κ' πηγάδας, αἰτ' ἐπὶ γαῖαν

Πινδίσαντ' ὁ βορέας διυσληγέες τέλεθουσιν

Ὅς τε διὰ θρήκης ἱπποτρόφι δρέει πόντω

Εμπινδίσας ὤεινε, μέμυκε δὲ γαῖα κ' ὕλη.

Πολλὰς δὲ δρυὺς ὑψικόμους, ἐλάτας τε παρχαίαι,

Οὐρεῖται βίῃς πλῆθος, χθονὶ πολυβοτείρῃ
 Εμπόλων, καὶ πᾶσα βοᾷ τότε νήειτο ὕλη.
 Θῆρες δὲ φείσασθ' ἑρᾶς δι' ἑσθ' ἐθέεντο,
 Τῶν καὶ λάχνη δέρμα κατὰσχιστον· ἀλλὰ νύ καὶ τῆς
 Ψυχρῆς ἐὼν διάησι δαυστέρων ἀφ' ἐόντων.
 Καὶ τε διὰ ῥινὸς βοὸς ἔρχεται, ἐδὲ μιν ἴχει.
 Καὶ τε δι' αἶγα ἄησι πανύτειχα· πῶσα δ' ἔπ,
 Οὐνεκ' ἐπισπασαὶ τείχεα αὐτῆς, καὶ διάησιν
 Ἰς ἀνέμῳ βορέα. Τροχάλον δὲ γέροντα πίθησι.
 Καὶ διὰ παρθενικῆς ἀπαλόχρητο καὶ διάησιν,
 Ἥτε δόμων ἐντόδι φίλη φέρει μνητεὶ μίμνει,
 Οὐπω ἔργ' εἰσιῖα πολυχρύσου ἀφροδίτης.
 Εὖτε λοεσάμενη τέρενα χεῖρα, καὶ λίπ' ἐλαίῳ
 Χεισάμενη νυχίη καταλέξεται ἐνδοθεν οἴκου,
 Ἡματι χειμερίῳ, ὅτ' ἀνόστεον πόδα τένδει,
 Ἐν τ' ἀπύρῳ εἴκῃ, καὶ ἐν ἤθεσι λαγαλέοισιν.
 Οὐ γὰρ οἱ ἥλιος δεικνυ νομὸν ὀρμηθιῶναι,
 Ἀλλ' ἐπὶ κυανέων ἀνδρῶν δῆμιόν τε πόλιν τε
 Στεροφᾶται, βράδιον δὲ πανελλώεσσι φαίνει.
 Καὶ τότε δὴ κερκοὶ καὶ νήκεροι ὕληκοῖται,
 Λυγρὸν μυλιδόντες ἀνὰ δρύα βηοσθέντα
 Φάγουσιν. καὶ πᾶσιν ἐνὶ φρεσὶ τοῦτο μέμνηεν,
 Οἱ σκέπα μαιόμενοι πυκινὰς κευθμῶνας ἔχουσι,
 Καὶ γλάφυ πετρῆεν τότε δὴ τείπεδι βεστῶ ἴσοι,
 Οὐτ' ἐπὶ νῶτα ἔαγε χάρη δι' εἰς ἑσθ' ὁρᾶται
 Τῷ ἱκετοὶ φοιτῶσιν, ἀλδόμενοι νίφα λακκῷ.
 Καὶ τότε ἑσταδαί ἔρμα χροὸς, ὡς σε κελεύει,
 Χλαίναν τε μαλακῶν, καὶ τερμιδέντα χιτῶνα.
 Στήμονι δ' ἐν παῖρῳ πολλῶν χρόνῳ μεθύσαδαι.
 Τὼ φειδύμεσθαι, ἵνα τοὶ τείχεα ἀτρεμέωσι,
 Μὴ δ' ὀρθαὶ φείσωσιν ἀειρόμεναι χιτῶμα.
 Ἀμφὶ δὲ προσὶ πέδιλα βοὸς ἴφι καταμύοιο

Mensē verò Ianuariū, malos dies, bobus nocētes omnes:
 Hunc vitate, & glacies, quæ quidem super terram
 Flante Borea molesta existunt,
 Qui per Thraciam equorum altricem lato mari
 Inspirans concutit, remugit autem terra & sylua,
 Multas verò quercus alticomas, abieteſq; densas
 Montis in vallibus deicit, terra multos pascēti
 Incumbens, & omnis reboat tunc ingens sylua:
 Ferae autem horrent, caudasq; sub pudenda ponunt
 Ea etiam quarum vellere cutis densa est, & quas
 Frigidus existēs perflat hirsuta licet pectora habētes.
 Quinetiā per bonis pellē penetrat, neq; ipsum cohibet:
 Etiāq; per caprā flat hirsutā, cuius autē greges nō item,
 Eo quod annui ipsarum villi sunt, non perflat
 Vis venti Borea, incertum verò senem facit.
 Et per tenelli corporis virginem non perflat,
 Quæ ades intra charam apud matrem manet,
 Nondum opera experta aurea Veneris,
 Beneq; lota tenerum corpus, & pingui oleo
 Vincta, noctu cubat intra domum (arrodit,
 Tēpore hyberno, quando ex ossis polypus suum pedem
 Inq; frigida domo, & in habitaculis tristibus.
 Non enim illi sol ostendit pabulum ut inuadat,
 Sed super nigrorum hominum populūq; & urbem
 Vertitur, tardius autem vniuersis Grecis lucet.
 Et tunc sanè cornuta bestia & incornata syluicuba
 Miserè dentibus stridentes per quercetum vallosum
 Fugunt, & passim omnibus idipsum cura est:
 Quæ tecta inquirentes, densas latebras habent,
 Et cauernas petrosas, tūc utiq; tripedi homini similes,

*Cuius & ad humeros incuruatū est caput, & pauimen-
Huic similes incedūt, vitātes niuem albā. (tū spectat:
Et tunc indue munimentum corporis, ut te inbeo,
Chlanamq; mollem, & talarem tunicam.
Stamine verò in pauco multam tramam intexe.
Hanc circum induito, ut tibi pili non tremant,
Neque erecti horreant, leuati per corpus.
Circum verò pedes calceos bonis fortiter occisi
Aptos ligato, pilis intus condensans.*

COMMENTARIUS.

μῆνα δὲ ληναίων] Proculdubio tempestatem frigidissimam innuit: itaque hunc mensem Ianuariū esse dicit Grammaticorum conuafator Phauorinus: ἐκλήθη δὲ, inquit, ὕπως, ἐπεὶ δὴ τῷ Διονύσῳ τῷ θεῷ ληνῶν ἐπὶ σάτῃ ἐτέλεον ἑορτὴν τῷ μῶνι τέτρω, κατὰ δὲ πινας διὰ τὸ τοὺς οἶνους ἐν αὐτῷ κομίζειν. Addit hunc esse reliquorum mensium principem, quasi Bœotis idē fuerit anni initium, quod nobis, & Romanis: cum tamen Atticos à decima quinta Iunij die, i. æstiuo Solstitio, annum suum inchoasse certum sit: à quibus porrò Bœotos dissensisse fatendum, nempe in ipsa mensium ratione, vt & in eorum nominibus. Eustath. Iliad. 3. indefinitè mensem frigidum esse dicit, nullo assignato notiori vocabulo. Sed quid lego apud Hesychium, ληναίων μῆν, inquit, ἢ δένα θεῷ μνηῶν βοιωτοὶ ὕπω καλεῖσιν, εἰχάζει δὲ ὁ Πλάταρχος βεχάπον, καὶ γὰρ ψυχρὸς ὄστιν ἔνιοι δὲ τὸν ἐρμαῖον, ὅς μετὰ τὸν βεχάπον ὄστιν, καὶ γὰρ Ἀθηναῖοι τῶν θεῶν ληναίων ἑορτὴν ἐν αὐτῷ ἄγουσιν. Atqui Hesiodus Bœotus huius mensis meminit. Itaque legendum pro ἢ δένα, fortè, ὃν ἔνα. Bucatium autem mensem primum apud

Thebanos docet Plutarchus in vita Pelopidæ.
Hunc locum Hesychij P. Faber Aruernus obscurū
existimabat, & veteris cuiusdam codicis luce indi-
gere, sed hæc alius sunt loci, & otij.

βέδδρα πάντα] De voce βέδδρα, hæc ad hunc locum pertinentia Eustathius Iliad. ρ. καθὰ καὶ Ἡσίοδος ἐν τῇ τῷ χειμῶντι ἐκπράττει βέδδρα εἰπὼν ἡμᾶτα ὡρπαρξυτόνως κατὰ παθητικὴν σημασίαν, ἐν οἷς βόες ἀποδέρονται, ἢ κατὰ ἐνέργειαν παρξυτόνως τὰ τοὺς βῆς ἐκδέρονται, διὰ τῷ μένους ἤν' βοῶν δηλαδὴ, πάντα ζῶα ἐδήλωσεν. Eodem libro duo illi versūs Homericī, in quorum enarratione occupatur Eustathius, huc quoque spectant, vbi Iridem à Ioue mitti dicit, vt sit

» — τέρας ἢ πολέμοιο

22 ἡ καὶ χειμῶν ἁπλοῦς, ὅς ῥά τε ἔργων

21 ἀνδράπες ἀνέπαυσεν ἐπὶ χθονὶ, μῦλα δὲ κήδει.

Vbi idem rursus Eustathius, ὅπ δὲ ὁ σφοδρὲς χειμὼν ἀναπάνει ἐργῶν ἀνθρώπου, δηλοῖ καὶ ἡ σίσιος, ὅς καὶ οὐκ εἶμι καμρὸν τῇ τοιαύτῃ ἀναπάνσει, ὅτε ὁ ληναίων ἐπίσταται μὴν.

πυλῶντες βορέας] Quatuor mūdi cardines qua-
tuor ventorum genera emittunt, qui numerus ve-
teribus tantū cognitū fuit, (vt aliās in Homero
annotauimus) hebeti tamen ratione, vt mox iu-
dicatum est, inquit Plin. 2. 47. Nam secuta ætas
binos singulis cæli partibus assignauit, sed tādē
hic numerus in sexdecim, demū verō in triginta
duo excurrit, mira nauigantium & subtili obser-
uatione. Sed illa omnia iam vsu cuius innotuēre,
nec iam vtribus inclusos ventos Æolus nos cela-
uerit. Nondum memini Poëtas alios ventos præ-
ter primores illos quatuor commemorare, quo-
rum descriptio est apud Ouid. 1. Metam.

- „ *Eurus ad Auroram Nabathæaq, regna recessit,*
 „ *Persidaq, & radiis iuga subdita matutinis:*
 „ *Vesper, & occiduo quæ littora Sole tepefcunt,*
 „ *Proxima sunt Zephyro: Scythiâ septēq, triones*
 „ *Horriſer inuaſit Boreas: contraria tellus*
 „ *Nubibus aſſiduis, pluuiôq, madefcit ab Austro.*

Eoſdem Nonnus Dionyſ. λδ' recenſet,

- „ *Θωρήξω δ' ἐς ἄρηα καὶ αἰόλον, ὄφερα νοήσω*
 „ *εὖ εἰν ἀκοντίζοντα, καὶ αἰχμαλίζοντα βορέηα*
 „ *γαμβρὸν ἐμὲ περιμάχε μαχαθωνίδος ἀσπαρχα νύμφης,*
 „ *καὶ νότον αἰδιοπῆα περασποσιῆα λυαίης*
 „ *καὶ ζέφυρος πολὺ μᾶλλον ἀελλήεντι κυδοιμῷ,*
 „ *ὀλκάδας ἀντιβίων δηλήσεται.*

A Septentrione igitur, ad quem eſt Thracia erū-
 pit Boreas, ſuo impetu, & aſtringente frigore no-
 tiſſimus. Eius ἔκφρασις elegans hoc loco: ſed & illa
 Ouidiana 6. Metam. huc facit, vbi Boreas ipſe
 περιωπὴν περιόμην & fic ait,

- „ *Apta mihi vis eſt, hac triſtia nubila pello,*
 „ *Hac freta concutio, nodoſaq, robora uerto,*
 „ *Induroq, niues, & terras grandine pulſo.*
 „ *Idem ego, cū fratres celo ſum naſtus aperto,*
 „ *(Nam mihi capus iſ eſt) tanto molimine lætor,*
 „ *Vt medius noſtris concuſſibus inſonet æther,*
 „ *Exiliantq, cauis eliſi nubibus ignes.*
 „ *Idem ego cū ſubij conuexa foramina terra,*
 „ *Suppoſuiq, ferox imis mea terga cauernis*
 „ *Sollicito Manes, totumq, tremoribus Orbem.*

καὶ τὸ δὲ αἶψα] Per ſe capra alſioſum pecus, ideò
 illud melius ſtabulari ad hybernos exortus ſi ſpe-
 ctat ait Varro 2. de re ruſt. cap. 3. Capras ibidem
 duūm generum facit, alias crebro pilo, alias gla-

bras, præstant quæ denso & longissimo sunt pilo, vt est apud Colum. 7. 6.

πῶτα δ' ἔπ] Atqui hoc pecus quamuis ex omnibus animalibus vestitissimum, frigoris tamen impatientissimum est, inquit Colum. 7. 3. Ideò eius stabula poni debere cōtra medium diem ait, vt hyeme calida sint. Itaque oues maximè scabie infestari, ait Virgilius,

» — *cum frigidus imber*

» *Altius ad vinum persedit, & horrida cano*

» *Bruma gelu.*

Omnino tamen hirtæ oues magis se à frigore quàm capræ tuentur.

Ἑχάλδν] Senectuti defunt humor & calor, itaque frigus illi inimicissimum. Ergo hyeme fit ad focum confidēdo senex quasi Ἑχάλδς & totus cernuus, δίκην τρέχε καυαυδύθ & κεκυφώς, vt exponunt Grammatici: cæteras interpretationes huius verbi ab hoc loco abesse iubeo.

εὖτε λοεσάμεν] Hæc adduntur ad molliorem illam vitam exponendam, quâ virgo se tutiorem à frigoribus præstat. Lauabantur veteres & vngebantur maximè ante cœnam: qui mos primùm vtilitatis fuit, deinde etiam voluptatis. Vtilitas sanitatem corporis spectat, quæ à contractis sordibus non leuiter perfstingitur. Itaque Heroës Homericici loti & vncti, id est,

» λοεσάμεν, & χρίσάμεν λίπ' ἐλαίῳ,

» δειπνῶ ἐφιζάνειν.

Lauabantur autem tum frigida, nempe aqua marina, tum calida, namque ἐς ῥ' ἀσπιδόεντες βάντες εὖ-ξέστε λούσαντο. Deinde oleo vngebantur, ἐμπλάθον-

τες τοὺς σωματικὰς πόρις, ὡς ἂν μετὰ λουτρὸν εἴποιεν τίω
 ὑγρότητα, inquit Eustath. ad eum locum Homeri
 Iliad. χ. Huius lauactionis & vnctionis plura exē-
 pla in eodem Poëta, quæ frustra ad rem notam
 huc aduocauero. Vide sis recētem libellum sum-
 mi illius Vrsini in appendice sua ad P. Ciacconij
 Triclinium. Denique rectè Eustathius, ἐσὶν ἡδὴ, in-
 quit, τὸ βαλανεῖον ῥύπε μὲν ἀποθεπκόν, ἀναψυχῆς δὲ π-
 ροϋ αἶπον. Sed & Athenæus lib. 1. appellat balnea
 ἀμυγδαλέων παντοίων. Apud Romanos rara primum,
 & vt diximus, ad valetudinem tantum, adeò vt &
 tenebricosis locis ac incultis statuerentur: vbi ad
 delicias insana sequens ætas erupit, tota res fa-
 cta est sumptuosior & frequentior. Quo de ele-
 gans illa Epistola 86. vbi antiquum Scipionis A-
 fricani balneum cum sui temporis luxu Seneca
 componit. Quòd hīc autem virgo per hyemem
 oleo inungitur, potest ex eo etiam vtile videri,
 quòd oleo natura sit tepefacere corpus, & contra
 algores munire, ait Plin. 15.4 Hunc quoque li-
 quorem membra recreare idem dixit 12.1. & Di-
 farius apud Macrob. lib. 7. cap. 12. oleum non mi-
 norem vim, quàm vinum in corporibus calefa-
 ctandis habere: *Duo sunt liquores*, inquit Plin. di-
 cti libri cap. 22. *corporibus humanis gratissimi, intus*
vini, foris olei, arborum è genere ambo præcipui, sed
olei necessarius. Pollio Romulus centesimum an-
 num excedens à Diuo Augusto interrogatus, *quā-*
nam maximè ratione vigorem illum animi corporisq̃
custodisset. respondit, *Intus mulso, foris oleo,* eodem
 Plinio teste lib. 22. cap. 24. Quod & Democritum
 respondisse meminit Athenæus, interrogatum

πῶς ἂν ἄνθρωποι καὶ μακραιῶνες γήνοιτο οἱ ἄνθρωποι.

ὅτ' ἀνόςε ⊙] Prouerbij specie indigum hominē significat, quem omnium rerum copia deficit, & præ victus penuria fit quasi ἀντοφάγος. Inde tractū quod Polypus deficiente cibo brachia sua arroderet creditus est, sed falsò, vt ait Plin. 9. 29. Id enim, inquit, à congris euenit ei. Quod tamen differt Oppianus ἀλιδτ. asserit,

» ἀλλ' οἱ γέ γλαρυρῆσιν ἐνεξόιδμοι θαλαμῆσιν

» πνίξαντες δαίνυνται ἐὺς πόδας, ἥντε σάρκας

» ἀλλοτρίας.

Itaque Ioannes Grammaticus Polypodas vocat κολοβόπους. Ælianus quoque subscribit Oppiano, sed Plinio Athenæus δειπνος. Ζ'. λέγρουσι δὲ, inquit, καὶ ὡς ἂν ἀπορήσῃ ἔρως ὅτι αὐτὸν κατεδίει, ὃν εἰς ὄρεα καὶ ὁ Κωμωδοποιός φερεκράτης. ἔπος γὰρ ἐν τοῖς ἐπιγραφομένοις φησὶν ἀρχαίοις ἐνδρυσκας, καὶ βραχάνους, καὶ ερβύλους ζῆν, ὅπου ταν δ' ἦδη πεινῶσι σφόδρα ὥσπερ οἱ τοὺς πολύπους νύκτωρ πετρῶν ἐαυτῶν (sic enim legendum non ἐν ᾧ vt vulgo) τοὺς δακτύλους, καὶ δίφιλ ⊙ ἐν ἐμπόρῳ πολὺ πᾶς ἔχων ἀπῶσας ὁλομελεῖς τὰς πλεκτάνας καὶ πεμβαβερωκῶς ἐαυτὸν ὄρεα, φίλτατε. τῶτο δ' ὄρεα φεῦδος, ὑπὸ γὰρ ᾧ γόγγρων διακόμει ⊙ τοὺς πόδας ἀδικεῖται. Vt vt sit, Hesiodus vulgi opinionem secutus est. Cæterum Polypus inter exoffes & sanguine carentes computatur; molles vocat Plinius. nam & crustis & testis conclusi sanguine quoque carent.

καὶ γὰρ οἱ ἥελι ⊙] Hoc ait, viro illi ἀντοφάγῳ per hyemem Sol ille qui totū collustrat lumine mundum, nihil tamen videndum præbet quod ab eo in victum captari possit, quādoquidem terra suis frugibus destituta, ne per frigidam quidem illam

tempestatem iis ferendis apta est : siquidem qui calor à Sole manans humori coniunctus omnia generat, procul ab illa regione abest in qua sterilitas illa conspicitur.

τρίποδι] Notum est illud Sphingis Oedipodi obiectū ænigma, τέτραπς, δίπυς, καὶ πάλιν τείπυς, quod isto continetur Epigrammate,

- » ὅτι δίπυς ὅττι γῆς, καὶ τέτραπον, ἢ μία φωνή,
 » καὶ τείπον· ἀλλάσει δὲ φυλὴ μόνον ὅσ' ὅττι γαῖαν
 » ἐρπετὰ κινεῖται, ἀνὰ τ' αἰθέρα καὶ κατὰ πόντον
 » ἀλλ' ὅπύταν πλείστοισιν ἐπιγόμενον ποσὶ βαίνει,
 » ἔνθα τάχως γήοισιν ἀφανέστατον πέλει αὐτῷ.

Quod Oedipus de homine est interpretatus. Quæ autem hîc τείποδα dicit Hesiodus, antea eidem est ὄρχαλος.

Προτογόνων δ' εἴρων, ὅπύταν κρύθ' ὄθειον ἔλθοι,
 Δέρματα συρράπειν νύμφῃ βοῶς, ὅφρ' ὅττι νύτῃ
 Τετὺ ἀμφιβάλλῃ ἀλέην· κεφαλῇ δ' ὕπερθεν,
 Πῖλον ἔχειν ἀσκητὸν, ἵν' ἕατα μὴ καταδεύῃ.
 Ψυχὴν γὰρ τ' ἠὼς πέλεται, βορέας πρὸς ὄθ.
 Ἡφ' ὄθ' ὅττι γαῖαν ἀπ' ἕραν ἄσπερέντ' ὄθ.,
 Αἷς πυροφόρ' ὄθ' τέταται, μακράν ὅττι ἔρροι.
 Ὅς τε ἀρυσάμεθ' ὄθ' ποταμῶν ἀπὸ ἀνόντων,
 Τῷ ὕψος γαίης ἀρβύς ἀνέμοιο θυέλλῃ,
 Ἄλλοτε μὲν δ' ὕει ποτὶ ἕσπερον, ἄλλοτ' ἄησι,
 Πυκνὰ θρηϊκίς βορέας νέφεα κλονέοντ' ὄθ.
 Τὸν φθάμεθ' ὄθ' ἔργα τελέσας, οἶκον δὲ νέεσθαι,
 Μὴ ποτὲ σ' ἕραν ὀθεν σκοτόεν νέφ' ἀμφικαλύψῃ,
 Χερσὶν τε μυδαλέον θείῃ, καὶ δ' εἴματα δεύσῃ.
 Ἀλλ' ὕπαλάσθαι. μείς γὰρ χαλεπώτατος ἔτος
 Χειμῆει ὄθ, χαλεπὸς περὶ ἄντοισι, χαλεπὸς δ' ἀνθρώποις.

Τῆμ' ὃ' ὤμισυ βεσὶν, ὅπ'ι δ' ἀνέει τὸ πλεόν εἰη,
 Ἀρμαλῆς. μακρὰ γὰρ ἐπὶ ῥόδοι ἐυφρέναι εἰσὶ.
 Ταῦτα φυλασσόμεν' ὅτ' τετελεσμένον εἰς ἐνιαυτὸν,
 Ἰσοῦσαι νύκτας τε καὶ ἡμέρας, εἰσὶν ἂν αὖθις
 Γῆ πάντων μήτηρ καρπὸν σύμμικτον ἐρείκη.
 Εὖτ' ἂν ἐξήκοντα μετὰ τροπᾶς ἡελίοιο
 Χειμῶν ἐκτελέσῃ Ζεὺς ἡμέρας, δὴ ῥα τότ' ἀστὴρ
 Ἀρκτοῦρος, ὅσ' ἐλπίων ἱερὸν ῥέον ὠκεανοῖο,
 Πρῶτον παμφαίνων, ὅπ'ι τέλλεται ἀκροκνέφαι.
 Τὸν δὲ μετ' ὀρθροῦν πεινδονὶς ὤρετο χελιδὼν,
 Εὐφάει ἀνθρώποις ἔαρ νέον ἱσταμένοιο.
 Τλὼ φθαίμεν, οἷνας περὶ ταμνέμεν. ὥς γὰρ ἀμεινον.

Primogenitorū verò hædorū, cū frigus tēpestiūū vene-
Pelles consūito nerno bouis, ut super humerum (rit,
Pluuia arceas teporem, supra caput verò
Pileum habeto elaboratum, ut aures ne humefiant:
Frigida enim aurora est, Borea cadente.
Matutinus verò super terram à cœlo stellifero
Aër frugifer, extensus est beatorum super opera.
Qui hauriens è fluminibus semper fluentibus,
Altè supra terram leuatus venti procella
Interdum quidem pluit ad vesp̄eram, interdum flat,
Densas Thoracio Borea nubes excitante.
Hunc anteuertens, opere perfectò domum redi,
Ne quando te cœlitus tenebrosa nubes circumtegat,
Corpusq; madidum faciat, vestes humectet:
Sed euitato. Mensis enim difficillimus hic
Hybernus: difficilis ouibus, difficilisq; hominibus.
Tunc medium bobus, homini verò amplius adsit
Alimonia, longæ enim validæq; noctes sunt.
Hac obseruans perfectum in annum

*Aequato noctesq; & dies, donec rursum
Terra omnium mater fructum omnigenum proferat,
Quum sexaginta post versiones solis
Hybernos perfecerit Iupiter dies, tunc sanè Stella
Arcturus relinquens immensum fluctum Oceani,
Primus totus apparens exoritur vespertinus.
Post hunc mane lugens Pandionis prorumpit hirundo
Ad lucem hominibus, Vere nuper caëpto.
Hanc prauertens, vites incidito: sic enim utile.*

COMMENTARIUS.

αετορόνων δ' εἰσφον] An de signis cælestibus quos pluuias & tempestates homini inferre monet sacra illa cæli sciëntia, hoc intelligēdum? Vide Plin. 18.28. Sed hoc non ad rem.

ὅς τε ἀνυσάμεν Θ] Halitus illi à fluminibus ad cælos ascendentes, tum in pluuias, tum in ventos resoluuntur. Halitus dixi, quas Aristoteles ἀναθυμιάσεις vocat, easque facit duplices: alteram quæ αἰτμός, id est, ὑγρὸν πλεονέχουσαν πλῆθος ἀναθυμιάσεις, alteram quæ καπνός & ξηρὸν πλεονέχουσαν πλῆθος ἀναθυμιάσεις dicitur: Ex illa pluuiæ, ex hac venti. Ita discernit vtriusq; causas Philosophus Μεταφ. β'. Nam quid te pluribus morer?

πῆμος δ' ὄμιον] Ne penuria cibi macrescat pecus, inquit Colum. 5.3. Quòd plus dimidio quàm antea pabula bobus exhiberi præcipit, nunquid eò spectat quòd Bruma, id est hyemali Solstitio, nox plus dimidio maior est quàm dies? Est enim tum dies octo, nox horarum sedecim. Ita συνεκδοχικῶς ad duos menses medietatem illam pabuli extendit.

ισῶδες] Fortè an. Hæc ita fac, inquit, per bimestre tempus, id est ἐξήκοντα τρεπὰς ἡελίοιο: vt mox dicet, donec ad vernum Æquinoctium deuenieris, quod mense accidit Martio. Sed potius, ita fac, inquit, perpetua & æquali dierum & noctium ratione quoad illam pabuli distributionem, vt diximus.

ἀρκτῶρες] Post duos illos menses elapsos, Arcturus vesperi totus exoritur. Nota ex Theophrasto πρὸ πινδ. Duplicem esse ortum, duplicem item occasum siderum. Aut enim cum oriente Sole oriuntur, aut cum occidente: eadèmq; ratione aut cum oriente, aut cum occidente occidunt. Vbi quoque de Arcturo loquēs eum hyeme Vesperi, Autumno manè oriri tradit. Audi locum integrum: τὰ μὲν ἔν ὅτῃ τοῖς ἄστροις δινομένης, καὶ ἀνατέλλουσιν ἐν τῇ ἄστρονομικῶν δεῖ λαμβάνειν· εἰσὶ δὲ δύσεις δηλαῖ, εἴτε γὰρ ἀφανισμοὶ δύσεις εἰσὶ, τὸτο δὲ ὅταν ἅμα σιωδμή. τῷ ἡλίῳ τὸ ἄστρον, καὶ ὅταν ἀνατέλλοντι διώῃ· ὁμοίως δὲ καὶ ἀνατολαὶ δηλαῖ, αἱ μὲν ἑῶσι, ὅταν περιανατέλλῃ τῷ ἡλίῳ τὸ ἄστρον· αἱ δὲ ἀκρόνυχαι ὅταν ἅμα δινομένη ἀνατέλλῃ. αἱ μὲν ἔν τῷ Ἀρκτῶρι λεγόμεναι ἀνατολαὶ ἀμφοτερίως συμβαίνουσιν· ἡ μὲν γὰρ τῷ χειμῶνι ἀκρόνυχός ἐστιν. ἡ δὲ μετοπωρινή, ἑῶα. Vide quoque Apollonij Interp. lib. 2. Plin. lib. 18. cap. 25. Exortus, inquit, occasusque binis modis intelliguntur. Aut enim aduentu Solis occultantur. Stella, & conspici desinunt, aut eiusdè abscessu proferunt se. Emersum hoc melius quàm exortum consuetudo dixisset, & illud occultationem potius quàm occasum. Alio modo, quo die incipiunt apparere, vel desinunt, oriente Sole, aut occidente, matutini vespertiniue cognominati, prout alterutris eorū manè

vel crepusculo contingit. Dodrantes horarum, cum minimum intervalla ea desiderant antè Solis ortū, vel post occasum, ut aspici possint. Oritur autem Arcturus vesperi 9. Cal. Martij, secundum Cæsarem. Sed heus tu, lector, ortus & occasus istos non ad certos & præfinitos dies alliga. Omnino enim omnium dierum ipsorum anni, solisq; motus propè inexplicabilis ratio est, inquit eodem loco Plinius. Ad 365. adiiciunt etiamnum intercalarios diei noctisque quadrantes. Ita fit ut tradi non possint certa siderum tempora. Quàm varia sit temporum assignatio, docet illa authorum inter se dissensio, sed & ipsa ratio computandi. Nam licèt trecentis sexaginta quinque diebus annus integer finiatur, quarto tamen quoque anno dies intercalari solet, ut ad solis cursum magis quadret. In quo tamen die intercalario quadraginta quatuor minuta plusquàm par sit adhibentur, qui numerus plurium annorum spatio ita increfcit, ut centesimo tricesimo primo quoque anno unius diei intervallum recedat à stato & præfixo die, qui ante illum centesimum tricesimum primum annum statuebatur. Verbi gratia, Æquinoctium vernum quod Cæsaris tempore in 25. Martij incidebat, post quadringentos circiter annos penè in vigesimum secundum diem Martij retrolapsum esse, usque ad Nicenam Synodum Iulio mense anni incarnationis 331. celebratam, compertum est. Cui malo medentes sancti illi Patres, certà quadam & subtili elapsi iam temporis & futuri symmetria, Æquinoctium illud in vicesima prima eiusdem mensis Martij die collocarunt, quod tamen tempus

inde ad hoc tempus per duodecim dierum spatiū plus minus retrò cessit. Idem reliquis sideribus accidit, vt eorum ortus & occasus ratione nostri, & incertæ illius mensuræ temporum semper aliqua parte retrolabantur. Quod ei diligenter animaduertendum est, qui has minutias cælestium corporum motus ad calculos exigit. Sed & regionum diuersitas non leue habet in hac *μέλει* momentum. Aliud Attica, aliud Macedonia, aliud Ægyptus, aliud Bœotia, aliud Hellespōtus, aliud Ionia, aliud Peloponnesus, aliud Assyria, aliud Africa obseruabunt. Et hæc in transcurso.

τὸν δὲ μετ' ὁρθροῦν] Circa huius sideris emersum visuntur hirundines, & spirat Fauonius, vnde eum Chelidonian, & Ornithian dictum à quibusdam ait Plin. lib. 2. cap. 47. *Abeunt*, inquit idem lib. 10. cap. 24. & *hirundines hybernis mensibus, sola carne vefcens auis, ex iis quæ aduncos ungues non habent, sed in vicina abeunt, apricos secuta montium recessus: inuenta q̃, iam sunt ibi nuda atque deplumes.* Has capite sequenti *semeſtres* vocat (vt columbas, *perennes*: turdos & turtures, *trimeſtres*) quod per illud spatium demum conspiciantur. Hæc est ergo illa auis Veris *πρωΐδρομος, καλὰς ὥρας ἀρουσα, καὶ καλὰς ἐν-αυτοῦς*, vt testabantur Rhodij illi *χελιδνίς οντις* apud Athenæum lib. 8.

πλὴν φθάνου ☉] Vites incidi paulò ante Veris initium monet: quod in aliquot regionibus, vbi maturius frigora fiunt asperiora inter Æquinoctium autumnale & Virgiliarum occasum, melius verno tempore ait Varro 1. 34. Vide Colum. lib. de arbor. cap. 5. Palladius distinguit, & *Menſe februario*, inquit,

Πυκνὸν ὑπὸ πτερύγων, θέρεθ' ἡματώδεθ' ὄρη,
 Τῆμ' ὅπ' οἶν' αἶγες, καὶ οἶν' ἄρις.
 Μαχρόταται ἢ γυναικες, ἀφαιρέτατοι δὲ τε ἄνδρες
 Εἰσιν, ἐπεὶ κεφαλῶν καὶ γούνατα σείεθ' ἄζει,
 Αὐαλέθ' δὲ τε χεῖρας ὑπὸ χεύματος. ἀλλὰ τότε ἦδη
 Εἶη πετραίη τε σκιῇ, καὶ βυβλίη οἶν' ὅθι,
 Μάλα τ' ἀμολγαίη, γαῖα τ' αἰγῶν σέεννυμνῶν,
 Καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας, μήπω τετοκίης,
 Πεφωτογόνων τ' ἐρείφων. ὅπ' δ' αἰθόπα πνέμεν οἶνον,
 Ἐν σκιῇ ἐζόμενον, κεκορημένον ἦτορ ἐδωδῆς,
 Ἀντίον ἐκκρέεθ' ἀνέμῳ τρέφαντα παρῶσων.
 Κρῶνις τ' ἀνέας καὶ ἀπορρύτου, ἦτ' ἀθόλωτ'.
 Τέως ὕδατ' ὡρᾷ, τὸ δὲ τέτρετον ἰέμεν οἶνον.
 Δμῶσι δ' ἐποτρυνέειν δημότερος ἱερὸν ἀκτῶν
 Δινέμεν, εὖτ' ἂν παρῶτα φανῇ ὠείων',
 Χάρῳ ἐν ἐυαῖ, καὶ ἐν τετραχάλῳ ἐν ἀλῶν'.
 Μέτρεθ' δ' εὖ κομίσασθαι ἐν ἀγρεσίῳ. αὐτὰρ ἐπὶ δὴ
 Πάντα βίον κατὰθῃαι ἐπαρῶμεν ἐνδοθεν οἴκου,
 Θῆτ' αἰοικον ποιεῖσθαι, καὶ ἄτεκνον ἐρεῖθον
 Δίξασθαι κέλομαι. χαλεπὴ δ' ὑπόπορπις ἐρεῖθ'.
 Καὶ κύνα χαρ' χαρόφοντα κομείν. μὴ φείδιο σῆτος.
 Μὴ ποτὲ σ' ἡμερόκοιτ' ἀνὴρ ἀπὸ χεῖμαθ' ἔλῃται.
 Χόρτον δ' ἐσκομίσαι, καὶ σαρφῆτόν, ὅφρα τοι εἴη
 Βυσι καὶ ἡμίονοισιν ἐπιετανόν. αὐτὰρ ἔπειτα
 Δμῶας ἀναψύξαι, φίλα γούνατα, καὶ βόες λῦσαι.
 Εὖτ' ἂν δ' ὠείων καὶ σείεθ' ἐς μέσον ἔλθῃ
 Οὐρανὸν, ἀρκτοῦρεν δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλ' ἠώς,
 Ω Πέρση, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἶκαδ' ἐβότρευς.
 Δείξαι δ' ἠελίῳ δέχα ἡμᾶτα καὶ δέχα νύκτας,
 Πέντε δὲ συσιᾶσαι, ἕκτω δ' εἰς ἄγρην ἀφύσσαι,
 Δῶρα διανύσου πολυγηθείῃ. αὐτὰρ ἐπὶ δὴ
 Πληϊάδες δ' ὕαδες τε τότε ὠείων' ὠείων'.

Δύνωσιν, τότε ἔπειτ' ἀφ' ὅτε μνημεῖον ἔσθ',
 Ωρεῖται. πλείων δ' ἐκ τ' ἡβονδὸς ἀμύμον' εἶναι.

*At quum domi porta à terra plantas ascenderit,
 Pleiades fugiens, tunc non amplius fodienda vites,
 Sed falcesq; acuito, seruosq; excitat.
 Fugito verò umbrosas tabernas, & ad auroram cubile,
 Tempore messis, quando sol corpus exiccat.
 Tunc festina, & domum fruges congrega,
 Diluculo surgens, ut tibi victus sufficiens sit.
 Aurora enim operis tertiam sortitur partem.
 Aurora tibi promouet quidē viā, promouetq; laborem,
 Aurora, qua apparens multos ingredi fecit viam
 Homines, pluribus verò iuga bobus imponit.
 Quum verò carduusq; floret, & canora cicada
 Arbori insidens stridulum effundit cantum
 Frequenter sub alis, æstatis laborioso tempore,
 Tunc pinguesq; capra, & vinum optimum,
 Salacissima verò mulieres, & viri imbecillimi
 Sunt, quoniam caput & genua Sirius exiccat.
 Siccum verò etiam corpus ob æstum. Sed tunc iam
 Sit petrosaq; umbra, & Byblinum vinum,
 Libūq; lacteum, lacq; captarum nō amplius lactantiū.
 Et bouis arboriuera caro, nondum enixa,
 Tenerorumq; hædorum. præterea nigrum bibito vinū,
 In umbra sedens, saturatus cor cibo,
 Contra temperatum ventum obuerso vultu.
 Fontisq; perennis, ac deflui, quiq; illimis sit,
 Tertia aqua partē infunde, quartam verò vini misce.
 Famulis autem impera, Cereris sacrum munus
 Vertere, quando primum apparuerit vis Orionis,
 Loco in ventoso, & benè planata in area.*

*Mensura verò diligenter recōdito in vasis, sed postquā
 Omnem victum deposueris sufficientem intra domum,
 Seruū domo carentē conducere, & sine liberis ancillam
 Inquirere iubeo, molestā est autē quæ liberos habet an-
 Et canē dentibus asperū nutrito, nec parcas cibo, (cilla.
 Ne quādo tibi interdiu dormiēs vir facultates auferat.
 Fœnum autem importato, & paleas, ut tibi sit
 Bobus ac mulis annuum pabulum, sed postea
 Seruos refocillato, chara gœna, & boues solue.*

*Quum verò Orion & Sirius in medium venerit
 Cœlū, Arcturū autē inspexerit rosea digitis Aurora,
 O Persa, tunc omnes decerpe domum vinas:
 Exposito verò soli decem dies, totidemq; noctes.
 Quinque autem adumbrato, sexto in vasa haurito
 Dona lætitie datoris Bacchi. Sed postquam vrique
 Pleiadēsque, hyadēsque, ac robur Orionis
 Occiderint, tunc deinde arationis memor esto
 Tempestiuæ, annus verò per terram accommodus sit.*

COMMENTARIUS.

πρὸς τὴν ἀνατολὴν] His exorientibus instare messē iam
 in ipso limine docuimus.

ὁρῶντες ἀνέσταντες] Moderata quiete, & somno
 tenēri eos par est, quibus laboris necessitas est
 imposita. Itaque matutina illa excitatio maximē
 commendatur, in eo potissimū operatum ge-
 nere, in quo ipsius diei grauis & periculosa defu-
 datio, qualis æstuum feruoribus conciliari potest.
 Huc porrò pertinet illud Auroræ epithetum *φερε-
 πόνος*, & quod in Hymno in Merc. Hom. *ὁρῶντες* vo-
 catur *ἀνυσσέπρος*. Audi ipsum Virg. *Æn.* I. I.

» Aurora interea miseris mortalibus aliam

» *Extulerat lucem, referens opera, atque labores.*
 Illis quoque nautis apud Apoll. lib. 2.

» ἔ δέ ποτ' ἠὼς ἀνατέλλει χαμάτων ἄτερ.

Sic è contra, nox verè dicatur λυσιπονΘ, de qua Calab. 10.

» — ἐπ' δ' ἐξ ὧς ὠκρανοῖο

» νύξ ἐλύθη, μερῶσι λύσιν χαμάτων φέρεσα.

Parum ergo faciunt ad vitam, qui somnum, id est mortis imaginem, in medios producunt dies, & sibi laborum ἀκρονυχίαν, ut ita dicam, elabi veteranosè patiuntur. Neque hoc in agricultura tantum, sed & in publicis rerum administrationibus, in quibus χαθεύδων ἐδείς, ἔδενΘ ἄξιΘ, ut est in Græco proverbio. Denique, ἔ χη παννύχον, nosti cætera.

ἦμιΘ δὲ σκόλυμιΘ] ΣκόλυμιΘ genus est cardui, & λάχανον ἄρειον ἀχανθῶδες, quod inter Δανθῆ collocat quoque Theophrastus lib. 6. histor. plant. ἐνανθῆς ὁ σκόλυμος, inquit, καὶ ἐπὶ πολλῷ χρόνῳ: hoc æstate contingit. *Mirum*, inquit Plin. 21. 16. quod sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Audiendus idem author lib. 22. cap. 22. quia hunc locum attingit. Scolymon, inquit, (Scolymon intellige Theophrasti, non Dioscoridis, ut monuit commentator Plinij Dalechampius) quoque in cibos recipit Oriens, & alio nomine Leimonion appellant: paulò post, Venerem stimulare in vino, Hesiodo & Alceo testibus traditur: qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse, & mulieres libidinis avidissimas, virosq; in coitum pigerrimos scripsere, velut providentia naturæ hoc adiumento tunc valentissimo. Hoc ergo Plinius ad vim Scolymi cū vino epotæ refert, quasi hoc innuerit Hesiodus,

fortè quod subiunxerit illa, καὶ οἶνος ἀΐστος. Mihi Plinius de mente Hesiodi nondum fidem facit, & de ipso æstus omnia illa quæ sequuntur innuere Poëtam arbitror. Nam si de Scolymo, cur non & de cicada, cùm vtrunque eodem carmine sit complexus? Nec minus ipsa Scolymi facultas Plinio non constabit.

ἡχέτα τέτλιξ] Cicadis quoque suus καὶ εὖς æstate, (nam ἐν τοῖς ψυχροῖς ἔγινονται τέτλιγες) in qua καύματος ἡγομένη, & dum æstus feruentissimus est stridulo suo cantu indefessòque obstrepunt. At non omnes, sed mares tantùm. nam fœminæ in eo genere, quodam naturæ portento, silent. Sed & in maribus, maiores καὶ οἱ διηρημένοι εἰσὶ τὸ ὑπόζωμα. καὶ γὰρ οἱ ἀδιαίρετον ἔχοντες ἔκαστοι. magis canoras, eάλque cùm canunt vocari ἀχέτας, testis Aristot. 5. Hist. Anim. Ita scriptum est in codice impresso Aristotelis, cùm tamen alij ἡχέτας scribant, & videtur Dalechampius, sed perperam, mutandi animo id annotasse in Plinio, qui Achetas quoque nominavit lib. 11. cap. 26. Dores ἀχέω pro ἡχέω, ἀχέτας pro ἡχέτας dicunt, & inualuit ut & aliis ita dicerentur, uti fit. Æschylus Prometheo

» — ὑπὸ δὲ κηρόπραστος

» ὁ ττοβεῖ δόναξ ἀχέτας ὑποδύταν νόμον.

Vbi ἀχέτας, sonorum significat, & φωνήεντα, ut exponunt Grammatici.

δενδρέω ἐρεζόμην] Rectè. Nam, ut ait Aristot. loco suprà laudato, ἔγινονται τέτλιγες ὅπου δένδρεα μὴ ὄντι διὸ καὶ ἐν Κυρήνῃ ἔγινονται ἐν τῷ πεδίῳ, πρὶν δὲ τὴν πόλιν πολλοί. Et Plinius, Cicada non nascuntur in raritate arborum, idcirco sunt Cyrenis circa oppidum. Quidā

emendant, & legunt, *non sunt Cyrenis*. Sed cōstat ex Aristotele in campis quidem Cyrenaicis ob illam arborum raritatem non esse, at certè circa ipsum oppidum. Malim tamen ita legi, *idcirco nō sunt Cyrenis nisi circa oppidum*. Sed deproperans breuitas Pliniana forsan non ferat.

καὶ τὸ πτερυγίων] *Vnum hoc*, inquit Plinius, *ex iis quæ vivunt & sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, hoc canunt acheta*. Vides cur Hesiodus sub alis canere cicadas dixerit.

πόταται τ' αἶγες] Diximus antea quàm sit aliosum hoc pecus, porrò illud hyeme par est macrescere, æstu contra impinguari, quo insuper tempore pabula vberiora depascitur.

οἶνος αἰετός] Vinum præstantissimum æstate idèò dicit, quòd iam inde à vindemiarum tempore defæcatum, puriores & acriores sibi spiritus conciliarit, qui per æstum dissoluto ac discusso concreti ac frigidi aëris stupore liberiùs emicāt. Nam vt vinum natura non gelascat, tamen ad frigus stupefcit, teste usu, & Plinio lib. 14. cap. 21. id est vires & saporem habet obtusiores. Aliòqui caloribus vina acescunt. Colum. lib. 12. cap. 36. *Quanto maior æstus erit, eò sæpius convenit vinum nutriri refrigerarique & ventilari: nam quamdiu bene frigidum erit, tamdiu rectè manebit*. Sed tu mentem Hesiodi ex superioribus attende.

μαχρότατος δὲ γυναικες] *Viros*, inquit Plin. lib. 10. cap. 63. *anidiores Veneris hyeme, fœminas æstate, Hesiodus prodidit*. Nimirum ex hoc loco, vbi tamè de fœminis tantum, sed ratione contraria Plinius

contrariū de viris colligit, vt sit alterna quodāmodo libidinis in vtroque sexu appetentia, ne se se mutuò, si vno eodēque tempore geminus furor ille contingeret, eliderent. Mulieres autem viris frigidiores, æstate incenduntur, viri calidiores, geminato calore languidi obtorpescent. Quod ipsa experientia docet, frustra pluribus demonstrauero. Ad iſis Aristot. Probl. 4. c. 26. & 29. lib. de hist. anim. 5. cap. 8.

κεφαλὴ καὶ τοῦ σώματος] Principes hominis partes notat, quantum prior Solis æstu supinam sibi grauedinem cōciliat, altera nervos feruoribus emolitos tam debili nexu continet, vt penitus collabatur. Principes dixi, nam de capite supremā & solā totius corporis arce constat: de genubus, id certum inesse quandam iis vitalitatem. *Namque in ipsa genu utriusque commissura, dextra lenaque à priore parte gemina quædam buccarum inanitas inest, qua perſiſſa cen ingulo spiritus fugit*, ait Plin. lib. 11. cap. 45.

βύβλις οἶνος] Scribo primūm *βύβλις*, vt & Henricus Stephanus excudit, quia ita Latini omnes, ita Græci. Sed à qua tandem terræ parte hoc vinum prodeat, ambiguum nobis inducere videtur sentētiā. Byblis insula inter Sporadas annumerata à Plin. 4. 12. Veri enim simile est, eā quoque insulam vini præstantia nobilitatam, vt & petra Pramnia in insula Icaro, quæ & vna est Sporadum, vino Pramnio apud Homerum celeberrimo. Est & Byblos oppidum in Syria, & in ora subiecta Libano, apud eundem Plin. lib. 5. cap. 20. de quo etiam Strabo lib. 16. Sed & Athenæus an-

cupitem magis totam rem facit. Sic ille de hoc vino Byblino, καλεῖται δ' ἔτος ἀπόπινθ' χρείη ἔτω πρὸς σαρκόφρονες. φησὶ δὲ καὶ φιλῖνθ' ὅτι παρέξω λέσβιον, χῖον Παπ* (Comes legit *Passarnum*) θάσον, βύβλινον, μῦδαϊον, ὥστε μηδὲν κραπαλαῖν' ἐπ' ἡμέρῃ δὲ, ἀπόπινων ὁρῶν βυβλίνων φησὶν αὐτὸν ὠνομάσθαι. Ἀρμυρίδας δὲ φησὶν ἔ) χῶραν τὴν βυβλίαν, ἣν αὐτὸς ποσέρην καὶ οἰσύμην πρὸς σαρκόφρονες. ὁπρὸς δὲ ἡ θράκη ἐδαυμάζετο ὡς ἡδύοινθ', καὶ σωλὸς τὰ πλησίον αὐτῆς χωρία, νῆες δ' οὐκ ἀλλήνοιο παρέσσαν οἶνον ἄγουσαι. ἰππίας δ' ὁ ῥηγῖνθ' τὴν εἰλεὸν καλεῖται ἄμπλον, βυβλίαν φησὶ καλεῖσθαι, ἣν Πόλλιν τὸν ἀργεῖον, ὃς ἐβασίλευσε Συρακούσων, πρὸς τῶν εἰς Συρακούσας κομίσαι ἐξ Ἰταλίας: εἴη ἂν ἔν ὃ ὡς Σικελιώταις γλυκύς καλεῖσθαι Πόλλινθ', ὁ βύβλινος οἶνος. Quid in tanta diuersitate statuendum, solus fortè Hesiodus monuerit. Nobis hæcenus N.L. Audio Guilandinū ea de re apud Plin. 13. differuisse, sed illius cōmentationes non sunt ad manum.

περὶ ὕδατος] De variis vini cum aqua commistionibus, fusè Athenæus lib. 10. Hæc autem Hesiodica κρᾶσις, proportionem illam, quæ est διὰ πρῶτον ἐν ὀπτεῖται σμικρὰ μέρη, referet: at quæ triū partium aquæ ad duas vini, referet ἡμύλιον: quæ duarum aquæ ad vnam vini, διπλάσιον διὰ πρῶτον credimus iocanti Aristoni apud Plut. συμποσ. γ. δ'. Vide Erasmus Chil. 2. Cent. 3. 1. Prouerbiū est vetus ab iisdem authoribus memoratum, ἢ πέντε πίνειν, ἢ τέσσα, ἢ μὴ τέσσα: quod alij ad κρᾶσιν aquæ, alij ad cyathorum numerum retulerunt. Rectè veteres pluribus Nymphis traditum educandum Bacchum prodidère, quasi plurima aqua cū temperandum esse innuerent, vt est in eodem Plu-

tarchi loco.

δι' ὧν ὠρίανθ'] Rectè robur Orionis, non tantum Græco more pro ipso Orione, sed ut inclementiam sideris innueret. Idè Latini appositè *Jugulam* vocant, quasi armatum gladio, adeò horridum & terribile illius lumen cælis quodammodo fulgurat. Oritur sexto Calendas Iulij secundum Cæsarem, ita enim legendum apud Plin. 18. 28. non Iunij, iam alij monuerunt, & ipsa iubet ratio. Oritur enim post Solstitium æstiuum, quod accidit 25. Iunij Cæsaris tempore. Hoc tempore trituranđæ messes.

δι' ἑχάρω] Sic Virgilius 1. Georg.

» *Area cum primis ingenti æquanda cylindro*

» *Et vertenda manu, & creta solidanda tenaci.*

Vide Varronem lib. 1. cap. 51.

δι' τ' ἀοικον] Monuimus antea exiguum agricolæ & tenuem adhuc familiam hîc institui.

ἐκ κυία] Canum duo genera facit Varro lib. 2. cap. 9. vsus nimirum habita ratione, non naturæ. Vnum venaticum, & pertinet ad feras, bestias, ac syluestres, alterum quod custodiæ causâ paratur, & pertinet ad pastorem. Sed ille de custodia pecudum tantum locutus videtur. Colum. lib. 7. ca. 12. Venatico relicto, quod nempe id genus non solum agricolam non iuuat, sed & auocat, desidemque ab opere suo reddit, *Villaticum*, & *Pastoralem* agnoscit: illum villæ custodem, qui hominum maleficiis opponitur, hunc pecuarium ad lupi insidias repellendas idoneum, & sui denique pecoris defensorem. De priore noster Hesiodus. Is eligendus est, inquit Columella, amplissimi

corporis, vasti latratus, canoriquē, coloris nigri, qui luce sit terribilior, nocte propter umbræ similitudinem minus conspiciatur, quadratæ corporaturæ, capitis tam magni ut corporis pars maxima videatur, deiectis & propendentibus auribus, nigris vel glaucis oculis, acri lumine radiatibus, amplo villosoque pectore, latis armis, cruribus crassis & hirtis, cauda breui, vestigiorum articulis, vnguibus amplissimis. At pastoralis albus color conuenientior, quoniam sic canis ille feræ erit dissimilis, in cuius discrimine non leuiter alioqui laboraret pastor, sub incertam adhuc & dubiam matutini temporis lucem, si quando lupus ei foret repellendus. De canibus hoc mirū, eos tanta esse vigilantia, tanta fidelitate, ut hominum custodiæ apponantur. Habet varia exempla Plin. lib. 8. cap. 40. Socrates in Phædone Platónico, τὴν κυνία, iuramenti vice usurpauit, eo nimirum loco, ubi obsequium & fidem ciuitatis suæ proceribus à se præstitam indicat.

ἡμερόκοιτος] A diurna quiete ad nocturnas vigilias furtis infumendas se comparans. Noctem enim furibus amicam monuit Homerus, de ea nos suprà lib. 1. circa initium, ad illum versum, τῷ δ' ἑτέρην, πρετέρεην μὲν ἐγείνατο νύξ ἐρεβεννή.

εὐτ' ἂν δ' ὠρίων] Orionem & Sirium coniungit, quanquam verè Orion Sirium antecedit: oritur enim Sirius decimo quinto aut decimo sexto Cal. Augusti. Rursus ista ἀκείβεσθην distinguit Astrologia. Procyon antè maiorem canem exoritur vno die, tum Capis stella in lingua Canis collocata, tum Sirius quæ stella est in ipsius quo-

que canis capitè. Ad eam ubi conscendit Sol, feruores suos mirificè congeminat. Hoc vuis decretorium Sidus, eleganter appellauit Plin. lib. 18. cap. 28. Illo enim tempore carbunculant vites, & quodam vredinis carbone exuruntur: quod tamè ex gelu illarum noctium potius quàm ex diurnis æstibus fieri docet idem Historicus. Cæterum Hesiodus παχυμέρεσιν hæc tempora circumscribit, & Autumnum denique innuit, antè cuius æquinoctium veteres vindemiam nunquam existimauère maturam, at suo tempore iam passim rapi cernebat Plin. lib. 18. cap. 21. at iustum vindemiarum tempus ab Æquinoctio ad Virgiliarum occasum dies 44. *Ab eo die oraculum occurrit, frigidum picari pro nihilo ducentiam*, inquit ibidem Plinius. Sua tempora habet quæque regio, prout frigida, prout calida est, vide Colum. lib. 11: cap. 2. Mense Septembri, inquit Palladius, locis tepidis, maritimisque celebranda vindemia est, frigidis apparanda.

Διύωσιν] Iam initio huius libri de hoc arationis tempore dictum est. At Hesiodus annum per certa tempora operis rusticis destinata, diductum tandem in suo principio rursum collocat. Ita curuatus in orbem anguis, & ore caudam mordicans, apud Ægyptios pro anni huius περιπολῆν hieroglyphico est. Huic illud Virgilij:

» *Redit labor actus in orbem.*

& annus vertens Latinis eâ de causa.

Εἰ δέ σε ναυπλῖνις Διυασσιμέλου ἱμερῶ αἰετῇ,
Εὖτ' ἂν πληιάδες ἀνέηθ' ὀμβρῖνον ὠείωνθ'

Φόρουσαι πήσασιν ἐς ἡερεϊδία πόντον,
 Δὴ τότε παντοίων ἀνέμων δύσκον αἵται.
 Καί τότε μηκέτι νῆας ἔχεν ἐν οἴνοπι πόντῳ·
 Γλῶ δ' ἔργαζομαι μεμνημένος, ὥς σε καλῶ.
 Νῆα δ' ἐπ' ἠπείρῳ ἐρύσαι, πυκνάσαι τε λίθοισι
 Πάντ' ἔθεν, ὅρ' ἴχως ἀνέμων μῦθ' ὑγρὸν ἀέντων,
 Χείμαρσιν ἐξερίσας, ἵνα μὴ πύθῃ διὸς ὄμβροθ'·
 Οπλὰ δ' ἐπάρμυα πάντα τέρ' ἐνὶ χεῖρσιν οἴκῳ,
 Εὐκόσμως σελίσας νηὸς πέρα ποντοπόροιο.
 Πηδάλιον δ' ἐνεργὲς ὥς κ' ἀπὸν κρεμάσασθαι·
 Αὐτὸς δ' ὡρᾶτον μένειν πλόον, εἰσὶ κεν ἔλθῃ.
 Καί τότε νῆα δολῶ ἀλαδ' ἐλκόμεν' ἐν δέτε φόρτον
 Ἀρμυρον ἐντυάσθαι, ἵν' οἴκαδε κέρδ' ἔρῃαι.
 Ως τ' ἐμὸς τε πατήρ, καὶ σὺς, μέγα νήπε Πέρση,
 Πλωτίζεσκον νηῦσιν, βίβ' κεχρημέν' ἐδλοῦ.
 Ος ποτε καὶ τῇδ' ἦλθε πυλὼ διὰ πόντον ἀνύσας,
 Κύμῳ αἰολίδα φερελιπὼν, ἐν νηὶ μελαίνῃ,
 Οὐκ ἔφενθ' ὀδῶν, ἐδὲ πλετόν τε καὶ ὄλθον,
 Ἀλλὰ κακῶ πνίλῳ, τῷ ζεὺς ἀνδρεσσὶ δίδωσι.
 Νάσασθαι δ' ἄγ' ἐλικῶνθ' οἰζυρῇ ἐνὶ κάμῃ,
 Ἀσκηρὶ χεῖμα κακῇ, δέρεϊ ἀρχαλέῃ, οὐδέ ποτ' ἐδλῇ.
 Τωὴ δ' ὦ Πέρση, ἔργων μεμνημένος ἔσθ',
 Ωρᾶν πάντων· πρὶν ναυπλίνης δὲ μάλιστα.
 Νῆ' ὀλίγῳ αἰνεῖν, μετὰ δ' ἐνὶ φορτίῳ δίδεται.
 Μείζων μὲν φόρτ' ἔσθ', μείζον δ' ὅτ' κέρδει κέρδ' ἔσθ'
 Εἰσεται, εἴ κ' ἀνεμοί γε κακὰς ἀπέχουσιν αἴητας·
 Εὐτ' ἂν ἐπ' ἐμπροσθὶν τρέψῃς ἀεσίφρονα θυμὸν,
 Βύλῃαι δὲ χεῖρα τε φεφυγῇν, καὶ λιμὸν ἀτερπῆ,
 Δείξω δὲ τοι μέτρα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
 Οὐτέ τι ναυπλίνης σεσοφισμένος ἔσθ' ἐν νηῶν.
 Οὐ γὰρ πώποτε νηὶ γ' ἐπέπλων ἄρεα πόντεν,
 Εἰ μὴ εἰς εὐβοίαν ἐξ αὐλίδ' ἢ ποτ' ἀρχαιοί

Μείναντες χειμῶνα, πολὺν σὺν λαὸν ἄγειραν
 Ἑλλάδ' ὅ' ἐξ ἱερῆς, Ἑρίην ἐς χαλκιγῶναια.
 Ἐνθά δ' ἐγὼν ἐπ' ἄεθλα δαΐφρον' αἰμφιδάμαντος,
 Χαλκίδατ' εἰσπέρησα. τὰ δ' ὅ' περ περσὰ μῦθα πολλὰ
 Ἀθλ' ἔθεσαν παῖδες μεγαλήτορες. ἔνθα με φημὶ
 Τμῶν νίκησαντα φέρειν τρίποδ' ὠπώεντα.
 Τὸν μὲν ἐγὼ μύσῃσ' ἐλικωνιάδεσσ' ἀνέθηκα,
 Ἐνθα με τοῦ περ ὅππεν λιγυρῆς ἐπέβησαν αἰοιδῆς.
 Τόσων τοι νηῶν γε πεπείραμαι πολυρόμφων.
 Ἀλλὰ καὶ ὥς ἐρέω ζῶντος νόον αἰγόχοιο.
 Μῦσαι γὰρ μ' ἐδίδαξαν ἀθέσφατον ὕμνον αἰεῖν.

*Quòd si te navigationis periculosa desiderii ceperit,
 Quando utique Pleiades robur validum Orionis
 Fugientes, occiderint in obscurum pontum.
 Tunc certè variorum ventorum stridunt flamina,
 Et tunc ne amplius naues habe in nigro ponto.
 Terram autem operari memineris, ita ut te iubeo.
 Navem verò in continentē trahito, munitoq; lapidibus
 Undiquaque, ut arceat ventorū robur humidè flantiū,
 Sentinam exhaustiens, ut ne putrefaciat Jovis imber.
 Instrumenta verò congrua omnia domi tue repone,
 Ornate conservans navis alis pontigrada.
 Clavum verò fabrefactum super sumum suspendito.
 Ipse autè tēpestivam expectato navigationē, dū veniat.
 Tuncq; navē celerem ad mare trahito, intus verò onus
 Aptum imponito, domum ut lucrum reportes,
 Quēadmodū meusq; pater, & iuvē, stultissime Persa,
 Navigabat navibus, victus indigus boni.
 Qui olim & huc venit, immensum pontum emensus,
 Cum a Aeolide relicta, in navi nigra,
 Non reditus fugiens, neque opulentiam ac facultates,*

*Sed malam pauperiem, quam Jupiter hominibus dat.
 Consedit autem prope Heliconem misero in vico
 Ascra, hyeme malo, æstate autē molesto, nūquā bono.
 Tu verò, ò Persa, operum memor esq̃
 Tempestiuorū omnium: de navigatione verò maxime
 Nāuem paruam laudato, magna verò onera imponita.
 Maius quidem onus, maius verò lucrum ad lucrum
 Erit, siquidem venti malos abstineant flatus.
 Quando ad mercaturam verso imprudente animo,
 Volueris & debita effugere, & famem inamœnam,
 Ostendam tibi modos multifoni maris,
 Si si nunquam nauigandi peritus, neque nauium.
 Neque enim unquā naui profectus sum ad latū mare,
 Nisi in Euboeam ex Aulide, ubi quondam Greci
 Expectantes tēpestatē, magnū collegerunt exercitum,
 Gracia ē sacra, ad Troiam pulchris puellis pradam.
 Illuc ego ad certamina strenui Amphidamantis,
 Chalcidemq̃ intraui, pradeliberata verò multa (teor
 Certamina instituerūt iuuenes magnanimi, ubi me fa-
 Carmine vincentem tulisse tripodem auritum.
 Quem ego quidem Musis Heliconiadicis dicavi,
 Vbi me primum sonorum aggredi fecerunt cantum.
 Tantum nauium expertus sum, multos clauos habērium.
 Sed & sic dico Iouis consilium Aegiochi.
 Musa enim me docuerunt diuinum carmen canere.*

COMMENTARIUS.

ἐὶ δὲ αὐτοπλῆνς] Mirum videri possit à securo
 telluris cultu, ad incerta maris pericula agricolam
 nostrum protrudi. Sed quia ipsa Bœotix oportu-
 nitas, maritima quoque commercia referabat,
 neque inepta videbitur huius studij ratio, ei potis-

finum, cui & terræ fructus exportati lucro cedere possint. Regionem illam *τειδάλαπρον ἔη*, & *λιβύων πλείωνων ἀπὸρῆσαι*, docet Geographus lib. 9. Scilicet exigua res hominem de terra proscissa, & ad frugum fertilitatem coacta gloriari, nisi de pelago furente triumpharet. Facto digito vnus à morte interuallo vitæ conquirat subsidia, & per tot vndarum & cæli *αἰύσατα* ludibria volutatus, de suæ fortis stabilimento cogitat. Quis modus? Ista quoque mortalitatis incōstantia meretur indulgentiam. A natura enim est quod *ἡπείρου οἰκῶντες δάλατταν πεδύουσι, καὶ πάλιν ἐν νήσοισιν ἑόντες, ἡπείρου γλίσχονται*, vt est apud Hippocratem in Epist. ad Damagetum. Porro non ita iratum spiramus aërem, & tam implacabili aquarum iuiperu plangimur, vt non subsidant etiā arti humanæ hæc portenta. Id spectata, ne cum ipsa siderum ruina obliteris, & vices temporū quietiores obserua, quibus mitefcit & languet rerum illa insania, in qua Orionis fidus præ reliquis æstuosissimum est, cui Plinius post reliquos, & ex vsu, Arcturum & Hædos iungit. *Duo sunt, inquit, cælestis iniuriæ genera. Vnum quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque similia intelliguntur: quæ cū acciderint, vis maior appellatur. Hæc ab horridis sideribus exeunt, vt sæpius diximus, Arcturo, Orione, Hædis. Alia sunt illa quæ silente cælo, serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente, nisi cū facta sunt. Publica hæc, & magna differentie à prioribus, aliis rubiginem, aliis vredinem, aliis carbonum appellanti- bus, omnibus verò sterilitatem. De Orione id cōstat eum & in ortu & in occasu aquosum & tempe-*
stuosum

stuosum esse. Docent illa Aristot. Meteor. 2. ἀκραι-
 τος δὲ καὶ χαλεπὸς ἡ αἰών ἐστὶ δεικνύει, καὶ δυνάμει, καὶ ὁπότελλον,
 διὰ τὸ ἐν μεταβολῇ ὄρεας συμβαίνειν τὴν δύσιν καὶ τὴν ἀνα-
 τολὴν ὄρους ἢ χειμῶν. καὶ διὰ τὸ μέγεθος τῆς αἰέτος ἡμερῶν
 γίνεταί τι πηλίκος. αἱ δὲ μεταβολαὶ πάντων παραχρᾶδες διὰ
 τὴν αἰεσίαν. Oritur autem Orion circa Autumni
 principium, circa hyemis verò principium occi-
 dit, ut ait Theophrastus. Alij antecedere ortu Ca-
 nem dicunt, & in serie siderum vulgò antecedit,
 ut proximè dicebamus. Quod autem Aristoteles
 ἀκραιτὸν hoc sidus vocat, ex eo est quòd in mutatio-
 num ratione, alia sunt κείσμι, quæ certum rerum
 exitum pollicentur, alia ἀκραιτα, quæ incertum.

φθίνουσι] Occasus Virgiliarum, & ortus Orio-
 nis hyemis initium indicant.

τὴν δὲ ἀνδρείαν] Ita paulo post μακάρεων δόσιν αἰεὶς
 ἰδόντων paupertatem appellabit. Πιὲ, & ἀναλόγως, ex
 contrariorum scientia. Nam si θεοὶ δωτῆρες εἰσιν, er-
 go & τῆς πτωχίας. Qui illud adimit, hoc largitur. Nu-
 minis est ditare, numinis pauperare. Hæc nosse,
 in diuitiis temperantiam, in paupertate, toleran-
 tiam benè natis animis facillimè insinuat. Quin
 & ipsas opum moles sunt qui tanquam grauissi-
 mas sarcinas excutiant, & eò se beatiore putent,
 quòd collectiores fuerint. Modum in utroque se-
 ctabitur qui superuacanea nolet, sed poscet tan-
 tùm necessaria, quæ naturā oppidò pauca sunt, ait
 Philosophus Madaurensis in prima Apologia, ubi
 plura in laudem laciniosæ illius vitæ, de qua ipse
 quoque gloriatur. Sed nos alienis copiis cōmen-
 tarios nostros non locupletamus.

νάωντο] Huius loci meminit Strabo Geogr.

lib.9. ἐν τῇ αἰῇ Θεσπιέων ὄρεϊ καὶ ἡ Ἀσκη, καὶ τὸ πρὸς Ἑλικῶνι μέρος, ἡ τῷ Ησίοδῳ πατρίς. ἐν δεξιᾷ γὰρ ὄρεϊ τῷ Ἑλικῶνι, ἐφ' ὑψηλῇ καὶ βαρέος τόπου καμμένη, ἀπέχουσα τῇ Θεσπιῶν ὄρει πενταράχοντα σταδίους, ἦν καὶ κεκομώδησαν αὐτὰς ἐκεῖναι. περὶ τῷ πατρὸς λέγων, ὅτι ἐν Κύμης Αἰολίδος, Νάασιτο, &c. Helicon autem mons est in eadem Thespiensi regione, non longè à Parnasso diffitus, in quo fanum erat Musis dicatum, & Hippocrene, & antrum nympharum Libethridum. Vnde dici possit, ait idem Geographus, Thraces fuisse huius consecrationis Heliconiæ authores, qui Pieres dicti sunt: quibus deficientibus, Macedones loca illa occuparunt.

χεῖμα καὶ κῆρ] Hæc est locorum sublimium asperitas, vicina calori, vicina frigori suis cuiusque temporibus.

ἢ ποτ' ἀχαιοὶ] Hæc est Græcorum expeditio ad Troiam, de qua Homerus noster, & alij.

νῆ' ὀλίγῳ αἰνεῖν] Contrà in re rustica Virgilius,

» — *Laudato ingentia rura,*

• » *Exiguam colito.*

Vbi τὸ αἰνεῖν, & *laudare*, ἀντὶ τῷ παρατεταῖς poni docuit nos Plut. in libello πῶς δεῖ τὸν νέον ποιητὴν ἀκτεῖν. καθάπερ, inquit, ἐν τῇ συνηθείᾳ φανερὸν καλῶς ἔχειν, καὶ χαίρειν κελδομεν, ὅταν μὴ δεόμεθα μηδὲ λαμβάνομεν. Sic apud eundem Virg. Eccl.8.

» *Omnia vel medium fiant mare, vivite sylva.*

Vivite, id est *valetate*, vox abeuntis, ἔρρετε.

Exiguarum autem navium maior quidem est velocitas, & ad maris διαπέρασιν paratior, maiores verò, ut tardius vehantur, tamen oneribus asportandis aptiores. Naues alias longas, alias onera-

rias, alias piscatorias, alias actuarias voluptatis causa agnoscit Marcellus in l. 2. ff. de capt. & postl. *νῆα ἐλίσσῃ* actuariam quæ remulco, ideóque velocius, *μεγάλῃν* quæ φορτηγὰς, & velis tantum, & pro oneris pondere tardius agitur, intelligit Hesiodus. Vide sis, Baynium ad illam legem.

ἔτε π ναυπλῆς] Non omnia nostro periculo, sed alieno plerumque apiscimur. Sed neque ea sæpe ad vnguem callemus, de quibus tamen fas interdum liberius eloqui. Aratum de Astrologia, quæ tenuissimè nosset, disertè & accuratè scripsisse ferunt. Hesiodus ecce rei nauticæ ignarus, audet de ea tamen præcipere. Id caue in exemplum trahas, & si potes, alienam artē ne vendita, ac tua ἐσομένηα ne transilito. In his tamen rebus, quarum frequens est & obuia multorum experientia, licet maximè Poëtæ, *διοπνύς*, qualem se illo versu intelligi voluit Hesiodus.

μῦσαι γάρ μ' ἐδίδουσαν ἀδίστατον ὕμνον ἀέδειν.

ἔνθα δ' ἐγὼν] Meminimus olim apud Hom. Iliad. 7. huius certaminis, quod cum Homero Hesiodū iniisse volunt, atque adeò victoriā reportasse. Quod mihi parum congruere videtur. Siquidem aiunt ex hoc ipso opere, quod tractamus, Hesiodū vicisse Pæncædis iudicio, cum tamen, vt vides, eodem operis contextu sui certaminis meminerit Poëta, alioqui tanti Antagonistæ nomen non prætermisurus. Extat libellus de eadem re excusus ab H. Stephano. Vide nostra huius Poëtæ Prolegomena.

Ἡματα πεντήκοντα μετὰ Ἑρπῆος ἡελίοιο,

Ες τέλαθ' ἐλθόντ' ἑρέθ' ἡματιώδεθ' ὄρη,
 Ρεαῖθ' πέλεται δητοῖς πλόος ἔτε κενῆα
 Καυάξαις, ἔτ' ἀνῶραις ἀποφθίσιτε θάλασσα.
 Εἰ μὴ δὴ ἀφ' ὅθεν γὰρ ποσειδάων ἐνοσίχθων,
 Ἡζεύς ἀθανάτων βασιλεὺς ἐβέλησεν ὀλέσσει.
 Ἐν τοῖς γὰρ τέλος ὄειν ὁμῶς ἀγαθῶν τε κακῶν τε.
 Τῆμος δ' ἀκείνους τ' αἰῶραι, καὶ πάντες ἀπῆμων,
 Εὐκῆλος τότε ἦα δολυῖ ἀνέμοισι πηθήσας,
 Ελκείμω ἐς πόντον, φόρτον δ' εὐ' πάντα τίθεται.
 Σπένδειν δ' ὅπῃ τάχιστα πάλιν οἶκόν δὲ μέσσει.
 Μὴ δὲ μάρτυν οἶνόν τε νέον, καὶ ὀπωρινὸν ἡμέραν,
 Καὶ χειμῶν ὀπίωται, νότοισι τε δυνάεαι ἄπτας,
 Ος τ' αἰεὶ θάλασσάων ὁμαρτήσας διδὸς διεξέρω,
 Πιστῶ ὀπωρινῶ χαλεπὸν δέ τε πόντον ἐθῆκαν.
 Ἄλλος δ' εἰσαινὸς πέλεται πλόος ἀνδρῶντασαν,
 Ἥμος δὲ το φερόντων, ὅταν τ' ὀπίσασα καθέσθῃ,
 Ἰχθὺς ἐπιήσῃεν πόσον πύτταλ' ἀνδρὶ φανθήν,
 Ἐν κραδίῳ ἀκροτάτῃ, τότε δ' ἀμβρατός ἐστι θάλασσα.
 Εἰσαεπὸς δ' ἔτος πέλεται πλόθ', ἔμιν ἔγνω
 Αἰνῆμ'· ἔ γὰρ ἡμῶν θυμῶν κεχαισμενός ὄειν,
 Αρπακτός· χαλεπῶς κε φύρησι κακόν. ἀλλὰ νῦν καὶ τὰ
 Ἀνθεροποι ρέξουσιν αἰδρεῖσθαι νόοιο.
 Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.
 Δεινὸν δ' ἐστὶ δύνειν μετὰ κύμασιν. ἀλλ' ὅσ' ἀπαγα,
 Φρεσίνεσσι τὰδε πάντα μετὰ φρεσίν, ὅς σ' ἀγορεύω.
 Μὴ δ' ἐνὶ νηυσὶν ἅπαντα βίον κοίλῃσι τίθεισιν.
 Ἀλλὰ πλέω λείπειν, τὰ δὲ μείονα φορτίζεσθαι.
 Δεινὸν γὰρ πόντῃ μετὰ κύμασι πῆματι κύρσαι.
 Δεινὸν δ' εἰ καὶ ἐπ' ἀμαξάν ὑπὲρθεῖον ἄχθ' αἰέρεας,
 Ἀξονα καυάξαις, τὰ δὲ φορτὶ ἀμαυροφθεῖν.

*Ad finem veniente aestate, laborioso tempore,
 Tempestiva est mortalibus navigatio. nec certè nauem
 Freris, neque homines perdiderit mare:
 Nisi providens Neptunus terra quassator,
 Aut Iupiter immortalium rex velit perdere.
 In his enim finis est simul bonorumq; malorumq;
 Tunc verò facileq; aura, & mare innocuum,
 Tranquillum: tunc nauem celerem ventis fretus
 Trahito in pontum. onus verò omne bene collocā.
 Propera autò quā celerrimè itorum domum redire,
 Neque vērò expectato vinūq; nouū, & autūnale imbrē,
 Et hyemem accedentem, notiq; molestos flatūs,
 Qui concitat mare, secutus cœlestem imbrem
 Multum, autumnalem: difficilem verò & pontū facit.
 Sed alia verna est navigatio hominibus:
 Nempe cū priuim, quantum incedens cornix
 Vestigium fecit, tantum folia homini appareant
 Summa in ficu, tum sanè imperuium est mare:
 Verna autem hac est navigatio. non ipsam ego tamen
 Probo, neque enim meo animo grata est, (hac
 Quia rapax, egrè quidē effugeris damni, sed tamen &
 Homines faciunt, stultitia mentis.
 Pecunia enim anima est miseris mortalibus.
 Miserum verò est mori in fluctibus. Verū te inbeo
 Considerare hac omnia in animo, ut tibi consulo.
 Ne verò cauas intra naues omnem substantiam pone,
 Sed plura domi relinquito, pauciora verò imposito.
 Miserum enim, ponti in fluctibus in periculū incidere.
 Miserū etiā, siquidē in currū pragrāde onus imponēs
 Axem freris, onera verò intereant.*

ἡμεῖς πρὸς ἄνθρωπον.] Quinquaginta dies post Solstitium æstivum, incipit esse opportunum navigationis tempus, quasi purgato per calores cælo, & dissipatis ventorum causis. Subsequens tamē Autumnus Arcturo, Hædis, Orione horrendus est, & nautis maximè deuitandus. Ipsa hyems per se tota procellosa est, & quæ mari continuè incumbit. Tu vide sis Vegetium lib. 4. de re Militari, cap. 39. *Phenita decursu, inquit, id est, post ortum Pleiadum, à die sexto Kal. Iun. usque in Arcturi ortum, id est, in diem octauum decimum Kal. Octob. ut secura navigatio creditur, quia æstatis beneficio ventorum acerbitas mitigatur, ita post hoc tempus usque in tertium Idus Nouembriis incerta navigatio est, & discrimini propior: propterea quia post Idus Sept. oritur Arcturus vehementissimum sidus. Et octavo Kal. Octob. æquinoctialis euenit acerba tempestas. Circa Nonas vero Octob. Hædi pluuiæ, quinto Idus eiusdē Taurus. A Nouembri autem mense crebris tempestatibus nauigia conturbat Vergiliarum hyemalis occasus. Ex die igitur tertio Iduum Nouembriis, usque in diem sextum Iduum Martiarum maria clauduntur, &c.*

εἰ μὴ δὴ ὁ θεὸς ἐπιβέη.] Neque ergo per Hesiodū cū sis secundis Numen alligabitur, quin eas ad nutū suum torquet. Apage porro illos Necessitatis, & fati fautores. Liberrima est illa Æuiternitas, temporum & rerum potentissima domitrix.

ὁ μαρτυροῦντος δὲ τοῦ θυέλου.] Venti pluuias vt plurimum sequuntur, cuius rei causam reddit Philosophus 2. Meteor. hīs verbis: ἐπεὶ δὲ μετὰ τοῦ θυέλου ἀνέμους,

ὥς τὰ πολλὰ γίνεται ἐν ἐκαίνοις τοῖς τόποις, καθ' ὅς ἐν συμ-
 πύσει γίνεσθαι τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰ πνεύματα πάντως ὑδατος
 γενομένης· ταῦτα γὰρ ἀνάγκη συμβαίνειν διὰ τὰς εἰρημύδας
 ἀρχάς· ὑπαντος τε γὰρ ἢ γῆ ξηρανομένη ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ
 θερμῷ, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀναδυμιάται. τοῦτο δ' ἦν ἀνέμους
 σῶμα, καὶ ὅταν ἡ τοιαύτη ἀποκλείσῃ ἢ καὶ ἀνεμῶν κατέχῃσι. πα-
 νομομένων δὲ διὰ τὸ ἀποκλείεσθαι τὸ θερμὸν, αἰεὶ καὶ ἀναφέ-
 ρεσθαι εἰς τὸν ἄνω τόπον, σωίσεται ἡ ἀτμὶς ψυχρῶν, καὶ
 γίνεσθαι ὑδρὸς καὶ ὅταν εἰς τ' αὐτὸ συσπᾶσθαι τὰ νεφρὰ, καὶ
 ἀντιπᾶσθαι εἰς αὐτὰ ἢ ψύξις, ὑδρὸς γίνεσθαι, καὶ καταψύ-
 χῃ τὴν ξηρὰν ἀναδυμιάσιν. πάντες τε ἐν τὰ ὕδατα γιγνώ-
 σκοντες τοὺς ἀνέμους, καὶ πανομοίων αὐτῶν γίνεσθαι διὰ ταύ-
 τας αἰτίας.

ἄλλο δ' εἰσαεὶς] Hoc est alterum tempus navi-
 gationi, non tam sui opportunitate quam illorū
 hominum audaciā comparatum.

» — quid non mortalia pectora cogis

» Auri sacra fames?

Hæc autem omnia pro regionum ratione sunt di-
 stinguenda.

ἐν κρᾶσιν] Ficus alias arbores maturitate ante-
 uenit. Admirabilis est pomi illius festinatio, unius
 in cunctis ad maturitatem properantis arte naturæ,
 inquit Plin. 15. 18.

ζήματα καὶ ψυχή] Tantum est in opibus situm,
 ut qui iis caruerint mortuam, ὡς εἰπεῖν, vitam spi-
 rare videantur. Sic languet illa, sic eneruatur diui-
 tiarum sanguine & robore destituta. Verè enim
 illud Græcum, βίη βίη δαίμων, καὶ ἐστὶν βίη. Et il-
 lud rursus huic loco παράλληλον,

» τὰρ ὑμῶν ὅτεν αἶμα καὶ ψυχή βροτοῖς,

» ὅστις δὲ μὴ χεῖ τὸ τοῦ μῦθου, ἐν τῇ ποίσει,

» ἔτι θ' μετὰ ζώοντων τεθναὶς ἀειπατρίει.

Iam cum ista necessitate constet hac indiga mortalitas, & ad sui alioqui tutelam ac tranquillitatē propensa, id videndum ne sollicitudinē nostrā : & laborū fugā in istis inopiā salebris hæreamus. Neque te Cræsum, aut Attalū optarim. Rectē enim Stoicus lib. de Tranq. animi, *Optimus*, inquit, *pecunia modus est, qui nec in paupertatem cadit, nec procul à paupertate discedit*. Hanc mensuram placere Hesiodo, docet illud eiusdem paulò post, *μέτρος φουλάσσει*.

Σεινὸν δ' ἐστὶ θάνατος] Graue est illud genus mortis quod præter naturam accidit, & in quo valetudine integra cogimur abire è vita, tum verò potissimum ubi cum surdo & inexorabili mortis organo nobis frustra colluctandum est, quasi omni spe salutis penitus præcisa. Itaque meritò cum Homero exclames,

» τίς δ' ἄν ἐκόν τῶσόν διαδραμεῖ αἰλμυρὸν ὕδαρ;

μή δ' ἐνὶ νηυσὶν] Iam verò cum adeò periculosa sit navigatio, temerè faciunt qui simul & semel omnem suam substantiam infido huic elemento committunt, cui fortè ludibrium debent. Licet ergo ingētis te lucri illius spes incitarit, huius sane te metus quoque damni cohibeat, & *in medio tutissimū ibis*.

Μέτρος φουλάσσει. καὶ εἰς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄνθρωποις.

Ὡρεῖθ' δὲ γυναικαὶ τὸν ποτὶ οἶκον ἄγαντα,

Μήτε τειχόντων ἑτέων μάλα πολλὰ ἀπολείπων,

Μήτ' ἐπιθείς μάλα πολλὰ γάμοις δὲ τοι αἰεὶ ἔτι.

Ἡ δὲ γυνὴ τέτρεθ' ἔσθ' ἡμέρη, πέμπη δὲ γαμοῖτο.

Παρθενικῷ δὲ χαμεῖν, ὥς κ' ἦθεα κελυγὰ δὸδᾶξῃς.
 Πῶς δὲ μάλιστα χαμεῖν, ἢ πῃ σέθεν ἐγγύθι ναίει.
 Πάντα μάλ' ἔμφοις ἰδὼν, μὴ γέττοσι χαίματα γήμης.
 Οὐ μὲν γὰρ τι γυναικὸς ἀνὴρ λήϊζετ' ἄμεινον
 Τῆς ἀγαθῆς· τῆς δ' αὖτε χαμῶς ἔρίμον ἄλλο,
 Δείπνολόχης, ἢ τ' ἄνδρα καὶ ἰφθιμὸν φρέντα
 Εὖει ἄτερ θαλοῦ, καὶ ὠμῷ γήραϊ δῶκεν.
 Εὖ δ' ὅπιν ἀθανάτων μακάρεσσιν πυλαγμῶν (75).
 Μὴδὲ χρηστῶν ἴσον ποιῆσαι ἐταῖρον.
 Εἰ δὲ κα ποιήσῃς, μὴ μιν πρέτρεθ' χακὸν ἔξῃς.
 Μὴδὲ φεύδεται γλώσσης χάριν. εἰ δὲ κεν ἀρχῇ
 Ἡ π' ἐσθ' εἰπὼν ἀποθύμιον, πῶς καὶ ἔφξας,
 Δίς τόσα τίγγυται μεμνημένῳ (76). εἰ δὲ κεν αὖθις
 Ἡ γῆτ' ἐς φιλοσύνην, δίκλιν δ' ἐδέλῃσι παρεχθῇ,
 Δέξασθαι. θεῖλος τι ἀνὴρ φίλον ἄλλοτε ἄλλον
 Ποιῖται. σέ δὲ μὴ τι νόον καταλεγχέτω εἰδῶ (77).
 Μὴδὲ πολυζέεινον, μὴ δ' ἔξῃνον καταλείπει.
 Μὴδὲ χακὸν ἐτάρεσσιν, καὶ δ' ἐδῶν νεικεσῆρα.
 Μὴδέ ποτ' ἐλομήνῃ περὶ νῦν θυμοφθόρον ἀνδρῶν
 Τέτλαθ' ὀνειδίζειν, μακάρεσσιν δόσιν αἰὲν ἔόντων.
 Γλώσσης τοι θυσιῶν ἐς ἀνθρώποισιν ἄρισθ' (78),
 Φειδωλῆς. πλείη δὲ χάρις καὶ μέτρον ἰότης.
 Εἰ δὲ χακὸν εἴποις, τόχα κ' αὐτὸς μείζον ἀκούσεις.
 Μὴδὲ πολυζέεινον δαίτην θυσιῶν (79).
 Εκ καὶ νῦν πλείη δὲ χάρις, θαπῆν τ' ὀλιγίστην.
 Μὴδέ ποτ' ἐξ ἡῶς διὴ λείβειν αἶθοπα οἶνον
 Χερσὶν ἀνέπεισιν, μὴ δ' ἄλλοις ἀθανάτοισιν.
 Οὐ γὰρ τοίγε καλύουσιν, ἀποπῆυσσι δὲ τ' ἀράς.
 Μὴδ' αὖτ' ἡελίοιο τετραμμένῳ (80) ὀρθὸς ὀμιχεῖν.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ κα δὴ νῦν μεμνημένῳ (81) ἐς τ' ἀνιόντα,
 Μὴ τ' ἐν ὁδῷ, μὴ τ' ἐκτὸς ὁδοῦ παρὰ δόλῳ ἐρήσης.
 Μὴ δ' ἀπογυμνωθεῖς μακάρεσσιν τοι νύκτες ἑασιν.

Εἰζόμεν' ὃ δ' ὄγε θεῖ' ἀνῆρ, πεπνυμένος εἰδώς,
 Ἡ ὄγε πρὸς τοῖχον πελάσας διερκέσθ' αὐλῆς.
 Μὴ δ' αἰδοῖα γονῇ πεπαλαγμένος ἐνδοθεν οἴκου,
 Ἐστὴ ἐμπλασδὸν παραφαινέμεν, ἀλλ' αἰεάσας.
 Μὴ δ' ἀπὸ δυσφήμοιο τάφου ἀποκοήσαντα
 Σφαιρμαίνειν γυμνῷ, ἀλλ' ἀθανάτων ἀπὸ δαιτός.
 Μὴ δ' ἐπὶ τ' ἀνείων ποταμῶν καλλιῖρρον ὕδωρ
 Ποσσὶ φῶν, φρίν γ' εὖξ' ἰδὼν ἐς καλὰ ῥέεθρα,
 Χεῖρας νιψάμεν' πολυηράτῳ ὕδατι λελυῶ.
 Ὅς ποταμὸν διαβῇ, κακότητι δὲ χεῖρας ἀντήσῃ,
 Τῷ δὲ θεοὶ γεμισῶσι, καὶ ἄλγιστα δῶκαν ὑπὸς τῳ.
 Μὴ δ' ἀπὸ πεντόροιο θεῶν ἐνὶ δαυτὶ θαλεῖν
 Λύον ἀπὸ χλαφῆς τάμνειν αἴθωνι σιδήρει.
 Μὴ δ' ἐπὶ οἴνοχόλῳ πιδέμεν χρητῆρ' ὕφθην
 Πιγόντων. ὁλοὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ μοῖρα τέτυκται.
 Μὴ δὲ δῖμον παῖδ' ἀνέπλεξεν καταλείπειν,
 Μὴ τοὶ ἐφεζομένη κρώζῃ λακέρυζα κορφῇ.
 Μὴ δ' ἀπὸ χυτῶπόδων ἀνέπρρέκτων ἀνελόντα
 Ἐδεῖν, μὴ δὲ λόεσθ' ἐπὶ καὶ τοῖς ἐνὶ ποινῇ.
 Μὴ δ' ἐπ' ἀκινήτοισι καθίζεῖν, ἢ γὰρ ἄμεινον,
 Παῖδα διωδεχάτατον, ὅτ' ἀνὴρ ἀνύσορα ποιεῖ.
 Μὴ δὲ διωδεχάμμιον. ἴσον καὶ τῷτο τέτυκται.
 Μὴ δὲ γυναικίῳ λουτρῷ χροῖα φαιδρυνέειν
 Ἀνέρα. λαιγαλῆ γὰρ ἐπὶ χρόνον ἔς' ἐπὶ καὶ τῷ
 Ποινῇ. μὴ δ' ἐρεθίσιν ἐπ' αἰθομένοισι κυρήσας
 Μωμεύειν αἰδήλα. θεὸς γὰρ οὐ τί καὶ τὰ νευεσῶ.
 Μὴ δ' ἐπὶ περὶ ποταμῶν ἀλαδὲ περρεόντων,
 Μὴ δ' ἐπὶ κρημάτων ὑρεῖν, μάλα δ' ἐξαλέσας,
 Μὴ δ' ἐναποφύχειν. τὸ γὰρ ἔτσι λωιδόνεσσιν
 Ὡδ' ἔρδειν. δεινὸν δὲ βροτῶν ὑπαλάειν φήμι.
 Φήμι γάρ τε κακὴ πέλεται, κούφῃ μὲν αἵρεσι
 Ρεῖα μάλ', ἀργαλῆ δὲ φέρειν, χαλεπὴ δ' ἀποθέσθαι.

Θήμην δ' ἔτις πάντων ἀπολλύται, ἢν τινα πολλοὶ
 λαοὶ φημύζουσιν· διὸς νύ τις ὅστις καὶ αὐτῇ.

*Mediocritate observa: occasio verò in omnibus optima.
 Maturus autem uxorem tuam ad domum ducito,
 Neque triginta annis valde multum deficiens,
 Neque superans multum: nuptia verò tempestiva hæ.
 Mulier autē quarto supra decimū anno pubescat, quin
 Virginē verò ducito, ut mores castos doceas. (to nubat.
 Eā verò potissimū ducito, quæ te propè habitat, (ducas.
 Omnia diligēter circū contēplatus, ne vicinis ludibria
 Neque enim muliere quicquam vir sortitur melius
 Bonæ: rursus verò malæ non durius aliud,
 Commensatrice, quæ virum tametsi fortem
 Torret sine face, & cruda senectæ tradit. (nato.
 Benè verò animadversionē immortalium deorum obser-
 Neque fratri æqualem facito amicum.
 Quod si feceris, ne ipsum prior malo afficias.
 Ne verò mentiaris linguæ gratia. Sin autem coperis,
 Aut verbum aliquod locutus infestum, aut faciens,
 Bis tantum puniri memineris. Sin verò rursus
 Redeat ad amicitiam, poenam autem velit præstare,
 Suscipe: miser namque vir amicum alias alium
 Facit: te verò ne quid animo coarguat vultus.
 Ne verò multorum hospes, nèue nullius hospes dicaris:
 Nèue malorum socius, neque bonorum conviciator. (mini
 Neq; unquā miserā pauperiæ, animi cōsumptricē, ho-
 Sustineas exprobrare, diuorum munus immortalium.
 Lingua certè thesaurus inter homines optimus
 Parca: plurima verò gratia ad mensuram euntis.
 Quod si malum dixeris, forsan & ipse maius audies.
 Neque publici conuiuij grauis accessor esto*

*Ex publico: plurima autē gratia, sumptusq; minimus.
Neque unquam de manē foni libato nigrum vinum,
Manibus illotis, neque alis immortalibus.*

*Neque enim illi exaudiunt, respuunt verò etiā preces.
Neque contra solem versus erectus meyto.*

Sed postquā occiderit, memor usque ad orientem.

Neque in via, neque extra viam progrediendo mingas,

Neque denudatus, deorum quippe noctes sunt.

Sedens verò diuinus vir & prudens,

Aut idem ad parietem accedens benē septa domus.

Neque pudenda semine pollutus intra domum

Focum iuxta reuelato, sed caueto.

Neque ab infami sepulchro reuersus

Seminato progeniem, sed deorum à conuiuio.

Nec unquam perennium fluxiorum limpidam aquam

Pedibus transito priusquā oraueris, aspiciens pulchra

Manus lotus amœna aqua limpida. (fluente,

Qui fluium transierit, malitia verò manus illotus,

Ei succensenti dy, & damna dant in posterum.

Ne verò à manu deorum in celebri conuiuio

Siccum à viridi refeca nigro ferro.

Neque unquā patinā libatoriam pone super craterem

Bibentium: perniciosum enim in ipso fatum est situm.

Neque domum faciens imperfectam relinquito,

Ne quō pacto insidens erocitet stridula cornix.

Neque a pedatis ollis nondum iniatis rapiens

Comedito, neque lauato: quia & hisce noxia inest.

Neque super immobilibus locato (non enim bonum est)

Puerum duodennem: quia virum inertem facit.

Neque duodecim mensuram: aequale & hoc est.

Neque muliebri in balneo corpus abluo

Vir: grauis enim ad tempus est & in hoc ipso

*Pœna, neque in sacrificia accensa incidens,
 Reprehēde arcana. Deus quippe & hac indignè fert.
 Nec unquam in alveo fluviorum mare influentium,
 Neque in fontium, meyto : valde autem cuitato,
 Neque incaccato; id enim nihilo est melius
 Sic facere: grāuem verò mortaliū cuitato famam.
 Fama enim mala est, lenis quidem lenatu
 Facillimè, molesta verò portatu, difficilisq; depositu.
 Fama verò nulla prorsus perit, quam quidem multi
 Populi divulgant: quippe dea quedam est & ipsa.*

COMMENTARIUS.

μέτρα φυλάσσειν] Modus in re qualibet optimus, & vnicè ab ipsis beatitudinis candidatis ambiendus. Ipsa virtus omnino quid nisi modus inter excessum & defectum libratus? Ad alterutrum si declinaverit, iam vitium esse incipit. Huc pertinent illi Pratinæ Senatij apud Athenæum 14.

» μηδ' αὐτὸν ὀκνᾷ, μή τ' ἀναιδέην,

» ἰασί' ἔσται, ἀλλὰ τὸν μέσων γένων.

καρὲς] Rectè Pindarus, ὁ καρὲς παντὸς ἔχει κορυφάν. Hic dextrā nouaculam gerit.

» — ἀνδράσι δειγμὰ αἰς ἀκμῆς πάσης ὀξύτερος τελέδει, ut ait Posidippus. In rebus gerendis occasionis partes sunt præcipuæ, quæ elapsa frustrā votis penitentium reuocatur. Illam ergo, ubi se obtulerit, arripe, ne tu ereptam tibi aut prætermisam tandem lugeas. Hæc ad prosperitatem via, & ad rerū fastigium gradus.

οἰοῦνται δὲ γυναῖκα] Hac gemina matrimonij columna, nititur œconomica vitæ ratio, quæ aliqui ita claudicat, ut faciliè collabatur, & ruat. Infti-

tuta à Numine sexus diuerſi copula, ad mutua coniugum fulmenta, & beatam humani generis propagationem, æternitatisque quodammodo, ſed perituram imaginem, at ſua ἐπιτελεχία ſaltem ludibria mortis, per ſui ἀλλοπερύσασλλον inſtaurationem, deludentem. Rectè enim Ariſt. 1. Oecon. ἄμα δὲ, inquit, καὶ ἡ φύσις ἀγαπηροῖ ταύτη τῇ περὶ δὴ τὸ αἰετῆς, ἐπὶ κατ' αἰετὸν ἐδύαται, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ εἶδος. Sic Juſtinianus noſter περὶ δευτεροῦ. εἰ γὰρ ὁ γάμος (inquit) οὕτως ἐστὶ συμφὸν, ὥς τῷ ἀνδρῶν γένει δοκαίῃ ἀθανάσιαν ἐπιτεχνήτην ἐσηγεῖσθαι, καὶ ἐκ τῆς παιδοποιίας ἀνανεώματα τὰ γένη μῦει διηνεκῇ, τῆς τῷ θεοῦ φιλάνθρωπας, καθ' ἑσὺν ἐστὶ δυνάτων, τῇ κατ' ἡμᾶς τὸ ἀθάνατον χαριζομένης φύσει, εἰκότως ἡμῖν πελάγιστα ταῦτα περὶ τῶν γάμων ἐστὶ. Sic Leo Imperator, matrimonium naturæ mortis ingluuiei obnoxia opem ferre dicit, humanoque generi perpetuitatem elargiri, id enim ab illa depaſcitur, non omnino perire ſinens. Et Calliſtratus in 1. liberorum. §. fin. ff. de verb. ſig. Idcirco, inquit, filios filiasque concepimus, atque edimus, ut ex prole eorum earumque, diuturnitatis nobis memoriam in æνὴρι relinquamus. Iterum Juſtin. in 1. lege. C. de leg. hæred. Natura, inquit, utrumque corpus edidit, ut maneat ſuis vicibus immortalē. Cæterum, ut ad Vatem redeamus, in coniugio id maximè proſpiciendum, ne immatura ætas ad hæc naturæ conamina temerè prorumpat, teneros alioqui, & minus ad iniurias mortis natos foetus educitura. Quod in bene morata ciuitate ſemper cautum eſt, ut ſe digna ſobole, perpetuari quilibet longè antè prouideret. Platonis næuofa alioqui Reſpublica, cum ſtatuiſſet oportere ἐξ

ἀκμαζόντων τὰ ἔκρονα γίγνεται, subiicit μέτριοι χρόνοι
 ἀκμῆς, τὰ εἶκοσιν ἐτη γυναικί, ἀνδρὶ δὲ τὰ τετράκοντα·
 γυναικὶ μὲν ἀρξάμενῃ ἀπὸ εἰκοσαετίδος μέχρι πενταεκο-
 νταετίδος, ἀνδρὶ δὲ, ἐπειδὴν τὴν ὄξυτάτην διεξῆς ἀκμῇ
 παρῇ, μέχρι πέντε καὶ πεντηκονταέτους· ἀμφοτέρων γὰρ αὕτη
 ἀκμὴ σώματος τε καὶ φρονήσεως. Aristoteles in eam rem
 locum habet elegantem 7. Polit. 16. cuius senten-
 tia eò redit, vt puellæ circa decimum octauum
 annum, viri circa trigesimum sextum nubant, vt
 tamen vterque certum habeant generandi limi-
 tem, illæ quintum & quadragesimum annum, isti
 quintum & sexagesimum, vt ait idem Philoso-
 phus 5. de nat. anim. Cur non maturius ad Vene-
 rem accedunt? ἥ γὰρ ἥ νεώτ (aiebat ibidem pau-
 λό ante) ἐν πᾶσι τοῖς ζώοις, τὸ μὲν παρῆτον ἄριστον· γονί-
 μων δὲ ὄντων ἀδενέστερα καὶ ἐλάττω τὰ ἔκρονα, τὸτο δὲ μά-
 λιστα φηλον ὅτι τε ἥ ἀνδρώπων, καὶ ἥ ζωοτόκων τετρατό-
 δων, καὶ ὅτι ἥ ὀρνίθων· ἥ μὲν γὰρ τὰ ἔκρονα ἐλάττω, ἥ
 δὲ τὰ ὠά. Itaque quod tempus à Iureconsultis no-
 stris matrimonij potestati præstitutum est, prima-
 riàm illam σωματοπείησιν spectat, quæ tamen mo-
 dica est, tenuis, & aquosa: at sub tertium ætatis
 septenarium corroborato corpore, & nō amplius
 in longitudinem excrecente, sed in solidam &
 compactam latitudinem, fit materia illa seminis
 humani glandulosa & grandinosa, denique cras-
 sior & compactior, ac ad generationem multò
 aptior. Qui triplicatus septenarius de fœminis
 tantum intelligendus est, nam viri tardius matu-
 rescunt, quia diutius calori resistunt, vt docebat
 Albertus Magnus, nunquam satis laudatus Phi-
 losophus, lib. 5. de animal. apud Aristotelē. Porro

duodecimo anno foeminae, decimo quarto viri ad coniugia ineunda apti sunt existimati à nostris authoribus, quibus naturae inchoatae magis quam consummatae ratio habita est, & ne leges modum insolentem ipsi naturali facultati praescribere velle viderentur. Hesiodus primores illos iuventutis impetus coërceri voluit, & à solida aetate sobolem solidiore & validiore genio inchoari. At Romani iuniores foeminas nubere malebant, quod ea aetate corpus & animum viro illibatum oblaturae censerentur, qua elapsa & prouecta in lubrico castitatis vix consistant: adeo vix illud cupiditatum hippomanes conclusum cohibetur, vt facile non erumpat: videndus Plutarchus in vita Lycurgi. Ergo Hesiodi praecepto vir media aetate foeminam antecedito.

ἡ δὲ γυνὴ τέτορ' ἡβών] Pollux decimum quartum annum per τέτορ' intelligi docuit lib. i. cap. 7. ὅταν δέ, inquit, ἔπη ὁ Hesiodos, ἡ δὲ γυνὴ τέτορ' ἡβών, τέτταρα καὶ δύο ἐτη λέγει, παρσαιοδμημένων ἧς δύο. Quod illo autem anno pubescere dicantur hae virgines, tardius est quam ferat natura.

παρδωνικὴν] Rationem huius dicti docet Aristoteles i. Oecon. αἱ γὰρ, inquit, ἀνομοῦντες ἧς ἡδὴν ἐκ δέσφιν φιλίαν. Nequid ergo mores coniugum discrepent, mature ducenda vxor, quae probis mariti praeceptis & institutis asluescat. Habet enim tenera illa aetas, & masta (vt vocat Naeuius apud Nonium Marcellum) nescio quid procliuoris ad docilitatem indolis, quae alioqui in maiori aetate obdurescit. Ergo quod ad vxorum ingenia attinet,

» —hortare, viamq^{ue} insiste domandi,

» Dum faciles animi iuueni, dum mobilis atas:
ut aiebat alio sensu Virgilius 3. Georg.

ἤπες σέθεν ἔγγυδι ναίει] Vicinos credibile est vicinis notiores, at peregrinos & extraneos non nisi αἰλῶν μέδιμνον ἀποφαγόν noueris. Itaque cautè & prudenter monet Hesiodus, eam vxorem ducendam quæ tibi λόγῳ vfu nota sit, & ob oculos tuos ab incunte ætate penè diuersata. Denique φιλεῖντα δὲ κρίνειν, ἀλλὰ κρίναντα φιλεῖν, ut dicebat Theophrastus apud Plut. περὶ φιλαδ. Et memento ἀπιστῶν in hac vitæ parte esse τὰ νεῦρα τῆς φρενῶν.

χάρματα] Castitatem ergo commendat. Væ illi, cuius domum vxoria lenocinia vicinorum procacitate infestant. Illa sunt χάρματα γειτόνων, sed κακῶν, & quibus minus est religiosa & sancta vicinitas, qua in suæ libidinis fomenta abutuntur.

ὃ μὲν γὰρ τι γυναικός] Amplissimus, si voles, de mulierum laude, & vituperatione campus. Nobis res tanti non est, ut in vtramvis profusiores, & quasi ἀπωδάκωνται, videri velle videamur. Habet hic sexus suos næuos, habet sua ornamenta, habet, ut verbo expediam, suos ἑσπρας & suos ἀντέσπρας. Qui vitia & virtutes in eo κατὰ φύσιν prosequuntur, in indiuiduis mirum quantum generi derogatum comperturi sint. Singulæ spectentur, & pro meritis æstimentur, ne si secus senseris, illa tuæ linguæ ludibria in tui ludibrium sese conuertant. Id miror, tam iniustum repertum quenquam, qui mulieres omnes liuore infectari velit, quarum tanta sunt in humani generis perpetua propagatione compēdia, & ad ipsorum hominum delicias, vsus.

Monstra illa muliere nasci non debuerant, aut à toto hominum consortio ad lustra ferarum amandari.

εὖ δ' ὅπιν] Dictum est antea de hac Numinis in rebus humanis perspicaci attentione, ad quam si quis mortalium attēderit, habet quod à scelerum tramite identidem deflectat, & intra sanctimonia cancellos sese coërceat.

μηδὲ χροιστήτω] Plutarchus in commentario περὶ φιλαδελφ. docet amicorum necessitudinem in fraterno amore conglutinando maximè pollere, non ita quidem, vt amici fratribus præferendi sint, sed vt tamen in ea sint apud vtrumque fratrem dignitate, quâ suborta inter eos dissidia commodius & ex æquo temperent. Itaque id fratribus prospiciendum, ne inæqualibus amicis inuicem delecentur, quia illa inæqualitas solet fratrum animos plerunque in diuersas partes distrahere, καὶ καθάρει διαχράματα μεσικῶ φθόγγοι διάζδδιν ἐ συναφῶν ποιεῖ. At æquales contrà aptius committunt, & quasi ferruminant disparatos fratres, ὡς ὁ χροιστέρος βράντα τὸν χαλκὸν συναρμόηει, καὶ συγκεράννυσιν τὰ ψάλλειν ἑκατέρω πέρατος οἰκείως ὁμοπαθῆς ἡρόμεν. Tum addit Plutarchus (cuius locum integrum exscribam, ne fiat hic locus lacunofus) ἔστιν ἔν διαπορήσαι πότερον ὁρῶς, ἢ τ' ἐναντίον ὁ Ησίοδος εἶπε· μηδὲ χροιστήτω ἴσον ποιεῖσθ' ἐταῖρον. ὁ μὲν γὰρ ἐγγνώμων καὶ κοινός, ὡς αὖτε εἴρηται, μάλλον ἐγκρατεῖς δὲ ἀμφοτέρω, σὺν δέσμῳ ἔσται τῆς φιλαδελφίας· ὁ δὲ Ησίοδος, ὡς εἴκεν, ἐφοβήθη τοὺς πολλὰς καὶ φαύλας διὰ τὸ δύσζηλον καὶ φίλαντον, ὃ δὲ χαλῶς ἔχει φυλαττομένους καὶ εὖ νοιαν ἴσων φίλων νέμμεται πρὸς αὐτὰ πρεσβυτέρω τὰ ἀδελφῶ φυλάττειν ἐν ἀρχαῖς, καὶ πολι-

τείαις, ἐν τε κλήσει, καὶ γνωρίσειν ἡγμένων, καὶ ὅσα τοῖς πολλοῖς ὀφρανή, καὶ πρὸς δόξαν ὅτι, τὸ πρὸς ὅκον ἀξίωμα τῇ φύσει καὶ χάρις ἀποδιδόνται· ὡς γὰρ ἔτω τοῦτο φίλῳ τὸ πλέον ἐν τούτοις σμενόν, ὡς ἀδελφῷ τοῦ λαττον ἀγαθὸν γίνεται καὶ ἀδελφόν. Hoc denique vult Hesiodus, non esse amicū æqualem fratri censendum, nec eius tantam habendam rationem, ne si secus acciderit, iure fratri frater succenseat, quasi neglectus: cū, vt aiebat Menander, εἰς ἀγαπῶν αὐτὸς ἀμιλεῖθ' ἡδέως, quantò minus is quem tibi natura tam charo & sanguinis vinculo quodāmodo coadunauit, hunc sui contemptum laturus est? Ergo domesticas amicitias priuū foue, exterarum curæ tibi in secundis sunt.

μή μιν πρὸς τέρεις] Siquid sanctum est in amicitia, qui primus eā violarit, turbati illius fœderis reus est. Ergo inferentibus iniuriam, nulla subest πρὸς φασις, qua crimen illud diluere meritò possint, secus in propulsanda, ad quam nos ipsa naturæ ratio satis instruxit.

μηδὲ ψεύδεας] Audi verbū illud Laconici Epæneti, ὅς ἐφη τοὺς ψεύδεις πάντων τῶν ἀμαρτημάτων καὶ ἀδικημάτων αἰτίες εἶναι. Concise mendaciorum infauista & innumera portēta complexus est. Quid pluribus? Illa est prima generis humani labes, per quam totius penè orbis vultus fœdum sui horrorem vndique ostentat.

δὲ ξαδάς] Fribuscula amicorum & diuerticula debent esse quasi momentanea. Est illa quædam diuturnæ consuetudinis fatiās leuioris diffidij interdum causa, quasi continui amantium feruoris ἀναψύχσις. Hesiodus tamen, eum inter amicos

qui primus diffidium illud induxerit, impunitum abire non patitur, quasi aut pœnæ metu coërceri aut pœnâ ipsâ castigari proteruas illorum mentes voluerit.

δαιός τι ἀνὴρ] Quid non cogit paupertas? Illa tibi mores versatiles vel inuito inducit, vt etiam in amicitia subinde ἀλλοπερὶ σαλλῶν videare. Id tamen commiseratione adeò dignum credit Hesiodus, vt tolerari à mansueto & clemente amico facile possit: à qua tamen desultoria viuendi ratione fratrem deterret, cùm illi animi cum vultu cōcordiam commendat, nequid alter ab altero discrepet.

μὴ δὲ πολλὸν εἶναι] Quàm sit vitæ consentanea rerum omnium mediocritas, docet vel hic versus, modum hospitalitati præscribens. Inhumanum est hospitalitatem omnino denegare, omnibus eandem præbere humanum nimis, & extra ipsius amicitiae fines. Discernendi enim sunt ij quibus te explices, & vitanda illa promiscua liberalitas, & ἀδιδάκτου sui profusio.

μὴ δὲ χαλῶν] Ex vitæ consuetudine nascitur morum informatio: hinc sunt illa de malorum vitando consortio seuera veterum præcepta. Contrahuntur enim vitia facillimè, si ad ea propius accedferis & adhæseris, vt sunt procliuia hominum ingenia ad geniorum συμπαθήματα commercia, nisi ἀπονοδὸς quædam ἀντιπάθεια intercefferit, quæ vel ipso vsu sensim remittitur & obmollescit. Et hæc est prima pars huius versus, altera linguæ frænos iniicit, ne proborum hominum integræ famæ obloquatur. Quæ sunt liuoris & χαλῶνδεαις vrgétia

mirum in modum argumenta: primæ quoque illi parti adhærentia, facile enim bonis conuiciatur, qui vitiosa malorum contubernia, & familiaritatem interiorem ambit.

μηδὲ ποτ' ἐλοιδύην] Diximus paulò antè hoc eodem libro. Est autem exemplum eius λοιδυείας, quam aduersum viros bonos superiore versu dānabat.

γλώσσης τοι θησαυρὸς] Eleganter dictum de silentio: quasi in eius latebris veri pudoris & continentiæ thesauri reconditi securius occultentur, qui si profundantur, diuitias illas penitus exhauriant. Qui omnia temerè effutierit, iam nihil in bonis quodammodo habere videtur, nihil quod suo loco & tempore expromat dignum animis, & auri-
bus. Hos ergo oculos prudenter & cordatè excute, tum verò maximè cū te ad iurgia & obtrectationes impelli senseris. Eadem enim quæ vibraueris spicula, in te mox, vel etiā acutiora, torquebuntur. Id denique memento, esse linguæ tuæ præstructum geminum dentium, & labiorū sepimētum. Ergo si tibi ad os verba procurrerint, vide ne raptim & imprudenter elabantur, ac illa apud te reputa quæ monet Plut. lib. περὶ ἀδολασχίας. πῆς ἔστι ὁ λόγος ὁ ἐφεστὼς καὶ καταβιαζόμενος; ὅτι π δὲ ἡ γλῶσσα ἀπαίρει; τί δὲ εἰπόντι φερίνεται χαλὸν, ἢ τὴ σιωπῶσιντι δυνατὸς; ἔ γάρ ὡς βάρη π δὲ πύξοντα ἀποδέδαι τον λόγον, ἐπὶ παραμύει γὰ καὶ ῥητοὺς ὁμοίως, ἀλλ' ἢ δι' αὐτοὺς ἄνθρωποι δέόμενοι πνὲ λαλῶσιν, ἢ τοὺς ἀκούοντας ὠφελεῖντες, ἢ χρεῖν τινα παροικιάζοντες ἀλλήλοις, ὥστε αἰσὶ τοῖς λόγοις ἐφειδύουσι τὴν διαβιβλὴν, καὶ τὴν περὶ ἐν τῇ πυγχαύουσιν ὄντες· εἰ δὲ μήτε πρὸ λέγοντι χρεῖσιν, ἔτε

ἀναρχαῖον πῶς ἀκούσι τὸ λεγόμενον, ἥδονή τε καὶ χάρις ἐ
 προσεσι, διὰ τι λέγεται; τὸ γὰρ μάλιστα καὶ διακενὲς ἔχῃ ἤτ-
 τον ἐν τοῖς λόγοις, ἢ τοῖς ἔργοις εἶναι. Addit celebre illud
 Simonidis dictum, ὅτι παλῆσας μὲν πολλάκις μετενόησε,
 σιωπῆσας δὲ ἑδέποτε. Quod tamen Valerius Maxi-
 mus tribuit Xenocrati. Itaque verè ille apud Ari-
 stidem, σιγῆς ἀλίνδυνον γέρας: quod Flaccus eo versu
 expressit,

» *Est & fideli tuta silentio merces.*

Hoc autem silentium in ea maximè parte versari
 debet, quæ λοιδόειαν spectat. Cæterum est & sua
 rebus honestis ac vtilibus in dicendo opportuni-
 tas, & Amyclas ipsum perdidit silentium. Vide
 denique vt συνοσπίαν ab ἀδολοχία distinguas, & me-
 diū ex ipsa honestatis ac vtilitatis regula sectare.

μὴ δὲ πολυξείνῃς] Prudenter facit qui turbis ho-
 minum non permiscetur: quod in conuiujs potif-
 simum spectandum est, in quibus moderatus nu-
 merus à veteribus requirebatur. Varro intra gra-
 tiarum vel Musarum numerum consisti voluit. Est
 & vetus illud prouerbium à Capitolino memora-
 tum, *Septem conuiuium, nouem conuicium*. Habet
 multitudo nescio quid ad ἀταξίαν procliue, sed &
 ipsi conuiuiorum hilaritati proxima petulantia.
 utique arctior cœtus difficilius lasciuit, & minus
 à se ipso conturbatur.

ἐκ κοινῷ] Vnum illud conuiuiorum genus, quod
 ἕρανθ appellatur, intelligit, cum plurimi in vnum
 conuiuij causa conuenientes propriis cibis & sum-
 ptibus viuunt. Aliud est εἰλαπνῆ, aliud γάμθ. Vide
 Eustath. Odyss. α. & ab eo Erasmus Chil. 2.
 Cent. 8. 39.

χερσὶν ἀνίπτοιςιν] Prouerbiū vſu iam tritum: Deo litantes puros eſſe voluit antiquitas, non ſolū animis, ſed etiam corpore, manibus pōtiſſimū, quarum præcipuus in ſacris contingendis vſus. His externis ad curam internorum facilè fuit argumentum.

μὴδ' αὐτ' ἡελίοιο] Pudoris eſt dignas occultatione pudendas hominis partes Soli lucis fonti non oſtentare. Id propter auguria valetudinis ex colore vrinarum voluiſſe Magos, ait Plin. 28.6. Poſt enumerata enim illa auguria addit. *Magi vetant eius cauſa cōtra Solem Lunamq; nudari, aut umbram cuiuſquam ab ipſa aſpergi. Heſiodus iuxta obſtantia reddi ſuadet, ne Deum aliquem nudatio offendat.* Ad eundem pudorem pertinent ſequentia.

μακρόθεν τοι νύκτες ἑασιν] Amat Numen verecūdiam, cuius in nocte ſymbolum. De ea vide lib. I. pag. I I.

μὴδ' ἀπὸ θανάτου] Scilicet ominofum videatur, ſiquis à ſepulchro mortis ipſius termino ad vitæ initia conferenda, quæ fauſta eſſe par eſt, ſe conferat. Iam verò cū in generatione, animi δαδεις ſpectetur, hilaritatem in ea Venus illa φιλομειδὴς potiùs deſideret, quàm funeſtam illam triſtitudinem quæ ex recenti mortis imagine facilè conciliatur. Porro à conuiuiis ad Venerem procliuior & felicior acceſſus: à conuiuiis, inquam, Deorum, id eſt moderatis, qualia ſunt illa quæ in ſacris Deorum debent adhiberi.

μὴδέ ποτ' ἀενάων] Crediderim fluuios Diis ſacros, ob illam ex ſua in curſu perennitate æternitatis imaginem. Itaque non fuerunt accedendi,

nisi puris animis & corporibus. Nam si per aquæ lotionem, puritas in sacris conciliatur, quâto magis ipsa puritatis causa cum veneratione tractâda videatur? Hæc fuerit sanè veterum superstitiosa obseruatio, sed quæ tamen suis non caruerit rationibus, vtique ad finem laudabilem instituta.

αῖνον ἀπὸ χλωρῆς] Sicca humidis malè cohærent, ideò frustra ad eorum separationem ferrum ad-moueris. Vellicat forsan eos qui per lasciuiâ manuum in conuiujs ferro ad omnia abutuntur.

μὴ δὲ ποτ' οἶνορχόν] Cogor diuinare, & ominosa est hæc οἶνορχῆς δέσις dum bibitur, quod liberum illum bibendi actum, & naturalem interturbet, & nescio quid sinistri portendere videatur, præclusa illa facultate, quasi mox desitura.

μὴ δὲ δέμον] Prudentiæ est sic ædificiorum insaniam libidinem coercere, ne victus mole operis curam illam cogaris abrumpere, & feralibus aui-bus ludibria potius adornasse videre: quòd inutile & prodigiosum nescio quid prætendit.

μὴ δ' ἀπὸ χυλῶν πόδων] Seueræ pietatis minutia, in hac etiam ad victum hominum spectante parte sacram initiationem non prætermittentes. Quos non sibi scrupulos δεισιδαιµων illa antiquitas iniecit?

μὴ δ' ἐπ' ἀκινήτοις] Ingehs socordix & veterni argumentum, si quis ætate iam firmiore immotis sedibus conquiescat. De puero duodenni non miror. At de eo qui duodecim tantum menses sit natus, magis mirandum videatur, nisi quod iam ea ætate assuescenda sint corpora ad neruorum robur, & motus ἐνταλέχειται.

μηδὲ γυναικείῳ] Fœminas nudas viris nudis permisceri, minus decorum visum est Hesiodo: id verò longè turpius cùm tædio & molestia coniunctum à viris fœminas in balneis distringi. Virorū dignitas reclamationat.

μηδ' ἱεροῖσιν] Profanum hominem alloquitur, quem minimè omnium decet, sacrorum mysteria petulanti linguæ suæ ludibrio proterere. Religiosa veterum animaduersio, quæ aut penitus à sacris vulgus arcebat, aut illud docile & attentum esse demum voluit. Cæterum vbi cuilibet αἰδηλα μωμένειν licet, in antiquum Chaos faciliè omnia relabuntur. Hæc seculi labes, quæ tanto sanguine nondum elui potest.

μηδ' ἐν ποταμοῖσιν] Scilicet ὕδωρ non solum ἄριστον, sed etiam ἄγιον π, vt paulò antè dicebamus. Itaque summo honore antiqui fluuios prosequuti sunt. Iis comam iuuenum dicatam notat Eustath. Iliad. ♢. vbi Achilles,

» ~ ξανθὸν ἀπὸ κεφαλῆς χαίτην,

» τὴν ῥα ποταμῶν ῥέει πλεθύνουσαν.

ἐπίεν δὲ ἔγω, inquit factus ad vnguem Interpres, πρῶτον τὸ χεῖρον ὕδωρ τρέφειν γὰρ φασὶ καὶ συσπικόν ἐστὶ τὸ ζῆν, καὶ μάλιστα τὸ γλυκὺ, διὸ οἱ βελιμιῶντες, πίνοντες κορέννυνται. Paulò post, τὸ λεγερὸν ἐκ ποταμῶν τοῖς νυμφίοις ἐκομίζετο οἰωνίζομενοι τὸ γέννημον. διὸ καὶ ἔνορχα μήλα ἱερὰ δὸν ὡς ποταμῶν, ἔγω καὶ τοῖς ποταμοῖς εἰς τὰς πηγὰς γέννημα γὰρ καὶ τὰ ἄρρενα, καὶ τοῖς ποταμοῖς γὰρ δὲ τελευτῶσιν, ἢ λεγόμενοι φασὶν ἐπεπίδωτο χάλας εἰς ἐνδείξιν τῆς, ὅτι ἀλυσθὲς τὰ νυμφικὰ καὶ ἄγονα ἄπεισι. Hæc ideo vt intelligas subesse hac in parte, veterum opinione, sacrum quid & venerandum. Cùm enim in aquæ

vsu maxima vitæ pars sit collocata, meritò videntur ei tot honores tributi, eiusdémque meriti ratione ab Hesiodo sanciri, nequis fluuium, aut fontem permingat, aut oleo suo conspurcet. Illa enim naturæ purgamenta sordida, minus ad limpidam illam aquarum puritatem ac salubritatem faciunt.

δεινὴν δὲ βεβρωῖν] Sic est instituenda vita, vt apud omnes famæ integritatem consequatur: porro segniùs quàm par est torpēt, qui hunc finem sus deque habent, minus solliciti quid de iis alij sentiāt. At in tam volubili hominum iudicio quid certi statuas? Omnino id maximè prospiciendum, ne tam profligata sit tua existimatio, quæ neminem de populo ad sui tutelam pelliciat. Qui tam generale damnum fabæ subit, vt peræque in omnium odia impingat, habet quòd se miserrimum vel inuitus confiteatur. Est autem vox illa totius populi penè extra omnem aleam, & instar Numinis talem te pronuntiantis, qualem illa popularis ὁμοφωνία prædicat. Sūt quos malī, quos probi improbent, & his in alterutra parte solatium, at qui vtrosque offendit iacturam sui irreparabilē fecit.

φήμην γὰρ τε καὶ κή] Huc pertinet elegās illa famæ διαγραφὴ apud Virgil. 4. Æneid.

κήμην γὰρ αὐτοβόητον] Rectè Nonius φήμην αὐτοβόητον vocauit, ab illa nempe sui mobilitate. Quàm leues sint illi vulgi rumusculi, docet experientia. Quis abit ab hac tempestate saluus? Prodi vel tātillum in lucem, ipsa tibi mox fama suas nubeculas & fumos obtendet: latè quantumuis, ipsa te vel inuitum fama toto suo lumine collustrabit.

Omnia colligit, omnia diffeminat illa rerum perturbatrix, ad omnia formarum genera procliuvis, & in terris nunquam cessans, donec cælo caput firmauerit. Quod mirêris, semper increscit hoc monstrum, & sæpius figmentis lasciuit, veritatis alioqui parcissima. Id verò longè deterrimum quòd semel accensa vix vnquam exstinguitur, & vt illius vulnera coëant, luridas tamen sui cicatrices non expungit. Quæris ad hanc cicutam alexipharmacum? Fac vt de te nunquam nisi falsa spargantur. Habebis intus quòd tibi gratuleris, foris, quòd auram illam rideas, quæ te si concutit non subruit. Tot fluctus hac vna veritatis rupe tandem eliseris. Sim fecus, grauior longè tibi futura est tua *συμείδσις*, quàm illa famæ, vt ita dicam, *κοινοείδσις*, quæ tamen non leuiter quantumuis pacatum, & integritatis sibi conscium animum commouere solet. Felix qui vel omnino malè non audit, aut non nisi apud malos.

φήμη δ' ἔστι] Hunc versum *ἀχάϊος* vsurpauit ille apud Plut. *Συμπ. 3.* qui cùm Cassio Longino alatus esset rumor incertus de filij morte, quasi Longinum cōsolaturus, non erubuit eum his verbis affari, *καταφρονήσεις λαλιᾶς ἀπίστου, καὶ χακοήθους φήμης, ὥστερ ἐκ εἰδῶς ἐδ' ἀνεγνωκὼς τὸ φήμη δ' ἔστι πάμπαν ἀπόλλυται*; Sic enim dubiorem reddebat fidē Longini, siquidem solent plerunque illæ rumorū quasi conspirationes rei veritatem quodāmodo præcurrere. Res multis exemplis comprobata. Victoriā Æmylij de Perseo ad Pydnā, quarto pōst die incertus & mendax rumor in ludis Circensibus Romæ sparserat, qui post modū tamen verus

compertus. Dixi mendacem hunc rumorem, qui tamen re ipsa verus erat, sed certò tamen nondum exploratus, ideò magis ad mendacij naturam referendus. Sic Plutarchus loquutus est in vita Æmylij de eâdem re: *ὀλίγαις, inquit, δὲ ὕπερον ἡμέραις πυθόμενοι σαφῶς, ἐδάμναζον τὴν προδραμοῦσαν ἀγγλίαν, αἷς ἐν τῷ ψάδει τὸ ἀληθὲς εἶχεν.* Alia sunt ibidem exempla præcurrentis istius famæ, de pugna Italorum apud Sagrum fluvium eadem die in Peloponnesum perlata: & prælij contra Medos ad Mycalem facti, itidem Platæas rumore, eadem quoque die perlato. Aliud de Antonio deuicto, quæ fama item eadē die qua Antonius deuictus est ab ipso populo sponte sparsa est: qui rumor cūm eius author peruestigaretur, *τέλῃ καταδύς ὡσπερ εἰς πύλας ἀχανές τὸν ἀπειρὸν ὄχλον ἐφάνη μηδεμίαν ἀρχὴν ἔχων βέβαιον,* vt ait eleganter idem Plutarchus: veritas tamen postmodum qualis à mendacio illo, quippe incerto, præferebatur, innotuit. Verè ergo Hesiodus *θεὸς οὐτίς θεὶ καὶ αὐτῇ,* quasi commercium illud vel diffitarum rerum faciliè occulta quadam Numinis vi coëat. Quid si grauiorū huiusmodi rerum imagines aëri impressas per eius insensilem transpirationem, aut per *συμπάθειαν*, aut per *αὐτίτυπον* animis insinuari dixerimus? Sed causas forsā ignoramus, at effecta sanè nunquam nobis de manu decident. Quod ergo omni populo est in ore, eò certius crediderim, quò minus certa est eius concursus vocum origo, & extra humanas metas constituta.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ

ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΗΜΕΡΑΙ.

ΜΑΤΑ δ' ἐκ δόθεν πεφυλαγμένῃ
εὖ, χῆμοισιν

Πεφραδέμεν δμῶεσι, πειρηθέντα μνηδὲς
αἰείσω

Ἔργα τ' ἐποπιδείν, ἢ δ' ἀρμαλινῷ δα-
τέαται,

Εὖτ' αὖ ἀληθείην λαοὶ κρίνοντες ἄγων.

Αἱ δὲ γὰρ ἡμέραι εἰσὶ διὸς ᾧδ' ἀμυρόντι,

Προφθον ἔνη, τετρεῖς τε, καὶ ἐξδύμη ἱερὸν ἡμαρ,

Τῇ γὰρ ἀπέλλωνα χρυσάρεα γέιναιτο ληπτά.

Οὐδατὴ τ' ἐλάτῃ τε, δύω γ' ἑκάστη ἡμέρα μνηδὲς

Ἐσχ' ἀεζομένοιο, βροθήσῃ ἔργα πένεσθ.

Ἐνδεκάτῃ δὲ, διωδεκάτῃ τ', ἄμφω γ' ἑκάστη.

Ἡ δὲ οἷς πείκειν, ἢ δὲ εὐφρονα καρπὸν ἀμῶσαι.

Ἡ δὲ διωδεκάτῃ τῆς ἐνδεκάτης μέγ' ἀμείνων.

Τῇ γάρ τοι νεῖσμάτ' ἀερισπότης ἀράχνης,

Ἡμαρ ἐκ πλείυ, ὅτε τ' ἴδρις σωρὸν ἀμῶσαι.

Τῇ δὲ ἰσὺν σῶσαιτε γυνή, φρεσάλοιτό τε ἔργον.

Μηνὸς δ' ἰσαμένους τεισκαυδεκάτιν ἀλέαδς,

Σπέρματ' ἀρξάσθαι. εὐτὰ δ' ἐνθρέψασθαι αἰεῖσι.

Ἐκτὴ δ' ἡ μέση μάλ' ἀσύμφορος ἐστὶ φουτοῖσιν

Ἀνδρογόνῃ τ' ἀγαθῇ. κούρη δ' ἐσύμφορος ἐστίν,

οὐτε γλυέσθαι παρῶτ' ἔτ' ἂν γάμος ἀντιβολῇσσι.
 Οὐδὲ μὲν ἢ παρῶτ' ἔκτῃ, κούρη τε γλυέσθαι
 Ἀρμυρῶ. ἀλλ' εἴφες τάμενιν, καὶ ποῖα μύλων,
 Σηκόν τ' ἀμφιβαλεῖν ποιμνήϊον ἤπιον ἡμαρ.
 Εἰδὼ δ' ἀνδρογόνῳ φιλέει δέ τε κέρτομα βάζειν,
 Ψεύδεα δ' αἰμυλίους τε λόγους, κρυφίους τ' ὀαρισμούς.
 Μίμνως δ' ὀγδοάτῃ κλέσων καὶ βῦν εἰμυκον
 Ταμνέμεν, ἔρῃας δὲ διωδεκῆτῃ ταλαεργούς.
 Εἰκάδι δ' ἐν μεγάλῃ πλῆρ' ἡματι ἴστρον φῶτα
 Γείνασθαι. μάλα γάρ τε νόον πεπυκασμένῳ ἐστίν.
 Εἰδὼ δ' ἀνδρογόνῳ δεκάτῃ. κούρη δέ τε τετράς
 Μέσση. τῇ δέ τε μῆλα καὶ εἰλίποδας ἄλικας βῦς,
 Καὶ κυῖα καρχαρέδοντα καὶ ἔρῃας ταλαεργούς
 Πρηνέειν, ὅπῃ χεῖρα πθείς. περὺ λαζο δὲ θυμῷ
 Τετράδ' ἀλδίασθαι φθίνοντ' δ' ἰσχυρὸς τε,
 Ἀλγα θυμώβορεϊν μάλα τοι τετελεσμένον ἡμαρ.
 Ἐν δὲ τετάρτῃ μίμνως ἄγχεσθαι δ' ἐς οἶκον ἄκοιπιν,
 Οἰωνὸς κρίνας, οἱ ἐπ' ἔργματι τούτῳ ἀριστοί.
 Πέμπτης δ' ἐξαλέσθαι, ἐπεὶ χαλεπαὶ τε καὶ αἰναί.
 Ἐν πέμπτῃ γὰρ φασιν ἐειννύας ἀμφιπολδέειν,
 Οἶκον πινυμένους, τὸν ἔεις τέκε πῆμ' ὀπόροισι.
 Μέσση δ' ἐβδομάτῃ δηνήτερος ἰερόν ἀκτῶν
 Εὖ μάλ' ὀπιπιδόντα εὖ θυχάλαρ ἐς ἀλωῇ
 Βάλλειν. ὑλοτόμον τε ταμῆν θαλαμῆϊα δοῦρα,
 Νῆϊά τε ξύλα πολλὰ, τὰ τ' ἀρῆμα νηυσὶ πέλονται.
 Τετράδ' δ' ἄρχεσθαι νῆας πῆγνυθαι ἀραιάς.
 Εἰνὰς δ' ἡ μέσση ὀπιδείλα λωῖον ἡμαρ.
 Πρῶπτις δ' εἰνὰς παναπήμεων ἀνθρώποισιν.
 Εἰδὼ μὲν γάρ τ' ἠδὲ φυτεύειν, ἠδὲ γλυέσθαι,
 Ἀνερὶ τ' ἠδὲ γυναικί. καὶ ἔποτε πάγκακον ἡμαρ.
 Παύροι δ' αὖτ' ἴσασι τεισινάδα μίμνως ἀείδω,
 Ἀρξασθαι τε πῆθε, καὶ ὅπῃ ζυγὸν αὐχένα δένειναι

Βασί' κ' ἡμῖόνοισι κ' ἵπποις ὠκυπόδεσσι.
 Νῆα πολυχλήϊδα θολῶ εἰς οἶνοπα πόντον
 Εἰρύμβραι. παῦροι δέ τ' ἀληθέα κικλήσκουσιν.
 Τετράδι δὲ διγὰ πίθον. φεῖ πάντων ἰερόν ἡμαρ
 Μέσση. παῦροι δὲ αὐτὲ μετ' εἰκόδα μινυὸς ἀείσω
 Ἡὲς γινομένης· ὀπιδείελα δ' ἐστὶ χερσαίων.
 Αἶδε μὲν ἡμέραι εἰσὶν ὀπιχθονίοις μέγ' ὄνειαρ.
 Αἱ δ' ἄλλαι μετὰ δούποι, ἀκῆελοι, ἔ τι φέρεσσι.
 Ἀλλ' ὃ δ' ἀλλοίω αἰνεῖ, παῦροι δέ τ' ἴσασιν.
 Ἀλλοτε μνηστὴρ πῆλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.
 Τάων ἐυδαίμων τε κ' ὄλβι', ὅς τάδε πάντα
 Εἰδὼς, ἐργάζηται ἀνάιπ' ἀθανάτοισιν,
 Οργιδας κρίνων, κ' ὑπερβασίας ἀλεείνων.

HESIODI ASCRÆI DIES.

DIES verò ex Jove observans benè, secundū sortem
 Præcipe servis, tricesimam mensis optimam
 Ad opera inspiciendum, dimensumq; dividendum,
 Nempe cum veritatem populi iudicantes agunt.
 Ha enim dies sunt Iove a prudente,
 Primum novilunium, quartaq; & septima sacra dies.
 Hac enim Apollinem auriensem genuit Latona.
 Octavaq; & nona amba dies mensis
 Egregiè crescentis, ad curandum opera mortalium.
 Undecima verò, duodecimaq; amba quidem bonæ:
 Hac quidē rōdendis ouib; , illa letis segetibus metēdis.
 Duodecima tamen undecima multo melior:
 Hac enim net fila in aëre suspensus araneus,
 Die expleta, quā & prudens formica aceruum colligit.
 Hac relam ordiatur mulier, proponatq; opus.

*Mensis autem inchoati decimateria cauet
 Sementem incipere, plantis verò inferendis optima est.
 Sexta verò media valde incommoda est plantis,
 Viripara bona, puella verò non utilis est,
 Neque gignenda primum, nec nuptiis tradenda.
 Nec prima quidem sexta puella gignenda
 Aptæ est, sed hædis, castrandis, & gregibus ouium,
 Stabuloq; circum sepiendo pastoralis benigna dies est.
 Bona verò viripara, amatq; conuicia loqui,
 Mendaciq; & blados sermones, & occulta colloquia.
 Mensis verò octaua caprum, & bouem mugientem
 Occidit, mulos autem duodecima laboriosos.
 Vicesima verò in magna, plena die, prudentem virum
 Generato: valde enim bona est indolis.
 Bona autem viripara decima, puella verò & quarta
 Media, hæc verò & oues, & curuipedes boues,
 Et canem asperis dentibus, mulosq; laboriosos
 Cicurato, sub manum ponens: cautus verò esto animo,
 Ut quartam vites desinentis & inchoati mensis.
 Doloribus cõficiendo animo valde hæc accommodata est
 Quarta autē mensis uxorem domum ducito, (dies.
 Obseruatis auihus, quæ ad hanc rem sunt optima.
 Quintas verò euitato: quia difficiles sunt, & graues.
 In quinta enim aiunt furias obambulare, (iuris.
 Periuriū vindicantes: quod malū Contentio genuit per-
 Media verò septima Cereris sacrum munus
 Diligenter inspiciens, bene æquata in area
 Ventilato, roborumq; sector incidito cubicularia ligna,
 Naualiaq; ligna multa, & quæ nauibus congrua sunt.
 Quarta verò incipito naues compingere hiantes.
 Nona autem media pomeridiana melior dies.
 Prima verò nona prorsus innoxia hominibus.*

Bona

*Bona siquidem est ad plantandum, & ad generandum,
Tam viro quam mulieri, nec unquam prorsus mala dies.
Sed pauci rursus sciunt tertium nonum mensis optimū
Implendis dolis, & sub ingum ponendo collo
Bobus, & mulis, & equis celeribus.*

*Navem bene clauatam celerem in nigrum pontum
Trahito: sed pauci vera intelligunt.*

*Quarta verò aperi dolium: prae omnibus sacra dies est
Media, pauci verò rursus post vice simā mēsis optimā
Aurora vigente, pomeridiana verò est deterior.*

Et haec quidem dies sunt hominibus magnō commoda.

Cetera autem incerta, sine sorte, nihil ferentes.

Sed alius aliam laudat, pauci verò norunt.

Interdum nouerca est dies, interdum mater.

Harum beatusq; & felix, qui hac omnia

Sciens operatus fuerit, inculpatus diis,

Auguria observans, & praenuntiationes emittans.

C O M M E N T A R I V S.

Seuera illa vetustatis religio, hac quoque in parte sua impressit vestigia, alios ab aliis dies discriminans. Sunt ergo alij ominales, alij inominales. quid ea de re singulatim senserit Hesiodus, vides. At tota haec observatio planè est *arbitraria*. Nā si à natura est illud discrimen, mirum tam cōstantem eam hic censerì, quae alioqui ad omnia momenta varias formas induat. Quin etiam Plin. l. 8. 25. dierum rationem inexplicabilem asserit, tum propter prochymasin, tum propter epichymasin, & alias illic enumeratas causas. At numeros forsā spectatos velis, ut verè tempus quidam est numerus. Sed nos ad hanc *aei quoniam*, Pythago-

ram, si fas esset, aduocaremus. Hactenus inextricabiles sunt nobis innumeri isti Mæandri, & τὸ δὲ νῦν cogimur in tota illa disputatione ignorare. Id tamen nouimus, Astrologos, ex variis Lunæ ad Solem aspectibus, turbam aut quietem quarumlibet rerum indicare. Sunt autem aspectus quinque, Coniunctio: Oppositus, siue Diameter: Sextilis, siue ἑξήκων: Quadratus, siue τετραγών: Trinus siue τριγών. Coniunctio, cum Sol & Luna in eodem signo locantur. Oppositus, cum signa sibi opposita occupant. Sextilis, qui per sextam partem circuli Zodiaci, hoc est grad. 60. à loco Solis cadit. Quadratus, qui per quartam, hoc est grad. 90. Trinus, qui per tertiam, hoc est grad. 120. Menses autem Lunares fuisse apud Græcos nemo dubitat: itaque forsitan credita est Luna in illa fausta aut infausta dierum ratione plurimum posse. Sed & hic mira variatio incurrere potest, ut minus fidē singulis diebus alligari suę qualitates possint. An verò hæc quoque Solis sunt effecta, qui fiderrim vires suo transitu solet excitare, & illam inexplicabilem superumque & inferum harmoniam? Tædet me tamen diutius in hoc luto electionum (sic enim vocant has obseruationes Astrologi) herere. Scrupulosam & anxiam nimis hanc doctrinam lubenter agnosco, qualis in Sacra pagina disertè prohibetur, à cuius regula tanti non est totum illud *ἀποκλίσσειν*, ut discedam. A Deo immediate felicitas aut infelicitas negotiorum expectanda est: si qui in rebus humanis characteres ad eum finem impressi sunt, eos ruditas nostra non exprimit, nec has caligines cæcitas nostra

peruidet. Eadem autem religione Romani festos, profestos, & intercisos dies obseruabant, de quibus vide Macrob. 1. Satur. cap. 16. Gell. lib. 3. cap. 17. Virgilius quoque 1. Georg. certos dies enumerat, quorum peculiaris est ad res gerendas, & ad ipsa opera rustica destinatio. Quod postremum non renuo quin amplectamur, tanta est, vt antea dicebamus, cæli cum terra societas. Sed longè ab illa improbissima Chaldaeorum scrupulositate, pollicentium, vt certis quasi terminis, ita diebus statis aëris mutationes respondeant, vt est apud Colum. lib. 11. cap. 1. Vide & eundem cap. seq. in quo fusè illas mensium & dierum vtilis observationes agricolæ præmonstrat. In arte Medica noti sunt dies illi *κρίται*, siue ad *θεῖον* illud Hippocratis, siue ad aërem Galeni referendi sunt. Sed hæc peritiores discutiunto, nos aliis occupationum ventis concutimur, & abimus.

F I N I S.

